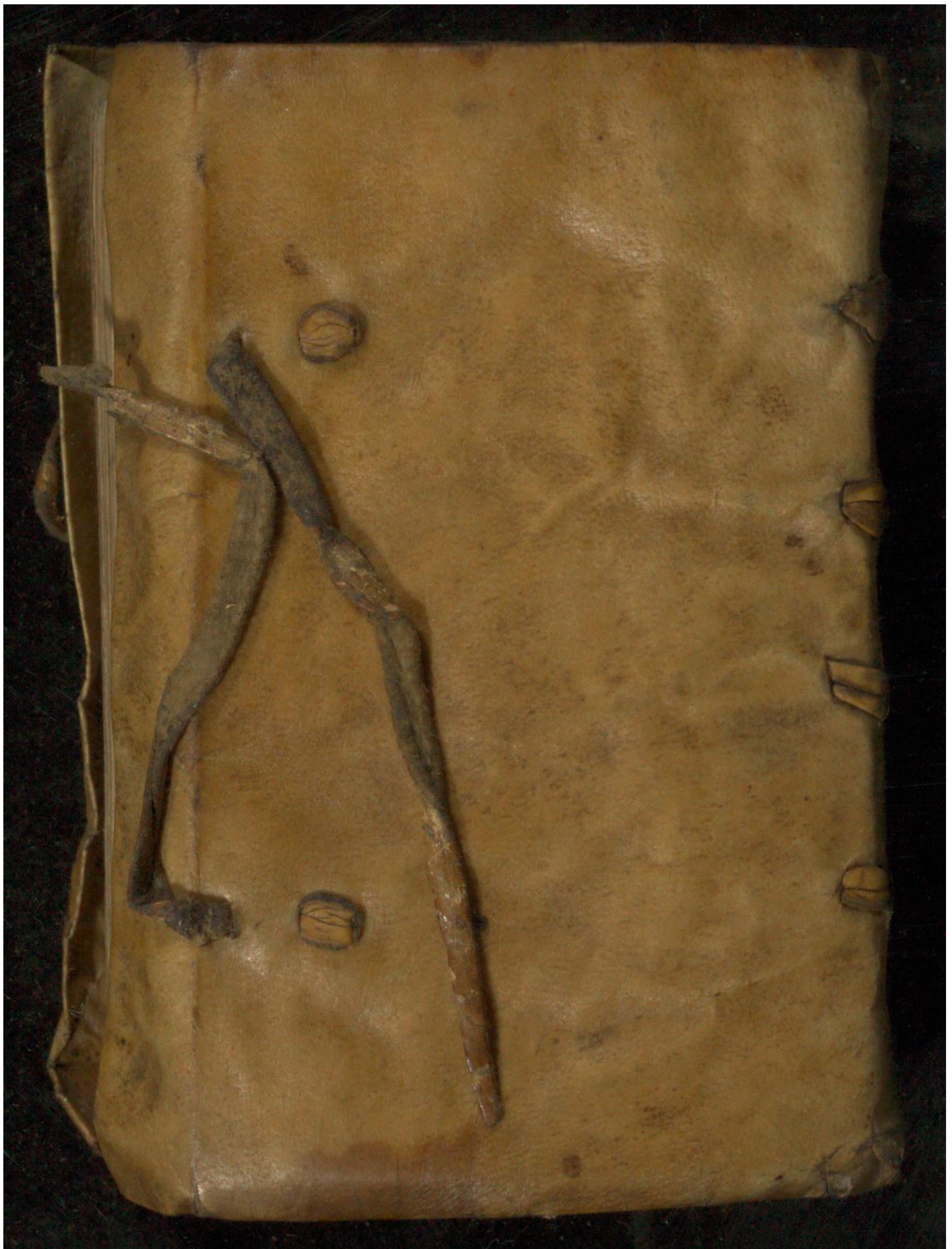

Galeni
1548

dispositi morbi ut [illegible] [illegible] plenitudo
[illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] laboran
[illegible] [illegible] [illegible] communi [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] proprie ut [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] habent [illegible] ea [illegible]
[illegible] [illegible] communis ubi vel potius [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible]
[illegible] [illegible] si ab [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Ut nec ex quovis ligno mercurius
fingi potest, ut ex Aeg[illegible]is
[illegible] est exprimendo [illegible]
gratia aptissimus fuerit [illegible]
[illegible] quivis medicinae auctor [illegible]
[illegible] veras illas animi [illegible]
[illegible] fortunasque dotes vel [illegible]
[illegible] sit
Naturae [illegible] solius veritatis tota
vita studiosissimus [illegible] ingenio [illegible]
memoriaque fideli [illegible] et [illegible]
Corporis [illegible] ac studiorum laboris
patientissimus
[illegible] amplissimas [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] ac [illegible]
[illegible] [illegible] ac [illegible]
[illegible]

CL.

GALENI PERGAMENI ARS MEDICA, QVAE ET ARS PARVA DICITVR,

*

MARTINO ACAKIA Catalaunensi Doctore medico interprete, & enarratore.

REM MAXIMAM SIBI PROMITTIT PRVDENTIA.

LVGDVNI,

APVD GVLIEL. ROVILLIVM, SVB SCVTO VENETO.

1548.

Εἰς τὸν Μαρτῖνον Ἀκακίαν τὸν τῆς μικρᾶς
τέχνης Γαληνοῦ ἐξηγητὴν Ἰωάννου
Γοραΐου ἐπίγραμμα.

Γαληνὸν φθόνος εἷλε, πολυκτεάνῳ δ᾽ ἐνὶ χάρτῃ
ὡς ὑπὸ γῆς κρύψεν τἀγαθὰ τῶν ἀγαθῶν.
Καὶ ῥ᾽ ἔλαθον δηρὸν κεκρυμμένα, οὐδέ τις αὐτοῦ
Θησαυρὸν βίβλῳ εὗρεν ὀρυσσόμενον.
Τὸν δ᾽ ἀπ᾽ ἀκακίας ποτὶ φώρασεν, ἐκ τ᾽ ἄρα κείνου
Παγχρύσων ἀγαθῶν μυριάδας παρέχει.

Idem ab eodem in latinum conuersum.

Inuidit tandem nobis, chartaq́; Galenus
Exigua abſcondit quas cumularat opes.
Delituere diu, nec quiſquam comperit antè,
Quonam theſaurum foderat ille loco.
At poſitum Acacias hoc libro inuenit, & inde
Plena nunc promit multa talenta manu.

FRANCISCO VALESIO
Christianißimo Francorum Regi Martinus Acakia medicus fœlicitatem.

*

VM nuper in Regiam tuã, Francisce rex, regum omnium potentissime, venissem, vt tibi salutationis officiũ præstarem, omnẽq; meam diligentiam, operam ac studium, vt æquũ erat, deferrem: te inter prandendum differentem, cum de rerum aliarum, tum maximè medicinæ scientia audiui, summa cũ voluptate atq; admiratione. Maximam enim tũ intellexi in te esse, quod ab omnibus antè sæpe acceperam, rerum peritiam, summam vim ac excellentiam ingenii, ad rerum omnium disceptationem apti & accommodati: incredibilemq; in sermonibus facilitatẽ. Soles enim inter epulas de rebus seriis ac arduis disputare, ita doctè & copiosè, vt omne vitæ tempus non in armis, non in reipub. administratione solùm, sed in his disciplinis, quarum de rebus disputatur, posuisse videare. Cõmendatione, itaq; literarum, Rex optime, non in aula solùm, sed in omnibus Regni tui Academiis, multos qui disciplinas & artes excolant ac exornent, foues, constitutis etiam amplissimis stipendiis: quo nihil præstantius ad amplificandum regnum imperiumq; tuũ, & memoriam tui propagandam posterisq; relinquendam, efficere potes. Quod beneficium tuum, Rex maxime, quàm latè pateat, omnes animaduertimus. Nemo enim est in hoc tuo regno amplissimo, siue Latinis, siue Græcis, siue Hebraicis disciplinis eruditus sit, qui non omniũ suorum

ſtudiorum atque diſciplinarum autorem te atque principem eſſe agnoſcat, ac ingenuè fateatur. Si enim memoria repetere velimus initium ac velut infantiam academiæ tuæ Pariſienſis, & cum eo tempore quo tu adhuc ad regni gubernacula ſediſti, conferre: profectò vel nullum prorſus Græcarum Hebraicarumq́; literarum vſum, vel certè exiguum fuiſſe reperiemus. At ex quo ad remp. acceſſiſti, in tanto vſu, tantoq́; pretio & honore eſſe cœperunt, vt hebraicè multi, græcè item multi ſciant. Hinc factum eſt vt nunc diſpulſæ tenebræ ſint, ſuoq́; nitori ac ſplendori diſciplinæ omnes reſtitutæ: atq; vt Grammaticen, Rhetoricen, aliasq́; artes taceam, Medicina certè nunc maximè nitet, priſtinumq́; ſplendorem recuperauit: idq́; tibi, Rex, medici debent: qui certè nunc tuo beneficio ita linguam græcam tenēt, vt Hippocratem & Galenum huius artis principes, non ſolùm latinos ſed & græcos legant, euoluant, ac intelligant, in linguamq́; latinam conuertant. Inter quos ego cum locum aliquem tenens, Galeni artem paruam, quam & medicinalem vocant, è græco in latinum vertiſſem, eamq́; commentariis meis quàm potui diligentiſsimè illuſtraſſem: eum laborem tibi Rex omnium maximè dedicandum putaui: quòd non ſolùm hanc diſciplinam tuo beneficio in tantam dignitatem & amplitudinem elatam eſſe, quantam & laudare & approbare ſoles, verumetiam de ea egregiè ac libenter diſſerere te ſcirem. Scio equidem indignum hoc eſſe tua maieſtate munuſculum: ſed tamen ſingulari tua, quam omnes prædicant, humanitate fretus, id tibi non iniucundum & ingratum fore ſpero. Valeat & vincat tua maieſtas & autoritas.

A
CL. GALENI
ARS PARVA, INTERPRETE Martino Acakia Catalaunensi, Doctore Medico.

RIPLEX *est omnis doctrina, quæ ordine nititur: Vna quidem ex finis notione, quæ per resolutionem fit. Altera autẽ ex eorũ cõpositione, quæ resoluẽdo inuenta fuere. Tertia ex definitionis dissolutione: quam nunc instituimus. Hanc autẽ non solùm definitionis dissolutionẽ, sed & explicationem (ut quidã uocant) aut resolutionem, aut diuisionẽ appellare possumus: aut, ut nõnulli, explanationẽ: aut, ut alij, expositionẽ. Eiusmodi autẽ doctrinam nõnulli ex Herophili secta aggreßi sunt, ut* Heraclides *Erythræus.* Eam *quoque quæ ex cõpositione fit, tum* Herophilij *ipsi, tum ex* Erasistratijs *nonnulli, tum* B

C *Athenæus* Attaleûs *efficere conati sunt. Nemo tamen ante nos, eam quæ à finis*

notitia incipit, ex qua artes omnes cõsti tuuntur, uia ac ratione conſcripſit. Sed illam quidẽ in alio opere tractauimus: hoc uerò loco eã quæ definitionis diſſolutione fit, inſtituimus: quæ quãto digni tate, uia ac ratione, ea quæ reſoluẽdo fit, inferior eſt, tãto plus ad totius cõpendiũ cõferre noſcitur. Siquidem perfacilè ex definitionis diſſolutione omnia memoriæ mandari poſſunt, ob id, quòd totius artis capita in ſe optima definitio cõti- D neat: quam nõnulli ſubſtantialem uocãt, ex oppoſito his diſtinctam, quæ græcis noëmaticæ dicũtur. Hæ enim ex accidentibus quæ rebus definiendis inſunt: illa ſubſtantia cõſtat. Sigillatim autẽ totam medicinæ cõmentationẽ, in multis alijs operibus diligẽter cõſcripſimus, quibus ad tres doctrinas uti licet. Verùm eam quæ definitionis diſſolutione fit, nunc aggrediemur, ſi hoc tantùm etiã addiderimus, nos ſola capita, & uelut concluſiones eorũ quæ fusè demonſtrata ſunt, eſſe tradituros.

EIVSDEM INTERPRETIS IN EVNDEM LIBRVM COMMENTARII.

E DOCTRINA, aut actio est quæ à præceptore in discipulũ transfunditur: aut habitus animi, docendi cõsuetudine partus. Vtraque, aut cum methodo, id est via ac ratione, aut sine hac fit. Quæ autem methodo cõstat, seruato ab initio ad finẽ vsque ordine docetur: ac diuisione, definitione, demonstratione, & resolutione, (quas logicas methodos appellant) tanquam instrumentis vtitur: his enim ars omnis, posteà
F quàm aliquo horũ ordine disposita est, & velut delineata perficitur: vt in sequentibus docebimus. Cum igitur omnis doctrinæ triplex sit dispositio: vna quidẽ, in qua finis in ea resoluitur, quæ ad ipsum referuntur: altera autẽ, in qua ad ipsum finẽ, per eandem viam, sed contrario ordine fit reditus: tertia verò, in qua definitio in suas partes dissoluitur: tres erunt omnino ordinatæ doctrinæ. Non enim aliter institui possunt: quandò vel eo ordine quo inueniuntur, docemus: scilicet aut à fine nobis cognito intellectoq; auspicati, per ea omnia quæ ad ipsum referũtur, ordine col-

locata, procedentes: aut à cõtrario ordine G
ad finem redeuntes: aut doctrinã ipsam in suas partes, quas optima definitio cõtinet, distribuẽtes: vt posteà fusius explicabitur. Tribus igitur his modis omnes disciplinæ doceri possunt: resolutionis tamẽ ordine magis inueniuntur: cõpositionis autem tradũtur: definitionis verò memoriæ mandantur. Quæ verò methodo carent, nullum ex his ordinẽ seruãt: neque enim finis resolutione, neque eorum quæ per resolutionem inuẽta fuerunt, cõpositione, neque definitionis dissolutione, explicationeq; instituũtur: sed varias mistasq; res sine or- H
dine continent: cuiusmodi sunt Hippocratis Epidemia, Prognostica, Aphorismi, & alia id genus, quæ nullo ordine nituntur.

quibus modis disciplinae doceri possint

Prima igitur artis instituendæ ratio, ex finis notione per resolutionem fit.

Finis enim notio, principium est artium quæ via ac ratione docentur. Resoluitur autẽ finis in ea quæ ad ipsum referũtur, sibi semper proxima, dum ad vltimũ sit peruentũ. De fine nihil deliberatur: neq; enim medicus cõsultat an sanitatẽ tueri, aut morbum profligare debeat: sed simpliciter finem, nẽpe sanitatẽ, animo cõcipit: deinde, quæ ad eam spectant omnia, ordine resol- A
uit,

uit, donec ad vltimũ ſit peruentum, quod primum in cõpoſitione eſt: quibus ita reſolutis, ars cõſtituta eſſe dicitur. Quoniã autẽ artes diuerſæ ſunt, earũ quoque fines diuerſos eſſe oportet, quãdoquidẽ hæ fine maximè diſtinguũtur. Aliæ enim rem ſolùm animo cernunt: hæq; finem ſuũ in ſola naturæ rerũ contemplatione præſtituunt, vt Galenus in libro de conſtitutione artis medicæ docet: græcis θεωρητικαὶ dicũtur: in hoc genere continetur phyſiologia, cuius finis in rerũ naturaliũ contemplatione eſt conſtitutus, ſine vlla corporis actione. Aliæ finẽ ſibi in agendo ſtatuũt, nihil poſt
B actionem operis relinquentes, dicunturq; πρακτικαὶ, vt ars ſaltatoria. Aliæ artis opificium poſt actionem edunt, vocanturq; ποιητικαὶ. Atq; hæ duplices ſunt. Nam aut nouum opus efficiunt, vt ædificatoria: aut quod vitiũ fecit, reficiunt, ac recõcinnant, vt medendi ars. Aliæ verò nihil efficiunt, ſed acquirũt, vt aucupatoria, piſcatoria, & venatoria. Omnia igitur harũ artiũ genera, finis reſolutione inueniũtur: traduntur autẽ cõpoſitionis ordine. Quæ verò opus
C poſt actionem relinquunt, nõ ſolùm inueniuntur ac traduntur, vt dictum eſt, ſed & exercentur contrario ordine quo inuentæ fuerũt: vt in cõmentariis noſtris in Galeni

libros ad Glauconē docuimus. Harum porrò artiū fines, aliquādo vnicam habent eorū in quæ resoluūtur, seriem: verbi gratia, veritatis cognitio finis est logicæ cōtemplationis: quem ita resoluere oportet: Quoniā verū demonstratione paritur, id sine demōstratione haberi nō potest. Demonstrationē verò, quia syllogismus est, non nisi cognito simpliciter syllogismo scies. Cæterū syllogismū, vtpote propositionibus cōflatū, ante harū peritiā nō cognosces. Rursus quoniā sine simplicib' vocibus propositiones nō discūtur, vt quę ex illis cōpositæ sint simpliciū vocū vis ac potestas antè perdiscenda est. Finis igitur logicæ cōmentationis, id est veritatis cognitio, primùm in demonstrationē resoluitur: posteà demōstratio in syllogismum: hic in propositiones: hæ verò in simplices voces. Nec vltrà q logicā doctrinā cōstituit, per eius finis resolutionē progreditur. Nihil enim supest in qd eius finis resolui possit. D

Aliquādo verò cōstitutus finis, p plures ac diuersos ordines resoluitur: quod ad studiosorū exercitationē exēplo patefaciemus. Sit igitur pax finis constitutus: ea vel victoria, vel amicitia quærenda est: victoria, bello: bellū, militū copiis: milites, pecunia: pecunia verò aut iam in prōptu est, aut E

aliun

aliũde quærẽda. Quæritur autẽ, aut à subditis tributa vectigaliaq; exigẽdo, vel mutuo accipiẽdo, vel dominia ac possessiones oppignerãdo, vel diuẽdendo. Quòd si his modis pacẽ quærere vel nõ libeat, vel non liceat, aliæ viæ vestigãdæ sunt, quibus hãc nãcisci possis. Quoniã igitur propositum finẽ in victoriã & amicitiã resoluebamus,
F victoriã autẽ aut nullo modo, aut non cõmodè assequi poteramus: ad alium resolutionis ordinẽ trãsire oportet, nempe amicitiã, quam nobis parabimus hosti de iure cedẽdo, vel id redimẽdo. Cedẽdo de iure, amicitiã conciliamus. Redimetur autẽ vel pecunia, cuius quærẽdæ ratio modò exposita est: vel pmutatione, vel matrimonio.

Altera ex eorum compositione quæ per resolutionem inuenta fuere.

Resolutioni opposita est compositio,
G quemadmodũ græcis ἀντίθεσις τῇ ἀναλύσει. Itaq; qui resoluere norunt, iidem & cõponere norũt: quãdò cõpositio opposito ordine ad finẽ regreditur: veluti hi qui cõpositionis ordine logicen cõstituũt, primùm simplices voces, posteà propositiones, deinde syllogismũ, tandem demonstrationẽ tractant, ex qua veritatem assequuntur: ad quam tanquam propositũ finem tendunt.

Tertia uerò ex definitionis dissolutione fit.

Definitio est oratio quæ rei naturã ac vim explicat: quæ, quæ rei insunt, in vnum colligit, quibus hanc ab aliis separat ac distinguit. Quæ autẽ rei insunt, ea vel substantiã cõstituũt, vel vt accidẽtia hærent. H
Substantiã constituunt genera, & differentiæ substantiales, ex eadẽ classe omnino, si fieri potest, deprompta. Substantiales differẽtias dico, nõ eas solùm quæ ex substantiæ genere sumũtur, sed & quæ rei naturã explicant, ex quocunq; genere sint profectæ: hic enim substantiæ nomen latè patet pro quacũq; re per se cõsiderata. Quocirca & accidentia à subiectis abstracta, perseq; expẽsa, etiã substantias solemus appellare, cuiusmodi est morbus, & febris. Itaq; si differẽtias & species rerũ definiendarum inuenire velimus, summi cuiusque generis rationẽ notionemq; cognoscere oportet. A

Proposita ergo re definienda, considerandum est ex qua sit classe deprompta, deinde illi proximũ genus inueniendum: quod fiet, si summum genus in propinqua semper genera, vsque dum ad speciẽ definiendam peruentũ sit, diuidas. Diuidendi rationem mox docebimus. Differẽtiam

aut

autem ſubſtãtialem, propriã, & ex genere ſubſtantiæ profectam, ex primaria actione quam definienda edit ſpecies, & ad quam aliæ omnes conſpirant, cognoſcimus: non quòd velimus actiones differẽtias eſſe, ſed rerũ differentias nobis prodere: nimirum formas à quibus ipſæ eduntur, & denomi-
B nantur. Hæc omnia exẽplo manifeſtiora fient. Hominis primaria actio eſt ratiocinatio, ad quam reliquæ omnes hominis actiones cõſpirant. Eius enim gratia viuimus: ad vitæ tutelam nutrimur: nutritionis cauſa edimus, bibimus, cibũ potũq; & alia vitæ neceſſaria quęrimus, manuũ, crurum, pedũ, oculorũ, linguæ, aliarũq; corporis partiũ actionibus: quæ omnes principi actioni hominis, nempe ratiocinationi, vt dictum eſt, famulãtur. Verùm, vt iam
C monuimus, eiuſmodi actiones, differentiæ ſubſtantiales nõ ſunt, ſed differentias produnt, nimirum formas à quibus ipſæ differentiæ denominãtur. Porrò autẽ actiones etſi à forma principium motus habent, aliæ tamẽ ad corpus, aliæ ad formã magis, aliæ ex æquo ad vtrunque referũtur. Nam progredi, corporis magis eſſe videtur: ratiocinari, animi: ſentire verò, vtriuſque: omnes tamen id genus actiones, à forma proficiſcũtur, differentiasq; produnt: quarum

rum quædã propriæ sunt, ad quas scilicet reliquæ referũtur, & cõspirãt, vt rationale: aliæ cõmunes, vt sentiens. Propria sola cum genere definitionẽ cõstituit: cõmunis D nõ item, sed cum aliis iuncta. Ad eũdem modũ substãtiarũ partes (nam autore Aristotele substãtiæ sunt) differentias substantiales obtinent, ex primaria actione sumptas: vt quia manus primaria actio est cõprehensio, à cõprehẽdendi facultate differentiã sumit. Partes autẽ substantiarũ, aliæ statim rem cõstituũt, vocãturq; substantiales, vt materia & forma: quarũ si altera desit, res omnino nõ cõsistet: proinde ab his ductæ differẽtiæ, substantiales sunt, vt animatũ corporeũ. Verùm quæ à materia sumũtur, ab actionibus non produntur: quoniã materia principiũ actionis non est, E sed sensu percipiũtur, vt corporeum. Aliæ partes ad integritatẽ referuntur, ex materia quidem & forma cõstantes, sed ex ipsis nõnullæ rei deesse possunt, vt pes, manus, oculus: quarũ differentiæ, vt diximus, substantiales sunt, non quidem totius, nisi per accidẽs, & secũdo loco, sed partiũ quarum sunt differẽtiæ. Progredi verbi gratia, crurum propria est differẽtia, qua ipsa ab aliis partibus distinguũtur: sed hominẽ animal gradiẽs dicimus, trãslata à parte ad totum

differ

F differentia. Rurſus id genus partes aliæ vniuſmodi ſunt, ſimplices quidẽ, & eiuſdẽ generis, ratiõis, ac naturæ: quę quia vndiq; in ſui ſimiles diuidũtur, Græcis ὁμοιομερεῖς dicũtur: quales ſunt nerui, caro, & oſſa: omnis enim nerui pars, nerui habet rationẽ, eiusq́; nomenclaturã retinet: eadẽ eſt reliquarũ omniũ ſimpliciũ partiũ ratio. Aliæ verò partes ſunt ex ſimplicibus ortæ, diuerſarum quæq; inter ſe rationũ, ac naturarũ: ideò ἑτερογενεῖς Græci, nos multiformes & diuerſi generis partes appellamus: quales ſunt pes, manus, oculus, quæ (vt modò dicebamꝰ) abeſſe poſſunt. Sũt ex noſtris ꝗ has

G diſsimilares illas ſimilares vocãt. Porrò aũt ſimpliciũ partiũ quędã primariò agũt, vt in oculo humor cryſtalloides: quædam primariò agẽtibus famulãtur, vt alii oculi humores, & tunicæ: atq; ex omniũ harum actione affectioneq; & officio differentiæ ſumuntur. Cõſiderandũ igitur eſt, nõ in ſubſtantiæ modò, ſed in omniũ aliarũ rerũ generibus, quid vnũquodq; natũ ſit agere, & quid pati: vt docet Galenus in libro de curãdi ratione. Nam & ab his differentiæ ſubſtãtiales ſumũtur: vt caloris munus

H eſt ſimilia cogere, & diſsimilia ſequeſtrare: nigroris, viſum cogere: alboris, diſsipare. Quæ igitur ab his ducũtur differentiæ,

ſubſt

ſubſtantiales ſunt. Sed quoniã harum penuria laboramus, aliunde quoque veſtigandæ ſunt: nimirum à proprio accidente, cauſis, effectis, officiiſve, & partibus rei definiendæ: quæ nõ aliter atque veræ differentiæ, rerũ ſubſtantias diſcernunt: ſed earum naturã ac vim minus exprimũt. Vbi igitur ſubſtantialis differentia deeſt, proprio vtimur accidente. Propriũ dico, quod cum re definienda conuertitur, eiusq; proprietatem ac affectionẽ oſtendit: vt ridere, flere: quod à vera differẽtia diſtinctum eſt: hæc enim non ſolùm rem à re diſtinguit, ſed & eius naturã exprimit: proprium verò ſolã affectionẽ oſtẽdit. Homo enim quia ratiocinatur, eſt homo: non autẽ quia ridet, aut flet. A cauſis differẽtiæ petuntur. Cauſa alia efficiens, alia materia, alia forma, alia finis. Efficiens cauſa, vt finit Ariſtoteles, eſt quæ primùm mouet. Nos latius vſurpantes, cauſam efficientem eſſe dicimus, nõ ſolùm à qua primò fit motus, ſed ſimpliciter quæ rei efficiendæ præbet operam, ſiue primò ac per ſe, ſiue ſecundo loco & per accidens, ſiue vt inſtrumẽtum: quod & Galenus libro 1. De locis affectis ſentire videtur. Eius verba ſunt: Id quô tãgente afficimur, & quô ſeparato affectus quieſcit, cauſam eſſe, apud omnes homines

in

in confeſſo eſt. Morbus, verbi gratia, primaria eſt cauſa læſæ actiõis: putris humor, morbi: putredinis, obſtructio. Eiuſdẽ veræ læſæ actiõis, putredo & obſtructio cauſæ per accidens & ſecundo loco ſunt. Pari modo iecoris facultas, ſanguinis eſt effectrix cauſa: natiuus calor, inſtrumentum: quod quidẽ & efficiẽtis cauſæ habet rationẽ: queadmodũ faber eſt domus efficiens
C cauſa, ſecuris verò inſtrumentũ. Porrò autem cauſæ efficiẽtes, aliæ perpetuò effectũ comitãtur, quales ſunt internæ. Aliæ abeſſe poſſunt, quales ſunt quas προκαταρκτικὰς Græci, nos euidẽtes ac externas dicimus: vt Solis ardor, diariæ febris eſt cauſa etiã ſi à deurendo ceſſauerit. Eiuſmodi cauſæ vel neceſsitate naturæ, vel opificis arbitrio agunt. Ab his igitur cauſis efficientibus internis, & quæ effectum comitantur, neceſſarioq; agunt, ſiue ſolæ ſint, ſiue cum aliis adiutricibus iunctæ, differentiæ veræ ſumuntur: vt pòſt fuſius explicabimus.
D Materiam dicimus, quæ formas recipit. de materia
tam quæ naturæ ope proueniunt, quàm quæ artificio fiunt. Quæ naturales formas recipit, aut ſimplex eſt atque impermixta, aut compoſita. Simplicem Ariſtoteles primam vocat: quòd, vt arbitror, primorum corporũ, quæ elemẽta dicũtur, formas re-

cipiat. Cōposita ex quatuor elemētis cō-
stat, quorū contēperamēto reliqua omnia
generātur. Dicitur & materia, ex qua ali-
quid efficitur, aut nascit: vt pannus ex quo
vestis fit: quēadmodū ex lapidibus, lateri-
bus, lignis, gypso, domus: ex ære, cera, plū
bo, & id genus aliis, statuæ: ex humorum
prauitate, morbus: ex qualitatū cōueniē-
tia, quā symmetriā vocāt, & instrumēto- E
rum apta cōpositione, sanitas. Ex virtute
honor. Materia quoq; dicit, subiecta res,
in qua artes versantur: vt humanū corpus
de forma medicinæ est materia. Forma est per quam
res quæq; habet vt sit id quod est, & nō a-
liud. Formæ quædā à natura proueniunt,
cuiusmodi est hominis, equi, leonis. Quæ-
dā artificiosæ sunt, vt statuę. Naturalis for
ma, motus siue actionis, vt modò diceba-
mus, est principium: proinde & effectricis
duplex forma causæ rationē obtinet. Ex his cōstat, natu
ralē formā, quēadmodū & materiā, dupli- F
cē esse: simplicē, & cōpositā. Simplex est,
quæ simplicem imperfectāq; habet natu-
rā: cuiusmodi sunt elemētorū formæ, quas
prima, vt dixi, materia induit. Cōposita,
nō quæ ex pluribus formis constet, (ea e-
nim reuera vna est, nō plures) sed quòd plu
rium & perfectiorum motuū, quàm sim-
plex, principium sit: vt stirpiū forma, quæ
vege-

vegetandi vi donata est: cuius motus perfectior, distinctior, atque vt græci interpretantur, ποικιλώτερος existit. In vegetatione cõtinentur attractio, retentio, cõcoctio, assimilatio, & alii id genus vegetatricis facultatis motus, quas naturales actiones appellamus: de quibus fusissimè Galenus in libro de facultatibus naturalib⁹ scripsit. Eadem ratione, rerum multiformium (quas antè à græcis ἑτερογενεῖς vocari diximus, hoc est quæ nõ ex elementis solũ genitæ sunt, sed mixtis naturis ex elementis) forma distinctior perfectiorq́; est. Atq; hæ ipsæ res quo melius cõtẽperatæ fuerint, elaboratiusq́; à natura permixtæ, eo cõpositiorem, distinctiorẽ, ac perfectiorẽ habẽt formã: proindeq́; motus plures, ac perfectiores. Elementa enim perfectione & numero actionũ, plãtæ antecedunt: plãtas autem animalia: homo verò hæc omnia: quoniã omnium quæ in hoc orbe genita sunt, tẽperatissimus est, ac elaboratissim⁹, & velut naturæ opus absolutissimũ, perfectissimumq́;. Finis est, cuius gratia aliquid fit: vt musculus mouẽdi causa. Finis autẽ, omniũ causarum prima, eademq́; vltima est. Prima quidem, quia in omnibus quæ fiunt, hanc primò consyderamus, animoq́; concipimus. Vltima verò, quòd vltimò accidat.

deambulatio post cœnam

Quocirca hanc Aristoteles οὗ ἕνεκα, id est cuius gratia vocauit. Nam finis gratia fit quicquid fit: vt proba cibi cōcoctio, ꝓpter sanitatem: cibi in ventris imum descensus, A propter probā concoctionē: deambulatio post cœnā, vt cibus in ventris fundum descendat. Nam cū ori ventris hæret, improbè coquitur, proindeq; corrumpitur. Finis quoque perfectissima ac potissima causa dicitur: vt qui sit aliarum omniū causa. Nam propter hunc reliquæ causæ accidunt. Materia enim formam expetit: formā, agens causa, finis desyderio in materiam inducit. Hæc de causis fusius explicauimus, ad eorum quæ antè de differentiis substātialibus diximus, faciliorem intelligentiā. Ab effectu officioq; sumuntur differentiæ: vt B natiui caloris effectus est concoctio, alieni corruptio. Medici officium est vitā tueri, venefici demoliri. Partes quoque pro differentiis vsurpātur: vt, Corporis humani partes sunt, caput, thorax, vēter, &c. Medicinæ, salubre, morbosum, neutrū. Optimæ igitur definitiones ex genere semp, & substantialibus differētiis, si omnino fieri potest, cōstituūtur. Ex causis etiā vel aliquibus vel omnibus definitiōes cōstituūtur. Interdū enim vna, interdū plures, interdū oēs causarū differētiæ ī definitionē

cōst

C cõſtituẽdã adſciſcuntur. Ex effectu quoq; ſeu officio, & ex partibus fiũt definitiões. Ex differẽtiis ſubſtãtialibus ad hunc modũ, Homo eſt animal rationale. Ex cauſis, efficiẽte quidẽ, vt, Cibi cruditas eſt improba cõcoctio, ex alteratricis facultatis imbecillitate nata. Ex affectib⁹, vt, Morbus eſt affectus præter naturã, actionẽ primariò lædens. Ex partibus, vt, Muſculus eſt pars corporis ex neruis & carne cõſtãs. Ex fine, vt, Domus eſt habitaculũ quo nos noſtraq; ab externis iniuriis tuemur. Quoniã autẽ artes oẽs ac ſcientiæ in qualitatis D genere ſunt poſitæ, differentias à ſubſtantiæ genere nõ habent, ſed magna ex parte ab earũ officio, fine, & partibus: vt, Medicinæ officiũ eſt, quod in corpore deeſt, ſarcire: & quod ſuperuacaneũ eſt, detrahere. Ideò medicinã appoſitionẽ & detractionẽ eſſe definit Hippocrates. Eiuſdẽ ſciẽtiæ finis eſt ſanitas: quare ab hac ſumpta differẽtia, Medicina eſt ars quæ tuẽdæ valetudini dicata eſt. Eius quoq; ſciẽtiæ partes ſũt ſalubre, morboſum, & neutrũ. Quocirca medicinã ab his ſumpta differẽtia ſciẽtiã eſſe ſalubriũ, morboſorũ, & neutrorũ, docet Galenus. Eiuſmodi definitiones oẽs, E quia totius medicinæ capita cõtinẽt, optimæ ſunt. Nã adiectio & detractio, res quæ

homini administrãtur tã ad sanitaté tuendã, q̃ ad præcauendum à futuro morbo, & præsenté profligãdũ, cõtinent, cuiusmodi sunt quæ Galenus assuméda, faciéda, foris incidétia, & excernenda siue vacuãda vocat. Assumunt enim, cib⁹, potus, aër attractus, medicaméta intrò adhibita. Efficiuntur verò frictio, ambulatio, vectio, equitatio, & oĩs alia corporis exercitatio: in hoc genere cõtinent, somnus, vigilia, ven⁹, animi affectus. Foris incidũt aër circũductus, vnguẽta, lauacra, & alia id gen⁹. Vacuãda F sunt, quæ ĩ aluo iecore, liene, venis & arteriis, reliquisq; corporis partib⁹ superuacua tã secũdũ q̃ præter naturã colligunt. Hæc igit oĩa, népe assuméda, faciéda, foris incidétia, & excernéda, corpori rectè administrata, adiiciunt quæ desunt, & detrahunt quæ superuacua sunt, ꝓindeq; sanitaté tuétur, & morbos arcẽt, profligãtq;: improbè verò administrata, morbos accersunt. Vt auté ꝓbè administrẽtur, necessaria est corporũ & morborũ cognitio, deinde signorũ, posteà causarũ. Aliter enim sanis, aliter ægrotis administrant. Quoniã auté sano- G rũ nõ vna est natura, sed alii oĩno téperati sunt, alii à mediocritate citra morbũ deflectunt: temperatos oĩno in suo statu seruamus, quod exhaustũ est reficiédo: (assiduè

enim

enim ꝓpter insitũ calorẽ aliquid ex substã-
tia nostra defluit, vt posteà dicetur) & ex-
crementa, quæ necessariò ex assumptis in
corpore colligunt, expellẽdo: quod fit me-
diocriter administratis his quæ modò re-
tulim⁹: vt ex Galeni libris de sanitate tuẽ-
da videre est. Eos autẽ qui à mediocritate
absunt, iisdẽ præsidiis aut ĩ suo statu serua-
H mus similib⁹, aut ĩ meliorẽ reducim⁹ cõtra-
riis adhibitis, tãto excessu, quãtũ natiua tẽ-
peries à mediocri statu recedit. Aegrotos
quoq; à morbo vindicãt tãto excessu mi-
nistrata, quãtũ morb⁹ à naturali ægrotãtis
tẽperamẽto recessit: vt ex Galeni metho-
do curãdi cõstat. Ex his liquet propositã
definitionẽ nõ solũ gñalia, sed & gñalibus
subiecta totius medicinæ capita cõtinere.
Primũ enĩ gñalia capita cõplectitur, nẽpe
φυσιολογικήν, id est eã partem quæ de hoĩs
natura tractat: αἰτιολογικήν, in qua rerũ tã
quæ secundũ naturã, quàm præter naturã
homini insunt, causæ vestigantur, ὑγιεινήν,
A quæ sanitatem tuetur, venientibusq; mor-
bis occurrit: σημειωτικήν, quæ vtriusq; va-
letudinis, nempe prosperæ & aduersæ si-
gna docet: θεραπευτικήν quæ curandorum
morborũ rationem obtinet. Rursus φυσιο-
λογικὴ de hominis elementis, humoribus,
spiritibus, temperamentis, partibus, earũq;

facultatibus & actiõibus tractat. αἰτιολογικὴ rerũ non ſolùm naturaliũ, ſed & præter naturã cauſas diſquirit, nẽpe ſanitatis, probæ actionis, & qualitatũ ſanitatẽ conſequentiũ, excremẽtorũq́;, quæ ſanitatem probamq́; actionẽ cõſequuntur: morbi actionis læſæ, qualitatũ morbos cõſequentiũ, excrementorũ, immodicæ vel expul- B
ſionis vel ſuppreſsiõis: ὑγιεινὴ victus rationẽ, quæ in agẽdis, aſſumẽdis, foris incidẽtib⁹, & educẽdis cõſiſtit, cõtinet. θεραπευτικὴ, quæ curãdi per medicamenta rationẽ continet, φαρμακευτικὴν appellãt: & ea quæ manib⁹ medetur, χειρουργικὴ dicitur. Vides igitur vniuerſam medẽdi rationẽ ſub adiectione & detractione cõtineri. Quòd verò definitio quæ ex partib⁹ deſumpta eſt, totius artis capita cõplectatur, ex hoc Galeni opere quod enarrãdũ ſuſcepim⁹, perſpicuũ eſt: quẽadmodũ & ea quæ ex finis notione fit. Finis enim omnia in quæ reſol C
uitur, cõtinet: quæ capita ſunt totius artis: vt ex Galeni ope de cõſtitutiõe artis medicæ liquet. Hactenus de ſubſtãtiali definitiõe. De ea autẽ quæ ab accidẽtibus ſumitur, diſſerẽdũ eſt, Græci νοηματικὴν appellãt; ꝙ (vt arbitror) rẽ velut inſpiciendã intelligẽdãq́; ſenſib⁹ obiiciat. Ea verboſius rẽ exprimit: ꝓinde oratorib⁹ ac poẽtis

deffinitio quæ ab accidentib⁹ nominatur νοηματικὴ

eſt

eſt peculiaris. Hac tñ Philoſophi & Medici, vbi verarũ differentiarũ penuria laborãt, aut aliter res exprimere non poſſũt, vtũtur: quod in ope de medicinali materia
D Dioſcorides fecit. Supereſt vt de reliquis trib⁹ methodis diſſeramus, quæ ſunt diuiſio, demonſtratio, & reſolutio. Diuiſio ad artis perfectionẽ nõ parũ habet momenti, vt quæ ſine cõfuſione omnia ordine collocet, diſponatq;: & dilucidè ac perſpicuè, nõ aliter atq; definitio, rẽ explicet: imò ad cõſtituendã definitionẽ plurimũ cõferat: ſeparetq; ac reiiciat quæ ad artẽ tractandam nihil attinẽt. Diducto enim genere in ſuas ſpecies per differentias, quod vtile eſt, adſumitur: quod verò inutile, reiicitur. Propriè autẽ genus in ſuas differentias diuidimus, cuiuſcunq; ſit ordinis: vt affectũ præter naturã, in morbum, cauſas, & ſymptomata: morbum, in ſimpliciũ partiũ, inſtrumẽtorũ, & cõmunẽ affectũ. Quoniã autẽ
E paucæ (vt prius monuimus) ſunt veræ differẽtiæ, paucæ quoq; erunt diuiſiones quæ per veras differẽtias fiant. Cõſtituẽdæ igitur & aliæ diuidendi rationes ſunt, quibus in diſciplinis vti liceat: cuiuſmodi ſunt totius in ſuas partes, ſubiecti in accidẽtia, accidẽtis in ſua ſubiecta, accidẽtis in alia accidẽtia, & vocis in ſua ſignificata. Totius in

partes diuisio, quæ partitio dicitur, est rerũ discretus in partes ordo: vt domus in tectũ, parietes, & fundamẽta. Medicina, in sanitatis tuẽdæ, & morbi profligãdi facultatẽ. Subiecti in accidẽtia, varia est: quæcũq; enim alieni sunt generis à re subiecta, nũc F accidẽtia dicimus. Quoniã autẽ nouẽ genera sunt quæ de altero dicũtur, nouem erunt diuisionis subiecti in sua accidẽtia, differentiæ: vt, Animal aliud bipes, aliud quadrupes. Animal aliud ferũ, aliud mãsuetũ. Homines alii domini, alii serui, alii neutri. Animal aliud spontè, aliud patris efficacia gignitur. Animantiũ aliud sentit, aliud sensus expers. Flores alii ęstate, alii autumno, alii vere, alii hyeme nascũtur. Animal aliud in aquis, aliud in terra degit. Animalia alia prona incedunt, alia recta. Animalia alia testa integũtur, alia pelle. Accidẽtis in subiecta diuisio est, cũ ipsum accidẽs in ea quib' G inest, diuiditur: vt, Sanitas alia simplicium partiũ, alia instrumentorũ. Accidẽtis verò in accidẽtia, cũ res aliqua de accidẽtiũ numero in alia accidẽtia diuiditur: vt, Linea alia recta, alia obliqua. Febris alia breuis siue acuta, alia diuturna. Vocis diuisio (si modò diuisio dici potest) est, cũ vocis ambiguæ significata recẽsemus, vt cãcri significata sunt, morbus, signũ cæleste, & animal

aqua

aquatile. Hæc enim diuiſio in diſciplinis neceſſaria eſt, ne vocabuli ambiguitate decepti erremus. Hæc de diuiſione. Quoniã
H autẽ de definitione ſuprà abundè diximus, rurſus de ea nũc diſſerere ſuperuacaneũ foret. De reſolutione igitur dicamus. Reſolutio alia eſt finis in ea quæ ad ipſum referũtur: alia effectus ĩ ſuas cauſas: alia cauſarũ in ſuos effect⁹. Ex priore artes oẽs quæ via ac ratione tradunt, inueniũtur: vt antè declaratũ eſt. Ex duabus poſterioribus, inuẽtę per finis reſolutionẽ diſciplinę, ꝑficiuntur. Effect⁹ reſoluit in ſuas cauſas ſemper proximas, vſq; ad poſtremas, vt cauſus fit ex humorũ calidorũ putredine: putredo à prohibita trãſpirat iõe: ꝓhibetur trãſpiratio ab obſtructiõe, vel cõſtrictione: obſtructio autẽ, humorũ craſsitie, vel lẽtore, vel multitudine fit. Hæc ab antecedẽte victus ratione, cõſtrictio, vel à frigore fit, vel à re
A bus foris incidẽtib⁹, vi ſtringẽdi ꝑditis, vt aqs aluminoſis. Cauſus effect⁹ eſt ac ſoboles putredinis: putredo, impeditæ trãſpirationis: impedita trãſpiratio, obſtructiõis vel cõſtrictiõis: obſtructio, humoris craſsi, vel viſcoſi, vel redũdãtis: cõſtrictio, frigoris, vel rei ſtringẽtis. Cauſa reſoluitur in ſuos effectus, vt pleuritis in ſpirãdi difficultatẽ, dolorẽ lateris lancinãtẽ, febrẽ aſsiduã &c.

de resolutione

grud causus

Demon

Demonſtrationem autem ſyllogiſmũ epiſtemonicum eſſe, id eſt ratiocinationem, quæ ſcientiã parit, docet Ariſtoteles in poſterioribus analyticis. Habet enim vim cõcludendi efficiendiq; veri:cauſamq; nõ ſolũ cõcluſiõis,ſed & rei demõſtrãdæ conti B
net:hoc eſt,cauſa eſt cur aliqd cõcludatur: & cur id quod cõcluditur,verũ ſit. Siue enim p cauſam effectus, ſiue per effectũ cauſa demõſtretur,ſemper demõſtratio cauſa eſt cur verũ cõcludatur. Eſt enim duplex demõſtratio:altera, cũ cauſa effectum demõſtrat:altera,cũ effectus cauſam: vt pòſt dicetur. Demõſtrationẽ tria abſoluũt: primũ ſubiectũ, vt redundantia humorũ: ſecundũ,id quod competere ſubiecto ſignificatur,prædicatũ vocant: vt curatio quæ C
vacuatione fit:tertiũ,pronũtiata, ſiue principia, vt, Contraria cõtrariis curantur. Sic igitur demonſtrationẽ connectemus, Contrarii affectus cõtrariis remediis perpetuò curãtur:humorũ redundantia affectus eſt vacuationi remedio contrarius: ergo humorũ redũdãtia vacuatione curatur. Subiectũ dicimus,eã naturã cui ineſſe aliquid oſtẽdimus. Prædicatũ autẽ,affectionẽ quã ineſſe ſubiecto demõſtramus. Principia verò ſunt neceſſariæ propoſitiones, quæ demõſtrationem nõ recipiunt,per quas prædica

dica

D dicatum ſubiecto ineſſe concludimus. In primis igitur propoſito genere ſubiecto, vidẽdũ eſt quid ipſum ſit: pari modo quid prædicatũ, & an id ſubiecto generi cõpetat. Antequã autẽ quid res ſit cognoſcamus, ſcire cõuenit qđ eius nomine deſignetur: deinde quæ ſit ipſius rei notio. Quid verò nomẽ ſignificat, ex vſu & loquẽdi cõſuetudine diſcendũ eſt: id autẽ clarũ ſit, ac vſitatũ: & ab artis quæ tractatur peritis receptũ. Nos enim plerũq; artis vocabulis, tanquã caſtrẽſibus, etiã ſi parũ latina multis videtur, vti cogimur. Vbi autẽ de nomine cõuenit, rei notio habẽda eſt, ex cõmu-
E ni videlicet omniũ cõſenſu: alioqui principiũ non eſſet. His conſtitutis, rei ſubſtãtia veſtigãda eſt. Veſtigamus autẽ ex eius definitione: quæ quemadmodũ cõſtitui debeat, antè proditũ eſt. Vocis igitur ſignificatũ, nõ minus quàm principia, in demonſtratione eſt neceſſarium: imò inter principia ipſum collocat Gal. quẽadmodũ rei notionẽ & definitionẽ. Nã qui hæc ignorat, ad demonſtrandũ ineptiſsimus eſt. Conſiderãdũ porrò eſt an propoſita res ſimplex ſit, an multiplex. Si ſimplex, definiẽda eſt. Si verò multiplex, primùm quidẽ definien-
F da eſt, poſteà autẽ diuidẽda in ſuas ſpecies ac differẽtias ſubſtantiales: quæ rurſus diuiden

uidendæ ſunt, dum ad indiuiduas ſit per-uentũ: ac omnes prius ſuo ordine definiendæ. Sit igitur de morbo verbi cauſa diſputatio inſtituta: In primis quid morbi nomine deſignetur, inquirẽdum eſt: deinde quæ ſit eius notio: poſteà quænam ſit ipſius ſubſtantia. Quid autem morbus ſignificet, ex conſuetudine vtentium nouimus: eius autem notionẽ omnes fatentur eſſe, cũ actionum aliqua vel male obîtur, vel omnino nõ obîtur. Sic enim omnes tum nomen, tũ notionem morbi vſurpãt. Poſteà verò definitio inquirẽda eſt ex eius genere, & differentiis ſubſtantialibus. Genus eius eſt af- G
fectus: differẽtiæ, præter naturã, primariò actionẽ lædens: quibus ab aliis affectibus diſtinguitur. Definitum autem morbum, quoniam multiplex eſt, in ſuas differẽtias diuidere oportet ea via ac ratione qua Galenus in lib. de morborum differentiis eſt vſus. Ad eundem modum prædicati natura diſquirenda eſt. Ipſum autem ſubiecto ineſſe cõcludimus per principia, vel per ea quæ ex principiis confirmata ſunt. Principia ſunt propoſitiones neceſſariæ, demonſtrationem non admittentes, medioq́; ca- H
rentes, Græci ἀμίσας, vulgus noſtrum immediatas vocat: non ſolùm priores, ac notiores, ſed & primæ, ac notiſsimæ, & ſcien-

tiæ

tiæ cuius sunt principia, propriæ, causæq; cóclusionis. Nã si confirmari per alia principia possent, ipsisq; aliæ propositiones superiores essent: principia non haberentur. Cõfirmari per alia principia dixi, quoniam ex ipsis nõnulla habẽtur quæ nõ ita perspicua sunt, vt aliena luce nõ egeant. Necessarias quoq; eiusmodi propositiones esse oportet: quoniã scientiã, id est perpetuã veritatẽ parere debent. Ex accidẽtibus enim
A quæ non necessariò insunt, conciliari scientia nõ potest. Neq; rursus quod falsum est, vt necessariũ cõcluditur. Cęterùm eiusmodi propositiones, non solùm priores ac notiores, sed & primæ ac notissimæ sunt: quoniã non solũ conclusionẽ antecedũt, ipsaq; notiores sunt, sed ipsis aliæ priores ac notiores nõ inueniũtur. Ab his enim lucẽ cõclusio sumit: ideò & ipsæ conclusione sunt clariores. Sẽper enĩ illud tale est magis, vt docet Arist. ob quod vnũquodq; est tale. Quare si ob priora notioraq; credimus & scim⁹, vt idẽ scribit, & illa sanè credimus & scim⁹ magis. Itaq;, q̃ ex disiũctis separatisve cõnectunt ratiocinatiões, demõstratio
B nes nõ sunt: qa sumptiões nõ sunt cõclusione notiores: vt, Oĩs numerus est par vel impar, denari⁹ est numerus, ergo denarius est par vel ipar. Cõclusio enĩ nõ min⁹ est nota,

quàm, ex quibus nascitur, propositiones. vtræq; enim notissimæ sunt, suaq; luce claræ. Ad hæc, principia nō solùm conclusionis, sed & rei demonstrandæ sunt causæ: id est non solùm efficiunt vt quid concludatur, sed & vt quod p cōclusionē significatur, verū sit. Neq; enim satis est sumptiones inferre cōclusionē, sed & veritatis per C
cōclusionē significatæ causas esse: alioqui principia falsa haberi possent, vt, Hippocētauri fel bilem è corpore trahit: ergo corpus ab affectu bilioso vindicare idoneum est. Prior enim propositio causa est cōclusionis, sed veritatis per hāc significatæ causa non est, quoniā conclusio vera non est. Cæterùm id genus principia, vaga & communia non sint, qualia dialectica sunt, sed eius disciplinæ cui⁹ sunt principia, propria, impromiscuaq;: & ad ea tantùm pertinentia, quæ certo genere continentur, nisi pro qualitate & materia subiecta cū restrictio- D
ne præscriptioneq; vtamur. Si qua tamē id genus principia restrictionem admittant, propriorum vice vti licebit: vt, Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant, sunt æqualia. Commune enim principium est Geometriæ & Arithmeticæ. Sed Geometra, addita voce magnitudinibus ad hunc modum, Si ab æqualibus magnitudinibus

æqua

æquales demãtur &c. in demõſtratione vtitur: Arithmeticus verò addita voce numeris, hoc modo: Si ab æqualibus numeris &c. Quoniã autem notiora & priora, bifariã dicuntur, nimirũ nobis, & natura: duplex erit principiorum ortus. Altera enim rei natura
E gignit, ſine vllo ſenſuũ adminiculo: altera experientia, ab apparentibus enim ſenſuiq; peruiis naſcũtur. Ex his igitur quæ rei natura gignit, alia generaliſsima maximeque vniuerſalia ſunt, & longiſsimè à ſenſibus poſita, ex ſe notiſsima: vt, Totum qualibet ſua parte maius eſt. Alia verò etſi per ſe nota exiſtunt, non tamen tam clara ſunt, vt aliqua declaratione ac perſuaſione non egeãt: nempe inductione, aliáve dialectica probatione: atque hæc à docentibus accipimus: qualia ſunt quæ quia concedi petuntur, poſtulata dicuntur: vt, A puncto in punctum re-
F ctam lineam ducere, hoc enim principium, neq; ſtatim ſua luce perſpicuum eſt, neq; per aliud demonſtrari poteſt, ideò à docente declarari ac perſuaderi debet. Principia autem ab apparentibus ducta, vniuerſalia quidem ſunt, ſed ſenſibus propinquiora: ideò nobis nota dicuntur. Apparentia, vt docet Galenus, duplicia ſunt: quædam ſtatim ac per ſe cognoſcũtur, vt ignis calor, niuis frigiditas. Quædam non ex ſe nec protinus, ſed

per alía, vt ignis per fumum: quemadmodũ in Virgiliano Bucolico,

Et iã ſumma procul uillarũ culmina fumant. G

ſignificat enim in foco ignem eſſe. Pleuritis nõ per ſe cognoſcitur, ſed per ſpirãdi difficultatẽ, lateris lancinãtem dolorem, &c. Ab vtriſq; apparẽtibus principia ducũtur: Prioribus ad hunc modũ: Si quis in plures inciderit qui inſigniter vulnerata parte aliqua vitæ neceſſaria interierint, ratiocinandoque illos inuenerit neque virtutis neque remediorũ defectu interiiſſe, ſed ob partis vſum vitæ neceſſarium, hoc principium cõſtituet: Siquis in parte aliqua vitæ neceſſaria inſigniter vulneratus ſit, moritur. Eiuſmodi principia apud Hippocratem permulta inueniuntur, cum in aliis locis, tum maximè in H Aphoriſmis. Poſterioribus ſic: Si in pluribus diſſectis, pleuritis, id eſt lateris inflãmatio reperta ſit, in quibus hæc ſymptomata ante interitum viſa fuerint, nempe ſpirandi difficultas, lateris dolor pungens, aſsidua febris, tuſsis, & ſimilia: hoc principium conſtituet: Si hæc ſigna adſint, pleuritis adeſt. Eiuſmodi enim principia etſi à ſenſu ortum habent, ab intellectu tamẽ formantur, vniuerſaliaq; fiunt. Omne igitur principiũ ſiue rei natura genitũ ſit, ſiue à ſenſibus ortũ, ſemper vniuerſale eſt: in eoq; prædicatũ de omni ſub- A

iecto per se,& vt ipsum est, ac primò dicitur. Omni enim & semper inesse significatur per se, non per aliud, nec per accidẽs, sed primò, & sine alterius interuẽtu, substãtialiter, & vt ipsum est. Ex quo liquet, candorẽ, etsi omni inest, nõ per se, sed per accidens, olori inesse, Neque per se febri corporis functiones lædere: quia neq; febri vt febris est, neq; primò, sed vt morbo inest. Nam febris vt morbus est, corporis actionẽ lædit. Morbo enim vt morbo primò inest actionem lædere. Per se itaque inesse Aristoteles tra-
B dit, quæ in ratione sunt quid est dicẽte: hoc est quæ substantialiter insunt, substantiæque rationẽ cõstituũt, eiusq; vim ac naturã explicãt: cuiusmodi sunt genera, differẽtiæ, atq; adeò ipsę definitiones: de quibus omnibus abũde paulò antè disputatum est. Quæ igitur ad hũc modũ rebus per se insunt, vniuersaliter insunt: & cõtrà quæ sic vniuersaliter rebus insunt, ea & per se insunt. Quo fit vt huius vocis, per se, ad hunc modum vsurpatæ, plurimus maximusque sit in demonstratione vsus. Sunt & alii modi vocis per se, vt idem autor docet: Vnus, cum subie-
C ctum in prædicati rationem explicandam adsciscitur: vt numero per se paritas inest, quia in paritatis definitionem numerus adsumitur: vt, paritas numerus est qui in duo

æqua diſtribuitur. Ad eundẽ modũ, ſimitas ineſt naſo, quia in eius definitione naſus collocatur: vt, ſimitas eſt naſi depreſsio. In ſumma, quotieſcunq; in cõſtituendis accidentiũ definitionibus ſubiecta promũtur, ſubiectis per ſe accidẽtia ineſſe dicũtur: vt quia in rectitudinis definitione linea adhibetur, lineę per ſe rectitudo ineſt, ſiquidẽ rectitudo mẽſus eſt, qui ſuper lineæ pũcta indecliuis eſt. Sic & volũtati virtus per ſe ineſt, quia invirtutis definitione voluntas collocatur. Eſt D
enim virtus, volũtatis habitus ad agẽdũ ſecundũ rectã rationẽ impellens: Eodẽ modo morbus corpori ineſt per ſe, quia in eius definitione corpus ponitur. Nã morbus affectus eſt præter naturã, corporis actionẽ primariò lædẽs. Quæ autẽ ſic per ſe inſunt, vniuerſaliter nõ dicũtur, niſi de omni dicãtur: vt quia non omni numero ineſt paritas, non omni lineæ rectitudo, non omni corpori ægritudo, hæ nõ ſunt vniuerſales: Numerus eſt par, linea eſt recta, corpus eſt ægrum. Paritas tamen numero per ſe ineſt, & vt numerus eſt: lineæ rectitudo per ſe, primò & vt linea. Addit idem autor alium modum eiuſ E
dem vocis, nimirum cum ſubiectũ prædicati eſt cauſa: vt, Iugulatus interiit. Iugulatio enim interitus eſt cauſa. Cauſam intelligo, quæ per ſe ſit, & proxima, neceſſariaq;. Cũ
igit

igitur ſubiectũ prædicati ad hunc modũ eſt
cauſa, propoſitio erit vniuerſalis. Quòd ſi
ſubiectũ prædicati cauſa proxima & per ſe
nõ ſit, nec neceſſaria, vniuerſalis propoſitio
nõ erit: vt, Febricitãs interiit. Cauſa mor-
tis, febris eſt: ſed non neceſſaria, nec per ſe,
nec proxima. Poteſt enim aliquis febricita-
re, & nõ interire. Præterea febris cauſa pro-
F xima nõ eſt mortis, ſed ſubſtãtiæ corporis
immutatio: immutatio verò, ſi quidem eſt
vehemens, mortis. Pari modo hæc vniuerſa
lis non eſt: Pleuriticus moritur. Pleuritis
enim etſi cauſa eſt mortis, nõ tamen per ſe,
proxima, & neceſſaria eſt. Pleuritis enim
mortem neceſſariò nõ inuehit: nã multi ex
pleuritide ſani euadũt. Nec ſi mortẽ infert,
primò infert. Nã prius ſpirandi difficultatẽ
inuehit: difficultas ſuffocationẽ. Niſi igitur
hæc prædicato inſint, nẽpe vt de omni ſubie
cto dicatur, p ſe, primò, & vt ipſum eſt, vni-
uerſaliter dici non poterit. Neq; enim ſatis
G eſt vt de omni dicatur, ſed & per ſe, ad mo-
dos declaratos, & vt ipſum eſt. Sunt porrò
inter has propoſitiones vniuerſales, in om-
ni diſciplina quædam nobis inſitæ, ingeni-
tæq;, atque ſua natura omnibus vel idiotis
cognitæ: proinde communes animi ſentẽtiæ
dicuntur, has vniuerſaliſsimas, & à ſenſibus
ſemotiſsimas, prius eſſe diximus: cuiuſmodi

ſunt in gubernanda republica: Societas humani generis eſt cõſeruanda: Honeſtè viuẽdum eſt: Ius vnicuiq; ſuũ tribuendũ eſt: Nemo lædendus. In phyſiologia: Natura, boni gratia agit: Natura nihil temerè facit. In geometria: Omne totũ maius eſt qualibet ſua parte. Si ab æqualibus ęqualia demãtur, quæ reſtãt, ſunt æqualia. In medicina: Quicquid ſecũdum naturam eſt, ſeruare oportet: quicquid præter naturam, abigere. Hæc igitur principia nulla declaratione egẽt, modò voces ex quibus cõſtant, intelligãtur. Reliqua verò egẽt. Nã quæ ex ſenſibus deprõpta ſunt, inductione probantur: alia verò, vt notiones, definitiones, & poſtulata, etſi vera neceſſariaq; ſunt, quia non protinus intelliguntur prolata, à docẽte declarari debent. Quod Galenus cũ in multis aliis locis, tum maximè libro primo de differentiis morborum doctiſsimè facit, ſanitatis & morbi notiones diſquirendo. In primis enim poſtulat, omnes homines ſanos eſſe, cum corporis miniſterio ad eas quæ in corpore ſunt neceſſariæ actiones, ſine aliquo vitio perfungi poſſunt: & ægrotos, cũ læſæ ſunt actiones. Deinde ſanitatẽ in duobus quærendã eſſe oſtẽdit, nempe in actionibus naturalibus, aut inſtrumẽtorum fabrica quibus actiones eduntur. Poſteà probat, ſanitatem conſtitutionem

H

A

nem

nem esse naturalem partium corporis: siue, quod idem est, actionum causam. Morbum verò, vtpote sanitati contrarium, constitu-
B tionem præter naturam, aut læsæ actionis causam. Quoniam autem prius dicebamus demonstrationem duplicem esse, alterã in qua ex causis colligimus effectum, quæ quidem est potissima: alterã, in qua ex effectu causam cõcludimus, videndũ est an ex omni causa omnem eius effectũ colligere liceat: & an ex omni effectu omnẽ causam: & quãdo hac, quãdo illa demõstratione vti oporteat. Quod vt melius intelligamus, in memoriã reuocanda sunt quæ modò de causis dicebamus: nẽpe quòd quatuor sunt earum differentiæ, efficiens, materia, forma, finis,
C Quodq; ex his aliæ per se ac necessariæ sint, aliæ ex accidente, minimeq; necessariæ. Ad eundem modũ, effectus alii necessariò causam sequuntur, alii non necessariò. Cum igitur causa vna effectum vnum per se ac necessariò edit, effectus & causa se mutuò probant: vt si morbus est, primariò corporis actio læditur: & si primariò læsa est actio, morbus existit. Cum autem causam vnam plures effectus necessariò sequuntur, ex causa singulari effectus necessariò colliguntur: non cõtrà, nisi simul collecti sint: vt si pleuritis est, necessariò adest spirandi difficul-

tas,dolor lateris pungens,&c.Nõ autẽ con D
trà ſi difficultas ſpirandi eſt, vel dolor late-
ris pungẽs,ſtatim pleuritis adeſt, ſed ſi om-
nia pleuritidis ſigna appareãt, hæc neceſſa-
riò aderit. Cũ verò plurĩũ cauſarũ vnus effe
ctus neceſſariò eſt comes,ſingulæ per ſe ef-
fectũ concludunt : vt ſi peripneumonia eſt,
vel pleuritis, aut alia id genus cauſa, neceſ-
ſariò ſpiritus difficilè redditur. Idem igitur
effectus per plures cauſas monſtrari poteſt.
Contrà ſi plurium effectuum vnica ſit cau-
ſa neceſſaria, vniuerſi non ſinguli cauſam
oſtẽdent. Nõ enim ſi ſpirãdi difficultas eſt,
vel lateris dolor pungens,vel febris,vel ſpu
tum cruẽtũ,vel id genus aliud, ſtatim pleu- E
ritis adeſt. Sed ſi omnia ſimul ſigna adſint,
neceſſariò pleuritis aderit. Atq; hac demõ-
ſtrandi ratione in ea medicinæ parte quæ
σημειωτικὴ dicitur, potiſſimùm vtimur: in
qua nõ aliter quã à ſigno vel ſignis, hoc eſt
effectu vel effectibus, demõſtrare licet:vt-
pote quę nobis,hoc eſt ſenſui manifeſtiora,
quàm cauſæ intellectui, ſunt. Notior enim
eſt ſenſui dolor,& ſpirãdi difficultas, quàm
intellectui pleuritis,hęc enim ſine ſenſu ab
intellectu cognoſci non poteſt. Ex aliis
quoq; cauſis demonſtratio conuertitur. Ex
materia quidem ad hũc modũ. Cõtraria ſe
mutuò expellũt,corrumpuntq́;, animalium F
ele

elementa ſunt cõtraria, ergo ſe mutuò corrũpunt. Cõtrà animãtiũ elemẽta ſe mutuò corrũpũt, igitur ſunt cõtraria. Ex forma ſic. Manus in digitos & articulos diſtincta eſt: ergo cõprehẽdit & cõtrà. Itẽ cryſtalloides humor in priore oculi parte planior eſt: ergo melius rerũ imagines recipit, & contrà. Ex fine hoc modo. Homo optimas edit actiones: ergo pulcherrimũ optimeq; cõpoſitũ corpus habet, & cõtrà. Cũ igitur reliqua cauſarũ genera, vt diximus, gratia finis G cõſtituta ſint, ea omnia ad finẽ demõſtrãdũ adiſciſcere licet: & contrà finem ad reliquas omnes cauſas demõſtrãdas. Ex cauſis verò & effectibus nõ neceſſariis nõ fit demõſtratio, ſed cõiectura tantũ. Quæ ſi artificioſa ſit, ea vt demonſtratione vtimur: vt poſteà docebimus. Itaq; in ſingulis artis iã cõſtitutæ & velut delineatę partibus, nũc diuidimus, nunc reſoluimus, nunc definimus, nunc ſubiecto rem ineſſe demonſtramus. Quod vt melius intelligatur, exemplo explicabimus. Sanguinis igitur mittendi rationem. H quæ venæ ſectione fit, his methodis tractemus. Primùm igitur noſſe oportet quid ſanguinis miſsionis nomine intelligatur: deinde quæ ſit eius notio: poſteà an ipſa ſit. Et ſi ſit, quidnam ſit: & an ſimplex, an multiplex. Et ſi ſimplex, quid tandem ipſi ſub-

ſtantialiter inſit. Quid autẽ ſanguinis miſſio ſignificet, ex cõmuni loquendi vſu diſcere licet. Eius notionem eſſe omnes fatẽtur, cum aperta vena ex corpore ſanguinem educimus. An verò ipſa ſit, experientia docet. Quid autẽ ſit, ex eius genere & differentiis cognoſcendũ eſt. Sanguinis igitur miſsionis genus eſt vacuatio: differẽtiæ autem ſumũtur ab eius effectu, & materiæ quæ educitur, ſubſtãtia & quãtitate. Vacuat enim affectus materiã, ac promiſcuè omnes humores, non ſolũ è loco propinquo, ſed etiã longinquo, ſine vlla noxa. Sãguinis igitur miſſio eſt, quæ affatim ac promiſcuè omnes humores trahit ac vacuat è toto corpore, eiuſq; partibus, tam propinquis, quàm longinquis, citra vllam offenſionẽ, ſi quidem rectè fiat. His enim differẽtiis ab aliis vacuãdi formis diſtinguitur. Nã quatenus affatim vacuat, à ſcarificatione, & hirudinibus, quæ paulatim vacuãt, differt. Quatenus autem promiſcuè vniuerſam humorũ multitudinem, à purgatione, quæ ſolum vitioſos humores educit. Quatenus è toto corpore trahit ac vacuat, à ſcarificatu, cucurbitulis, vinculis, hirudinibꝰ, & apophlegmatiſmis. Quatenus verò à lõginquis trahit, ab hirudinibus & apophlegmatiſmis. Quatenus blãdè ac ſine læſione, à purgatione, ſcarificatu, &c. E lõginquo au-

A (margin, beside "Vacuat enim affectus") B (margin, beside "tione, quæ ſolum vitioſos humores educit.")

tem trahit, cum fluentẽ humorem in cõtrariũ reuocat. E propinquo verò, cum deriuat ad latus. E loco affecto, cum solùm vacuare volumus. Quocirca sanguinis misſioni insunt quædam necessariò, protinus, ac primò, & sine alterius interuẽtu, & vt græci loquũ-

C tur, ἀμέσως. Quoniã ea per alia media vacuationi inesse demonstrari non possunt, ideò principiorũ nomenclaturã merentur: qualis est misſionis sanguinis definitio, & alia quæ deinceps scribentur. Quædã, horũ interuentu vacuationi substantialiter inesse demonstrãtur. Itaq; necessariò, primo, protinus, & sine alterius interuentu sanguinis misſio.

PRIMVM PRINCIPIVM.

Materiã corpori nocentẽ uacuat, ac minuit, eo q̃dẽ plus, quo ipsa est maior.

D Nemo ignorat venæ sectionem eo plus vacuare, quo largius: & eo minus, quo partius è corpore fluunt humores.

SECVNDVM.

Quo maior est humoris morbum efficientis uacuatio, eo morbus minor redditur: & contrà quo minor, maior morbus relinquitur.

In toto corpore, si totũ corpus: in affecto verò loco, si is humorũ vitio laborat: Vena

au

autem quæ secatur, & ex qua sanguis educi debet, ipsi affecto loco è directo respódeat: alioqui aut nihil aut parũ ab eodé loco vacuatur: nisi admodũ ingens esset vacuatio. E

TERTIVM.

Humorum cursum uenæ sectio in contrarium reuocat.

In vena communi & affectæ parti respondente facta.

QVARTVM.

Eadem, humorem locum iam occupantem deriuat & uacuat.

Si, vt modò dicebamus, vena per quam humor educitur, cum affecta parte communitatem habeat. F

QVINTVM.

A uicinioribus partibus celerius & potẽtius retrahit & deriuat, largiusq; uacuat: à longinquioribus uerò contrà.

Consentaneum enim rationi est, vt qui iuxta plagam sanguis cõtinetur, celerius, potentius, largiusq; effluat: & qui longè ab ea distat, tardius, impotentius, ac parcius.

SEXTVM.

Sãguis quo affecto loco uicinior est, eò deterior: et quo lõgius abest, melior. G

Cum scilicet iam corruptionem aliquam

con

contraxit ſanguis qui affectum locum obſi
det: aliâs non oportet.

SEPTIMVM.

Per rectas continuasq; uenarum fibras fit humorum attractio.

Hoc, quoniam à Galeno in cõmentariis
H de facultatibus naturalibus & in opere de
vſu partium clariſsimè demõſtratũ eſt, nũc
poſtulamus: non quòd ex ſe cognitum prin
cipium ſit, ſed per principia confirmatum.

OCTAVVM.

Maiores uenæ in ramos ſua ſtamina diſtribuunt, abſumuntq́;.

Cõſtat enim ex diſſectione, minores ve
nas ex maiorũ ſtaminibus originẽ habere.

NONVM.

Affectus magnitudo remedium celere ac potens deſyderat.

Siue affectæ partis cõditione, ſiue mate-
A riæ morbum efficientis qualitate aut quãti-
tate magnitudinẽ metiaris: ſemper affectus
magnus celerẽ curationẽ efflagitat, alioqui
ægrotus vitæ periculo non vacabit: exiguus
verò curationem non accelerat.

DECIMVM.

Quod magis urget, quodq́; rationem habet eius ſine quo non, prius curationẽ

deſy

desyderat: & ubi nihil urget, à causis curationis ordo petendus est.

In affectuũ præter naturã cõplexu, ei prius B intendendũ est, qui magis vrget: siue morbus is sit, siue causa, siue symptoma. Affectus magis vrgere dicitur, qui maius periculum minatur, si negligatur: vt si cũ acuta febre, exẽpli gratia, deliquiũ animi adsit, huic protinus remediũ adhibendũ est. Ad eundẽ modũ si pluribus morbis quispiã simul correptus sit, nullusq; horũ curationis accelerationem desyderat: ab eo auspicari oportet, sine quo alii curari non possunt. quòd si horum nihil adsit, à causa est incipiẽdum: quæ rationem habet eius sine quo non.

VNDECIMVM.

Dolor & calor attrahũt, influxũq; C humorum efficiunt.

Si vterque vehemens sit, exiguus enim nihil attrahit quod alicuius sit momenti.

DVODECIMVM.

Ad eundem modum indigẽtia & necessitas attrahit.

Humores scilicet, quibus partes indigẽtia laborãtes alantur. Omnibus enim partibus, quæ propria vi reguntur, insita facultas est qua cõmodum familiareq; alimentũ attrahunt: quod cum deest, etiã incõmodum: vt D de

demonſtrat Galenus in commentario de facultatibus naturalibus: ideò id nunc poſtulamus. Horũ principiorũ interuentu, multa ſanguinis miſsioni ſubſtãtialiter ineſſe demonſtrantur, vt ex ſequentibus propoſitionibus conſpicuum eſſe poteſt.

PRIMA PROPOSITIO.

Maior ſtaminum rectitudo plus ſanguinis attrahit, ac uacuat: minor minus, in eadem diſtantia.

Cum enim attractio per rectas venarum E fibras fiat, vt ſeptimo principio poſtulauimus: quo plures ad affectum locum, eiuſque vicinas partes perueniunt, eo plus ſanguinis attrahitur: & contrà quo pauciores, minus.

SECVNDA.

Maior ſtaminum eſt rectitudo, quo pauciores: & minor, quo plures rami à maiore uena oriuntur.

Cũ maioris venæ ſtamina in ſuos ramos diſtribuantur, abſumanturq́;, per octauum principiũ; quo pauciores rami ſunt in quos di F cta vena ſua ſtamina diſtribuat, abſumatq́;, eo plures in ipſa fibræ rectæ, quæ ſcilicet ad affectũ locum, eiusq; vicinas partes perueniunt, relinquuntur: quare maior erit rectitudo.

tudo. Cõtrà quo vena in plures propagines diſtribuitur,ac abſumitur,eo pauciora ſtamina in ipſa relinquuntur: quocirca & eorum rectitudo minor.

TERTIA.

In longinquo facta uenæ ſectio, plus benigni ſanguinis uacuat, & plus mali in affecto loco relinquit: & contrà in propinquo facta, plus mali detrahit, & benigni plus relinquit. G

Nam per quintũ principium, plus ſanguinis vacuatur ex vicinis ſectioni partib⁹, qui, per ſextũ principium, melior eſt, quàm qui in affecto loco ac ei proximis partibus cõtinetur, qui quidẽ per idẽ principiũ deterior eſt: minus verò ex affecto loco, vtpote longinquo, per quintum principium, ſanguinis vacuatur: qui per ſextum vitioſior eſt.

QVARTA.

Affectus ex humoribus procreatus, et eius ſymptomata, eo magis minuuntur, quo maior uacuatio fuerit: & contrà. H

Per primum enim principiũ, quo vacuatio maior eſt, eo materiam quæ morbũ efficit, magis minuit: & per ſecundũ, quo plus materiæ morbum creantis detrahitur, eo minor affectus redditur.

Quin

QVINTA.

Igitur naturã humorũ mole oppreßã, hoc magis leuat, quo maior ipsa fuerit.

Nam per primum principium, sanguinis missio eo plus vacuat, quo maior est. Quo plus autem vacuat, eo minor morbi reddi-
A tur materia, per secundum principium: quare magis natura onere leuatur.

SEXTA.

Atque ita naturam confirmat, potentioremq́; reddit.

Per præcedentẽ propositionẽ, naturã onere quo premebatur, leuat: quo deposito, vires roburq́; recipit, imbecillã enim eã esse, non ex se, sed humorum multitudine, postulamus, nam quæ per intẽperiem infirma est, magis vacuatione læditur, quàm iuuetur.

SEPTIMA.

B *Roborata natura ualidius reliquam morbi materiam propellit.*

Nam per secũdum principium, sanguinis missio, morbi materiã minuit: atq; ita ipsam minus resistentẽ minusq́; cõtumacem expulsioni reddit: & per præcedentẽ propositionem, naturã roborat, efficitq́; validiorem: quare morbum melius fortiusq́; propellit.

OCTAVA.

Calidum affectum refrigerat.

Id ex accidente accipiendum eſt,nam materiam calidam per primum principium mi C nuit,ac vacuat.

NONA.

Eadem frigidum affectum calfacit.

Per accidens,ſublata quæ refrigerat materia,per primum principium.

DECIMA.

Dolorem mitigat.

Materiã quæ dolorem excitabat,vacuando,ac minuendo,per primum principium.

VNDECIMA. D

Venas reſerat.

Nam per idem principium, obſtruentem materiam minuit,ac vacuat.

DVODECIMA.

Tranſpirationẽ reddit liberiorem.

Quia per præcedentem propoſitionẽ venarum ora reſerat.

DECIMATERTIA.

Humorum putredinem impedit.

Nã per proximã propoſitionẽ, liberã effi E cit tranſpirationẽ, quæ putredinẽ impedit.

DECIMAQVARTA.

Omni febri ex humoribus auxiliatur.

Quatenus humorem qui hanc intulit,vacuat,per primum principium.

DECIMAQVINTA.

Omni

Omni febri ex hũorũ putredine cõfert.

Quia materiam febrem creantẽ vacuat, per præcedentem propositionem: putredi- F nem arcet, per decimamtertiam propositionem, liberiorem enim efficit transpirationem, per duodecimam propositionẽ: & refrigerat, per octauam.

DECIMASEXTA.

Omni inflammationi prodest.

Incipienti quidem, quia fluentem in affectum locum humorem, in cõtrarium retrahit ac reuocat, per tertiũ principium. Absolutæ iam, & cum cessauit defluxio, quia humorem locũ occupãtem deriuat, ac vacuat, G per quartũ principiũ. Increscẽti, & dum adhuc fluit humor, quia vtrunq; auxiliũ præstat, per tertium & quartum principium. Dolorem inflammatæ partis mitigat, per decimam propositionem, extinguit calorẽ, per octauam propositionem, naturã exonerat, per quintam propositionem: validioremq; pellendis morbi reliquiis efficit, per septimam propositionem.

DECIMASEPTIMA.

Omni internæ, alijsq; periculosis inflã matiõibus, uenæ sectio quæ in ꝓpinquo fit, quã quæ in longinquo, cõmodior est.

Eiusmodi inflãmationes toto genere peri

culosæ sunt: earũ quoq; causæ, & accidentia grauia, vt experiẽtia docet: ideò potẽs & celere remediũ postulãt, per nonũ principiũ. Sectio autẽ venæ quæ in propinquo fit, plus humoris morbũ efficiẽtis haurit ex loco affecto, per quintũ principiũ. Præterea celeri⁹ & potẽtius ab eodẽ loco retrahit, per idem principiũ. Quare affectũ, eius causas, & accidẽtia magis minuit, per secundũ principiũ. In longinqua autẽ parte facta sectio, parum aut nihil vacuat ab affecto loco, per idẽ principiũ. Ergo parũ aut nihil affectũ, eius causas & symptomata minuit, per idẽ principiũ. Rursus per idẽ, tardè ac imbecilliter retrahit. Affectus aũt magnitudo per nonũ principiũ celerẽ opem desiderat, ideò sectio in longinquo facta, internis aliisq; periculosis inflãmationibus minus cõmoda est. Prȩtereà sectio venæ in longinquo facta, plus benigni sanguinis, & corpori cómodi vacuat, & maligni corpori nocentis plus relinquit, per tertiã propositionem: ergo morbũ tantum abest vt minuat, vt etiam augeat. A

DECIMAOCTAVA.

Sãguinis mißio in propinquo facta, locũ affectũ uacuat: non autem replet. B

Nam per quintũ principium, plus ex parte affecta vacuat: ergo hãc magis exonerat,

per quintam propositionem: quare & robustiorem reddit, per sextam propositioně: valentioremq; ad propellědum non solũ obsidentem locũ humorem, per septimã propositionem, sed & venientem ex maiori vena per rectas fibras in affectum locum. Rursus vulnus ob dolorem trahit, per vndecimum principium: vulneris vicinæ partes ob indigentiam attrahunt, per duodecimum princi-
C pium. Quare fluens per dictam magnam venam sanguis, non in locum affectum descendit, sed ad vulnus fertur.

DECIMANONA.

Pleuritidi, venæ internæ sectio eiusdẽ lateris, quàm oppositi, magis prodest.

Hic affectus, quia interna inflãmatio est, magnus est: eius causæ, & symptomata grauia: vt dictũ est in decimaseptima propositione: quare per nonũ principiũ, promptũ ac
D potens remediũ efflagitat: cuiusmodi est venæ sectio in loco propinquo facta, per quintum principium. Vena autẽ in cubito eiusdẽ lateris, omniũ propinquissima est, quæ commodè secari possint, vt sensus testis est. præterea ab eo cubito ad affectũ maior est staminũ rectitudo: quia in toto eo spatio pauciores sunt venarũ propagines, in quas ipsa stamina distribuãtur: proinde plura in eadẽ

vena superſunt, quæ ad affectũ, eiusq; vicinas partes perueniãt,per ſecundã propoſitionem. Cũ igitur in propinquo ſit facta ſectio venæ,& maior ſit ſtaminũ rectitudo, celerior & maior fiet attractio,per quintũ principiũ, & per primã propoſitionem, quod in E pleuritide,vt dictũ eſt,fieri oportet. In oppoſito autẽ latere facta venæ ſectione,diſtãtia maior eſt, vt ex anatome conſtat. Ergo tardius, imbecillius, & minus trahit ac vacuat.per quintũ principiũ. Minor quoq; ſtaminũ rectitudo eſt,quia in dato ſpatio plures ſunt venarũ propagines,in quas ea diſtribuantur, vt ex corporis hominis inciſione perſpicuum eſt,pauciora ſuperſunt ſtamina, quæ ad locũ affectum eiusq; vicinas partes perueniant,per ſecundã propoſitionem:plus boni ſanguinis exhauritur, & vitioſi plus in corpore relinquitur. Ideò affectus magnitu F do nõ ſolùm permanet,ſed & multũ augetur, per decimãſeptimã propoſitionẽ. Proinde & eius ſymptomata,nempe calor & dolor,quibus nõ ſolùm curatio impeditur,ſed & fluxio augetur, per vndecimum principiũ. Cum igitur propoſitus affectus magnus ſit, vt dictum eſt, celere & potens remedium poſtulat, per nonum principium : ea pleuritidi conuenire non poteſt : ſed quæ in propinquo ſit:quod erat probandum.

VIGESIMA.

G *In pleuritide si dolor uehemẽter cruciat, ab anodynis curationem auspicari licet.*

Dolor per vndecimum principium attrahit, ergo motum in cõtrarium impedit, nisi igitur is mitigetur, reuocari in contrarium fluens humor, imò & qui iam locum occupat, educi non facilè poterit, Itaque dolor rationem habet eius sine quo non: quare &c. eadem ratione ab aliis quæ curationem impediunt, cuiusmodi est cibi cruditas in ventre, incipienda est curatio.

VIGESIMA PRIMA.

H *Cum mitigatus dolor est, aut non uehementer affligit, aliaq́; curationem impedientia sublata sunt, & pleuritis magna est, à sanguinis mißione incipienda curatio est.*

Affectus magnitudo, vtpote vrgentior, prius curationẽ postulat, per nonum principium: Prætereà fluxio retractionem in contrarium, per tertiũ principiũ: Sanguinis missio in propinquo quidem facta, plus delinquentis humoris, morbũq́; parientis vacuat, per tertiam propositionem: ergo affectum magis minuit, per quartam propositionem.

Prætereà eadē celeriter & validè retrahit fluentē humorem, per quintum principium. A
Siue igitur morbi magnitudinē, quæ prius curationem desiderat, siue causam hunc effi cientem spectes, à sanguinis missione incipe re curationem oportet.

VIGESIMA SECVNDA ET TERTIA.

Iisdem principis demonstrare possumus, sectam interni cubiti uenam, iecoris inflammationibus conferre.

Lienis inflammationi internam sinistri.

VIGESIMA QVARTA.

Et uteri genitaliumq; dextræ partis inflammatæ, poplitis uel malleoli dextri sectam uenam: sinistræ sinistri. B

VIGESIMA QVINTA.

Angine quoq; dextræ dextri cubiti, sinistræ sinistri, sectam humeralem.

VIGESIMA SEXTA.

Ad eundem modum oculi dextri inflammationi in dextro cubito eandem humeralē sectam, & sinistri in sinistro.

Alia quoq; permulta venæ sectiōi substā C tialiter inesse, per ea quæ antè docuimus, vnusquisq; vel mediocriter eruditus potest cognoscere, plura itaque hoc loco de ea re

scri

ſcribere ſuperuacuũ putamus: cũ & forte fuſius latiusq́; hæc, quàm res exigit, tractata ſint: ſed id ad communẽ omniũ vtilitatẽ fecimus. De ſanguinis autem miſsione potius quàm de re alia diſputationẽ hoc loco tractandã ſuſcepimus, vt perniciosa illa Arabũ opinio de mittẽdo ſanguine ex oppoſito latere in pleuritide, reiiceretur: quanquã hanc in commentario noſtro in ſecundum librum D artis curandi Galeni ad Glauconem, falſam eſſe luculentiſsimè demonſtrauimus.

Medicina eſt ſciẽtia ſalubrium, morboſorum, & neutrorum. Nihil autem refert, an morbidorũ dixeris. Nomen quidem ſcientiæ communiter, & non propriè accipiendum eſt.

Scientia cõmuniter ſumpta artes omnes continet. Artẽ dico, quæ multis animi perceptionibus, vſu & exercitatione cõquiſitis, & in vnũ exitum vitæ vtilem ſpectãtibus, conſtat. Itaq; ars & ſciẽtia cõmuniter accepta, eædẽ omnino ſunt: cõtinentq́;, vt dixi, artes omnes, ac ſciẽtias. Propria autẽ exquiſitaq́; ſcientia nõ omnes quidẽ ſcientias cõtinet, E ſed eas tãtùm quæ ~~firmis certisq́; principiis~~ cõſtant. Ex his liquet, nos hic nõ vnã cõcluſionis notitiã, ſiue ea demonſtratione parta ſit, ſiue alia quacũq; ratione quæſita, ſciẽtiã

appellare, ſed theorematum præceptionũq; ordine ſeſe conſequentium & ad vitæ vtilitatem conſpirantium collectionem. Medicina itaque ars ac ſcientia eſt, non quidẽ illa pura, abſolutaq;, quæ ex certis indubitatisq; principiis eſt comparata: ſed quæ partim cõiectura, partim ratione eſt conquiſita. Cum enim non omnes medicinæ partes eadẽ demonſtrandi certitudine polleant, ſed aliæ F
conſtãtioribus firmioribusq; principiis probentur, aliæ infirmioribus, nempe cõiecturis, nõ poteſt tota medendi ars propriè ſcientia dici. Ea enim pars quæ σημειωτικὴ dicitur, tota ſcientia propriè non eſt, ſed magna ex parte cõiectura: media quidẽ, vt Galenus ait, inter exactam notitiã, & abſolutã ignorantiam, ideò artificioſa dicitur. Ea autem pars quæ cauſas inquirit eorũ tam quæ secũdum naturã ſunt, quàm quę præter naturam, certioribus rationibus nititur, vt cui phyſiologia, id eſt rerũ naturaliũ ſcientia, principia ſuggerit: ideò exquiſitis diſciplinis propinquior eſt: artificioſa verò cõiectura, remotior. Therapeutice verò, vt quæ partim G
ex certis principiis, partim experientia ac artificioſis coniecturis conſtat, mediã vtriuſq; ſortitur naturam. Certiſsima enim hæc principia ſunt, Contraria contrariis curari, Similia ſimilibus ſeruari, & id genus alia propemod

modũ infinita, quibus ars innititur. Exquiſitum autem remedium difficillimũ eſt inuenire, quemadmodum exquiſitam morbi magnitudinem, & temperamenti à mediocritate receſſum. Igitur medicina ſcientia eſt nõ propriè preſſeq;, ſed cõmuniter ac latè ſum-

H pto vocabulo, ſcientia in quã ſalubriũ, morboſorum, & neutrorum, hoc eſt, ὑγιεινῶν καὶ νοσωδῶν, καὶ οὐδετέρων. ὑγιεινὸν enim id Græcis ſignificat, quod nobis ſalubre. Dicitur enim ſalubre, & quod ſanũ eſt. Liuius, Defuncta morbo corpora, ſalubriora eſſe cœpere, id eſt ſaniora, & quod ſanitatem præbet, vt cœlum ſalubre, medicina ſalubris. Itẽ quod ſanitatem indicat, vt concoctio ſalubris, quę ſanitatis nota eſt. Νοσώδης, ſeu vt Galenus ait, νοσερὸν, morboſum ſeu morbidũ ſignificat, hoc eſt tam quod morbo affectum eſt, quàm quod huic obnoxium, nempe valetudinarium. Morboſum enim, hoc eſt morbis affectum, iuriſperiti ſeruũ eſſe aiunt, qui cla-

A uum habet. Cicero morboſos, id eſt morbo obnoxios, vocat iracundos. Eiuſdem prorſus ſignificationis eſt morbidum, vtrunque enim morbo & affectum & obnoxiũ ſignificat. Præterea & quod morbum adfert, vt morbida vis cœli, morboſus aër: quodque morbum indicat, quemadmodũ apud Græcos, νοσῶδες & νοσερόν. Itaque

Sal

Salubre,morboſum,& neutrum,di=cũtur quodq; trifariam. Aliquando *qui=dẽ ut corpus,aliquãdo aũt ut cauſa,nõ=nũquã uerò ut ſignũ.* Corpus *enim quod cõtinet ſanitatẽ, cauſam quæ hanc tum* B *efficit,tum conſeruat, & ſignum quod eandẽ indicat omnia hæc* Græci ὑγιεινὰ, *nos ſalubria uocamus.* Eodẽ *modo cor=pora quæ morbos continent, & cauſæ quæ hos tum efficiunt tum fouent,& no tæ quæ ipſos indicãt,Græcis* νοσώδη,*no=bis morboſa dicũtur.* Eodẽ *modo corpo ra,cauſæ,& ſigna, neutra appellantur.*

Videri cuipiã poſſet hæc diuiſio eſſe ac-cidẽtis in ſubiecta.propterea quòd ſalubre, morboſum,& neutrũ, corporibus, cauſis & C ſignis accidãt: ſed reuera eſt homonymi in ſignificata. Alia enim ratione corpus ſalubre dicitur,alia ratione ſignũ,alia ratione cau-ſa. Salubre enim corpus dicitur, quòd ha-beat ſanitatẽ. Cauſa,quòd hanc efficiat vel conſeruet. Et ſignũ,quòd eandem indicet: quanquam ἐπιδεκτικὸν nõ ſolùm quod ſuſci pit ac continet,ποιητικὸν quod efficit,& δηλωτικὸν quod indicat:ſed vim quandam ac

pote

potestatẽ ingenitã significãt: quẽadmodum apud Latinos capax, vorax, efficax & similia plus significãt quã capiens, vorãs, & efficiẽs. Nõ enim capax solũ quod capit, significat, sed & capere idoneũ est, vorax, nõ quod vo-
D rat, sed & quod vorare natũ est, & efficax, nõ quod efficit, sed & quod efficiendi vim obtinet. Ad eundẽ modum ἐπιδεκτικὸν non solum quod continet significat, sed quod ad continendũ aptum est, ποιητικὸν nõ solum quod efficit, sed & quod efficiendi vim habet. Et δηλωτικὸν nõ solũ quod indicat, sed & quod indicare natũ est. Verùm quoniam deerãt nobis vocabula quibus propriè vtrũque significatum exprimeremus, verbis suscipere efficere & indicare vsi sumus, quæ, quemadmodum & alia verba, in disciplinis facultatem quandam significant.

Atq; prima ratione, medicina sciẽtia
E *est salubriũ causarũ: iam uerò propter has, & aliarũ. Secũda, morbosarũ. Tertia uerò, neutrarũ. Post has aũt, corporũ: primò quidẽ, hic etiã salubriũ: deinde morbosorũ: posteà neutrorũ. Signorum autẽ eadẽ est ratio. At in artis actionibus, ex signis prius cognoscuntur corpora: deinde eorum causæ inueniuntur.*

Qu

Quoniã nuper dicebamus medicinã sciẽtiam esse salubriũ, morbosorũ, & neutrorũ: salubriaq; & morbosa ac neutra referri modò ad corpus, modò ad causas, modò ad signa: ostendendum est quorum prima ratione medicinæ sit scientia, quorum secunda, & quorum tertia. Quod vt melius intelligatur, scire conuenit hanc vocẽ primum, de natura, sensu, tẽpore & dignitate dici. Natura enim causæ corporibus priores sunt, & corpora signis: ordine verò sensus, signa causis priora: dignitate & tẽpore, sanitas morbo. Quoniam igitur causæ aliæ salubres sunt, aliæ morbosæ, aliæ neutræ: salubres & tempore & dignitate morbosas antecedũt: morbosæ verò neutras, nõ dignitate quidẽ, sed natura. Nam cum neutrũ ad salubre & morbosum referatur, oportet ea natura esse priora, neutrũ verò posterius. Ad eundem modum salubre corpus morboso prius est tẽpore, & dignitate: & salubre signum morboso, & morbosum tum corpus, tum signũ neutro, propter antecedentem rationem. Itaq; naturæ ordine causarum prima ratione medicina est scientia, & inter causas salubriũ, deinde morbosarũ, posteà neutrarum. Secunda ratione medicina est scientia corporum. Natura enim corpora suis accidẽtibus sunt priora: atque inter hæc salubria antece-

du

dunt, deinde morbosa, posteà neutra: quem
H admodum de causis prius dicebamus. Signo
rum verò postrema medicina scientia est,
quia natura postrema sunt: sensus verò ordi
ne prima. Nam cũ artis opera tractare volu
mus, primum nobis obiicitur corpus curan-
dum, vel conseruandum. Quòd antè quàm
fiat, cognoscẽdũ est quale illud sit, sanúmne
an ægrum, aut neutrum: quod signa nobis
produnt. Quare signa prius, deinde corpo-
ra, posteà verò causæ cognoscẽdæ sunt. Sed
inquies, in tuenda sanitate morbisq; profli-
gãdis, si nihil vrget, à causis curationis ordo
petendus est: ergo in artis actionibus causæ
priores sunt, quod nõ inficiamur: ab vltimis
enim causis curationem auspicari oportet:
A deinde ab aliis, ordine procedendo, quo in-
uentæ fuerunt: vt in commentariis in Gale-
ni libros ad Glauconem ostẽdimus. Posteà
ipsi morbo remedia adhibemus. Atque hic
est verus curationis ordo. Sed quoniã cau-
sæ tum salubres, tum morbosæ, tum neu-
træ, quæ corporibus insunt, imò & morbi
ipsi non nisi signis inueniri possunt: ideò an-
tequã curationem inchoare posimus, mor-
borum causæ (quoniam ab his, vt diximus,
curationem auspicamur) inueniendæ sunt.
Inueniuntur autem ex signis. Itaque ab his
auspicari oportet, non quidem curationem,
sed

ſed curationis inuentionem: ſcilicet cognitis B
per hæc cauſis, à quibus curatio initiū habet.

Sed quoniā efficiēs, indicās, & cōtinēs, bifariā quodq; dicūtur, aliquādo quidē ſimpliciter, aliquando uerò in præſentia, noſſe oportet utrorunq; eſſe ſciētiā.

Efficiens, id eſt ποιητικὸν, tum id quod in præſentia ſanitatem, morbum, aut neutrum affectū efficit, tum id quod efficere eſt idoneū, ſignificat. Indicans, id eſt δηλωτικὸν, & quod nunc indicat ſanitatem, morbum, aut neutrum affectum, & quod indicare poteſt. Cōtinēs verò, id eſt ἐπιδεκτικὸν, tā id quod C
iam ſanitatē, morbum, & neutrum ſuſcipit, quàm quod natū eſt ſuſcipere. Cum igitur hæc ita habeant, palam eſt, ſalubre, non ſolum quod eiuſmodi natura eſt ſignificare, ſed & quod in præſentia ſanum eſt. Itaque ſalubre corpus eſt, quod nunc ſanū eſt, aut quod ſimpliciter ſanitatē continere natum eſt. Eodē modo ſalubris cauſa eſt, quæ nūc ſanitatē efficit, aut ſimpliciter efficere apta eſt. Et ſalubre ſignum, quod nunc ſanitatem indicat, aut ſimpliciter indicare natum eſt. Et morboſum corpus, tam quod in præſentia ægrotat, & quod ſimpliciter eiuſmodi eſt. Cauſa morboſa eſt, & quæ morbū nunc D
efficit, & quę ſimpliciter efficere idonea eſt.

Signũ morbosum, quod in præsenti morbũ indicat, & quod simpliciter indicare suapte natura potest. Pari modo neutrum corpus, neutra causa, & neutrũ signum, in præsentia & simpliciter dicuntur. Siue igitur simpliciter, siue in præsentia corpus salubre, vel morbosum, vel neutrũ dicatur, eorũ medicina est scientia. Affectiones enim eiusdẽ sunt scientiæ, cuius subiecta: vt paritas & imparitas, quæ affectiones numeri sunt, eiusdem sunt scientiæ, cuius ipse numerus: nempe
E Arithmeticæ. Pari modo simpliciter & in præsentia salubre, morbosum, & neutrum, quòd affectiones sint corporũ, causarum & signorũ, salubriũ morbosorum & neutrorum eiusdem scientiæ erunt, nempe medicinæ. Nam in his medicina versatur.

Sed & ipsum simpliciter, duobus modis dicitur, nẽpe & semper, & magna ex parte. Atque horum utriusque medicina est scientia.

Διαπαντὸς, id est semper & perpetuò, hoc est ἀδιακόπως, & sine aliqua interceptione. Significat & prorsus, penitus, absolutè. Itaq; quod διαπαντὸς salubre est, absolutè perpetuoq́;, quatenus per hominis ætates licet, sa-
F lubre est. Quod verò magna ex parte tale est, ab hoc non longè discedit, id est ferè.

p. 76.

omnino eiusmodi est: vt fusius in sequentibus explicabitur. Eadē ratione morbosum & neutrum, semper, & magna ex parte dicuntur: quorum vtriusque medicina est sciētia, propter rationem modò commemoratam.

Neutra uerò, causa, signū, & corpus, siue simpliciter, siue in præsentia, tripliciter unūquodq; dicūtur, nēpe aut neutrius, aut utriusq; cōtrariorū participatione, aut aliquādo huius, aliquādo illius. Horū porrò ipsorū secūdū, duobus modis usurpatur: nā aut utriusq; cōtrariorū ex æquo est pticeps, aut plus alterius. G

Extremè contraria sunt salubre & morbosum, quod igitur intercedit, cū proprium nomen non habeat, per negationem neutrū dicitur. Intercedit autē & quod neutrius, & quod vtriusq; extremi est particeps, hocque bifariā accidit, nimirū vel diuersis, vel eodē tēpore. Quod eodē tempore euenit, aut ex æquo vtriusq; est particeps, aut nō ex æquo, H sed alterius magis. Quod verò diuersis tēporibus accidit, id aut sæpe, aut rarò euenit, aut anceps est eius euētus. Quod autē rarius accidit, neutrū nō est, sed salubre vt multū: quemadmodū quod sæpius, morbosum vt multum dicitur. Quod verò æquè accidere

ac

ac non accidere poteſt, quod Ariſtoteles ἐνδεχόμενον vocat, neutrũ dicitur. Itaq; omnis corporis affectus inter ſalubre & morboſum, tam ſimpliciter quàm in præſentia, neuter dicitur: & omnis cauſa inter ſalubrẽ & morboſam, tam ſimpliciter quàm in præſentia, neutra dicitur: & omne ſignum medium inter ſalubre & morboſum, neutrum appellatur.

A *Eſt autem in tota definitione dictionis ambiguitas, quam dirimere oportet. Cum enim medicinã eſſe dicimus ſcientiam ſalubriũ, morboſorum, & neutrorum: ſignificamus quidem & ſigillatim omniũ, & qualitate affectorũ, & quorundã eſſe. Omniũ autẽ infinitũ eſt, & fieri omnino nequit. Quorũdam autem imperfectũ eſt, & ab arte alienũ. Qualitate uerò affectorum, artificioſum eſt, & rebus quæ ad artem attinent, omnibus ſufficit: quod in medicinæ definitione contineri dicimus.*

B Quoniã nec explicari, nec ſigillatim receſeri, imò nec mẽte concipi infinita poſſunt, arte tradi nequeunt. Quoniam rurſus ars eſt

vniuersorũ, ea tãtùm de quibusdã tradi non potest: alioqui imperfecta esset. Itaq; medicina nec sigillatim omniũ, nec quorũdã est: sed, vt Galenus docet, ὁποίων, id est (si latine dici posset) qualium, hoc est (vt interpretamur) qualitate quadã affectorũ. Eiusdẽ significationis est ποῖον. Galenus lib. primo de tẽperamentis, καὶ μὴν δὴ καὶ τὰς ποιότητας αὐτὰς ὀνομάζομεν ἐνίοτε τοῖς ποιοῖς σώμασι ὁμωνύμως. Et paulò pòst: τῶν ποιῶν σωμάτων τριχῶς λεγομένων: id est corporibus qua C
litate quadã affectis. Quod vt melius noscatur, intelligẽdum est in omnibus disciplinis subiecta esse, in quibus ipsę versantur, & quibus aliqua inesse demõstrãtur, vt prius ostẽdimus: nimirum affectiones, qualitatésve: ideo sciẽtia, quęcũq; ea sit, eorũ subiectorũ vel singulorũ vel quorũdã nõ est, sed eorũ omniũ in vniuersum his qualitatibus affectorũ. Medicina igitur sciẽtia hũanorũ corporũ, nõ sigillatim omniũ, aut solũ quorũdam est, propter rationes modò declaratas: sed omniũ in vniuersum ὁποίων, id est quali
tate affectorũ, nempe sanitate, morbo, aut D
neutro affectu. Rursus medicina scientia est salubriũ morbosorũ & neutrorũ, corporum causarũ & signorũ, nõ singulorũ, nõ quorũdã, sed omniũ in vniuersum qualitate affectorũ, nẽpe simpliciter, & in præsentia. Ad

hæ

hæc, medicina ſcientia eſt ſalubriũ ſimpliciter corporũ, cauſarũ, & ſignorũ, nõ ſingulorũ, nec quorundã, ſed omniũ in vniuerſum qualitate affectorũ, nẽpe ſem per, & vt plurimum. Eadẽ ratione omnium in vniuerſum cauſarũ & ſignorũ qualitate affectorum, medicina eſt ſcientia. Igitur reſoluta medicina in ſua omnia capita, horum omnium in vniuerſum qualitate affectorũ, nõ
E ſingulorum, non quorundam medicina eſt ſcientia. Sic enim omnia ſigillatim continet: ſed horum non eſt ſciẽtia, niſi quatenus generibus quæ medicina tractat, ſubiecta ſunt, & qualitate ſunt affecta.

Primùm igitur à corporibus auſpicabimur, qualiánam exiſtunt tum ſalubria, tum morboſa, tum neutra: poſteà de ſignis & cauſis diſſeremus.

Quoniã medicinã modò dicebamus eſſe ſciẽtiã ὁποιων, id eſt qualitate affectorũ, ſa
F lubriũ morboſorũ & neutrorũ corporum, cauſarũ & ſignorũ, qualiánã hæc ſunt, oſtẽdere oportet. Ac primũ à corporib⁹ auſpicabimur, qm̃ hęc prima nobis obiiciunt, cognoſcẽda videlicet per ſigna. Subiecta quoq; ea ſunt tũ cauſis, tũ ſignis: quare & priora ſunt.

Salubrè ſimpliciter corpus eſt, quod ex ipſo ortu ſimplicibus ac primis par-

tibus probè tẽperatũ eſt: & inſtrumen-tis quæ ex illis cõſtant, aptè cõpoſitũ: In ſalubre uerò in præſentia corpus, quod in præſenti tẽpore integrũ eſt, & ſanũ: ipſumq; quo tẽpore ualet, probè tẽperatũ eſt, apteq; compoſitũ nõ quidẽ ſumma illa conſtitutione, ſed ſibi propria.

Quoniam ſalubre tã ſimpliciter quàm in pręſentia, natura & tẽpore, vt antè diximus, morboſum & neutrũ antecedit: ab eo quod ſimpliciter ſalubre eſt, initium ſumit Gale- G nus. Eſt autem corpus ſimpliciter ſalubre, vt idem autor finit, quod ab ipſo naturæ ortu probam ſimpliciũ primarumq; partiũ mistu ram ac temperationẽ, & inſtrumẽtorũ aptã compoſitionem nactũ eſt. Simplices & primas partes intelligo, quæ ſenſibus tales appa rẽt. Nã reuera ſimplices ac primæ ex aliis ſimplicioribus ac prioribus, nempe quatuor elemẽtis, calido frigido humido & ſicco, factæ ſunt, vt oſſa, cartilago, mẽbranæ, nerui, tendones, caro, adeps, & ſimiles: quæ ſi ſuam æqualitatẽ, ſibiq; debitã, ab ipſo naturę or- H tu probã habeant, ſimpliciter ſalubres dicuntur. Suã ſibiq; debitã æqualitatẽ dico, quoniam non omnes, imò paucæ admodum ex æquo elementorũ pondere ac mẽſura con-

ſtant. Sed tantú ex ipſis vnaquæq; pars ſimplex aſſumit, quantú naturæ ſuæ cõuenit ad rectè obeundas quibus dicata eſt functiones. Proinde hanc æqualitatem, iuſtitiã appellãt. Perſpicuũ enim eſt, alias corporis ſimplices particulas aliis temperamẽtis eſſe donatas: ſed omnes pro ſua dignitate ſunt commiſtæ. Quædam enim ſicciores ſunt, quædam humidiores: aliæ calidiores, aliæ verò frigidiores. Atque vt vno verbo dicã, mul-
A tæ tẽperamento inter ſe contrariæ ſunt, ſed ita, vt ſibi inuicem non officiãt. Neq; enim carnis humiditas & caliditas, oſsis ſiccitati & frigiditati obeſt, imò omnes in probam ſæpe actionem conſpirant, mutuoq; ſe iuuant, tanta eſt eorum contrariorũ proportio. Simile enim quidpiam eis accidit, quod citharæ aut alterius muſici inſtrumenti chordis, quæ diuerſos contrariosque ſonos pulſatæ edunt, nimirum graues, acutos, &c. in euphoniam tamen concentumque ſuauem temperantur. Ad eundem modum, nerui, muſculi, oſſa, ligamenta, & caro, etſi contraria temperamenta habent, (oſſa enim frigida &
B ſicca ſunt, caro calida & humida) tamen ipſa ſibi conſentiunt, mutuoque ſe iuuant, vt ſymmetriam hoc eſt conuenientiã æqualitatemque efficiant. Quòd ſi in hac æqualitate eiuſmodi ſimplices partes commodã

habeant formationẽ, & magnitudinẽ quam par ſit, neq; maiorẽ neq; minorẽ, in numero neq; abundent neq; deficiãt, optimoq; ordine diſpoſitæ & collocatæ ſint: corpus nõ ſolùm contẽperatũ, ſed & aptè cõpoſitũ erit. In præſentia autẽ ſalubre corpus eſt, quod in præſenti tẽpore integrũ eſt, & ſanũ: ipſum- C que certè quo tẽpore valet, probè tẽperatũ, & aptè cõpoſitũ eſt: non tamẽ optima temperie, aptiſsimaque compoſitione, ſed ſibi peculiari ac propria. Salubre ſimpliciter corpus, & in præſentia ſalubre, eatenus conueniunt, quatenus vtrunque eucraton ſymmetriconque eſt, hoc eſt probè debiteque temperatum, apteque compoſitum. Differũt verò, quatenus ſimpliciter ſalubre, ex ipſa generatione eiuſmodi eſt, perſeueratque per omnem ætatem, natumque eſt in perpetua ſanitate degere, etiam ſi aliquãdo ægrotat. Id autem duplex eſt, alterũ abſolutè ſem- D perq;, alterum magna ex parte tale. In præſentia verò ſalubre, quancunque ab initio conſtitutionem nactum ſit, ſiue ſalubrem, ſiue morboſam, ſiue neutram, non proſpera ſemper valetudine fruitur, ſed aliquando ſanum eſt, aliquando ægrũ, aliquãdo neutrũ. Sanum quidem, cum probè temperatũ eſt, apteque compoſitum, quod bifariã contingit. Aliquando enim abſolutè tale eſt, hoc

eſt

eſt omnis planè exceſſus expers: vocaturq́; ſaluberrimũ: idq́; indiuiduũ eſt, & ſine vlla latitudine: qua ratione à ſimpliciter ſalubri differt, quod vt dixi, perpetuò tale perſeuerat. Aliquãdo verò ſaluberrimũ nõ eſt, ſed
E ſaluberrimo propinquũ: latitudinemq́; non exiguã obtinet: nimirũ ab ipſa ſumma temperie perfectiſsimaq́; compoſitione vſq; ad neutrã affectionẽ. Atq; hoc corp⁹ quo propius ad ſaluberrimum accedit, eo ſalubrius eſt: & quo neutri propinquius, eo minus ſalubre. Quodcũq; igitur corpus in hac latitudine cõtinetur, ſalubre in præſentia dicitur, quãcũq; ex generatione, vt dixi, cõſtitutionẽ habuerit. Id enim in præſentia eucraton ſymmetronq́; eſt, hoc eſt probè tẽperatũ ac cõpoſitũ, nõ tamẽ illa ſumma ac perfectiſsi-
F ma tẽperie ac cõpoſitione quã indiuiduã eſſe modò dicebamus, ſed ſibi propria, id eſt in quacũq; datæ latitudinis parte cõſtitutũ ſit. An verò idẽ corpus ſimpliciter & in præſentia ſalubre eſſe poſsit, diſquirere oportet: nã id cõtrouerſum eſt. Sunt enim qui id fieri poſſe contẽdãt, nec ſine ratione. Nã cũ Galenus neutrum eſſe dicat, quod exquiſitè mediũ ſit ſaluberrimi & morboſiſsimi, certũ eſt aliquod corp⁹ ſaluberrimũ eſſe, quod in præſentia aut ſalubre eſt, aut morboſum, aut neutrum: alioqui vniuerſæ corporis in

p̃ſentia ὁποῖα,id eſt qualitate affecti, differẽtiæ ac ſpecies,ſuũ gen⁹ nõ æquarẽt. Nã aliquod in p̃ſentia corpus ὁποῖον eſſet, quod in p̃ſentia neq; ſalubre,neq; neutrũ,neq; morboſum dici poſſet,nimirũ ſaluberrimũ. Alii cõtrà putãt ſalubre ſimpliciter corp⁹,in præſentia ſalubre dici non poſſe,eiuſdẽ autoris verba ſequuti,q̃ græcè ita habẽt: ὑγιεινὸν δὲ νῦν ἐστι σῶμα τὸ κατὰ τὸ παρὸν ὑγιαῖνον. ἔστι δὲ δήπου καὶ τοῦτο καθ' ὃν ὑγιαίνει χρόνον, εὐκρατόντε, καὶ σύμμετρον, οὐ τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν τε καὶ συμμετρίαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν. quod eſt, Salubre in p̃ſentia corpus eſt,quod in p̃ſenti tp̃e integrũ eſt,& ſanũ:ipſumq́;, quo tp̃e valet, ꝓbè tẽperatũ eſt, apteq; cõpoſitũ, hoc eſt, iuſta ſibiq; debita tẽperie ac cõpoſitiõe, nõ aũt illa ſumma ac optima cõſtitutiõe,ſed ſibi ꝓpria. Ex q̃bus verbis, vt aiũt,liquet ſimpliciter ſalubre dici nõ poſſe in p̃ſentia ſalubre. Vt aũt hãc cõtrouerſiã dirimam⁹,ſciendũ eſt hãc vocẽ,nũc,vel(ſi mauis)in præſentia,bifariã ſumi: interdũ ꝓ ſolo tp̃is momẽto:in qua ſignificatione patet ſimpliciter ſalubre,cũ ad ſummã hãc ęqualitatẽ oĩs exceſſus expertẽ(quã ſolũ momẽto durare oſtẽdimus) ꝑuenit,nũc ſalubre dici poſſe. Interdũ verò pro tp̃is ſpatio,quod antecedẽs præſens & futurũ cõcludit,accipitur:qua ſignificatiõe in tota hac diſputatiõe vtimur. Itaq;

G H A

ſalu

saluberrimũ corpus, & quòd solũ mométo tale durat, in præsentia salubre dici nõ põt: quãdò quod mométaneũ est, per totũ tẽporis spatium quod latitudiné habet, esse nequeat. Simpliciter igitur salubre, in præsentia tale dici põt: quãdo hæc vox in pſentia, tpis spatiũ, nõ solũ momentũ (vt prius declaratũ est) significat. Itaq; salubre nũc corpus est, quod in præsentis tẽporis certo spatio, nõ autem mométo, sanitate fruitur: idq; eo ipso tẽpore quo sanum agit, eucraton & symmetrõ est: nõ illa summa, quæ mométo
B solùm durat, sed sibi propria, cõprehẽsa scilicet in ea latitudine quam ab ipsa summa vsq; ad neutrã esse prius diximus. Ex quo liquet corpus eucraton ac symmetron, id est probè tẽperatũ, ac aptè cõpositũ, hoc loco id appellari, quod in præsenti tempore tale existat: quemadmodum τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν τε καὶ συμμετρίαν, hoc est optimam temperaturam, aptissimamque compositionem eam dici, quæ in præsentia talis sit: quam tantùm mométo durare modò dicebamus:
C non autem quemadmodum nonnulli putãt, semper, aut plurimũ. Si enim Galeni verba expendas, intelliges eum in hac salubris in præsentia corporis definitiõe, de eucrato et symmetro, & de eucrasia ac symmetria loqui, nõ quæ ex generatione talia sunt, sed in

præſentia. Sed rurſus contẽdes, ſalubre ſimpliciter, & ſalubre in præſentia, cõtraria eſſe: proinde de eodẽ dici non poſſe. Quòd autẽ cõtraria ſint, vel ex hoc patet, quòd genus ſemper in contrarias ſpecies ac differentias diuiditur. Cũ igitur ſalubre in id quod ſimpliciter, & id quod in præſentia tale eſt, D tanquã in ſuas ſpecies ac differentias diſtribuatur, ea neceſſariò cõtraria erũt. Reſpõdemus eas ſpecies ac differẽtias ratione tantum, nõ etiã re differre. Idem enim corpus ſimpliciter ſalubre dicitur, quatenus ab ipſo naturæ ortu tale exiſtit: in præſentia verò, quatenus nũc ſanitate fruitur: quemadmodum idem corpus ſimpliciter & in præſentia morboſum dici poteſt. Simpliciter quidem, quatenus ab ipſo ortu tale eſt: in præſentia verò, quatenus nunc ægrotat.

Corpus autẽ ſimpliciter ſalubre, perpetuò quidem eiuſmodi, temperatiſsimũ optimeq; compoſitum eſt.

p. 65. Quod διαπαντὸς, id eſt perpetuò corpus E ſalubre exiſtat, in cauſa eſt eius optima temperatura, & abſoluta perſectaq; cõpoſitio. διαπαντὸς, enim non ſolũ perpetuò ac ſemper, ſed & abſolutè exquiſiteque ſignificare prius oſtẽdimus. Itaq; corpus hoc pacto ſalubre, ſemp tẽperatiſsimũ eſt, & aptiſsimè

com

cõpositũ, quatenus per ætates licet: ac perpetuò tale permanet, nisi longa consuetudine aliã temperaturã adsciscat. Nã duplex temperatura est, vt in commentariis nostris ad Glauconem docuimus: altera natiua, altera
F aduentitia. Possunt enim quãlibet tẽperata corpora, longo otio, larga victus ratione, atq; ea quidẽ humida, aliisq; id genus humectantibus causis, pituitosa fieri: proinde aut neutra, aut morbosa: quẽadmodũ & assiduo calfaciẽtiũ ac exiccantiũ vsu, biliosa. Quòd si hac ratione corpus simpliciter perpetuoq; salubre, in morbũ fortè incidat (non enim cuiuis vel saluberrimo morbi causas vitare facilè est) id quo tẽpore ægrotat, tũ simpliciter salubre esse, tũ in præsentia ægrotare dicetur. Pari ratione si idẽ corpus in neutrũ affectũ incidat: quo tẽpore ita afficitur, & sim
G pliciter perpetuoq; salubre, & in præsentia neutrum dici poterit: quemadmodum corpus simpliciter perpetuoque morbosum, si interdum sanum fiat, aut neutrum, id simpliciter perpetuoque morbosum, & in præsentia vel sanum vel neutrum dici poterit.

Quòd uerò magna ex parte salubre est, haud lõgè abest ab optima cõstõne.

Diximus ex Galeni sentẽtia in cõmẽtariis nostris in libros de curandi ratione ad

duplex temperatura, natiua et adventitia

Glauconē, temperatā naturā duplicē esse, summā ac cōsummatā, quæ cogitatione verius quàm re ipsa cōsistit, nisi fortè breuissimo tēpore duret. Hāc Galenus optimam, ac aptissimè cōpositam vocat. Hæc non habet latitudinē, quæ diuidi possit. Alteram verò quæ ab huius absolutiōe perfectioneq; paululū deflectit versus extrema, habetq; latitudinē quandam, ab optima scilicet vsq; ad neutrā, quæ quidē diuidi potest. Cū igitur multa sint extrema tam intēperiei quàm cōpositionis, versus quæ ipsa vergit, multæ erūt eius differentiæ. Nam alia ad calidum, alia ad frigidum, alia ad alia extrema deflectit. Quocirca salubriū vt multū corporū, permulta sunt gn̄a, quib⁹ ob exuperātiæ exiguitatē indita noīa nō sunt; sed vno tantùm gn̄e exprimūtur. Neq; enī calida, frigida, humida aut sicca, ob earū q̄litatū exiguā portionē, aliud q̄ sui generis nomen inuenerūt. H A

Morbosum simpliciter corpus est, quod ex ortu partibus simplicibus intēperatum, uel instrumentis malè compactum, uel utrunque est.

Corp⁹ simpliciter salubre esse dicebam⁹, qđ absolutè & sine exceptiōe primis & simplicibus partibus tēperatū, instrumētis verò aptè cōpositū esset: hoc est omnium extre- B

morũ mediũ: nimirũ calidi, frigidi, humidi, & ſicci: quodq́; ex proba cõformatione, numero neq; ſuperãte neq; deficiẽte, cõmoda magnitudine, aptoq́; ſitu partium conſtaret. Quòd ſi q̃d ex his memoratu dignũ deeſſet, ſalubre ſimpliciter corp⁹ dici nõ poſſet: ſed vel neutrũ, vel morboſum ſimpliciter, ꝓ receſſus ab æqualitate, ab aptaq́; cõpõne, magnitudine. Vbi enim tãta eſt exuperãtia
C ex ipſo ortu contracta, vt actiones omnino imꝑfectæ edãtur, corp⁹ ſimpliciter morboſum dicetur. Cũ ergo eiuſmodi exuperãtiæ multæ ſint, vt modò dicebam⁹, multæ erũt corporũ ſimpliciter morboſorũ differẽtię, vt ãtè declaratũ eſt. Igitur corpora, eorũq́; p̃cipuæ ꝑtes, ſi ſimpliciter ſint calida, vel frigida, vel ſicca, vel humida, ſimpliciter morboſa erunt. Sin inter æqualitatem & extremas has exuperãtias collocata, neutra: vt in ſequentibus fuſius explicabitur.

Corpus verò in præſentia morboſum
D *eſt, quod eo tempore quo tale dicitur, ægrotat. Certum autẽ eſt, id, quo tẽpore morboſum dicitur, aut partibus ſimplicibus intemperatum, aut inſtrumẽtis malè compoſitum, aut utrunque eſſe.*

Morboſum in præſentia corpus eſt, quod nũc vel intẽperie ſimpliciũ partium, vel in-

epsa

at morbus hec ab alienatione separatus hec ab gabitu [illegible]

epta inſtrumẽtorũ cõpoſitione, vel vtroq; laborat, ſiue id ſimpliciter, ab ipſoq; ortu ſalubre, ſiue morboſum, ſiue neutrum ſit. Corpus enim ſimpliciter ſalubre, etſi omnibus ex æquo cauſis morboſis potẽtiſsimè repugnat, poteſt tamẽ aliquãdo ob earũ magnitudinẽ in morbũ incidere: quoq; tempore ægrotat, morboſum in præſentia dici. Et ſimpliciter morboſum, id eſt morbis maximè obnoxiũ, quo tẽpore ægrotat, morboſum in præſentia appellare licebit. Quoniã autem huc diſputando deuenimus, videndum eſt quare corpora quibus vel repugnant, vel conueniunt, hoc eſt, vt loquuntur Græci, quæ ſyſtata, & quæ aſyſtata ſunt. Salubre igitur ſimpliciter, cum morboſo ac neutro ſimpliciter pugnat: ideò ſimul eſſe nequeunt. Morboſum autẽ ſimpliciter, cũ ſalubri in p̃ſentia eſſe poteſt, vt antè oſtenſum eſt: & cũ morboſo et neutro in p̃ſentia. Nã vt ſuprà dixim⁹, ſalubre corpus vi & aſsiduitate cauſarũ morbidarũ in morbũ labi põt: ꝓinde in neutrũ affectũ, cuiuſcũq; ſignificatiõis ſit: ſeruata ſemp̃ genuina ad ſanitatẽ procliuitate. Salubre in p̃ſentia cũ neutro in præſentia eſſe non poteſt, cuiuſcunq; ſit ſignificationis. Nã quod eſt in præſentia ſanũ, id tẽperatũ & cõmoderatũ eſt. In præſentia autẽ neutrũ, primæ, quidẽ

ſign

ſignificationis,nec tẽperatũ,nec probè cõpo ſitũ eſt,ſed in medio cõſtitutũ:ſecũdæ autẽ ſignificationis,quãdò neceſſariò altera op-
G poſitione morbidũ eſt,vel vtraq;,& cõpoſi tione ſalubre, aut cõtrà:ſanum igitur nullo modo dici poterit, cũ id tẽperatũ, & probè cõpoſitũ ſit. Nec cum tertiæ ſignificationis neutro eſſẽ poteſt. Nã quod modò ſanum, modò ægrũ eſt, in toto eo tẽpore quo tale exiſtit,ſanũ dici nõ poterit,ſed altera parte ſanũ, altera ægrũ. Semper enim eorũ fieri cõparatio debet pro eodẽ tempore, vt pòſt dicetur. Repugnat & ſalubre in præſentia, morboſo in præſentia:contraria enim ſunt: proinde ſimul cõſiſtere nequeũt. Coire verò ſalubre in præſentia,cũ ſimpliciter mor-
H boſo poteſt:quoniã cũ id in ſua peculiari valetudine agit(agit enim aliquando:alioqui fruſtra morboſum in id quod ſimpliciter,& quod in præſentia tale eſt,diuideretur) temperatũ ac probè cõpoſitũ eſt,nõ optimè,ſed ſuo modo. Cũ neutro etiam ſimpliciter in primo & ſecũdo ſignificato, ſalubre in pſentia erit. Nã vtrũq; horũ ſuo modo ſanũ eſt. In tertio verò ſignificato, etſi modò ſanũ, modò ægrũ eſſẽ natũ ex ipſo ortu eſt,qa tñ eo toto tpe ſanũ eſſẽ põt, ſimul eſſe poterũt ſalubre in pſentia, & neutrũ ſimpliciter tertiæ ſignificatiõis. Si verò eo tẽpore quo

neutrũ tale natura existit, nũc ægrotet, nũc verò sanũ sit, cũ sano in pſentia esse nõ po- A terit, nã toto eo tpe sanũ esse nõ dr. Morbosum simpliciter cum salubri simpliciter non cõsistit vt dictũ est: nec cũ affectu neutro simpliciter, cuiuscũq; significationis: qñ simpliciter morbosum, intẽperatissimũ, vel ineptissimè cõpositum, vel vtrũq; est: quod neutri corpori, cuiuscũq; sit significationis, non cõtingit. Neq; enim in medio saluberrimi & morbosissimi cõstitutum est: neque vtriusq; particeps, id est quod partim morbosum partim salubre est: neq; quod aliqñ ægrũ, aliquãdo sanũ est. Cum salubri verò B in præsentia esse potest, vt diximus: & cum morboso in præsentia. Nã id esse potest, in quod natura est procliue. Morbosum in præsentia, cum salubri in præsentia esse non potest. Nã morbosum & salubre vtrũq; in præsentia, extremè sunt contraria: simul igitur esse nõ possunt. Nec cum affectu neutro in præsentia, cuiuscunq; sit significationis. Nã quod in medio saluberrimi & morbosissimi est, quodq; partim ægrotat, partim sanũ est, morbosum in præsentia esse nõ potest: quẽadmodum nec quod aliquando salubre, aliqñ morbidũ est: qa toto eo tpe morbo- C sum in præsentia non est, sed tantùm altera parte. Cũ verò simpliciter salubri & neutro

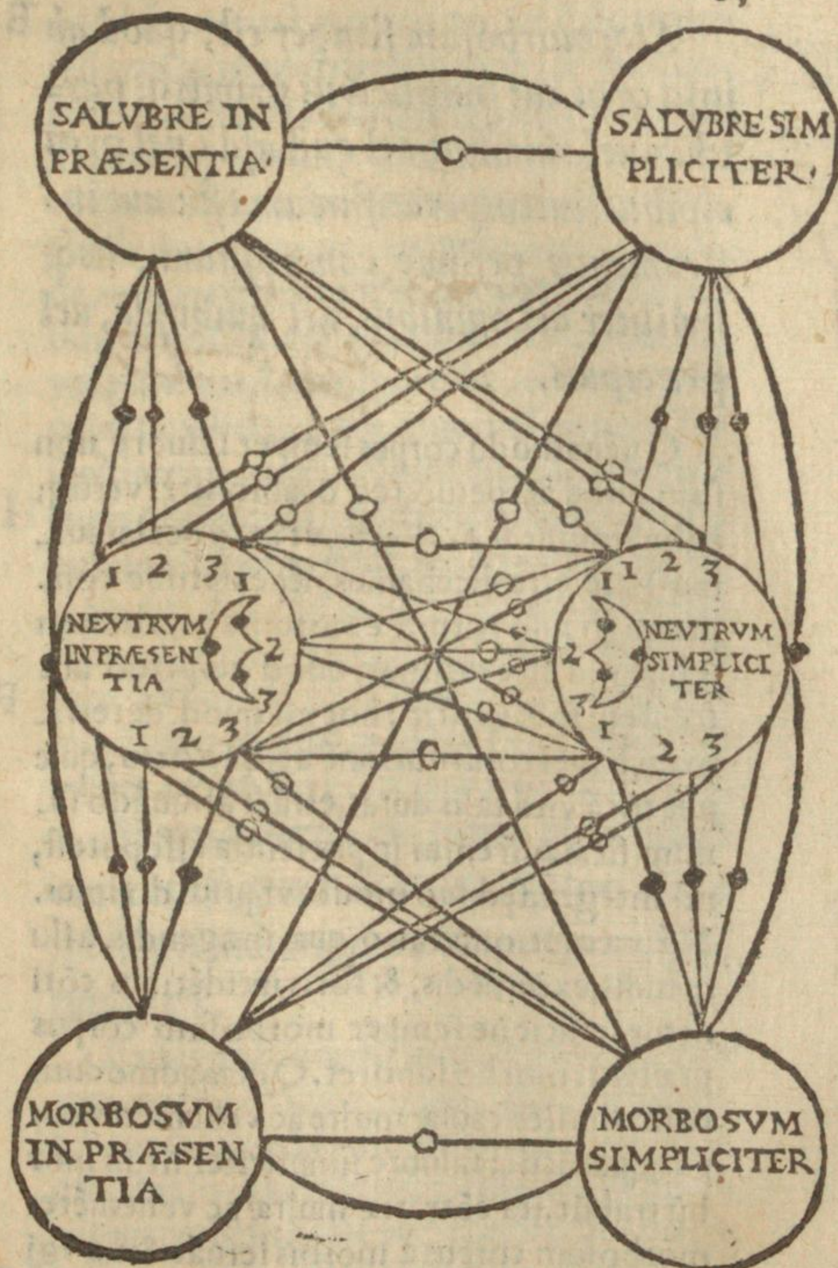
sim

ſimpliciter cõſiſtit. Nã vtrũq; in morbũ cadere põt. Simpliciter neutrũ, ſimpliciter ſalubri & morboſo repugnat, vt oſtẽſum eſt: ſed cũ ſalubri & morbido in pſentia cõſiſtere põt, quẽadmodũ iã declaratũ eſt. In præſentia neutrũ, cũ ſalubri & morboſo in præſentia pugnat, vt oſtẽſum eſt. Neutrũ verò ſimpliciter in prima ſignificatiõe, cũ neutro in præſentia eiuſdẽ ſignificatiõis ſimul eſſe põt. Nã quod in medio ſaluberrimi & mor
D boſiſsimi natura cõſtitutũ eſt, id in pſentia tale eſſe põt, nõ aliter atq; ſalubre ſimpliciter & in præſentia. Ad eundẽ modũ ſecũdæ ſignificatiõis neutrũ ſimpliciter, cũ neutro in præſentia eiuſdẽ ſignificatiõis: & neutrũ tertiæ ſignificatiõis ſimpliciter, cum neutro eiuſdẽ ſignificationis in præſentia eſſe põt. Tale enim in præſentia vnũquodq; corpus reuera eſſe põt, quale ab ipſo ortu eſt. Verũ coire nõ poteſt neutrũ ſimpliciter primę ſignificationis, cũ ſimpliciter neutro ſecũdæ, & tertiæ: nec neutrũ ſecũdæ, cũ neutro primæ & tertiæ: nec neutrũ tertiæ, cũ neutro primæ & ſecũdæ ſignificationis. Ad eũdem
E modũ nec neutrũ in præſentia, cum reliquis neutris in præſentia. Porrò autẽ neutrum in præſentia primæ ſignificatiõis, cum neutro ſecũdæ & tertiæ ſimpliciter eſſe nõ poteſt. Quod enim in præſentia exquiſitè eſt me-

dium saluberrimi & morbosissimi, id partim salubre, partim morbosum, natura esse nō potest: nec alio tēpore salubre, alio morbosum. Quî fieri enim potest, vt natura calidius, & in humiditate & siccitate tēperatum, aut cōtrà: & tēperatū, sed malè cōpositum corpus sit, aut cōtrà, & tamen exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, tam qualitatū cōuenientia, quàm partiū cōpositione nūc sit: quodq; altero tēpore salubre, altero insalubre re ipsa existat? toto enim eo tpe exquisitè mediū saluberrimi & morbosissimi natura esse nō potest. Nec similiter neutrū in præsentia secūdæ significationis, cū neutro simpliciter primæ & tertiæ significatiōis simul esse pōt. Quod enim parte altera salubre, morbosum altera est: aut elemētorū qualitate mediocre, partib⁹ verò malè cōpositū, aut contrà: exquisitè mediū saluberrimi simpliciter & morbosissimi, aut hoc tpe salubre simpliciter, illo morbosum esse nō pōt. Nec in præsentia neutrū tertiæ significationis, cū neutro simpliciter primæ & secūdæ: vt ex iis q̄ antè retulim⁹, cōstare pōt. Hæc aūt oīa ex sequēti diagrāmate luculētiora fiēt: in quo 1 primā, 2 secūdā, 3 tertiā vocis neutrū significationē ostēdit: o systata corpora, id est quæ coire possunt: asystata, quæ simul esse nequeunt.

F

G

SALVBRE IN PRÆSENTIA.
SALVBRE SIMPLICITER.
1 2 3
1
2
3
NEVTRVM IN PRÆSENTIA
1 2 3
1 1 2 3
2
3
1
NEVTRVM SIMPLICITER
2 3
MORBOSVM IN PRÆSENTIA
MORBOSVM SIMPLICITER

Atq; morbosum semper est, quod ab E
ipso ortu aut simplicibus primisq; partibus uel omnibus, uel quibusdã, uel principibus, intemperatißimum est: aut instrumentis peßimè compositum, iisq; similiter uel omnibus, uel quibusdã, uel præcipuis.

Quẽadmodũ corpus semper salubre, non solũ quod perpetuò, sed & absolutè (vtrũq; enim significat διαπαντὸς, vt antè declarauimus) tale esse dicebamus, nẽpe optimè conditum ab ipso naturæ exortu: ita morbosum semper id esse dicimus, quod perpetuò absoluteq; tale existit: hoc est quod deterrimam habet constitutionẽ ab ipso ortu, quæ F per totã vitã talis durat, etiã si aliquãdo sanum fit. Sanũ enim in præsentia esse potest, nõ integrè, sed suo modo: vt prius diximus. Nã præcautionis ratio, quæ in agendis, assumendis, excernẽdis, & foris incidẽtibus cõtinetur, efficit ne semper morbosum corpus præsenti morbo laboret. Quemadmodum enim similes causæ multę ac vehemẽtes, corpus, quãtũcũq; salubre simpliciter sit, in morbũ trahũt, ita cõtrariæ multæ ac vehemẽtes morbosum corpus à morbis seruãt. Siue igitur quod salubre semper est, ægrotet, siue G

quo

quod ſemper eſt morboſum,ſanū ſit:tamen ſuā vtrūq; natiuā conſtitutionē ſeruat:proindeq;alterū ſemper ſalubre,alterū ſemper morboſum dicitur. Deterrima igitur hæc cōſtitutio ſit,intēperatiſsimis primis ac ſimplicibus partibus,vel omnibus, vel quibuſdā,vel certè principibus,aut inſtrumētis peſſimè cōpoſitis,vel omnibus, vel quibuſdā, vel principatū in corpore habentibus. Vbi enim ſimplices partes omnes tā vehemēter ſunt intemperatæ,vel inſtrumēta tam malè
H compoſita,(citra tamen morbū) vt vitioſas omnino actiones edāt,aut nonnullæ, nō omnes,ſed quæ ſint magni momēti partes,cuiuſmodi ſtomachus eſt, aut certè principes partes,vt cerebrū,cor, iecur: corpus ſemper morboſum dicitur,aptū tota vita tale perſeuerare,etiam ſi,vt diximus,nunc ſanū agat.

Magna autem ex parte morboſum corpus eſt,quod ab huius quidem uitio recedit,nondum tamen in medio conſtitutum eſt.

Ex his quæ iam diximus,ac deinceps dicemus,certū eſt omne corpus quod ſimpliciter aut ſalubre,aut morboſum,aut neutrum eſt,ab ipſo ortu tale eſſe:proinde per omnē vitam perpetuò tale perſeuerare:hoc eſt ge
A nuinam illam tēperaturam ac cōpoſitionē

quam ab initio accepit, perpetuò ſeruare, quocũq; affectu in præſentia laboret. Sed, inquies, ſi tale perpetuò manet, ſemper tale dicetur: quod ſi verũ eſt, ſalubre vt multũ, etiam ſemper tale dicetur: quare ſimpliciter ſalubre, in ſemper, & magna ex parte tale diuidi non poteſt: quẽadmodum nec morboſum, nec neutrũ ſimpliciter: ſed omne corpus ſimpliciter vel ſalubre, vel morboſum, vel neutrum, ſemper tale exiſtit, & non vt multũ. Hoc facilè diluere poterit, quiſquis in memoriã reuocauerit quæ de hac voce διαπαντὸς ſuprà diximus. Corpus enim ὑγιει- B
νὸν διαπαντὸς eſſe diximus, nõ quod ab exortu tale ſemper maneat, ſed & abſolutè ſalubre ſit. Ad eundẽ modũ morboſum & neutrum dicitur. Quare magna ex parte ſalubre corpus, etſi tale per omnẽ vitam permanet, non tamẽ διαπαντὸς ὑγιεινὸν dicitur, quia abſolutè ſalubre non eſt. Similiter morboſum vt multũ, etſi per omnẽ vitã tale perſeuerat, non tamẽ διαπαντὸς νοσῶδες dicitur, qa exquiſitè tale non eſt. Morboſum igitur vt multũ corpus eſt, quod non abſolutè intemperatũ ac malè cõpoſitum eſt, ſed ſemper tale: & quod ab abſolutè vitioſo ita diſcedit, C
vt in medio ſaluberrimi & morboſiſsimi corporis non exiſtat: hoc eſt vt neutrũ non ſit. Cum autẽ morboſum ſemper corpus ſit, quod

quod in caliditate frigiditate & humiditate vel ſiccitate, aut quod in caliditate & humiditate, caliditate & ſiccitate, frigiditate & humiditate, frigiditate & ſiccitate exuperarit, aut vitiatæ vel magnitudinis, vel formæ, vel ſitus, vel numeri ſit: vel hæc omnia deprauata habuerit: ab vnoquoq; horũ vitioſorũ extremorũ vſq; ad neutrũ affectũ latitudo eſt: in qua corpus cõſtitutum, mor-
D boſum vt multũ dicitur. Quod autẽ in extremis eiuſmodi eſt collocatũ, morboſum ſemper. Quod verò in horũ æqualitate & ſymmetria eſt poſitum, ſemper ſalubre: & quod in latitudine quæ ab hac æqualitate & ſymmetria vſq; ad neutrum affectũ peruenit, vt multum ſalubre appellatur.

Quoniã neutrũ corpus triplex eſſe dicebamus: primum quidẽ, quod neutrius extremarũ affectionũ: ſecundum, quod utriuſq;: tertiũ, quod nũc huius, nunc illius eſt particeps: iuxta primũ ſignificatum neutrũ corpus eſt, quod exquiſitè
E *mediũ eſt ſaluberrimi & morboſiſsimi, atq; id aut ſimpliciter tale eſt, nimirũ ab ipſo ortu ita cõſtitutum: aut in præſentia, quod in præſenti tẽpore ſaluberrimi*

& morbosißimi medium existit.

Si, quę de salubri & morboso priùs declarata sunt, memoriæ mãdaueris, facilè quid neutrũ primę significatiõis sit, intelliges. Saluberrimũ enim & morbosissimũ esse diximus, & quod simpliciter, & quod ab ipso ortu: in præsentia verò, quod in præsenti tẽpore integrã habet cõstitutionẽ. Quod autem in horũ medio exquisitè collocatũ est, neutrũ appellatur: vtpote quod neq; saluberrimũ, neq; morbosissimũ sit: neq; in alterutrã affectionẽ magis declinet. Neutrum igitur simpliciter iuxta primã significationem est, quod ex ipso ortu exquisitè mediũ est simpliciter salubris & morbosi. Neutrũ verò in præsentia eiusdẽ significationis est, quod salubris & morbosi in pręsentia exquisitè mediũ est. Cũ igitur simpliciter, & semp, & magna ex pte dicatr, vt mox docebim⁹, neutrũ simpliciter mediũ erit salubris & morbositã semper quàm magna ex parte. Similiter neutrũ in præsentia, medium erit nõ solùm absolutissimè salubris & morbosi in pręsentia, sed & ab hac pfectiõe paululũ deflectit. F G

Neutrum autẽ simpliciter, aliud perpetuò tale est, idq; in omni ætate tale perseuerat: aliud uerò magna ex parte, quod permutationes quasdam recipit.

Semper neutrum, quemadmodũ salubre & morbosum, dicitur quod exactè tale genitũ est, perseueratq; per omnes ætates. Magna verò ex parte neutrum, tale quidem genitum est, sed nõ est exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, verùm ad alterutrum extremũ, nempe salubre vel morbosum, paululum deflectit: proinde nõ perpetuò tale manet: sed prout magis minúsve ad salubre vel morbosum vergit, ita frequentius aut rarius permutatur. Quod enim ad salubre proprius accedit, rarius: quod verò ad morbosum, sæpius permutatur.

H

Iuxta uerò secũdũ significatũ neutrũ corpus est, quod ex ipso ortu cõtrariarũ simul affectionum est particeps, siue in una parte, siue duabus differentibus. In una quidẽ, si in altera agentiũ qualitatum oppositione, uel utraq; etiã, probè temperatũ sit: sed in formatione, uel magnitudine, uel numero, uel situ partium, uitium fecit. Aut contrà si in his quidem uel omnibus, uel quibusdã, inculpatũ sit: in temperatura uerò peccet. In diuersis autem partibus, & per omnes oppositiones quodammodo potest cõtrario-

rum

rum ſimul eſſe particeps. Et ſemper id tale eſt, quod per omnes ætates ſimile permanet: magna uerò ex parte, quod in aliquo permutatur. Ad eundem modum, in præſentia neutrum eſt iuxta ſecũdum ſignificatum, quia aut in una parte, aut in diuerſis, alia ex his quæ ipſi inſunt, ſalubria, alia morboſa habeat. B

Neutrũ ſecundi ſignificatus ſimpliciter quidẽ tale eſt, quod ex ipſo ortu contrariarum affectionum, nempe ſalubris & morboſæ particeps eſt: quod bifariam cõtingit, vel in vna corporis parte, vel in diuerſis. Poteſt enim vna eademq́; pars, aut vtraque oppoſitione temperata eſſe, ſed vel magnitudine, vel formatione, vel numero, vel ſitu, vel horum aliquibus vitiata: aut in altera tantùm, hoc eſt vel in caliditate & frigiditate temperata, ſed vel humidior, vel ſiccior: vel C cõtrà frigidior vel calidior, ſed temperatæ humiditatis & ſiccitatis eſſe, idq́ue ſeruata vel vitiata magnitudine, formatione, numero, ſitu, vel his omnibus, vel aliquibus. Corporis quoq; partes aliæ probè debiteq́;, aliæ improbè tẽperatæ & cõpoſitæ eſſe poſſunt. Iecur, verbi gratia, optimè tẽperatum & cõſtitutũ eſſe poteſt, teſtes verò vel cerebrum

determimè. Corpus igitur quod ex generatione aliquã è cõmemoratis affectibus cõstitutioné habet, ſimpliciter neutrũ dicitur. Quòd ſi omnino per omnem ætatem tale
D perſeuerare idoneũ eſt, ſemper perpetuoq́;, ſin ab hoc aliquãtũ deflectat, magna ex parte neutrum ſecũdæ ſignificationis dicitur. Quòd ſi nõ ex generatione tale ſit, ſed aliqua occaſione in eiuſmodi affectum inciderit, neutrum in præſentia ſecũdi ſignificatus appellabitur. Sed fortè repugnabis, cum fieri nõ poſsit vt duo contraria in eodé ſubiecto ſimul exiſtant. Contraria enim ſunt ſalubre & morboſum, quorũ particeps eſt neutrum ſecundæ ſignificationis, vt dictum eſt. Tibi reſpondemus, corpus hoc modo affectum, ſimpliciter neque ſalubre eſſe, neque morboſum, ſed tãtùm ad aliquid relatũ. Nã ſalubre eiuſmodi corpus eſt, quatenus tem-
E peratæ caliditatis partem aliquã habet. Morboſum verò, quatenus eandé habet humidioré vel ſicciorem. Itẽ quatenus eſt iecore probè temperato, apteq́; cõpoſito: cerebro verò vel intẽperato, vel ineptè compoſito, vel vtroq; modo affecto. Ex his palàm eſt eãdé parté dici partim morboſam, partim ſalubrem: nõ tamen vel morboſam ſimpliciter, vel ſalubrem: vnde & totũ corpus neutrũ dicitur: queádmodũ plures partes, alias

eſſe

eſſe probè, alias improbè conſtitutas: vnde ſimiliter corpus neutrius appellationem habet. Sed rurſus inquies, id genus neutrũ nihil differt à ſimpliciter morboſo, ſatis enim eſt id intẽperatũ, vel malè cõpoſitũ eſſe, vt morboſum ſimpliciter dicatur, quod neutri ſecũdæ ſignificatiõis cõpetit. Reſpõdemus, morboſum, intẽperatũ, vel ineptè cõpoſitũ, vel vtrunq; eſſe, vel in omnibus, vel aliquibus præcipuis (vt dictũ eſt) partibus, vel quæ ſint alicuius momẽti: ita vt probè affectas ſuperẽt, proinde affectiões vitioſiſsimas edãt. Neutrũ verò etſi intẽperatũ, vel ineptè cõpoſitũ eſt, nõ tamen in omnibus, neq; præcipuis, ita vt quas edit actiones, vitioſiſsimæ non ſint, ſed neutræ: neque omnino imperfectæ, neque omnino probæ. Affectus enim neuter ſecũdæ ſignificatiõis non ita ſalubrẽ vincit, vt morboſus ſimpliciter dici poſsit.

Secundũ uerò tertium ſignificatum neutrum corpus eſt, quod aliquando ſalubre, aliquando morboſum, uiciſsim exiſtit: ut nonnullis accidit, qui in pueritia ſalubres, in iuuentute uerò morboſi exiſtunt: aut contrà.

Neutrum iuxta tertiũ ſignificatũ, quemadmodũ & alia, dicitur ſimpliciter & in præſen

H sentia tale. Simpliciter quidē, semper, & vt multū. Simpliciter igitur neutrū tertię significationis est, quod suapte natura in aliis ætatibus ad sanitatē, in aliis ad morbū est procliuius: quemadmodum & in aliis temporibus, locis, & viuēdi normis. Sunt enim qui in pueritia sani, in iuuentute morbosi degant, & contrà. Sunt prætereà & alii qui sua natura æstate optimè, hyeme deterrimè habeāt, & contrà: quemadmodū & alii sunt quibus calidæ regiones salubres, frigidæ insalubres sint. Similiter & nōnulli, quos calida victus ratio sanos, frigida verò ægrotos reddat: &
A contrà. Nec ideò eiusmodi corpus salubre aut morbosum est simpliciter, hoc est ex generatione, sed tantùm ad aliquid relatum, nempe ad hoc vel illud tempus, vel locum. Alio enim tempore, alia ætate, & alio loco salubre est, alio morbosum. Corpus autem quod non solùm potestate, sed re ipsa sanum est, ægrotat verò diuersis temporibus, ætatibus & locis, & diuersa victus ratione, neutrum iuxta tertiam significationem in præsentia dicitur. In exemplari græco ἐν μέρει legitur, quod nos vicissim vertimus, quæ vox etsi superuacua videtur (nam alternatim salubre & morbo-
B sum degere nihil aliud sonat, quàm aliquando salubre, aliquādo morbosum) necessariò

tam

tamen hic addita eſt, vt horũ affectuum viciſsitudo ſignificetur: quæ cũ in aliis, tũ maximè anni temporũ viciſsitudinibus reperitur. Leonicenus hãc ſuppreſsit, propter rationem (vt arbitror) modò commemoratam. Manardus verò, in parte vertit: qua voce quid intelligere velit, me prorſus latet.

In uno autem tempore, neutrum ad hunc modum ſumptum, cõſiſtere exquiſitè non poteſt: longo uerò ac ſpatioſo C *poteſt. Non autem me latet hanc uocem nunc, bifariam uſurpari.*

Τὸ νῦν, id eſt τὸ ἐν τῷ παρόντι, quod eſt in præſentia, ſiue nunc, bifariam dicitur. Aliquãdo enim temporis momẽtũ ſignificat: vt, Nũc mihi id in mentem venit. Nunc pro temporis in quo ſumus, articulo ſumitur. Aliquando verò tẽporis ſpatiũ etiam ſignificat, tantum quidẽ, quantum res quæ exprimitur, durat: vt cũ dicimus hominum mores nũc eſſe corruptiſsimos. Nũc ſignificat nõ horã, non diem, nõ hebdomada, aut menſem ſolum, D ſed multos etiam annos. Ad eundem modũ, corpus ſalubre, morboſum & neutrum nũc, dupliciter dicitur: nẽpe quod ſolo momento tale exiſtit: & quod lõgo ſpatio tale permanet. In hoc poſteriore ſignificato cõſtat

nunc

nunc debere dici de neutro corpore tertiæ significationis, hoc est quod vicissim salubre ac morbosum est pro temporum ac ætatum varietate: vt antè declaratum est.

Quot modis igitur salubre, morbosum, & neutrũ dicatur, & quale unũquodque sit, abunde explicatum est: de signis autem deinceps dicemus.

E Ostensum est suprà, salubre, morbosum, & neutrum, trifariam dici: nempe vt corpus, vt causa, vt signum. Rursus horum quodq;, simpliciter, & in præsentia. Et simpliciter, semper, & vt plurimum. Neutrum quoque tum corpus, tum causa, tum signum, trifariam, nempe aut vtriusque, aut neutrius contrariorum participatione, aut aliquando huius, aliquando illius. Et quod vtriusque est particeps, id vel ex æquo vtriusq;, vel alterius magis est particeps. Certũ est igitur in sanitatis latitudine contineri corpus salubre & morbosum & neutrum tam simpliciter

F quàm in pręsentia: vt fusius posteà dicemus. Igitur de signis nunc dicendum est.

Sunt autem ex his salubria quidẽ, quæ præsentem indicant sanitatem, futuram prænuntiant, & præteritam ad memoriam referunt. Morbosa uerò, quæ mor-

bum præsentem significant, præteritum in memoriam reuocant, & futurũ prædicunt. Ad eundem autem modũ neutra, alia neutram affectionẽ ostẽdunt, prænuntiant, & memoriæ tradunt. Atque hæc aut nihil omnino de affectionibus indicant: aut non magis salubrem, quàm morbosam: aut in aliqua re salubrem, in alia morbosam: aut aliquando salubrẽ, aliquando uerò morbosam, hæcq; iuxta tria tempora, non aliter atque salubria & morbosa dicuntur. Omnia autẽ hæc nonnunquam à ueteribus medicis signa prognostica dicuntur: tametsi & præsentia & præterita significant. G

Diximus antè, Galenum à corporibus, quòd ipsa nobis priora obiiciũtur, incepisse. Nunc signa tractanda suscipit, quoniam per hæc corporum qualitates affectionesq; H cognoscũtur: hoc est sanitas, morbus, & neuter affectus: proinde ipsis principiorum vice in hac coniecturali medicinæ parte vtimur, vt antè monstrauimus. Nobis enim, hoc est sensui manifestiora sunt, quàm ex quibus nascũtur causæ, nã affectiones quorũ signa

sunt

ſunt, nobis produnt, interdum quidem præſentem, vt pulſus inæqualitas, quæ præſentem febrẽ ex putredine ſignificat. Interdum futurã, vt proba concoctio, quæ futurã ſanitatẽ prædicit. Interdũ præteritã, vt in diaria febre luculenta macies, quæ mœrorem præceſsiſſe teſtatur. Cũ igitur eiuſdẽ cauſæ plures ſunt effectus ſeſe deinceps cõſequen-
A tes, primus nõ ſolùm ſuam cauſam, ſed & futuros effectus poteſt ſignificare: vt quia virium robur primùm morbi materiã concoquit, deinde eam expellit, poſteà ſanitatem reſtituit: primus effectus, nempe concoctio, præſentem ſuã cauſam oſtendit, ſcilicet virium robur, & futuros alios effectus ſeſe ordine cõſequentes: nempe futuram materiæ expulſionem, quæ in criſi fieri ſolet: & ſanitatem, quæ hanc expulſionem ſequitur. Ad eundem modum vbi effectus plures habet cauſas ordine ſeſe conſequentes, eas omnes indicabit, vt faciei pallor ac tumor, & palpebrarum grauis motus, primùm humorem
B qui hanc mouendi difficultatem, tumorem & pallorem intulit, ſignificat: deinde humorem hunc ob nimias vigilias acceſsiſſe. Itaque ſigna alia præſentem ſanitatem morbũ & neutrum affectum ſignificant, græcisque διαγνωστικὰ ſiue δηλωτικὰ appellantur. Alia eoſdem affectus futuros prænuntiant, &

προγνωστικὰ dicũtur. Alia præteritos in memoriã reducunt, vocãturq́; ἀναμνηστικὰ. Sanitatem hic intelligo nõ ſolùm τὴν νῦν, id eſt quæ in præſentia eſt, ſed & nobis cõgenitã. Ad eundẽ modũ, morbũ, & neutrũ affectũ, C
tũ qui in pręſentia eſt, tũ nobis cõgenitũ, dicimus. Signa igitur, quæ quidẽ ſanitatẽ teſtãtur, ſalubria: quæ autẽ morbũ, morboſa, quę verò neutrũ affectum, neutra vocãtur. Neutra autem, alia quidem ſtatum neutrius affectionis participẽ ſignificant, prænuntiant, & memoriæ produnt: cuiuſmodi eſt qui ſalubris & morboſi omnino eſt medius. Alia nihil prorſus de affectione indicant, prædicunt, aut in memoriam reuocant. Alia non magis ſalubrẽ quàm morboſum ſtatũ: alia in aliquo ſalubrem, in aliquo morboſum. Alia quandoque ſalubrem, quandoq; morboſum: vt ex Galeni dictione conſtat. D

Atque non parua ex indicantibus ac prænuntiãtibus utilitas habetur: minor uerò ex his quæ in memoriam præteritum affectum redigunt.

Hæc ſignorũ genera tam medico quàm ægroto pernеceſſaria omnia ſunt: ſed tamẽ quæ præſentẽ affectũ oſtendunt, & futurũ prædicunt, magis: quæ verò præteritũ in memoriã reducunt, minus. Nam quæ præſentis

ſtatus naturã, eiusq; cauſas explicãt, efficiũt vt qui vel ſano vel ægro præeſt medicus, & ſanitatẽ tueatur, & morbũ profliget: ſi qui-
E dem ab his indicationes non ſolùm tuẽdæ valetudinis, ſed & depellendi morbi ſumuntur: quod ad finẽ conſequendũ maximè neceſſarium eſt. Neque enim ſanitatẽ præſentẽ tueri quis poterit, niſi hanc, eiusq; cauſas cognouerit. Sanitas enim alia optima eſt, alia ab hac deflectit. Optima, tẽperatiſsima eſt, & moderatiſsima: ideò ſeruari moderatiſsimis tẽperatiſsimisq; debet. Quæ verò ab hac deflectit, multiplex eſt, calida, frigida, humida, ſicca, ex his miſtæ: quarũ nulla diuiſionẽ recipit, niſi in ratione maioris & minoris: vt ſuprà fusè docuimus. Hæ ſeruan-
F tur non tẽperatiſsimis, ſed ſimilibus. Quòd ſi eas ad optimam reducere velis, contrario victus genere (quod à mediocri tẽperatoq; tantum diſcedat, quantũ hæ ab optima temperie deflectunt) vti oportet: quod omnino fieri non poterit niſi temperamentis, quale quodque ſit, cognitis. Ad eundem modum ignorato morbo, eius cauſis, imò & eorum magnitudinibus, medicus remedia rectè inſtituere non poterit. Neceſſaria igitur ad ſanitatem eſt, ſignorum quæ præſentẽ affectum oſtendunt, cognitio. Nõ minus verò vtilia ſunt ac neceſſaria, ea quibus futurum

affectionis successum præuidemus, προγνωστικὰ appellãt. Neq; enim sine his remedia, victusq; ratio rectè præscribi possunt. Prætereà medico ex his nõ exigua laus accedit. Quæ verò præterita cõmemorãt, vtilitatẽ quoq; adferunt, sed minorem, vt diximus, quàm quæ præsentẽ affectũ ostẽdũt, & futurũ prædicunt. Efficiũt enim, vt medico maiorem fidem ęgrotus adhibeat, magisq; pareat: quod magni ad curationẽ momẽti est. G

Cũ igitur salubria corpora alia simpliciter talia sint, alia in præsentia, (quæ & sana dicũtur) simpliciter salubrium duplicẽ esse differẽtiã diximus: nẽpe & quæ perpetuò eiusmodi sunt, & quæ ut plurimum. Perpetuò salubria sunt quæ optimam habẽt cõstitutionem: ut plurimum uerò, quæ nõ lõgè ab hac recedũt. H

Quod suprà fusissimè docuit, nunc velut epilogo quodam recenset: nimirum corporis salubris differentias, antequam illius signa explicet, vt seruata illarum memoria, facilior sit signorum intelligentia. De eiusmodi autem differentiis nunc verba retexere superuacuum esse putamus, quandò plus satis de his paulò antè disputatum est.

Hor

A *Horum autẽ notæ, ab his quæ ſecundum ſubſtãtiæ rationẽ inſunt, ſumendæ ſunt: & ab his quæ ex neceßitate cõſequũtur, tũ actionibus, tũ ſymptomatis, quæ & accidentia propriè uocantur.*

Salubrium corporum notæ, ab his quæ ſecundum ſubſtantiæ rationem inſunt, ſumuntur, & actionibus, & ſymptomatis, non omnibus, ſed quæ neceſſariò temperaturã conſequuntur. Secundum ſubſtantiæ rationem inſunt qualitatum temperamenta, inſtru-
B mentorum compoſitio, & quæ ex his naſcuntur qualitates. Caliditas enim & frigiditas, humiditas & ſiccitas, quæ in corpore tactu percipiuntur, natiuam primarũ partium temperationem oſtendunt. Quales enim eiuſmodi partes tactu ſentiuntur, tales natura ſunt. Nam qui protinus tactu ſentitur calor, ei proportione reſpondet, qui ex prima cõſtitutione ineſt: niſi aduẽtitius ſit. Ad eundem modũ reliquæ qualitates. Qualitatum tẽperamentum comitatur ſubſtãtiæ concrementum, ac habitudo corporis. Concrementum quidẽ, vt durities & mollities:
C habitudo verò, vt gracilitas & corpulentia, macies & pinguedo. Durities enim, vt quæ à ſiccitate prodeat, corp⁹ ſiccũ eſſe oſtẽdit.

Mollities, tãquã ab humiditate nata, humidũ. Eadẽ ratione gracilitas & macies à siccitate originẽ habentes, siccum. Corpulẽtia & pinguedo ab humiditate (corpulẽtia quidem à calida, pinguedo verò à frigida) humidũ esse ostẽdunt. Corporis autẽ cõstitutio & συμμετρία, cõstat ex magnitudine, figura, numero & situ partium: vt prius exposuimus. Ex horum autẽ cõstitutione proba quidẽ, pulchritudo: improba verò, turpitudo vniuersi corporis eiusque instrumentorum nascitur. Ad eundem modum ex iusta qualitatum mistione nascitur coloris & formæ venustas: ex vitiosi, deformitas. Cum his comprehendi possunt quæ corpori adnascuntur, vt capilli, barba, pili: ex quorũ densitate, raritate, colore, & figura, temperamẽtorũ notæ petũtur, aliud enim densi capilli, aliud rari, aliud nigri, aliud albi, aliud asperi, aliud læues, aliud recti & passi, aliud crispi & intorti ostẽdunt: vt ex sequẽtibus manifestum fiet. Corporis actiones sunt, quæ ab animali, vitali, & naturali facultate prodeunt. Ab animali quidem sensus, motus, & ratio, sensus communis, proprius. Communis, somnus & vigiliæ: proprius, visus, auditus, odoratus, gustus & tactus. Sub actione affectionem, id est passionem intelligimus: quæ non minorem quàm actio ad tẽperamen

D

E

mēta eorumq; diatheses indicādas vim obtinet. Nam facilè vel egrè externas iniurias tolerare, cuiusmodi sunt frigoris, caloris, cibi, potus, inediæ, & similiū, quales sunt temperaturæ, ostēdit: vt posteà dicetur. Ad eundem modū procliuitas, ingenitaq; facultas agendi, ac patiendi. Alii enim prōptè, alii la-
F boriosè discunt. Quidam natura inuidētiores, alii misericordes magis sunt. Ex motu quoque temperamentorum notæ petuntur. Nam respiratio, thoracis temperaturam & compositionem significat: quemadmodum progressio, crurum. Actiones quæ à principe facultate prodeūt, sunt, cogitatio, quam nonnulli imaginationem vocant, iudicium, memoria. Quæ verò à vitali facultate proficiscuntur, sunt arteriarum & cordis pulsus, & animi motus, cuiusmodi sunt iracundia, furor, excandescentia, audacia, timor, inuidentia, odium, misericordia, cūctatio, præcipitatio, humanitas, morositas, animi do-
G lor, spes, amor, confidentia, lætitia, & tristitia. Naturales actiones, poculētorum esculentorumque desiderium: sub quo genere excrementa continentur, quæ cum vniuersi corporis, tum maximè partium vnde reiiciuntur, temperationem ostēdunt: cuiusmodi sunt vrinæ, sputa, alui sedimenta, saliua, sudores, menses, mucus: quæ quarum partium

affectiones significent, posteà docebitur. In excrementis cõsideratur tota substantia, vt vrina, sudor, alui sedimentũ. Quãtitas quæ reiicitur: reiectorũ qualitas, locus & vnde, & per quẽ reiiciũtur, tẽpus reiectionis: quæ omnia ad naturæ cuiusq; cognitionem non H parũ conferunt. Symptomata autem, id est accidentia, quæ temperamẽta sequũtur, aut qualitates sensibus expositæ, aut διαθέσεις sunt, id est affectiones quædã secundum naturam, tẽperamenta cõsequentes. Sensibus expositæ sunt, visui quidem color, figura, & quãtitas. Nam oculis deprehendimus faciei ruborem, linguæ nigrorem, & corporis vniuersi flauum colorẽ: ac reliquos non solùm corporis, eiusq; partium, sed & eorum quæ corpori adnascũtur, vt capillorũ, barbæ, & aliorũ pilorum colores. Eorundẽ quoq; figuras, & magnitudines: cuiusmodi sunt capitis moles, rotunditas: capilli densitas, asperitas, & similia. Olfactu verò excremẽtorum A odores: gustu sapores: vt sputi dulcedinem, acorem, & oris amarorem. Tactu verò primas qualitates, caliditatem, frigiditatẽ, humiditatẽ, & siccitatẽ: & ex his natas duritiẽ & mollitiem, & similia: quæ prius in eorum genere cõtineri diximus, quæ substãtialiter insunt. Tactu quoq; tensionẽ & laxitatem deprehendimus. Hæc igitur in genere sunt qui

quibus corporum temperamenta & compositiones deprehendere licet.

Ab ipsa quidẽ substãtia, eorum quæ optimè sunt cõstituta, simpliciũ partiũ
B *mediocritas in caliditate & frigiditate, siccitate & humiditate: instrumẽtorum uerò, in magnitudine & numero eorum ex quibus cõponũtur: ad hæc formatione & situ singularum partium, totiusq; instrumẽti. Ab his uerò quæ ex necessitate cõsequuntur, in simplicibus quatenus ad tactum attinet, duritiei & mollitiei mediocritas: quatenus autem ad uisum, coloris bonitas, & læuitatis asperitatisq; mediocritas. In actionibus, integritas, quam & uirtutẽ appellamus. Ab*
C *his uerò quæ instrumẽta comitantur, in instrumentorũ corporis uniuersi proportione, ac pulchritudine. Præterea in actionum ab ipsis prodeuntium uirtute. Optimæ igitur cõstitutionis corporum hæ sunt notæ.*

Cũ corpus salubre aliud optimè cõstitutũ sit, aliud ab hac perfectione nõnihil deflectat:

ctat:ab optimæ cõstitutionis signis auspica tur. Rursus cum signa alia ab his quæ substã tialiter insunt, alia & ab actionib9 & ab accidentibus, quæ ex necessitate tẽperamentũ cõsequuntur, sumãtur, vt modò dicebamus: D ea primò quæ secũdum substãtiæ rationem insunt, tractat. Optimæ igitur cõstitutionis signa quæ ab his sumũtur, sunt mediocritas exacta omnium extremorũ, nempe caliditatis & frigiditatis, humiditatis & siccitatis: quã nos, vt prius ostendimus, tactu deprehẽdimus. Cum enim duplex in corpore calor sit, alter quem re ipsa tactu sentimus, alter qui facultate inest, ex primorũ elementorũ mistura natus, prior alterius magnitudinem ostẽdit. Nam quemadmodum nunc dicebamus, hi proportione respõdent. Itaq; qualẽ & quãtũ admota manus sentit, talis tãtusq; facultate in corpore existit, modò corpus oĩs alienæ qualitatis, nẽpe caliditatis, frigiditatis, humiditatis & siccitatis exuperantis E expers sit. Cum igitur corpus nõ magis calidum quàm frigidum, nec magis humidum quàm siccum sentitur eucraton siue tẽperatũ omnino est. Sed quoniã corpus, vt prius dicebamus, ex diuersis contrariisq; partibus est cõditum, aliis quidem calidis, vt corde: aliis autẽ frigidis, vt cerebro : aliis humidis, vt carne: aliis siccis, vt ossibus: aliis verò tẽ-

per

peratis, vt cute: non poteſt in omnibus calor ſimilis apparere. Ideò in explorãda hominis
F natura, ea pars tangẽda eſt, quæ nullius extremorũ eſt particeps: in qua ſi harũ qualitatũ aliqua præpolleat, nempe caliditas, vel frigiditas, vel humiditas vel ſiccitas, intẽperatum erit, denominationemq́; ſortietur ab eò quod in miſtione pollet elemento. In corpore autẽ hominis, cutis, maximeq́; internæ manus, omnium partiũ tẽperatiſsima eſt, vt docet Galenus: proinde ex hac maximè temperamẽtum explorãdum eſt. Quam ſi nõ magis calidam quàm frigidã, neq; magis humidã quàm ſiccã perceperis, ſed omnino in horum medio cõſtitutam: ſcito cor
G pus optimè tẽperatum eſſe. Porrò autẽ cum ex his qualitatibus aliæ (vt prius diximus) naſcãtur, nempe durities, mollities, gracilitas, & corpulentia: ſi corpus neq; durius, neque mollius, neq; gracilius, neq; corpulẽtius, ſed in horum medio conſtitutum ſit: (euſarcon Græci, nos quadratũ dicimus) id optimè tẽperatum eſſe certius cognoſces: quẽadmodum ſi neq; aſperius, neq; læuius, neque glabrius, neq; magis hirtum appareat. Quòd ſi cum his adſit coloris bonitas ac venuſtas, iã certiſsima nota erit ſummę ęqualitatis. Corporis verò ſymmetriã aptamq́; cõpoſitionẽ deprehendemus ex debita partiũ magnitudine,

dine,cõformatione,numero,ac situ:ex quibus scilicet pulchritudo nascitur, quæ optimè constituti corporis nota est. Quòd si ex antedictis aliquid defuerit,pulchrũ esse corpus non poterit. Neq; enim pusillos,neq; vastæ molis homines,pulchros dicemus:etiam si alioqui partiũ proportionẽ habeant:quãdò optimè conditi hominis functiones perfectè obire non possunt: quibus certè optimam corporis constitutionem metiri solemus. Quisquis enim edit bibitq; moderatè, & nutrimentum,vt Galenus ait, non solùm in ventre,sed etiam in venis,& tota corporis mole probè cõcoquit,reliquasq; naturales actiones probas habet, quemadmodũ & animales,hoc est probè sensuum functionibus vtitur,mediusq; est inter somnolentum & peruigilem, inculpatisq; membrorũ motibus præditus est:optimam habet corporis cõstitutionem. Ad eundẽ modum,si medius sit inter cunctabundum & præcipitem, audacem & timidum,misericordem & inuidum: si alacer,amicorum amans,humanus ac prudens existat:summè temperatus erit. Sequũtur enim, vt Galenus docet, animi mores, corporis temperaturam. Excrementa quoq; si quidem secundum naturam habeant, hoc est cocta sint,suo tẽpore reddita, per conuenientem locũ, & vnde oportet, nec maiore

nec

nec minore modo, naturæ bene constitutæ sunt testimonia euidentissima.

Quæ uerò ab hac recedunt, sed adhuc salubria sunt, alia in simpliciũ partium temperie, alia in instrumentorum cõpositione (idq́; uel omnium, uel quarundam, uel utriusque generis partium harum) leuiter delinquunt. Vitiorum autem differentiæ eædem sunt, quæ & uirtutem complentium: nimirum temperies in simplicibus, & in instrumentis
C numerus, formatio, magnitudo, & situs. Vtrisque uerò partibus communis est unitas: quam & cõtinuitatem uocamus. In ijsdem autem generibus sunt morbosorum corporum uitia iuxta utranque morbosi significationem. Terminus autem qui utrunque distinguit, actionum noxa est, quæ sensu percipiatur. Quæ autem ab optima constitutione paululum deflectũt: reuera quidẽ uitiata sunt, sed uitium sensu non deprehenditur. Hæc igitur distinguũtur maioris & minoris ratione, tum in obeundis actioni-

bus, tũ morbosis causis repugnãdo. Simpliciter autem morbosa corpora hic distinguuntur, quod à morbosis causis promptè uincantur, & longè ab actionum integritate recedant: in amborum autem medio constituuntur, quæ simpliciter & quæ cum latitudine quadam neutra dicuntur. D

Ostendebamus modò quibus notis optimam corporis cõstitutionem explicare liceret, optimam intelligo, quam suprà absolutè semperq; talem esse docuimus. Nũc earũ quæ ab ipsa recedũt, notæ inuestigãdę sunt: quod eadem certè methodo, qua optimam inquisiuimus, fiet. Ab hac autem recedunt E quædã paululum, atq; hæc salubria vt multum dicuntur: quædam autem multũ, morbosaq; appellantur: quædã verò in horum medio cõsistunt, & neutra vocantur. Atque hæc omnia, quæq; suam habent latitudinẽ: differũtq; solùm maioris & minoris ratione: proinde eadẽ genera, quæ & optima cõstitutio, obtinent: nimirum primarum, quas simplices appellãt, partium temperamentũ: instrumentorũ cõpositionem: & vtrarunq; partium cõmunem vnitatem: quam & continuitatem, vt Galenus ait, nominare possumus.

F mus. Omne enim corpus, quomodocunque temperatum cõstitutumq; sit, dũmodo præsenti morbo non laboret, intra sanitatis limites esse cẽsetur. Itaq; & neutra & simpliciter morbosa in sanitatis latitudine cõtinẽtur. Cæterùm quæ ab optima cõstitutione recedunt, salubriaq; adhuc existunt, in simplicium partiũ temperie, aut instrumentorũ cõpositione, vel omnium, vel quorundã, vel vtriusq; generis partium harũ delinquunt: idque vel paululum, vel multum: sed tamen intra, vt dixi, sanitatis terminos. Quæ igitur à perfecta cõstitutione paululũ recedũt,
G reuera quidem culpata sunt, sed vitium sensu nõ deprehẽditur, neq; enim in his tactus, caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, duritiei & mollitiei, reliquarũq; id genus qualitatum tam exiguam exuperationẽ deprehendere potest. Propositis enim duobus in quibus optimæ constitutionis signa appareant, si explorare velimus vter meliorẽ habeat cõstitutionem, quoniã sensu id nõ possumus, actionibus eorũ affectionibusq; cognoscemus. Nã qui probius naturalibus functionibus, vitalibus & animalibus vtitur, tẽ-
H peratior est. Naturales dico, alimentorum concoctionẽ, non solùm quæ in ventre, sed & in venis, & toto corporis habitu fit. Vitales, pulsus neque maiores, neque minores,

neq; frequētiores, neq; rariores, neq; celeriores, neque tardiores, sed mediocres. Ad eundem modū animi mores ac motus neq; exuperantes, neque deficientes, vt cunctationem, præcipitationem, audaciam, timorem, misericordiam & inuidiam, amicorum studium, humanitatem, inuidentiam, iram, iræ vacuitatē, & id genus alios animi affectus, de quibus in commentariis nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem, disputauimus: & mox fusissimè disputabimus. Animales verò, discendi celeritatem & tarditatem, somnum & vigilias, & id genus alia: de quibus antè plus satis diximus. Ad eundem modum temperamenta eiusmodi distinguemus, εὐπαθεία & δυσπαθεία, hoc est facilitate patiēdi, ac resistēdi morbosis causis, de quibus posteà disputabimus. Quę verò multū ab hoc tēperamēto recedūt corpora, hoc est simpliciter insalubria non solùm actionibus & affectionibus cognoscuntur, sed & omnibus quæ suprà retulimus signis: quæ suo loco disputabuntur. Quæ autem in medio consistunt (neutra dicimus) vt non facilè, sic nec ægrè omnino sensu cognoscuntur. A B

Diuiditurq; totius sanitatis latitudo in tres partes, latitudinē quoq; nō par=

uam

uam habẽtes. Vnà quidem ſalubrium eſt corporum, altera neutrorum, tertia morboſorũ: quibus deinceps ſuccedunt corpora iam morbo affecta, actionum notis ſenſui perſpicui diſtincta. Quæ igitur dolore afficiũtur, et quorũ deprauati motus ſunt, aut omnino perierunt, notas habent manifeſtas: quæ uerò debiles
C *habẽt actiões, ſi quidẽ maxima ſit exuperãtia, facilè: ſin minor, obſcurè cognoſcũtur: proinde in hoc genere noxæ cõſiſtit affectio neutrius cõtrariorum particeps, quam neutrã appellari diximus.*

In ſanitatis latitudine continẽtur corpus ſalubre, morboſum, & neutrum: quorum quodque latitudinem non exiguã obtinet. Salubre autem cum duplex ſit, vt prius monſtratum eſt, alterum ſemper abſoluteq; ta-
D le, alterum vt multum: prius nullam habet latitudinem: eſtque omnium extremorum exquiſitè medium, vt multum verò, multiplicem habet latitudinem, quæ ſcilicet ab illo ſummè temperato verſus omnia extrema, nempe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, deflectit. Neutrũ quoq; duplex eſt:

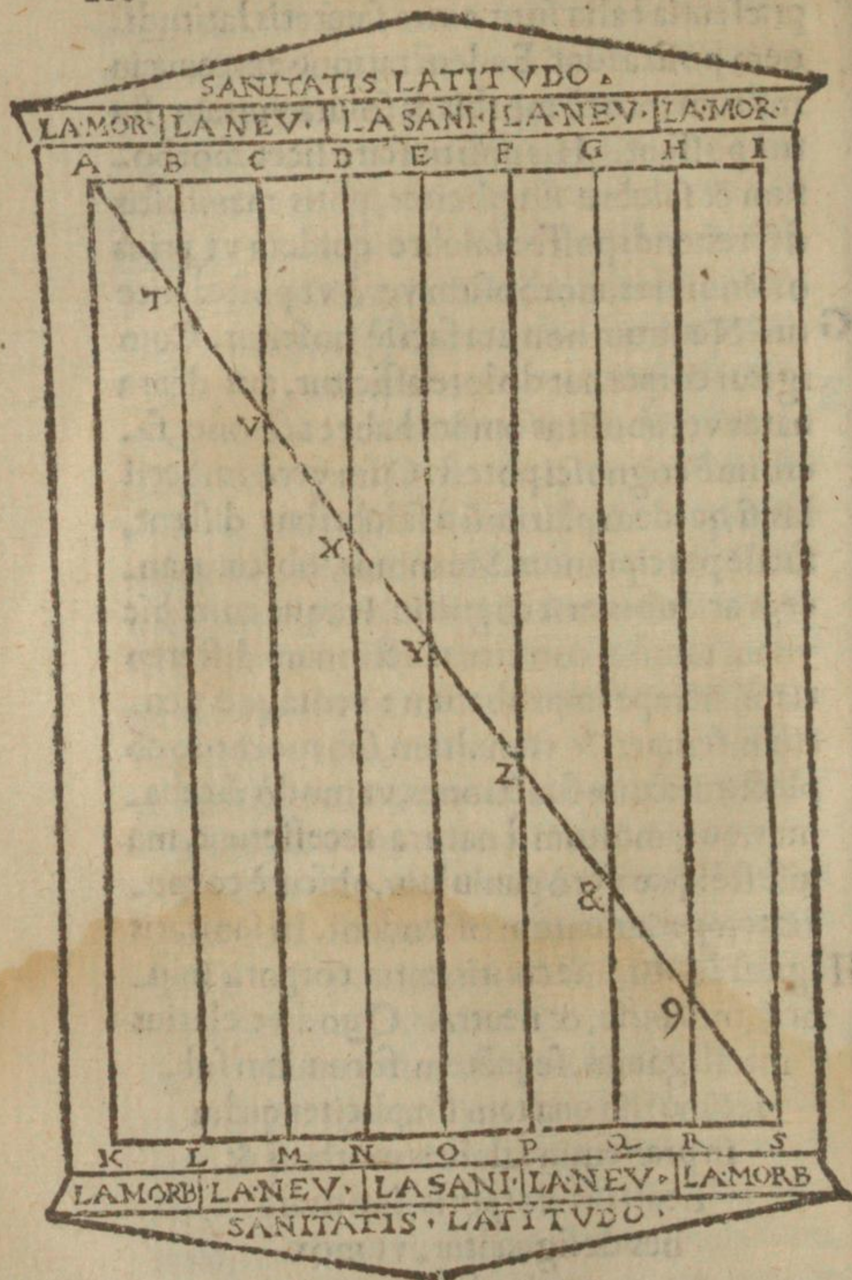
semper, & vt multū tale. Neutrum semper, primi quidem significatus, latitudinem non habet: est enim exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi. Neutrū verò vt multum eiusdem significationis, non exquisitè quidem medium existit saluberrimi & morbosissimi, verùm paululum deflectit, proindeq; vtrinque duplicem habet latitudinem, alteram à neutro semper versus saluberrimum: alteram ab eodem versus morbosissimum. Ad eundem modum morbosum duplex est: alterum semper, alterum vt plurimum tale. Quod semper est morbosum, indiuiduum est: quod verò vt plurimum, ab absolutè semperq; morboso (quod latitudine caret) discedit: idq; aut versus sanitatem, ita tamen vt nondum ad statum neutrum perueniat: aut vltra sanitatis limites progreditur: atque iam ægrotare dicitur, nec amplius in sanitatis latitudine cōtinetur. Cum igitur octo sint extrema morbosa, simplicia quidem quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuorq; composita, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum: totidem erunt corpora tam simpliciter quàm in præsentia morbosa: quorū simpliciter morbosa, siue semper, siue vt plurimum, in sanitatis latitudine continentur. Quæ verò in

E

F

præ

præſentia talia ſunt, extra ſanitatis latitudinem poſita ſunt. Eadem ratione extrema in inſtrumentorũ morbis & ſoluta vnitate ſtatui poſſunt. His poſitis ſcire licet morboſum & ſalubre ſimpliciter, notis manifeſtis deprehendi poſſe: ſalubre quidem vt prius oſtendimus, morboſum verò vt poſteà dice-
G tur. Neutrum non ita facilè noſcitur. Cum igitur corpus aut dolore afficitur, aut deprauatas vel abolitas omnes habet actiones, facillimè cognoſci poteſt. Cum verò imbecillas, ſi quidem plurimũ à ſalubribus diſtent, facilè percipiuntur. Sin minus, obſcura, anceps ac dubia erit cognitio. Itaque cum hic vnam tantùm conſtituat actionum differentiam, nempe improbarum: vtrunque neutrum, ſemper, & vt multum, ſub morboſo cõplectitur: cuius functiones, vt modò dicebamus, quæ multum à natura receſſerunt, manifeſtè: quæ verò paululum, obſcurè corporis temperamentum oſtendunt. In ſanitatis
H igitur latitudine continentur corpora ſalubria, morboſa, & neutra. Quod vt clarius intelligamus, ſequẽtem formulam ſubiecimus: in qua tam ſimpliciter quàm in præſentia ſalubris morboſi & neutrius corporis latitudines deſignantur, vt mox explicabimus.

SANITATIS LATITVDO.
LA·MOR·
LA·NEV·
LA·SANI·
LA·NEV·
LA·MOR·
A
B
C
D
E
F
G
H
I
T
V
X
Y
Z
&
9
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
LA·MORB
LA·NEV·
LA·SANI·
LA·NEV·
LA·MORB
SANITATIS · LATITVDO·

E A i s k latitudo est sanitatis humanæ, statum salubrem, morbosum, & neutrum continens.

E o salubrẽ semp, absolutéq; latitudine carẽtẽ.

D f n p latitudo est simpliciter salubrem statum continens, hoc est semper & vt multum talem, versus calidum morbosum declinãtem.

E f p o latitudo est salubris vt multum, versus morbosum calidum declinantis.

F E d n o latitudo est salubris vt multum, versus frigidum morbosum declinantis.

F h r p latitudo tota est neutrius secũdę significationis, versus morbosum calidũ deflectẽtis.

G q neutrum corpus est semper, quod exquisitè salubris & morbosi calidi est medium, idq; indiuiduum est.

G h q r neutrum vt multum, versus calidum morbosum tendens.

G f p q alterum neutrum est vt multum, versus summam æqualitatem declinans.

G B d n l tota latitudo neutrius versus frigidum morbum vergentis.

C m neutrum corpus est semper, exquisitè medium salubris & morbosi frigidi, quod diuisionem non recipit.

C d n m neutrum est vt multum, versus absolutè salubre tendens.

C b m l neutrũ vt multũ, ad frig. morb. spectãs.

I s morbosum simpliciter absolutéque, quod diuisionem non admittit.

H i r s latitudo calidi morbi vt multum.

A k morbosum frigidũ simpliciter corpus est.

H A b k l morbosum frigidum vt multum.

A s linea qualitatum exuperantias & defectus submonstrans.

Y qualitatum omnium symmetria est.

Y x n o prima frigidi exuperãtia.

Y x d c primus calidi defectus.
X v n m secunda frigidi exuperantia.
X v d c secundus calidi defectus.
V t l m tertia frigidi exuperantia.
V t r b tertius calidi defectus.
T a l k quarta frigidi exuperantia. A
T a b quartus calidi defectus.
Y z e f prima calidi exuperantia.
Y z o p primus frigidi defectus.
Z & f g secunda calidi exuperantia.
Z & p q secundus frigidi defectus.
& q g h tertia calidi exuperantia.
& 9 q r tertius frigidi defectus.
9 f h i quarta calidi exuperantia. B
9 s r quartus frigidi defectus.

Ad eundẽ modũ aliarũ qualitatũ (primarum tam simpliciũ, nẽpe siccitatis & humiditatis, quàm cõpositarum, vt caliditatis simul & humiditatis, caliditatis simul & siccitatis, frigiditatis simul & humiditatis, frigiditatis simul & siccitatis, exuperantiæ & defectus designari possunt. Nam à data æqualitate quã y litera significat, ad humidũ & siccũ, itẽ ad calidum & humidum simul, & frigidum ac siccũ simul, ad calidum & siccum simul, & frigidum ac humidum simul, easdẽ exuperãtias & defectus designare licet. Eadem est ratio morborum, instrumentorũ, & solutæ vnitatis. Ex hoc diagrãmate constat, tantum vnãquãlibet qualitatem remitti, quantũ eius cõtraria intẽditur. Atque hæ quidẽ sunt simpliciter salubris, morbosi, & C

neu

neutrius corporis latitudines. Quæ cum salubris morbosi & neutrius in præsentia latitudinibus respondeāt, & simul sint, vt antè declaratum est, eadē formula designari possunt. Igitur e o absolutè sanū in præsentia
D est, quod tantùm momento dúrat, & latitudine caret. D f n p sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab absoluta perfectaq; sanitate in præsentia versus calidum morbosum in præsentia declinat. E d n o sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab eadē sanitate absoluta versus morbosum frigidum deflectit. Eadē est reliquarum latitudinū ratio.

Horum omnium sensus iudex est: nō autē ipsa rerum natura: alioqui periculum esset ne im ἀειπαθείας, id est perpetuæ ualetudinis opinionem, traheremur.

Corporis affectum salubrē, morbosum,
E & neutrum sensus deprehendit. Salubrē quidem, cū neq; doloribus cruciatur, neq; in vitæ functionibus impeditur. Aegrum verò, cum aut doloribus afficitur, aut deprauatos motus habet, vel abolitos. Neutrum verò, cum deprauatas actiones nō habet, sed tantùm infirmas. Quòd si rei naturam considerare vellemus, necessariò in ἀειπαθείαν, id est perpetuæ valetudinis opinionē, veniremus: cū reuera nullum sit corpus quod ex æquo

omnium quatuor elementorũ ſit particeps, ſed ſolùm tale velut ideam quandam optimę ſanitatis animo cõcipimus. Aut ſi reuera tale ſit, ſolùm momento duret, ob id, quòd corpus in eodem ſtatu nõ permanet, ſed aſsiduè mutatur ab ineuitabilibus cauſis nobis congenitis. Cum igitur reuera nullum tale exiſtat, neceſſariò ab hoc omnia deflectunt, proindeq́; reuera morboſa exiſtere, cum his qui ἀειπαθείαν docent, omnino fatẽdũ eſſet. F

Hæc igitur ſunt ſanorũ corporum ſigna. Sed quæ uel morboſa uel ſalubria uel neutra ſunt, diſtantiæ magnitudine differunt. Conſtitutis extremis terminis inter ſe contrarijs, nempe optima conſtitutione, & nuper contracto morbo: conſideremus utri eorũ propinquiora ſunt quæ examinantur corpora. Quod enim propius ad optimam cõſtitutionem accedit, ſalubre: quod autem ab hac longius recedit, propiusq́; ad id quod iam ægrotat, accedit, morboſum: quod uerò inter utrunque collocatum eſt, & ab utroque æqualiter diſtat, neutrum eſt. G

ὑγιαινόντων participio, à verbo ὑγιαίνω, qđ

valere, ac sanũ incolumemq́; eſſe ſignificat, nõ autẽ nomine ὑγιεινῶν, id eſt ſalubrium,
H vſus eſt: vt oſtenderet ſe de his corporibus verba facere, quæ in pręſentia ſalubria ſunt, vt antè dicebamꝰ: quorũ ſigna priꝰ expoſita ſunt. Poſteà inq̃t, ἀλλ' ἤτοι νοσωδῶν ἢ ὑγιεινῶν ἢ οὐδετέρων ὑπαρχόντων, de ſalubribus morboſis ac neutris ſimpliciter loquẽs, quæq́; ab ipſo ortu talia ſunt, nõ autẽ in præſentia: vt verba ipſa indicant. Paulò pòſt ſcribit, τοῦτ' ἤδη νοσοῦντος ἐγγυτέρω νοσῶδες, id eſt, morboſum eſt, quod ꝓpius ad id quod iã ægrotat, accedit. Quibus verbis conſtat hæc duo ὑγιαῖνον καὶ νοσοῦν, inter ſe eſſe cõtraria, & de ſalubri morboſoq́; in pręſentia dici, νοσώδες verò & ὑγιεινὸν & οὐδέτερον, de morboſo
A ſalubri & neutro ſimpliciter. Itaque ſalubre morboſum & neutrum ſimpliciter, ad exquiſitè ſalubre & morboſum in præſentia referre oportet, vt in quibus euidenter ſigna appareant. Salubre enim ſimpliciter, quantũuis ſalubre ſit, niſi in præſentia tale ſit, non facilè cognoſcitur. Poteſt enim, vt prius oſtẽdimus, idem corpus ſimpliciter & in præſentia ſalubre eſſe. Ad eundem modum morboſum & neutrum talia eſſe tam in præſentia, quàm ſimpliciter poſſunt.

Cũ igitur corpus quale natura ſit, explorare volumus, duo extrema inter ſe cõtraria

ſtat

ſtatuere oportet, nẽpe in pręſentia exquiſitè ſalubre, & morboſum. Nam quod ad abſo- B lutè ſalubre in præſentia propius accedit, id ſimpliciter ſalubre eſt. Quod autẽ iã ægrotãti vicinius eſt, morboſum eſt ſimpliciter. Quod verò in horum medio eſt conſtitutum, neutrum ſimpliciter dicitur.

Optimæ igitur conſtitutionis corporis notas explicauimus. Ab ipſa uerò deficientium totidem numero genera ſunt, quæ in maioris & minoris ratione diuidi poſſunt. His igitur corporibus in tres partes diſtinctis, morboſi ſimpliciter C *corporis ſigna trademus: ex quibus reliquæ duæ latitudines manifeſtæ fient.*

Oſtẽdimus prius in vniuerſa hominis ſanitate corpus ſalubre, morboſum, & neutrũ ſimpliciter, contineri. Salubre corpus intelligo, nõ illud quod ſola cogitatiõe, (id enim reuera nõ eſt, aut ſi eſt, ſolùm momento durat) ſed quod ſenſui ſalubre apparet: in quo temperaturæ genere cõtinetur ſalubre ſemper, & ſalubre vt plurimũ: quorũ ſigna generatim quidẽ expoſita ſunt: nũc aũt eorũ quæ ab hac cõſtitutione recedunt, notæ ſunt ex- D plicandæ. Hæc igitur corpora etſi ratione quidẽ maioris & minoris diuidi in infinita

poſ

possunt, in tres tamen latitudines distribuemus: nempe salubriũ vt multum (ab optima enim sanitate paululùm deflectit) morbosorũ, & neutrorum. Tot igitur sunt signorũ, quot corporũ differentiæ, nempe salubriũ, morbosorum, & neutrorum. Cum ergo corpora in sanitatis latitudine comprehensa, in tres partes latitudinem quoque habentes, distincta sint: morbosorũ simpliciter signa tradere oportet, vt ex his simul & ex salubribus reliquæ duæ latitudines, nempe neutrorũ, iuxta triplicem eius significationem, & vt plurimum salubrium, manifestæ sint.

E *Prius igitur in opere de optima constitutione generatim tradidimus: speciatim uerò nunc dicemus, ubi prius partes distinxerimus. Harum autẽ quadruplex est omnis differentia. Nam aliæ principia quædam sunt, aliæ ab his sunt ortæ. Quædam nec aliarũ gubernationi præsunt, nec ab alijs gubernãtur, ut quæ ingenitas uires habeant quibus reguntur. Nonnullæ uerò natiuas simul & aduentitias facultates habent. Principia igitur sunt, cerebrum, cor, iecur, & testes. Ab F illis ortum habent, ipsisq; ministrant,*

nec

nerui quidē & ſpinæ medulla cerebro: cordi autem arteriæ: uenæ iecori: teſtibus uerò uaſa ſeminaria. Per ſe autem gubernantur cartilago, os, uinculum, membrana, glandulæ, pinguedo, caro ſimplex. Reliquis autem partibus omnibus, ut quæ communē cum his adminiſtrationē ex ſe habeāt, neceſſariæ arteriæ, uenæ, & nerui ſunt. Pili autē & ungues nullā gubernationē habent, ſed ortum tantummodo. Hæ igitur ſunt partiū differētiæ.

Aliter hic Galenus, atque libro poſteriore ad Glauconem, corporis partes diuidit. In illo enim opere eas quatenus curationis formam immutant, conſiderat: hic verò quatenus ad cognitionem temperamentorum habendam conferunt. Partes igitur vt hic conſiderantur, aliæ principia quædam ſunt, ac velut ſcaturigines virtutum corpus noſtrum diſpenſantium: aliæ ab ipſis ortum habent, principiisq́; famulantur. Nam per eas principia virtutes ſuas in corpus trāſfundūt: Cerebrum quidem per neruos, ſentiendi & mouendi potentiam: per venas. Iecur non ſolùm vim nutricem, ſed & materiam qua vniuerſum corpus alitur. Cor per arterias, vitā, G H

ac ſpiritum vitæ tutorem. Teſtes verò geni talis ſeminis procreandi facultatem, per vaſa ſeminaria. Quædam autẽ partes ſunt quæ neque aliarum gubernationi præſunt, nec ab aliis gubernantur: habẽt enim natiuas virtutes, quas neque ab aliis mutuantur, nec aliis diſpertiũt, vt cartilago, oſſa, ligamẽta, membranæ, glandulæ, pinguedo, caro ſimplex. Aliæ verò ingenitas ſimul & aduentitias vires obtinent, vt reliquæ omnes corporis partes, cuiuſmodi ſunt ventriculus, renes, lien, vterus. Locus hic multos torſit, nec, vt videA
tur, iniuria: quandò nulla in corpore pars eſt, quæ naturali virtute prædita non ſit. Nam & cerebrum, & cor, & teſtes, & carotum ſimplex, tum compoſita, & reliquæ corporis partes omnes, alimenti trahendi, continendi, coquendi, & ſuperuacanei excernendi vim obtinent, quam à iecore manare conſtat. Hoc enim viſcus, vt Galenus in libris de Hippocratis & Platonis placitis docet, materiæ qua corpus vniuerſum alitur, & virtutis principium eſt. Itaque omnis pars, quæ quidem nutriri debet, quatuor virtutes, nempe tractricem, contentricem, coctricem, & expultricem à iecore mutuaB
tur. Iecur viceuerſa à corde vitam accipit, & cerebrum, & teſtes, & aliæ corporis partes vita præditæ. Itaque nulla eſt pars

quæ

quæ ſolum ingenitã vim habeat, ſed aliũde etiã adſcitã, nẽpe à principiis. Sunt verò qui oſſa, cartilaginẽ, ligamenta, carnem ſimplicem, membranas, glãdulas, & pinguedinem, attrahendi continendi coquendi cibi, & expellendi excrementi, munus ex ſe & primo naturæ inſtituto habere, non autem à iecore ſumere credant. Quod certè Galeno in loco modò citato aduerſatur. Hanc controuerſiam, ſi Galeni verba penitiùs inſpiciamus, facilè dirimemus. Si enim partium corporis officia ac facultates ſpectemus, nullam inueniemus quæ ſub aliqua harum quatuor differentiarum nõ contineatur. Sub prima enim cerebrum, cor, iecur, teſtes: quæ, vt diximus, principia ſunt virtutũ corpus noſtrũ diſpenſantium, Sub ſecunda nerui, venæ, arteriæ, & vaſa ſeminaria. Sub tertia oſſa, cartilago, caro ſimplex, mẽbrana, glandulæ, & pinguedo. Sub quarta reliquæ corporis partes. Cæterùm nerui cerebro ſeruiunt, animę vim: nẽpe ſentiendi & mouendi: arteriæ cordi, vitam vitalẽq; ſpiritum: iecori venæ, naturalẽ potentiã: & teſtibus vaſa ſeminaria, procreandæ geniture facultatẽ in corpus ferentes. Porrò autem venæ quæ in ventriculum & inteſtina porriguntur, iecori ſuccum ſuggerunt vnde ſanguis quo vniuerſæ corporis partes aluntur, conficitur. Glandulæ C D

autem, caro simplex, & aliæ partes, quæ sub tertia specie cõtinẽtur, cõmunem quidẽ cũ cæteris corporis partibus vim habẽt, nimirũ attrahendi, cõtinendi, coquẽdi alimenti, & expellẽdi excrementi. Præter hãc autẽ aliã sibi ingenitã, non aliũde adscitam, nec alio transfusam obtinẽt: caro quidẽ carnis generandæ, os ossis, cartilago cartilaginis, & reliqua eodẽ modo. Natura enim cõparatum est, vt vnaquæq; corporis pars alimentũ sibi familiare trahat, & in suã substãtiam mutet.
E Nulla autẽ alia carni simplici, adipi, & aliis partibus quas sub tertio genere cõtineri diximus, inest facultas. Reliquis autem omnibus, nẽpe comprehensis sub quarto genere, virtutes tam ingenitæ quàm aduentitiæ insunt: plures etiam interdum. Fieri enim potest, vt pars eadem à cerebro sentiendi vel mouendi, à corde vitalem, & à iecinore altricem vim accipiat. Potest & eadem ingenitas vires plures habere, sed tamen vnicam præcipuam, & ad quam reliquæ ordinentur, quemadmodum suprà declarauimus. Ven-
F triculus (verbi gratia) sentit, viuit, attrahit, continet, cõcoquit, (atq; id quidem habet à virtutum principiis) prætereà cibũ in succũ vertit, quẽ chymum vocãt, & in suã substantiam mutat, hanc facultatem ingenitam habet, primoq; naturæ instituto sibi cõparatã.

Eadem est ratio in reliquis corporis partibus sub quarto genere comprehẽsis. Quòd si rursus contendas, carnẽ, adipem, ossa, cartilaginem, & reliquas id genus partes vsum aliquẽ atq; vtilitatẽ membris præstare (caro enim aduersus frigus & æstum munimentũ est: ossa motũ firmant, & reliquæ eodẽ modo) respõdemus facultatẽ omnẽ functiones obire: vtilitatẽ verò nullã per se actionẽ edere, sed actionẽ iuuare. Ex partiũ enim tẽperamẽto facultas, ex facultate actio nascitur; quæ se nobis prodit vel statim, ac nullius alterius rei interuentu: vel alia re intermedia: vt in sequẽtibus docebitur. Iecoris enim & venarũ actio, per vrinas: ventriculi, per alui recremẽta: musculorũ verò motus, & neruorũ sensus, per se nobis ostẽdũtur. Sed de his hactenus. Pili autẽ & vngues nullã gubernationẽ habent. τρίχες capillos significant, & pilos. In posteriore significatione constat Galenum vsurpasse. Nõ enim à capillis solùm, sed & vniuersi corporis pilis temperamentorum signa sumuntur: vt in sequẽtibus docebitur. Pilos igitur & vngues inter partium differentias modò commemoratas nõ enumerat, nõ enim corporis substãtiã cõstituunt, quare neque principia sunt virtutum, neque principiis subseruiunt, neque ex se ingenitas vires obtinent, neque ab aliis vi-

res mutuantur. Non enim ſenſum & motum habent, neque vitam: neque attrahendi, continendi & coquendi facultatem, neque has vires aliis ſuggerunt, ſed ſolùm generantur, hoc eſt coagmentantur, ac cõcre-
A ſcunt, non in omnem dimenſionem, quéadmodum reliquæ partes corporis, ſed in longitudinem ſolùm. Generantur autem pili quidem ex fuliginoſis, craſsis ac terreuis vaporibus, qui in corpore à calore ſuſcitantur: qui dum exitum moliuntur, totã cutim perforant, viaſq; per quas egrediantur, efficiũt: quæ in humidioribus ac mollioribus, vt Galenus ait, non perſeuerant, ſcilicet partibus quæ prius abſceſſerant, rurſus coaleſcẽtibus. Siccesſcẽte verò corpore, ac duriore effecta cute, eiuſmodi meatus nõ amplius iunguntur, ſed digerendo vapori remanent aperti.
B Itaque temporis proceſſu magis ac magis cutis foratur, aſsiduis perſpirantium vaporum ictibus. Cum autem vapor per caloris magnitudinem fuliginoſior & craſsior efficitur, in ipſis cutis meatibus hæret, ac ſtipatur: aliusq́ue è profundo exiens, ſecumq́ue humoris nonnihil adferens, accedit, eiq́ue adiungitur, ac agglutinatur: rurſus alius atque alius, qui priores foras expellunt: atque ſic pilus fit, craſſus, aut exilis, pro materiæ hunc generantis quantitate, &

viarum amplitudine: paſſus ſimplex, aut criſpus, prout viæ ſiccæ aut humidæ, rectæ aut obliquæ, ſunt: niger, ruber, flauus, aut albus, pro fuliginis aduſtione, & humoris quem ſecum è profundo adfert, colore. Aduritur fuliginoſus humor, & caloris vi, & temporis ſpatio quo in meatibus ipſe moratur. Longiore enim tempore plus aduritur. Diutius autẽ in meatibus hæret, ob virtutis impellẽtis imbecillitatem, & humoris viſcoſitatẽ, ac craſsitiem, & ipſius viæ per quã exit, anguſtiam. Ad eundem modũ vngues ex craſſis terrenisq; neruorũ recrementis generantur: ſed, vt de pilis diximus, generatio hæc coagmentatio quædã eſt, non nutritio. Materia enim qua aluntur, radici ſolùm adiungitur, non autem in totũ vnguem tranſmittitur, quemadmodũ cera ceræ adiuncta, tota aut longior aut latior aut profundior aut etiam maior redditur.

C

D

Signa autem cuiuſque temperamenti deinceps dicemus, initium à cerebro ſumentes. Sunt autem eius notarum congenita quinque genera: unum quidem totius capitis conſtitutio, alterum autem ſenſus, tertium actuoſarũ, quartum principum, quintum naturalium

E *functionum uirtus & uitium. Præter hæc autẽ omnia, aliud est genus, nimirũ immutatio, quæ à foris incidentibus fit.*

Distinctis corporis partibus, potissimùm in differẽtias ex quibus tẽperamẽtorũ signa sumerẽtur: à cerebri (quod facultatis animalis est principium) notis auspicatur, earumq; genera constituit: ingenita quinque: nempe capitis diathesin, hoc est constitutionẽ, sensuum, actionũ tum actuosarum, quas πρακτικὰς vocat, vt mox dicemus: tũ naturaliũ virtutem ac vitiũ, vnũ verò externum, nẽpe immutationẽ, quæ à foris incidẽtibus fit.
F Sub capitis diathesi continẽtur, magnitudo, figura, capilli, & barba. Aliã enim magnũ caput, aliã paruũ naturã significat: aliam item longum, alia breue ac rotundũ: vt in sequentibus docebitur. Notæ verò quę à capillis sumuntur, sunt crassities, figura, color, celeritas crescendi, caluescẽdi, canescẽdi, & alia id genus, quę fusius suo loco docebũtur. Capillus crassus, dẽsus, crispus, niger, celeriter nascẽs ac caluescens, aliud indicat, aliud subtilis, rectus, flauus, tardè nascens & caluescens, præ-
G propereq; canescẽs, vt mox docebimus. Sẽsuum actio, vt prius ostẽdimus, duplex est. propria, & communis. Propria, auditus, visus, odoratus, gustus, & tactus. Communis,

somnus & vigilia: de quibus suo loco dicetur. Actuosas functiones Galenus ἐνεργείας πρακτικὰς vocat, quòd, vt arbitror, omnium à cerebro prodeuntium efficacissimæ sint: imò vt verè dicam, solæ actionis nomen merentur. Sensus ac principes actiones, potius affectiones passionesq; dicendæ sunt. Actiones autē actuosæ motus sunt arbitrarii, quos musculi edūt. Ab his igitur duabus actionū differētiis cerebri natura deprehēditur, nō primario quidē, sed secūdo loco. Primò enim partiū à quibus manāt, nēpe musculorū, tēperaturas ostēdūt: secūdò verò cerebri. Principes autē actiones continēt cogitationē, ratiocinationē seu iudiciū, memoriā, discēdi prōptitudinem, & similia: vt prius diximus, & mox dicemus. Naturales verò actiones sunt appetētia veneris, cibi, potus, & aliæ id genus, de quibus suprà abundè disputatū est. Sed nō omnes hæ cerebri notæ sunt, sed concoctio: quæ per se manifesta non est, sed per excrementa quæ ex cerebro reiiciuntur: hæc enim cerebri temperamentum ostendunt: vt fusius in sequentibus docebitur. Sextum autem genus immutatio est, quæ à foris incidentibus fit. Foris incidunt calor, frigus, humor & siccitas, ambientis nos aëris. Prætereà cibus, potus, vapor, odor, & alia id genus quibus cerebrum

brum affici ſolet.

Vniuerſi quidẽ capitis conſtitutio, ex eius magnitudine, figura, & capillis ſumitur. Paruũ igitur, uitiatæ cerebri cõſtitutionis propriũ eſt indiciũ. Magnũ B *uerò nõ ex neceßitate probã arguit cõſtitutionem: uerùm ſi propter facultatis propriæ robur euenerit, quæ materiam probã multãq; finxit, bonũ ſignum erit. Sin propter ſolã materiæ abũdãtiã, malũ. Diſtinguẽda igitur hæc ſunt tũ figura, tũ his quæ ab ipſo cerebro naſcũtur. Figura quidẽ, ſi cõcinnũ ſit: nã perpetuò hæc nota bona eſt. His uerò quæ ab ipſo cerebro ortũ habẽt, ſi ualida ceruix eſt, & alijs oßibus optimè compactum, uniuerſumq́; neruorum genus uegetum robuſtumq́; ſit.* C

Primùm ex ingenitis ſignis capitis cõſtitutionẽ noſcẽdã eſſe modò dicebamus, ſub qua magnitudinẽ, figurã, & capillos cõtineri oſtendimus: ex quibus temperamentorũ notæ ſumuntur. Certæ enim magnitudinis totum caput eſſe oportet, proportionemq́; ac

ſymmetriam cum reliquo corpore habere, virtus enim quæ ab eo prodit, par regendo corpori eſſe debet: alioqui improbas imperfectasq; actiones edet. Si igitur caput quàm deceat minus ſit, neceſſariò non eius ſolùm, ſed & ab eo ortarum partiũ omniũ functiones imperfectæ, nõ tamẽ neceſſariò deprauatæ erunt. Nã ſi exiguũ ſit (vt ponimus) cerebri ſubſtantia neceſſariò exigua erit, ventriculiq; eius anguſti, proindeq; ſpiritus quẽ animalem vocant, paucus erit, nec obeundis functionibus ſufficiet, quare ſenſus, motus, & principis facultatis actiões inualidæ erũt: deprauatæ autem non neceſſariò, ſi quidem animus rerum imagines probè apprehẽdere intelligereq; poteſt: ſed diu in id incũbere non poteſt, nec rem arduam cõcipere, tum propter ſpirituum penuriam, tum ſubſtantiæ cerebri imbecillitatem. In longis enim ac diuturnis cogitationibus plures inſumuntur ſpiritus, quàm ventriculorum cerebri facultas ſuggerere poſsit. Imbecilla enim facultas citò fatigatur. Ad eundem modum oculus rem vehementer ſplendentem diu intueri nõ poteſt, nec aliam quancũq; diu intenteq;: vt poſt dicemus. Eadẽ eſt aliorum ſentiendi inſtrumentorum ratio. Functiones autem actuoſæ ſiue à facultate ſola fiãt, ſiue addito ſpiritu animali, vt nonnulli arbit

bitrantur, propter rationes modò declaratas semper imbecillæ sunt: atq; etiam si aucta sit imbecillitas, deprauatæ. Capitis autem magnitudo, vt non bonam, sic nec malam constitutionem semper significat. Nã
F si probã figurã habeat, bonã: si improbã, malã esse cõstitutionẽ omnino oportet. Proba enim figura vim formatricẽ validã esse, & materiam vnde caput fingitur, huic paruisse significat: contrà praua aut vim imbecillã, aut materiã cõtumacem, maleq; sequacem, aut vtrunque ostendit. Valida enim virtus probam materiã ac sequacẽ facilè, inualida improbam ægrè regere ac moderari, ex eaq; partes corporis figurare potest.

Propria autem capitis figura est, ut si
G *animo fingas cereum globulum absolutè rotundum, utrinq; leuiter depressum, à tergo enim & fronte partes magis quàm globulo conueniat gibberas, à latere uerò utrinque magis rectas fieri necesse est. At si occipitij eminentia aliquo pacto imminuta sit, considerandi nerui sunt, & ceruix cum alijs oßibus, quæ si secundum naturam habeant, id materiæ defectui, non autem facultatis imbecil-*

litati tribuẽdum est. Si uerò uitiata sint, originis imbecillitatẽ testãtur. Vt plurimum autẽ occipitij defectum comitatur antè memoratorũ imbecillitas: rarissimeq́; aliter euenire solet. Cõsiderare etiã H oportet caput quod in occipitio fastigiatius est, adhibitis distinctionibus iisdẽ quibus in uniuersi capitis magnitudine utebamur. Sæpe autẽ hic etiã optimũ signũ est cerebelli (quod nõnulli posterius cerebrũ uocant, ut reuera posterius est) cõcinna figura, sutura quæ à λ literæ græcæ similitudine lãbdoides dicitur distincta. Ab eiusmodi uerò parte, spinæ medulla originẽ ducit, proindeq́; omnes qui in toto corpore sunt, actuosi nerui. Ipsa autem posterior pars ex se paucos admodũ sentiẽtes neruos obtinet, actuosos uerò permultos: quẽadmodũ prior A sentiẽtes plurimos, actuosos uerò paucos. Quocirca eiusmodi partes, si quidẽ probè cõstitutæ sint, ualidas utraq; suas habẽt propagines. In prioribus capitis

par

partibus ad frontẽ spectãtibus, eædẽ distinctiões quas in posterioribus obseruabamus, adhibẽdæ sunt: paruitatẽ, magnitudinẽ, figurã, & qui in ea parte sensus sunt, considerãtes: nimirũ uisum, gustũ, odoratũ. Mutuò enim se produt, deseq́; testimoniũ reddũt: & quæ à princi
B *pio originem duxerunt, principij uirtutem & uitium ostẽdunt: & principiũ, eorum quæ à se orta sunt, nota prodit.*

Docebat modò optimæ capitis constitutiõis notas à figura depromi: hîc verò, qualis ea esse debeat, ostẽdit: nimirũ rotũda, leuiter vtrinq; depressa. Certũ enim est naturã vnicuiq; parti figurã dedisse, q̃ actiõi aut vsui cui dicata est, maximè cõmoda sit. Caput igitur orbiculatũ fecit, paululũ vtraque parte depressũ. Rotũda enim figura, omniũ capacissima est, minimeq́; externis iniuriis
C exposita: vt Gal. in libris de partiũ vsu docet. Cerebrum enim caput continet, quod pro hominis magnitudine maximum est. Nam cum ad multos vsus sit destinatum, ex eoque multa nascantur, nempe nerui, & spinæ medulla, ex qua & actuosi nerui prodeũt: prætereà cũ in eo ingẽtes cellulas tres

re ci

recipiendis ſpiritibus dicatas natura finxe-
rit, qui obeundis tam multis functionibus
ſufficerent:magnum eſſe debuit. Cæterùm
leuiter non autem multum vtrinque caput
depreſſum eſt. Nam ſi vehemẽs eſſet com-
preſsio, non admodum commoda vtraque
eminẽtia, nec media cellula eſſet. Hęc enim D
arctior, quàm recipiendo ſpiritui ad princi-
pes functiones obeũdas ſufficeret, eſſet: emi
nentiæ verò longius prominerẽt, cellulasq́;,
vtraque ſuam, anguſtiores haberent. Itaque
leuiter tantùm compreſſum eſſe debuit: ita
tamen, vt tumentiores ac gibberæ magis
quàm orbiculari figuræ conueniat, fierent.
Quæ verò vtrinque ſunt partes, rectæ eſſe
& planæ ac æquales debent. Hæc igitur eſt
optimè cõſtituti capitis figura. Quæ autem
ab hac deflectit, ſimpliciter caput aut bene
aut malè conſtitutum eſſe non oſtendit, ſed
adhibitis diſtinctionibus. Nam ſi poſterior
eminentia minor ſit, non protinus bona aut
mala eſt capitis cõſtitutio. Conſiderare igi- E
tur oportet, quales nerui, qualis ceruix, alia-
q́ue oſſa ſunt. Nam ſi secũdum naturã hæc
omnia habeant. i. ſi concinna ſint, optimeq́;
ſuis officiis fungãtur, referendũ figuræ vitiũ
eſt ad materiæ penuriã, non autẽ ad virtutis
imbecillitatẽ. Sin imbecilla ſunt, ac perperã
formata, id imbecillitati tribuendũ eſt: aut
cer

certè vtriq;,id eſt materię inopiæ,& virtutis imbecillitati. Fieri enim poteſt vt cũ cerebri imbecillitate ſit materia & pauca, & vitioſa: vnde quæ ab ea orta ſunt,ſecundũ naturã eſſe nõ poſſunt. Imò verò ſiqua eſt ante
F dictarũ partiũ imbecillitas, ea ferè materię defectũ ſequitur. Itaq; ſi occipitiũ quàm pro naturali cõſtitutiõe minus ſit, παρεγκεφαλίδος, id eſt cerebelli, non totius cerebri imbecillitatis nota eſt. Nã fieri poteſt vt ob materiæ penuriã cerebellũ exiguũ ſit, proindeq; imbecillũ: reliquũ verò cerebrũ magnũ ac robuſtũ: quocirca & nerui, & collũ, & reliqua oſſa, valida: quæ quidẽ non à cerebello ſolũ,ſed & à cerebro oriũtur. Quod cũ rarò accidat, rarò etiã cõmemoratæ partes robuſtæ ſunt. Eodẽ quoq; modo cõſiderãdum eſt an turbinatũ ac faſtigiatũ occipi
G tium, probam habeat figurã,ſutura λ literæ græcæ diſtinctã: validaq; ſint quæ ab eo naſcũtur, collũ, oſſa,& ſpinæ medulla, ex qua actuoſi nerui, vt iã dictũ eſt, originẽ ducũt. Cæterũ ex poſteriore cerebro pauci naſcũtur nerui ſenſu prædíti, actuoſi verò multi: quemadmodum ex priore ſentiẽtes multi, actuoſi verò pauci: vt ex anatome conſtat. Ab horũ igitur neruorũ functionibus notæ deprehenduntur: poſterioris quidem cerebri arbitrario motu: prioris verò ſenſibus,

nem

nempe visu, gustu, & odoratu, &c.

Principiũ uerò actionũ uirtus & ui H
tium, solius principij per se sunt notæ. Principes autẽ actiones uoco, quæ à solo proficiscuntur principio. Itaq; mẽtis celeritas, partiũ tenuitate cerebrũ præditum esse testatur: tarditas uerò, crassitudine. Discendi autẽ facilitas, materiã quæ facilè rerũ formas recipiat, ostẽdit: memoria uerò stabilem: quemadmodum discendi difficultas simulacra rerũ non facilè admittentem: obliuio uerò liquidam. Atque inconstantia, opinionumq; mutabilitas, calidam: constantia uerò ac stabilitas, frigidam.

Cerebri notæ, à sensibus & actuosis fun- A
ctionibus deprõptę, modò expositæ fuerũt, quæ verò à principibus ducuntur, hoc loco Galenus docet: quas ideo principes vocat, quòd à solo principio proficiscãtur. Cũ igitur tres sint earũ partes, rerũ intelligẽtia ac apprehensio, iudiciũ, & memoria: tria erunt quæ ab his sumuntur notarũ genera. Primũ quod ab apprehẽsione rerũ petitur, nẽpe celeritas ac tarditas mẽtis. Prior græcis ἀγχί-

νοια vocatur, poſterior διανοίας βραδυτής.
Cũ igitur promptè quis propoſitã rem men-
B te cõcipit, ac intelligit: huic cerebrũ partiũ
tenuitate præditũ eſt, cũ verò tardè eam co-
gnoſcit, craſsi cerebri eſt argumẽtũ. Ex te-
nui enim materia ſynceri ac clari ſpiritus na
ſcunt: ex craſſa verò turbulẽti, ac caliginoſi.
In illis rerũ imagines citiꝰ & meliꝰ, in his tar
dius ac deterius animo cõprehẽdũtur: nõ ali
ter quidẽ atq; in aëre res ſenſibꝰ obiectæ. In
ſyncero enim ac lympido celeriꝰ ac melius
quàm in craſſo ac turbulẽto aëre rerum for
mę cernũtur. Secũdũ genꝰ quod à iudicio ſu
mitur, id eſt diſcẽdi facilitas ac difficultas,
C εὐμάθειαν καὶ δυσμάθειαν græci vocant. Prior
materiã in qua facilè, poſterior in qua ægrè
rerũ formæ imprimũtur, ſignificat: dicendi
enim facilitas: mollẽ: difficultas, durã cere-
bri materiã arguit. In re enim molli, vt cera
verbi gratia, ſigillũ prõptiꝰ: in dura verò, vt
lapide aut ferro, ægriꝰ imprimitur. Rẽ autẽ
ignotã diſcimꝰ vel altero docẽte, ſiue voca
li, ſiue muto: vel ſoli meditãtes ac ratiocinã
tes, nullo nobis præceptore viã mõſtrante.
Vtrũq; diſcẽdi modũ natura præſtat, quam
ars atq; methodus iuuat. Tertiũ verò à me-
moria ducitur. Nam ſi quod percepimus ac
D intelleximus, memoria teneamus, ſtabilem
eſſe immobilemque cerebri ſubſtantiam

cert

certò ſcire oportet, ſin citò obliuiſcamur, fluentẽ ac mobilẽ. Quod enim nimia humiditate diffluit, ſuſcipere quidẽ rerũ ſenſibus obiectarũ formas poteſt, ſed diu ſeruare nõ poteſt. Cõtrà quod durũ ſolidũq; eſt, haud ita facilè excipit: exceptas tamẽ diu retinet. Quẽadmodũ igitur cerebrũ quod memoria pollet, vt nõ nimis molle eſſe debet, ſic nec nimis durũ: ſi quidẽ multas rerũ formas recipere, easq; diu ſeruare debet. Hinc fit vt neq; vehemẽter celeres, atq; vt grȩci vocãt, ἀγχίνοι, neq; admodũ tardi ac hebetes memoria pollere poſſunt, hi quidẽ, quòd craſſius duriusq; habeãt cerebrũ, impreſsioniq; E recipiẽdæ cõtumacius: illi, quòd diffluẽs nimis, ac ſuſceptis ſimulacris ſeruãdis ineptũ. Eadẽ ratione neq; pueri, neq; ſenes, neque etiã qui facilè reminiſcũtur, memoria valẽt. Eſt enim reminiſci, rem quã antè audiui, vidi, aut alio ſenſu percepi, velut inquirere ac inueſtigare: quod certè, vt Ariſtoteles ait, quodãmodo ratiocinari eſt: quare ſub ſecũdo genere reponi debet: memoria verò ſub tertio, vt mox dicetur. Rurſus eodẽ autore, ὅχ οἱ αὐτοὶ μνημονικοὶ καὶ ἀναμνησικοί, q̃ vt plurimũ qui memoria pollẽt, iudicio carẽt. Qui verò prõptè reminiſcuntur, celeres F ſunt ac dociles. Cæterùm mẽtis mutatio, ac opinionis mutabilitas, id eſt τὸ εὐμετάβολον ἐν

δόξ

δόξας, calidā esse cerebri substantiā significat. δόξα à verbo δοκεῖν deducitur, quod φαίνεσθαι, id est videri ac cēseri significat. Fit autē ad hunc modū opinio: In interno & cōmuni sentiēdi organo fit motus, quē nōnulli imaginationē, græci φαντασίαν vocant, ab extimo sensu profectus. Primùm enim res quę nobis obiicitur, extimū sensum, deinde simili motu intimū mouet, quē & cōmunē
G Philosophi vocant, in quo tale vestigiū relinquitur, quale extimus sensus accepit. Hūc igitur motū, vt diximus, imaginationē nominant: quæ etiam sine extimi sensus motu permanere potest. Effingere enim animo quicquid lubet, possumus: imo per somnum (in quo sensus omnes extimi feriātur) rerū imagines videmus: scilicet relictis rerū extimarū formis in interno sensu, quē excitāt. Has autē rerū formas cū intelligēdi vis colligit, expenditq; veræ ne sint an falsæ, cum quadā ratione veras aut falsas esse sibi persuadet, posteà huic persuasioni assentit: atq;
H sic nascitur opinio, quā Græci, vt dixi, δόξαν vocāt. Quoniā igitur persuasio hæc atq; ratiocinatio falsa plerunq; est, opinio & vera & falsa esse poterit: quocirca hāc mutari cōtingit, quoties alia ratio ac verisimilitudo maior q̄ prior apparebit. Ferè autē apparet, vbi oscitātius quis rē perpēdit, aut indoctus

est, ac rerũ inexpertus, Cũ igitur multæ variæq; deinceps occurrũt rationes, persuasiones, ac verisimilitudines, quibus ꝓcinus mẽs assentiat, opinionẽ mutari omnino necesse erit. Sæpe aũt accidit, vt duabus cõtrariis rationibus vicissim ocurrẽtibus, eiusdẽ rei opinio subinde mutetur. Id autẽ euenit cũ mẽs A facilè mouetur: quod in calidis cerebris accidere solet. Calor enim per sese mouet excitatq;: frigus verò cõtrariũ efficit. Igitur opinionũ mutabilitas calorẽ, cõstãtia verò frigus cerebri significat, quanquã, vt modò dicebamus, indoctis, & negligẽtius rẽ æstimãtibus subinde mutatur opinio, sed magis in his quibus cerebrum calidum est.

Duo uerò adhuc notarũ genera prætermißa esse mihi uidentur, quæ ab initio declaranda susceperam: unum ad naturales functiones refertur: alterum ad B *ea quæ foris incidunt, de his autem erit sermo communis.*

Eorum quæ prius se traditurum pollicitus fuerat signorũ genera, vnum ab actionibus naturalibus, alterũ ab his quæ foris incidunt, sumitur. Quod ideo fecisse videtur, quòd communẽ de ipsis cum aliis cerebri notis mentionem sit facturus. Ostẽdet enim

enim eius naturam ex qualitatum temperamento, excrementorum quantitate, & qualitate, aliisque id genus signis, quæ fusius in sequentibus docebuntur.

C *Si quidẽ cerebrũ quatuor qualitatibus probè tẽperatũ sit, omnia quæ suprà relata sunt, mediocria habebit: & excremẽta, quæ per palatũ, aures et nares expurgãtur, moderata etiã habebit: nec ab his quæ foris incidũt, nempe calidis, frigidis, humidis & siccis, lædetur.*

εὔκρατον τὸν ἐγκέφαλον, hoc est probè tẽperamentũ cerebrũ Galenus intelligit nõ simpliciter, vt perfectã illã cõtrariarũ qualitatum paritatẽ, absoluteq; medium tẽperamẽtum habeat: sed talem, qualẽ maximè eius
D natura ad probè obeundas suas functiones desiderat. Atq; hanc elementorũ æqualitatem iustitiã vocare solent: quæ scilicet rei pro sua dignitate conuenit. Itaque corporis vnaquæque pars, seu calida sit, seu frigida, seu humida, seu sicca, & est & dicitur tẽperata, quæ quidem aptum conuenientemq; obeundis functionibus à natura institutis habeat temperamentum. Bene igitur temperatam vnãquanque partem dicemus, cum pro sua natura, vt Galenus ait, probè suo munere

fungitur. Quocirca cerebrum εὔκρατον, id est probè temperatum est, cũ actiones probas omnes edit: non autem cum vnã tantũ, vel duas vel plures, habet enim (vt prius diximus) plures ac diuersas actiones, vt mouẽ E
di & sentiendi: quæ vt diuersæ sunt, ita à diuersis facultatibus oriũtur, & facultates à diuersis temperaturis. Prior enim pars, ex qua nerui molles & sensu præditi nascuntur, humidior est, & mollior: posterior autem siccior & durior, vt ex qua nerui duri ac solidi, mouendi facultate donati, proficiscũtur. An autem alia ex principibus functionibus, aliam temperaturã efflagitet, proindeq; in alia cerebri parte fiat, cõtrouersum est. Nõ nulli enim in eadẽ cerebri parte cogitationem, iudiciũ, & memoriam esse autumant: F
quã opinionem Galenus sequi videtur in libro de musculorũ motu, in quo scribit partem eandem recordari, quæcũq; ea sit, quæ & rerũ imagines recipit, quibus verbis ostẽdit in eadẽ cerebri parte phãtasiam & memoriã esse. Sunt qui suã cuique facultati partem tribuãt, nempe phantasiã priori, in qua est & sensus cõmunis: memoriã posteriori, & mediæ parti iudiciũ. Sed quoniã hæc ad rem nihil attinent, ad propositũ redeamus. Temperatum igitur ad modum iam declaratum cerebrũ, excrementa habet non solùm G

qua

qualitate ſed & quãtitate mediocria. Mediocre enim refertur & ad qualitatem, vt mediocre ingeniũ:& ad quantitatẽ, vt mediocris ſtatura. Excrementa igitur cerebri mediocria dicũtur, quæ neq; multa, neque pauca, neq; cruda, neque retorrida, ſed inter hæc mediũ quoddã obtinent. Nam cum cerebrum natura frigidum & humidum ſit, probè autem in ſuo genere temperatũ, mediocriter frigida & humida excrementa pariet, eaque modica. Quòd ſi frigidius ac humidius quàm eius naturæ cõueniat, frigidiora, humidiora, & plura quàm ſi temperatum
H eſſet, aceruabit. Impedit enim frigus pituitæ cõcoctionem ac reſolutionẽ, digeſtionẽq;: & materiam humiditas ſuggerit. Calor verò & cõcoquit & reſoluit humores: ſiccitas autẽ depaſcit abſumitq;. Quare ſi cerebrũ calidius ac ſiccius ſit, pauciora & coctiora habebit excrementa: vt in ſequẽtibus oſtendemus. Ad eundem modum temperatũ cerebrum externis iniuriis vniuerſis non ſingulis minus eſt obnoxium. Nam his etiã contrariis ex æquo reluctatur, non enim magis à calidis quàm frigidis, & humidis quã ſiccis afficitur. Alia verò omnia cerebri tẽperamenta vt quibuſdã magis reſiſtunt, ſic ab
A earum ſimilibus offenduntur. Calida, verbi gratia, frigidis potentius quàm tẽperata re-

luctātur, ſed à calidis celerius ac grauius læ-
dũtur. Ad eundem modũ frigida calidis po
tentius repugnant, ſed frigidorũ vim prom-
ptius recipiunt. Eadem quoque eſt ſiccæ &
humidæ temperaturæ ratio.

*Hi capillos in infantia quidem ſub-
rufos, in pueritia uerò ſubflauos, in ui-
gore autem ætatis flauos habent.*

Vt oſtenderet ſe hic non de corporis vni
uerſi pilis, ſed capitis tantùm verba facere,
inquit, τῆς κεφαλῆς τρίχως, id eſt capitis pili, B
quos vocabulo vno capillos vocamus. Prius
autē in partiũ corporis diuiſione de omni
corporis pilo in genere mentionē fecit, vt
illic docuimus: vti & de eorum origine, &
corporis notis quæ ab ipſis ſumũtur, diſpu-
tauimus, dicebamus enim omnē pilũ ex fuli
ginoſo vapore ortũ habere: colorē autē ab
humore quo tingitur: figurã verò à ſiccita-
te, & viarũ figura: craſsitiē ab earundē am-
plitudine, & materiæ copia. Igitur à capilli
denſitate craſsitie colore & figura, cerebri
notæ deprehendũtur: quæ pro diuerſis æta-
tibus & tēperamentis mutãtur: vt poſteà di C
cetur. Tēperati igitur cerebri, infantes, capil
los habēt ſubrufos: pueri verò ſubflauos, id
eſt nõdũ planè rufos & flauos, ſed ad eos co
lores vergētes: florētes verò ætate, flauos.
Eſt

Est enim color rufus, vt in cõmentariis nostris ad Glauconẽ docuimus albior ac turbulentior, flaui albiq; medius: flauus verò splendidior, purior, & in quo igneũ quoddã resplẽdeat. Cũ igitur infantes pituita magis abundẽt, capillũ habẽt subrufum, scilicet humorẽ pituitoso, cui nõnihil bilis admistũ sit, tin-
D ctũ. Pueri aũt decrescẽte pituita, & ĩcrescẽte bile, iã subflauũ: ætate ãt florẽtes, flauũ. Per ętatẽ eñ flaua bilis augeт, & pituita minuit.

Mediiq; inter absolutè crispos & rectos quodammodo sunt.

Neq; enim tanta siccitas in his est, vt intorqueri posint: neq; tam humidi, vt recti simplicesq; reddãtur. Neq; meatus tam flexuosos cutis habet, vt crispi: neque tam directos, vt simplices rectiq; fiãt. Fuligo enim, vt antè dicebamus, à calore natiuo in corpore genita, viã per quã exeat, in cute molitur, quæ si admodũ humida sit, facilè impellen-
E ti fuligini cedit, fuligoq; recto tramite exit, atq; asiduitate viam rectã efficit. Cũ verò aridior est cutis, maiore negotio antè dicta fuligo iter sibi parat. Non enim facilè ictui durũ cedit. Itaq; nũc hac, nũc illac, vbi scilicet molliorẽ cutẽ inuenit, transit, atque sic viam flexuosam efficit: quam figurã capillus qui illic fit, nactus, crispus dicitur. At si cutis

dura aut flexuosa admodum non sit, meatus quem transeundo fuligo facit, neque flexuosus neque rectus in totum fiet, sed leuiter obliquus, quocirca capillus neque vehementer crispus, neque rectus ac simplex, sed inter vtrunque medius erit. Simplicem capillum ac rectum, hoc est ἁπλοῦν καὶ εὐθεῖαν τρίχα vocat, qui contra οὔλην id est crispum distinguitur, simplex enim & directum iter Latini appellant quod contra flexuosum distinguitur. F

Non tamen facilè caluescunt.

Caluities fit vehementer resiccata cute, & quæ nimia ariditate velut testacea sit reddita, ex tali enim ob natiuæ humiditatis penuriam nihil nasci potest. Cum verò tanta siccitas non est, vt humoris omnino expers non sit, cutis ad pilorum generationem maximè est idonea. Imò verò quanto ea siccior calidiorq; est, citra tamen humoris defectum, vt modò dicebamus, tanto magis pilos generare, potest: vt autor est Galenus libro de temperamentis secundo. Eiusmodi enim temperies materiam gignendo pilo amplam suggerit: nempe fuliginem. Senescentibus igitur nobis caluities fit, quoniam ea ætas maximè sicca est: & in ea maximè parte quæ ad frontem spectat, omnium capitis G

tis partium ſiccisſima. Nam illic cuti oſsi nudo hæret. Defluit etiam non in capite ſolùm, ſed & in aliis corporis partibus pilus: H ſed id alieni humoris commercio potius quàm natiui inopiæ tribuendum eſt.

Intelligenda autem ſunt quæ & diximus & dicemus ſigna, ut in temperatis habitationibus. Quæ uerò ad capillos attinent: non ut in regione ſolùm, ſed ut in humorum temperie cerebri temperamento proportione reſpondente.

Temperati cerebri ſigna ab his quæ nobis ſunt ingenita, hoc eſt totius capitis conſtitutione, à cerebri functionibus omnibus, nempe actuoſis & principibus, ſenſibusq; petita, ab his item quæ foris incidunt, calidis A frigidis humidis & ſiccis, ſuprà declarata ſunt. Ab iiſdem verò ſumptę intemperati cerebri notæ declarandæ ſunt. Atque hæc omnia intemperata regione intelligẽda eſſe docet Galenus: quoniam hæc vnumquodq; temperamentum quale ab initio erat, ſeruat pro ætatum ratione. Intemperata verò regio non aliter atque intemperata victus ratio, temporis proceſſu corpora noſtra immutat: quare in ea ſimpliciter tẽperati vel naſci vel degere non poſſunt. Simpliciter

dixi, quia in intẽperata regione medij quodammodo, ſcilicet inter eius regionis calidiores & frigidiores, humidiores & ſicciores, inueniuntur, quos temperatos quidem appellare licet, ſed non ſimpliciter, abſoluteq́;. Quare ſimpliciter abſoluteq́; temperati cerebri (in iuſtitia ſemper intelligo) ſigna, à capitis cõſtitutiõe ſumpta, ac cerebri functionibus, & foris incidentibus, vt in temperata regione accipienda ſunt. Vna enim quæque habitatio ſuos & gignit & conſeruat: temperata quidem temperatos, intemperata intemperatos: quorum vt regiones inter ſe differunt, ſic naturæ & mores diuerſi ſunt: vt ex Hippocratis libro de aëre aquis & locis videre eſt. Quæ verò à capillis petuntur notæ, nõ vt in regionibus ſolùm, ſed & humorum temperie cerebri tẽperamento proportione reſpondente cõſiderãdæ ſunt. Nam cum capillus, vt diximus, ab humorum fuligine originem habeat: qualis fuerit humor, talem capillum eſſe oportet. Ex pituita enim albus, ex bile flauus, ex vtroque humore, ſi quidem bilis ſuperat, ſubflauus: ſi pituita, ſubrufus capillus naſcitur. Porrò autẽ humor pro variis ætatibus variaque victus ratione in corpore gignitur. Oportet igitur humorem ex quo capillus fit, cerebri temperamento reſpondere, ſi quidem ex

cap

D capillo eius temperamentum cognoſcere velis. Quoniam rurſus capilli color & figura non ſolùm ab internis qualitatibus fit, ſed etiam forinſecus incidentibus (ambiens enim aër capillum & cutem afficit:temperatus quidem rufum aut flauum, mediumq́ue inter criſpum & ſimplicem reddit : calidus verò & ſiccus nigrum & criſpum)ad eundem modum reliqua aëris temperamenta colorem & figuram capilli mutant,non aliter atque interna corporis intemperies,de qua deinceps dicetur.

Quod ſi iuſto calidius ſit, in altera uerò oppoſitione temperatum, ſi quidem magna admodum ſit caloris exuperantia omnia quæ declaranda ſunt ſigna,ualida erunt.Sin exigua infirma.Omnium autem partium quarum notas in omnibus temperamentis explicaturi ſumus, communis eſt hæc ratio.

E

Cum prius temperati cerebri indicia recenſeret,obiter de intemperatis ſignis commeminit,quæ nunc fuſiſsimè tractat,à caloris notis auſpicatus: docetq́ue ſigna omnia non ſolùm cerebri,ſed & omnium corporis partiũ,à quibus videlicet ſigna ſumũtur, eo

esse præstantiora, validioraq́;, quo qualitatis excessus fuerit maior. Quod vt melius intelligamus, scire oportet simplices quatuor esse qualitatum exuperantias, calidum, frigidum, humidum, & siccum: totidemq́; ex his mistas, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Atque hæ quidem omnes in maioris & minoris ratione diuidi possunt, hæc enim tam philosophi quàm medici in quatuor ordines distinguunt. Primus quidem obscurè, secundus iam manifestè, tertius vehementer, quartus summè calfacit & refrigerat, humectat & siccat: vltra quos sanitas non consistit. Itaq; horum effectus alii obscuri, alii insignes ac perspicui nobis apparent, certiusq́; aut obscurius rem nobis explicant. Quid autem posit vnusquisque harũ exuperantiarum ordo, ex Galeno de simplicium medicamentorum facultatibus cognoscere licet. F G

Deinceps igitur caloris cerebri notæ præter iam declaratas sequuntur. Omnia quæ circa corpus existũt, rubicundiora & calidiora sunt: oculorum uenæ conspicuæ: capilli editis in lucem celeriter nascuntur: multò quidem cali- H

di

dioribus nigri, robusti, & crispi: non multò autem, primùm subflaui, deinde nigri: procedēte uerò ætate caluescunt: eóq; magis, quo sunt calidiores. Excrementa uerò palati, narium, oculorum, & aurium, pauca & cocta habēt cum in integra sanitate degunt. Quòd si aliquando caput illis repleatur, (quod sæpe ipsis accidit, & maximè cum uictus rationem negligunt) plura quidem, sed cocta tamen gignuntur excrementa. Cæterùm his caput cibo potuq; calido, & odoribus, omnibusq; quæ foris adue=
A *niunt (inter quæ aër ambiens continetur) caput impletur, ac grauatur: præcipuè autem, si non solùm natura calida, sed & humida eiusmodi temperamenta sint. Eadem breuibus somnis, minimeq; profundis sunt contenta.*

Cũ nuper docuisset omniũ qualitatum exuperantiam pro sua quanque magnitudine notas manifestiores aut obscuriores edere, idq; esse omnium corporis partium ex quibus signa sumuntur, commune: hanc in

duo tantùm partitur, multum & parum. Pili, inquit, multò calidioribus nigri, robusti, B crispi: nō multò verò primùm subflaui, deinde nigri nascuntur. Si igitur quæ circa caput existunt, multum rubicunda sunt, ac calida, cerebrum vehementer calidum esse necesse est, modicè verò, si non multū. Quòd si, vt prius monuimus, exuperantiam in quatuor gradus distribuas, eius quoque signa in quatuor diuidenda erunt. Itaque si primo ordine calidum sit cerebrum, in eodem calor & rubor apparebit, si quidem aliunde refrigeratum aut calfactum caput non sit. Eadem est reliquorum consideratio. Tam vehemens enim tactu calor sentitur, quàm est natura caput calidum. Cæterùm tam C rubicunda cutis apparet, quàm humor hanc tingens est ruber. Similis enim (vt Galenus in Aphorismos Hippocratis docet, & nos alibi docuimus) apparet cutis humoribus. Porrò autem humor colorem ex primarum qualitatum exuperantia ac defectu nanciscitur. Summus igitur calor & siccitas colorem nigrum creat, frigiditas & humiditas album: & aliæ qualitates alios colores: vt in sequentibus dicetur. Calor item exuperans cum siccitatis & humiditatis mediocritate, vtriusque medium gignit, nempe rubrum magis vel minus, pro D

suæ

ſuæ exuperantiæ magnitudine. Atque hic color ſicceſcente per ætatem corpore in ni grum vertitur. Itaque ſi cerebrum calidius ſit, omnia quæ circa caput ſunt, rubicundiora apparent. Oculorum quoque venæ conſpicuæ ſunt, tum coloris, quem rubrum in toto capite apparere diximus, ratione: tum venarum amplitudine. Caloris enim munus eſt (vt Galenus ſcribit) dilatare, ac flatu diſtendere, eoq́ue magis, quo ipſe vehementior fuerit, & materia mollior, tenſioniq́ue ac dilatationi obtemperantior. Cum igitur ex hypotheſi materia dura non ſit nec contumax, ſed mediocriter mollis,
E calor autem vehemens, venæ ampliores latioreſq́; fient, proindeq́; multi ſanguinis capaces: vnde ſenſui magis perſpicuæ fiunt. Adde quòd ſanguinis color ruber in oculi tunica cãdida magis eluceſcit. Cęterùm pili in lucem editi celeriter naſcũtur. Naſcitur enim capillus cũ cutis perforatur, & excrementa in venis fuliginoſa gignũtur. Perforatur autẽ cutis à vaporibus exitum molien tibus: quod fit (vt antè fusè declaratum eſt) cute iam ſicceſcente. Siccatur autem in aliis ſerius, in aliis tẽpeſtiuius: quemadmodũ in
F aliis tardius, in aliis citius fuliginoſa excrementa generantur. In calidis enim & ſiccis natura celerrimè cutis reſiccatur, proindeq́;

celerrimè perforatur,& excrementa in venis fuliginosa gignuntur: quocirca his citissimè pili nascuntur, post hos calidis, citra humiditatis aut siccitatis exuperantiã: reliquis autẽ serius: vt pòst docebitur. Calor enim humiditatem depascit, ac corporis habitum resiccat. Quibus igitur cerebrum natura calidum est, cutis citò perforatur, & fuliginosa excrementa gignũtur: quare celeriter ipsi capilli nascuntur, calidioribus quidem nigri, robusti & crispi: minus verò calidi, prima G ætate subflaui, deinde nigri, atque procedente tempore calui fiũt, eo quidem citius, quo sunt calidiores: vt prius monstratum est. Eadem ratione excrementa palati, narium, oculorum & aurium, pauca habent, si quidẽ integrè valent. Calor enim (vt modò dicebamus) humiditatem depascit. Quod si fortè (vt plerunque fit) victu humidiore ac vberiore vsi fuerint, caput excrementis redundabit, sed magis coctis quàm quę ex pituitosis naturis repurgantur: nisi supra modum in cibo & potu, præsertim calido & humido, H excesserint, his enim facilè caput repletur, scilicet vapore ex his nato promptè ascendente, & cerebro hunc facilè recipiente, quẽ sua natiua frigitate densat, ac in aquosam pituitam vertit, nõ aliter atque media aëris regio vapores in imbres & pluuiam mutat.

Cal

Calidum itaq; cerebrum calidos vapores à iecore, maioribꝰ venis, & toto corpore trāſmiſſos, facilè admittit, imò certè attrahit: ſed nec hos ſolùm, verùm & odores, & ambientem aërē: quibus maximè repletur, proindeq; grauatur, præſertim ſi cū calore ad-
A iūcta ſit humiditas. Quòd ſi diligēter omnia hæc vitētur, calidū cerebrū pauca admodum excrementa habebit, ſcilicet calore humiditatem abſumēte. Quare breuibus minimeq; profundis ſomnis eiuſmodi naturæ cōtētæ erūt. Nā cū ſomnus (vt Galenus docet) fiat ab humore cerebrū replente ac degrauante, & principis facultatis fatigatione: qui calido cerebro ſunt, ſomnos habent & breuiores, & leuiores. Tantiſper enim ſomnus durat, dum parū aut nihil facultatis animalis in reliquas corporis partes trāſmittatur: quod fit dū vel vehemētiore labore, aūt
B mediocri ſed lōgiore vis animalis reſoluta eſt: aut certè citra laborē facultas ipſa obeūdis ſolitis functionibus tēpore ſeſe abſumit: aut cū nimio humore obruitur: ita vt ſi nihil aut parū facultatis in reliquū corpus trāſmittatur, aut multus ſit humor, ſomni longi & graues erunt: contrà breues & leues, minimeq; profundi, ſi ingens facultatis portio in reliquas corporis partes defluat, aut cerebrum nimio humore obrutum non ſit.

Frigidius uerò quàm par sit cerebrũ, hæ notæ sequũtur: Copiosiora per propria eius emissaria excremẽta effluũt: capilli recti, rufi, & stabiles sunt, tardeq́; nascũtur, initio graciles, atq; malè alti. Frigoris incõmodũ eiusmodi tẽperamẽta prõptè sentiũt: quoq́; tẽpore iniuriã hãc accipiũt, destillatione ac grauedine tentantur. Nec uerò tangentibus calida, nec intuentibus rubra quæ circa caput sunt, apparent: uenæ quoque oculorum uisum effugiunt. C

Frigidũ (vt Galenus scribit) nullis naturæ functionibus est idoneũ. Improbè igitur cõcoquit ac digerit: proinde multa in corpore excremẽta relinquit, quæ proprio quodque emissario expelluntur. Frigidius cerebrum D crudorum copiã parit, quæ effundit partim per nares, partim per palatũ, partim per oculos, partim per aures. Itaq; excrementorum copia ac cruditas, per antè dictas vias emissa, cerebri frigiditatem testantur: quemadmodum & capilli recti, quos alibi Galenus simplices vocat, rufi, stabiles, graciles, ac malè alti: præsertim si tardè post ortum nascuntur. Recti enim fiunt ob viarum in quibus

bus radices agunt, rectitudinem: & caloris eos resiccantis ac intorquentis absentia, hoc est frigiditatis præsentia. Eadem ratione rufi fiunt, qui color magis ad album accedit, vt prius ostendimus: & graciles,
E maleque alti. Frigiditas enim fuliginosum excrementum paucum, ex quo capilli nutriantur, gignit: idque solùm procedente ætate. Quare longè post ortum capillus in frigidis naturis nascitur: qui ideo permanet ac perseuerat, quòd prioris capitis cutem haud ita calor resiccat, vt humorem absumat ac depascat. Rarò igitur caluitio frigidum cerebrum tentatur.

Et somniculosiores aliquanto sunt qui frigido sunt cerebro.

Adiecimus in præcedenti dictione, eiusmodi temperamenta: & in hac, qui frigido sunt cerebro: melioris intelligen-
F tiæ gratia. Alioqui enim quod sequitur, nempe, frigoris incommodum promptè sentiunt: ad capillos referre videretur, cum nihil præcesserit quod ad ipsum referri possit: quemadmodum nec hic, quod dictioni somniculosiores sunt, conueniat. Sunt igitur eiusmodi naturæ nō simpliciter somno deditæ, sed aliquanto somniculo-

ſiores:quoniam vnam tãtùm habent ſomni cauſam, nempe frigiditatem, quæ minorem vim ad procreandum ſomnum quàm humiditas obtinet.

Siccioris cerebri notæ. Meatus excrementis uacant: & ſenſus acres, uigiles, eiuſmodi ſunt: capilli robuſtißimi, celerrimeq́; ſtatim ab ortu naſcuntur, criſpi potius quàm recti: citoq́; calueſcunt. G

ἐκροὰς prius emiſſaria vertimus: ſic enim meatus per quos cerebri excrementa expurgantur, Galenus vocat. Eiuſmodi autẽ vias ſine excremẽtis ſiccum cerebrũ habet: quoniam ipſum nihil ſuperuacuũ cõtinet. Siccitas enim potẽtior humiditatẽ pellit. Quòd ſi obiicias ſenes ſicco eſſe cerebro, & tamen pituitoſis excrementis ſcatere, hoc tibi donamus: ſed cũ ſiccitate coniunctã habent frigiditatem, quæ concoctioni ineptiſsima eſt. H hi autem de quibus nunc loquimur, medio ſunt inter calidũ & frigidum tẽperamento: quod plurimũ ad concoctionẽ digeſtionẽq; ac diſsipationem humoris habet momenti, proindeque pauca excrementa gignit. Hac ratione ſenſus habẽt acres ac perſpicaces, & vt græci vocant, ἀκριβεῖς: quòd, vt modò dicebamus, cerebrum ſuperuacuo humore

car

careat. Quemadmodũ enim in lympidiore purioreq; aëre res melius cernuntur, ita si cerebri spiritus puri defecatiq; sint, sentiẽdi in-
A strumẽta melius suas actiões obeũt. Actuosa quoque facultas, quã πρακτικὴν græci vocãt, probiores ac perfectiores actiones edit, non solùm spirituũ puritate, sed & siccitate, quæ mouẽdi instrumẽta firmiora robustioraq; efficit. Eiusmodi quoq; naturæ somno deditæ nõ sunt, scilicet vaporibus facultatẽ obruẽtibus vacuæ. Ostendimus enim suprà, somnum & fatigata facultate, & vaporibus humoribusq; hãc obruẽtibus fieri. Eædẽ naturæ capillos robustos habẽt, materia enim ex qua hi generantur, plurimũ abũdant, hac ratione celerrimè nascuntur, crispi potius
B quàm recti. Siccitas enim cutis meatus fluxuosos reddit, qui capillos intorquent crispantque, vt antè dictum est. Præproperè quoque caluescunt, quoniam in his capitis cutis celeriter inarescit.

Humidioris autẽ notæ, capilli simplices: caluitiũ omnino nõ patiũtur: sensus hebetes: excrementorũ redũdãtia somniq; multi, & profundi. Atque hæ quidem sunt simplices intemperaturæ.

Facilè ex his quæ modò dicebamus, hu-

midioris cerebri notæ intelligi possunt: vt quæ siccioris signis omnino contrariæ sint. Nā vt siccioris cerebri meatus viæq; quibus C ipsum repurgatur, excremētis vacāt, capilli robusti & crispi sunt, celeriterq; ab ipso statim ortu nascūtur, caluitiūq; præpropere patiūtur, & sensus perspicaces habēt, ac vigiles sunt: ita humidioris, viæ quæ cerebro repurgādo sunt dicatæ, excremētis refertę sunt capilli simplices, tardeq; nascūtur: nec caluitiū sentiūt. Somno dediti sunt, & tardos habēt sensus, humiditas enim, excremētorū redūdātiā gignit: spiritus animales caliginosos efficit: vnde sensus hebetes reddūtur, maleque perspicaces. Eadē & somnos parit, & cal D uitium impedit, vt ex antè dictis constat.

Ex copulatis uerò prima quidē calida & sicca est: qua præditi, excrementis carēt, sensusq; acres habent, & uigilātissimi sunt: præproperè caluescūt: ipsisq; capilli & celerrimè nascuntur, & uberrimè aluntur, magni quidem ac crispi: caput autem tangentibus calidum apparet & rubrum, ad uigoris usque ætatem.

Nulla enim caligine impediūtur. Calui-

tiũ citiſsimè patiuntur qui hoc præditi ſunt temperamẽto, ſcilicet cuti citiſsimè reſiccata. Vigilantiſsimi quoq; ſunt, quia calore facultas concitatur, & humore non degrauatur. In his capilli celerrimè naſcuntur, ac fœcundiſsimè aluntur, cũ celerrimè cutis perforetur, & materia procreandis pilis vberrima ſuggeratur. Criſpi ac nigri ſunt capilli, quòd meatus flexuoſos cutis ſiccitas reddat, & materia vnde generantur, aduſtione nigreſcat: vt antè declaratũ eſt. Calidũ caput tangentibus ſentitur. Quãtus enim facultate calor eſt, tantũ ſe foris promit, ac tãtus re uera percipitur, niſi aduẽtitio frigore intrò repellatur. Rubor vſque ad ætatis vigorem perſeuerat. Ad hoc enim vſq; tẽpus rubicundus ſanguis eſt, qui inclinante ætate nigreſcit: proinde cutis rubor in nigrorẽ vertitur.

Si uerò cum calore coniuncta ſit humiditas, ſi quidem utraque à mediocritate leuiter declinet, coloris bonitas adeſt, & calor.

Qualitatum exuperantiæ aliæ ſimplices ſunt, vt calida, frigida, humida, & ſicca: quarũ notæ prius explicatæ ſunt. Aliæ cõpoſitæ, calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quarum indicia nunc declarabuntur. Rurſus compoſitæ,

vel æquali vtriusq; qualitatis recessu, vel altero magis à mediocritate deflectunt, idq; vel paululum, vel plurimum. Si vtraq; qualitas ex æquo à mediocritate discedat, notæ non magis vnã quàm alteram exuperantiã indicabunt. Sin altera magis, eius notæ manifestiores, alterius verò obscuriores erunt. Quæ autem longius à medio recedũt, manifestius: quæ verò minus longe, obscurius sui indicium præbent. Itaque caloris & humiditatis à mediocritate paululũ et ex ęquo H recedentis, coloris bonitas, & calor certa testimonia erunt. Bonum colorem intelligo, candidũ rubore perfusum. Nam calor, vt diximus, ruborem: humor candorẽ parit: Calor in eiusmodi temperamentis nõ simpliciter, sed cum quadam suauitate sentitur. In siccis verò naturis acrior ac insuauior est, sed vterque tantus, quàm calidũ natura temperamentum est.

Oculorumq; uenæ magnæ.

Ostendimus nuper calorem distendendi ac dilatandi vim possidere, & materiam mollem ac humidam distentioni esse idoneam. Venas igitur non solùm in oculis, sed & vni A uerso corpore pro sua quanque ratione amplas habent calidi & humidi, vt in sequentibus docebitur.

Et

Et excrementa copiosiora, mediocri-ter cocta.

Calor mediocris prõptè immutat, maturat, concoquit ac conficit, vt Galenus docet, Cui si adiũcta par humiditas sit, probè attrahit, cõcoquit, assimilat, cõiũgit ac glutinat: ꝑindè maximè nutrit, sed minus resoluit ac discutit. Quare excremẽtorũ redũdãtiã parit, calor quidẽ modicè, ac ex accidente: qui scilicet parũ resoluat ac digerat: humor verò primaria ratiõe, vt qui materiã suggerat. B

Capilli recti.

Capilli, vt prius docuimus, figura, magna ex parte à siccitate & calore procreatur. Siccitas enim hunc intorquet, & maximè si adiunctus sit calor, qui ex accidẽte, nempe humorem dissipando ac digerẽdo, capillum reddit sicciorem, humiditas contrà simpliciorem, magisque rectum.

Et subflaui.

Subflauus flauusq; color fit à calore excedẽte minore quidẽ quàm vt deurere possit, & C capillum denigrare: sed tamẽ vehemẽtiore quàm vt vel album vel subrufum efficiat.

Nec facilè caluescunt.

Capilli defluuiũ fit materiæ qua alitur, penuria: vt prius docuimus. Vbi igitur tãta est

capilli figura a siccitate & calore

cutis capitis ariditas, vt humor generãdo pilo non adsit, fit caluitium. Vbi autẽ humor superest, ita vt per totam vitam generando pilo sufficere possit, velut in commemorato tẽperamento, deciduus capillus non erit: quocirca nec caluitium fiet.

Calidis autẽ eiusmodi caput impletur ac grauatur. Quod si humidius sit, multo maiore excremẽtorũ prouẽtu scatet. D

Nam facilè vnaquæq; res à suo simili afficitur: calidũ verbi gratia à calido, frigidũ à frigido, humidũ ab humido, & siccũ à sicco. Igitur calidũ caput calida admittit, humidũ humida: quibus repleri & degrauari solet.

Si uerò plurimum calor & humiditas excesserint, morbosum erit ac excremẽtosum: prompteq; ab humidis & calidis offendetur. His autem Auster perpetuò aduersatur. Aquilones uerò saluberrimi sunt. E

νοσώδες, id est morbosum vel morbidũ, vt antè docuimus, hoc est morbo vel iã affectũ, vel obnoxiũ, & valetudinariũ, quodq; sæpè in morbũ labitur: quales eos esse scribit, qui vehemẽter calido humidoq; sunt cerebro: de quibus nũc loquimur. Morbosos

au

autem appellat propterea quòd multa colli-
gant excremēta periculosos morbos adferē-
tia. Calor enim humores attrahit, humidi-
tas verò hos suggerit, fouet ac conseruat.
Quocirca promptè hoc temperamento do-
nati in apoplexias, comitiales morbos, gra-
F ues sopores, & alios id genus affectus citò
misereq; enecantes incidunt. Quòd si sola
intemperie calida & humida citra humorū
superuacuorū cōmertium laborarent (quod
rarò accidit) non magis morbosi essent,
quàm aliæ intemperaturæ.

*Neq; uerò longas uigilias ferre pos-
sunt. Ad somnum autem conuersi, unà
cum sopore uigilant.*

Humiditas enim, vt prius ostēdimus, ce-
rebrū implet ac degrauat: proinde somnum
inducit. Sed quoniā calor vigilias, vt prius
G docuimus, adfert: ad somnū cōuersi, vnà cū
sopore vigilāt: non autē, vt quidā interpre-
tātur, aliqn̄ vigilāt, & aliqn̄ dormiūt. Aliud
enim Galeni verba sonāt, quæ habēt ad hūc
modū, ἅμα τε κωματώδεις εἰσὶ καὶ ἀγρύπνοι,
hoc est simul dormiunt, ac vigilant. Coma
Galenus in tertiū epidemiôn Hippocratis
librū, & in opere suo περὶ κώματος, vsur-
pari pro delapsu in somnum ait: hoc est ἀντὶ
τῆς καταφορᾶς εἰς ὕπνον, cū videlicet aliquis
vigi

vigilare nequit, ſed conniuentibus oculis, vel ſomno profundo aut leui, ſeu vt ipſe vocat, tenui, vel certè vigiliis detinetur. Itaq; κῶμα aliud graue, aliud inſomne ac vi gilans eſt, aliud verò inter vtrũq; medium. H
Graue coma eſt, cum quis profundè diuq́ue dormit, nec facilè expergiſci poteſt. Fitq́ue eiuſmodi affectus à craſsi frigidiq́; humoris copia. Coma autẽ vigilans, ſiue vt Galenus vocat, ὀχ ὑπνῶδες, id eſt nõ ſomniculoſum, dicitur, cum quis apertis oculis vigilare non poteſt, ſed etiã ſi clauſis oculis dormire ten tet, vigil permanet, nec ſurgere tamen po- teſt, nec vigilãtiũ munus obire; habetq́; de- terius quàm ſi vigilaret. Graui enim ac pon- deroſo corpore eſt, obdormiſcitq́;, ita vt ſi ſomnũ illi permittas, ſperes facilè dormitu- rum, cum tamẽ neq; dormiat, neq; ſe dormi turum ſperet. Habet autem originem affe- A
ctus hic ab acrimonia tenuis humoris, ac ca- lore. Cωma autẽ quod horum mediũ eſt, di citur vel cum alternis ſomnis ac vigiliis de- tinetur: (ſomnis quidẽ minimè profundis, ſed leuibus ac breuibus, ſcilicet ſomniis vi- ſisq́; mentem mouẽtibus, ac ſomnum inter- cipientibus) vel cum in medio exquiſitè vi gilantium ac dormientium ſtatu conſtitu- tus eſt: in quo ſignificato nunc ſumit Gale- nus. Ait enim eos qui calido humidoq́; ſunt

cere

cerebro, ſimul eſſe cωmatodeis, ac inſomnes. Cũ enim ſomnũ humor cõciliet, calor autẽ vigilias, miſtus erit in hiſce temperatu ris ex ſomno & vigilia affectus. Adiecit igi-
B tur vocem ἀμά, quò indicaret non alternationem ſomni & vigiliarum modò declaratam, ſed ſomnum leuem non interruptũ, ſatisque diuturnum, vigilare enim diu, vt modò dicebamus, non poſſunt.

Somnia uiſis plena habent.

Hoc eſt φαντασιώδεις τοῖς ὀνείρασιν εἰσί. Phãtaſia enim dicitur rei imago quę animo inſidet ab externis ſenſibus accepta. Hãc Cicero viſum appellat: φαντασιώδεις igitur dicuntur, quibus per quietem multæ ac variæ
C phantaſiæ, hoc eſt viſa, apparent. Proinde φαντασιώδεις ſomniis pleni dicũtur. Vigilantibus enim ſentiẽdi inſtrumẽta rerum ſenſibus obiectarũ formas ac ſimulacra recipiũt, quæ in ſenſu cõmuni imprimunt, ac velut in tabella quadã depingũt. Atq; hæ interdum firmiter, interdũ leuiter hærent, nõnunquã verò ſtatim euaneſcũt. Quæ igitur integræ manẽt, aut ſaltẽ nõ omnino perierũt, feriãtibus externis ſenſibus per ſomnũ apparent. Deliteſcũt verò, nec vllo modo ſentiũtur, dũ externi ſenſus ſuis miniſteriis, atq; etiã ipſa mens formarum æſtimatrix, fungũtur.

Igi

Igitur in somno enitescunt, scilicet maiore D
vi minorem obruente. Nam queadmodum
exiguus dolor maioris ac vehemẽtioris interuentu
prorsus cõsopitur, ita imagines extrinsecus
acceptæ, & cõmuni sensui insidentes, ab
externis sensibus potentius quàm internis
agentibus obscurãtur. Cõtrà feriãtibus
externis sensibus, ac ab omni actione
cessantib⁹, quę int⁹ sunt rerũ formę emicãt,
prout magis aut min⁹ animo insidẽt. Insidẽt
autẽ firmius, cum tota mẽte: minus verò inhærẽt,
cũ negligẽtius acceptæ fuerint: quod
plerunq; fit dum rebus aliis mẽs intenta atq;
occupata est. Cũ igitur corpus dormit, animus
nihilominus propriã sedem, nimirũ cerebrũ,
occupat ac moderatur: omnesq; tunc E
suas actiones exercet. Intelligit enim ratiocinatur,
res æstimat ac expendit, lætitia &
mœrore afficitur, timet, audet, videt, audit,
dolet, cruciatur. In summa, nihil facit in vigiliis,
quod in somno se efficere nõ credat, dũ
enim somnus irrepit, calor natiuus relictis
externis partibus intrò se confert, omnemq;
vim extimos sensus mouẽtẽ secũ rapit: vnde
ipsi ociosi manẽt: intimus verò agit, ac quas
cõtinet imagines, expromit: quas, quia apparẽt,
phãtasias vocãt. Nõ igitur semper intimus F
& extimus sensus eadẽ vi pollẽt, nec eadẽ
potestate iudicant: quẽadmodũ nec eadẽ

pri

princeps facultas, & sensus ipsi: sed aliquãdo hi præstantiores sunt, aliquando mens: qua præpollente, & sensibus imbecillis, ac male affectis, apparent visa quidẽ, sed quibus ipsa reclamat. Sol verbi gratia exiguus sensui apparet, mens verò magnũ iudicat. Idẽ exortu maior, in meridie minor cernitur: sed vtroq; tẽpore eandem hũc magnitudinem habere mens iudicat. Vbi autem mens imbecilla est, aut inexperta, aut ægrotat, aut aliquo modo perturbatur, facilè hallucinatur.

G In metu enim, quod timet, cernere sæpe se putat. Sensus enim potentior, mẽtis iudiciũ impedit, idq; eo magis, vt docet Aristoteles, quo affectio maior. Mentẽ enim vehemens excandescentia, metus, amor, perturbant. Eam ob rem eodẽ autore vehementi febre laborantibus, ex parua interdum similitudine linearũ vicinarum, animalia in parietibus apparent. Qui verò leuiter febricitant, hallucinationem hanc intelligunt. Sæpe verò vbi febris admodum grauis est, citra vllam delirationẽ his apparent festucæ, muscæ, atq; aliarũ rerum imagines: de quibus Hippocrates in prognosticis, eiusq; interpres Galenus amplissimè disputarunt.

H Eodem modo qui principem facultatem natura imbecillam habent, aut alioqui malè affectam etiam citra vllum morbũ, ma-

xime

ximeq; si imperiti sint, atq; rerũ inexperti, sensu magis quàm ratiõe omnia iudicare solent:quod plerunq; indoctũ ac rude vulgus facit. De his hactenus. Superest vt ostendamus quãobrẽ qui calido humidoq; sunt cerebro, somnia visis plena habeãt. Quod vt facilius intelligamus, scire oportet, intimũ sensum, cum purus defecatus ac tranquillus est, minimeq; agitatus, acceptas extrinsecus rerũ formas ac imagines, clarius per somnũ intueri, easq; diutius seruare, præsertim si firmius ipsæ hæserũt. Docebamus enim modò, aliâs firmius, aliâs infirmius facultati insidere, aliâs verò protinus euanescere. Igitur sub somni finẽ, quo tempore defecatior sensus est, et minus agitatus quàm principio, verius & expresfius imagines videntur. Cõtrà euenit cum omnino impurus ac perturbatus est. Non enim præ nimio illo facultatis motu, & vaporũ caligine, rerũ formas animus per somnũ videre potest. Simile quidpiã in aqua cernere possumus: quæ cũ turbida omninoq; agitata est, intuentiũ formas nõ promit: clara verò ac defecata, minimeq; agitata, eas verissimè exprimit. Cũ igitur recens nati plurimo calore agitentur, crassoq; ac indefecato adhuc vapore abũdent, non somniant, quemadmodum nec statim à cibo & potu, præsertim caput replente & A B

agit

agitante, somnia dormientibus apparent: vt docet Aristoteles. Cum verò neq; omnino purus quietusq́; sensus est, neq; omnino impurus ac agitatus, sed mediã sortitus est naturã, somnia quidem plura aut pauciora apparent, integriora vel interruptiora, diutius perseuerãtia, aut celerius euanescẽtia, prout
C ad tranquilliorem ac synceriorem, aut agitatiorem ac impuriorẽ propius accedit. Itaq; qui calido & humido sunt cerebro, somniis & numero pluribus, & magis interruptis, distortis, monstrosisq́; magis vexãtur: scilicet calore vim animalem excitante, & humore caliginosum sensum efficiente. Ex his constat, animũ corporis affectionibus in vtraq; valetudine prospera & aduersa consentire. Nam quæ in somnis visuntur, agiq́; putantur, magna ex parte corporis affectionem, humorumq́; naturam, plenitudinem, defectum, ac qualitatẽ testantur. Nam qui ægrè
D se moueri putant, vt Galenus ait, aut grauia onera gestare, aut in ea re impediri quam se efficere somniant, animalem facultatem plenitudine aut crassitie aut viscositate humorum deprauatam habere coniiciendum est. Contrà qui se vel volare, vel currere ocyssimè credunt, humores paucos, eosq́; leues minimeq; excrementosos habere verisimile est. Et qui nocturnas veneris imagines pa

tiuntur, genitali semine abundare. Ad eundem modum qui in locis fœtentibus sordidis ac immundis se volutari putant, illos in corpore materiam putrem corruptamq; ac grauiter olentem habere suspicio est: quemadmodum contrà qui in locis odoris se esse autumant, materiã probam, suauiterq; olentem: & cui accensus ignis apparet, hunc à flaua bili infestari. Cui verò fumus aut caligo aut profundæ tenebræ, ab atra bili. Imbres autem frigidum humorem abundare testantur: nix verò & glacies & grando frigidam pituitam. Color ruber sanguinem: flauus flauam, ater atram bilem in corpore esse significat: albus verò pituitam. In summa, humorum qualitates similia sibi somnia gignunt. Similiter autem sonitus flatum in corpore esse fatentur. Itaque animus corporis affectiones sentit, quod & Galenus autumat. Sed & rerũ omnium quas vehementer concupiscit, quæque solicitum ipsum plurimum reddunt, aut circa quas diu versatus est, tanquam iam præsentiũ imagines suscipit, quare nõ simpliciter somnia corporis affectionem significant. Proinde cum corporis valetudinem tam prosperã quàm aduersam, per somnia cognoscere volumus, rogandus qui somniauit est, an curæ aliaq; modò commemorata præcesserũt. Quòd si horũ aliquod

E

F

præ

præcesisse fateatur, de corporis affectione ex somniis rectè iudicare non potes: sin minus, potes: vt antè declaratum est.

G *Et uisum caliginosum, sensusq; hebetes.*

Humor, vt prius docuimus, spiritus reddit crassiores, proindeq; caliginosiores, vnde fit vt non solum visus, sed & reliqui sensus parum acres sint ac perspicaces.

Quòd si longè iusto temperamento calidius cerebrum sit, paulò uerò humidius, manent calidi temperamenti signa: cum quibus obscuræ humoris notæ cõiungũtur: quemadmodum si multo quidem humidius sit cerebrũ, minus uerò calidum, perspicua firmaq; erunt humo-
H *ris indicia, caloris uerò infirma.*

Calidi & humidi cerebri signa, in quo neutra qualitas alteram superat, iam tradita sunt. Nunc verò eius in quo alteram altera excedit, notas docet. Si longè, inquit, iusto temperamento calidius sit cerebrum, humiditas verò paululum à mediocritate declinet, manent calidi tẽperamenti signa, humiditatis verò sunt obscura. Caloris signa sunt, vniuersi capitis calor, rubor,

oculorũ venæ conſpicuæ, pilorum ortus celer, & reliqua quæ modò declarata ſunt: quẽadmodum & exuperãtis humoris: quorum qui rationes nouerit, is caloris & humoris paululum à mediocritate deflectentium notas facilè cognoſcet: vtpote quæ cum prioribus eædẽ ſint, ſed obſcuriores. Neq; enim tam rubet facies, caletq́; caput, vbi modicè calor mediocritatem excedit, quàm vbi vehementer. Nec tã ſimplices ſunt capilli, ſenſusq́; hebetes, vbi paululũ humiditas declinat à medio, quàm vbi multùm exuperat. A

Hæc autem cõpoſitarum omniũ intemperaturarum communis eſt ratio.

Nã vbi in cõmiſtis tẽperamentis æquales ſunt qualitatũ exuperãtię, æqualiter vtriuſq; ſigna apparẽt: vbi verò alterã altera ſuperat, vnius notæ euidentiores, alterius verò obſcuriores ſunt: vt antè declaratum eſt. B

Frigida autẽ & ſicca cerebri tẽperamenta, quantũ ex ſe eſt, caput frigidum reddũt, ac decolorãt. Semper enim memoria tenendũ eſt quod initio explicauimus: cõſiderãdumq;, quãtum ex humorum temperie caput immutetur.

Natiua frigiditas ac ſiccitas ſuapte natura caput reddit frigidum, ac decolorat: niſi

aliunde calorem coloremque caput accepe-
C rit. Propterea in memoriam reuocandum esse scribit quod initio exposuit, quantū videlicet ex humorū qui circa caput sunt, temperie caput immutetur. Fieri enim potest vt cor & iecur natura calida sint, cerebrum verò frigidum. Atque ita ipsum, venarū & arteriarum calidum sanguinem cōtinentium, communicatu, minus frigidum pallidumque efficitur: sed mutuatū ab humore colorem, calidius coloratiusque caput sensui apparet. Addita igitur dictioni hæc verba sunt, ὅσον
D ἐφ' ἑαυταῖς. Temperamenti enim frigiditas & siccitas ex seipsis caput frigidum efficiūt, & decolorant. τοῦτ' ἐστὶ τὴν κεφαλὴν ψυχρὰν καὶ ἄχρουν ἀποτελοῦσι. Sed aduentitius calor à corde & iecore profectus, contrariam temperamento cerebri natiuo qualitatem inducit, ἄχρουν dicimus non quod simpliciter sine colore (id enim fieri nō potest) sed quod sine coloris nitore bonitateq; est. Colorem quidem in corpore humor parit: coloris verò nitorem, aut si mauis, bonitatem, natiuus calor: pallorem verò, seu decolorationem, hoc est ἀχροίαν, frigiditas affert. Itaque in omni colorum genere pallor & nitor repe-riuntur, hoc est εὐχροία καὶ ἀχροία. Nitere enim dicimus quod viuidum habet colorē,
E sive is albus sit, siue niger, siue ruber. Nam

nigrum cornu nitere dicimus, item & candidum, si quidem eius color viuidus sit. Sin langueat, & velut demortuus sit, nos pallidum, græci ἄχροιω dicunt.

Initio autem in eiusmodi temperamentis oculi uenis carent.

Hoc simpliciter verum non est: sed tam exiguæ in oculis venæ sunt, vt sensum effugiant. Cum enim frigoris munus sit cogere, vt prius docuimus, paucumque sanguinem generare: venæ in eiusmodi tẽperaturis statim conspicuæ esse non possunt: vt quæ admodum exiguæ sint, &, vt dixi, paucum sanguinem contineant. Sed temporis processu ipsæ augentur, & sanguine impletæ apparere possunt. F

Prompteq́; à causis frigidis lædũtur: ideoque in incerta instabiliq́; ualetudine degunt. Aliquando quidem capita leuißima habent: emissariaq́; excrementis uacua: aliquando uerò destillatione, & grauedine, leui occasione promptè corripiuntur.

Quemadmodum calidum & humidum cerebrum à calidis & humidis, ita frigidum & siccũ à frigidis & siccis facilè offenditur.

Na

Nam vna quæque res, vt antè dicebamus,
G promptè à suo simili afficitur. Calidum & humidum, morbosum esse antè docuit: frigidum verò & siccum, in incerta sanitate degere, hoc est ἀνομάλως ὑγιαίνειν nunc scribit. Quod an morbosum, an neutrum iuxta tertium significatum appellari debeat, disquirendum est. Neutrum enim in eo significato vsurpatum est, quod aliquando salubre, aliquando morbosum existit. Quod nonnullis accidit qui in puerili ætate salubres, in iuuenili verò morbosi fiunt: & contrà in pueritia morbosi, in ætatis vigore salubres: vt antè declaratum est. Itaque qui frigido siccoque sunt cerebro in adolescẽtia, vt scri-
H bit Galenus, exquisitos sensus habent atque integros: procedente verò tempore celeriter marcescunt ac senescunt, vt mox dicemus. Igitur frigidum & siccum natura cerebrum, neutrum est. Alii verò morbosum simpliciter esse frigidum & siccum cerebrum contendunt, quòd scilicet ex generatione tale existat. Non enim alia ratione calidum & humidum morbosum esse volunt, quàm quòd natura intemperatum sit. Hæc controuersia facilè dirimi potest, si quidem memoria tenuerimus quæ sæpe antè docuimus, nimirum omnem exuperantiã aut mediocrem esse aut magnã. Cerebrum

igitur ſi vehementer frigidũ & ſiccum ſit, A
ſine dubio morboſum eſſe cenſetur, quem-
admodum vehemẽter calidum & humidũ.
Si verò mediocris ſit frigiditatis & ſiccita-
tis exuperantia, morboſum non erit, ſed tan
tùm neutrum. Siue igitur mediocriter ſiue
vehementer quis cerebrum intemperatum
habeat, certam non habet ſanitatem, ſed in-
ſtabilẽ. Aliquãdo caput leuiſsimũ ſentit, vt-
pote excremẽtis vacuum: proinde per pro-
prios meatus pauca excremẽta effundit. Cũ
autem ipſum à ſimilibus cauſis, vt externo
frigore vel ambiẽtis nos aëris, vel rerũ alia-
rũ refrigerandi vi præditarũ forinſecus ad- B
motarum, aliquam iniuriã acceperit, prom-
ptè læditur, deſtillatione enim ac grauedi-
ne corripitur. Nam ſenũ more malè conco-
quunt, proinde facilè excrementa colligũt,
qui frigido ſiccoq; ſunt temperamẽto, præ-
ſertim per hyemem, & humidam aëris intẽ
periem: atque etiam ſi cibo & potu vaporo
ſo diutius ſint vſi: quanquã & ſine humorũ
multitudine cerebrũ frigore obſtrictũ, tan-
quam ſpõgia aqua imbuta, ac manu cõpreſ-
ſa, humorẽ exprimit in fauces, vel pectus, vel
alias partes vnde antè dicta incõmoda na- C
ſcũtur. Nulla ſanè alia intẽperantia eſt, quæ
infirmius ac imbecillius malis tam externis
quàm internis repugnet. Vitę enim maximè
con

contraria frigidita, & ſiccitas eſt. Ex his cõſtat græce legendũ eſſe ποτὶ μὲν κȣφότατος τὰς κεφαλὰς, vt etiam Leonicenus putat: nõ autẽ κωφότατος, vt eſt in exẽplaribus gręcis.

In iuuẽtute quidem ſenſus eius acres ſunt, omniq; uitio carent: procedente uerò tempore celeriter marceſcunt. Et ut ſemel dicam, omnes præproperam ſeneɛtutem in capite oſtendunt: quocirca ci-
D *tò caneſcunt.*

Hominis ætatem in infantiã, pueritiam, adoleſcentiã, vigorem, & ſeneɛtutẽ diuidere ſolent: nos hoc loco in tria tantũ diſtinguemus, pueritiã, iuuentutẽ, & ſeneɛtutem. Pueritia infantiam, & quam peculiariter pueritiam vocant, cõtinet, ſeneɛtus inclinantẽ ætatem & decrepitam, iuuentus verò adoleſcentiã, & ætatis vigorẽ. Totius ergo ætatis noſtræ partem eã iuuentus continet, quæ ab adoleſcentia incipit, & in inclinantẽ ætatem deſinit. Puerilis ætas in humore merſa eſt, proinde tam perſpicaces ſenſus non habet, quàm iuuentus, ſed tamen quàm ſeneɛtus, minus imbecillos, & caliginoſos. Sene-
E ɛtus enim ob nimiã frigiditatẽ & ſiccitatem debiles admodum ſenſus habet. Cæterùm quoniam multam colligit pituitam quæ ſen

ſus obruit, eos caliginoſos habet, præſertim vbi coniunctam habet natiuam frigiditatẽ & ſiccitatem, hæc enim intemperies, ſiue ingenita, ſiue per ætatem contracta, ſiue aliunde adſcita ſit, iniuriis tam internis quàm externis impotenter repugnat. Itaque qui frigido ſiccoque ſunt cerebro, canos aliaque ſenectutis teſtimonia citò in capite oſtendũt. In capite Galenus dixit, quoniam ſi reliquũ corpus frigidum & ſiccum non ſit, ſenectutis incõmoda id celeriter non ſentit. Quòd ſi ipſum capiti ſimile exiſtat, citò corpus totum ſenectutis notas habebit. Cum enim vita noſtra natiuo calore ac humore conſeruetur, longiorem ipſam fore quo ipſi diutius durabunt, neceſſe eſt: & breuiorem, quo breuiori tempore. Frigidi igitur & ſicci breuioris ſunt vitæ, quoniam diu natiuam hanc humiditatem ac caliditatem non ſeruãt. Ipſis enim ab initio ſtatim contingit. Calidi verò & humidi tardè ſeneſcũt: atque quod ad temperamenti rationẽ attinet, maximè ſunt longeui: vt autor eſt Galenus. Sed quoniã excrementis abundant, promptè in putredinis morbos labuntur: proindeq; vitam, niſi maximè ſibi prouideant, corripiunt. Quatenus igitur ad temperamentum attinet, citiſſimè ad ſenectutem perueniũt frigidi & ſicci: tardiſsimè verò calidi & humidi: præcipuè

F

G

lib. 6 de sanitate tuend.

puè si humidiores quàm calidiores sint. Sed frigidi & sicci, inquies, vt paucam habent natiuam humiditatem, quæ est vitæ pabulum, ita paulatim hanc absumunt ob caloris tenuitatem, quæ vehementer hanc resoluere dissipareque non potest. Calidi verò
H & humidi, & si humore abundant, hunc tamen caloris vehementia citò absumunt, quare non longius quàm illi vitam protrahũt. Respondemus calorem natiuum eo absumendæ natiuæ humiditatis, resiccandique corporis vim maiorem habere, quo vehementior est, sed cum humore iunctus, omnium optimè concoquit, maximeq;, quod è corpore absumitur, resarcit: frigus contrà pessimè coquit, proindeq; minimè perditã substãtiam resarcit. Præterea ab his quæ lædere corpus solent, ob imbecillitatem minus se tueri potest. Quocirca præproperè senectutis signa ostendunt qui frigido siccoq; sunt cerebro. Hi enim citò canescunt: quo-
A niam alimentum quo capilli in his nutriuntur, est velut situs pituitæ quæ spatio computruit, vt autor est Galenus.

Capilli autem ægrè nascuntur, maleq; nutriuntur in lucem editis: atque rufi sunt. Nec uerò tempore, si frigus siccitatem magis exuperet, caluescunt.

Contrà si humiditatem siccitas plurimum, frigiditas uerò caliditatem paululum superet, caluescunt.

Tardè nascuntur pili, cum tardè in venis fuliginosa excrementa gignuntur. Ostēsum B enim prius est, fuliginē pilo tum generādo, tum alendo materiam suggerere. Qui autē frigido siccoq; sunt temperamento, tardè fuliginem gignunt, eamq; admodum paucam, quare his tardè capilli procreātur, hiq; rufi: suntque testes (vt antè docuimus) frigiditatis, hac ratione male nutriuntur. Procedente verò ætate si frigiditas caliditatē magis superet, quàm siccitas humiditatem: non caluescunt. Sin siccitas magis humiditatem quàm caliditas frigiditatem vincat, caluescunt. Ab immodica enim cutis siccitate nascitur caluitium, vt prius explicatum est. C

Humida uerò & frigida cerebri temperamenta soporosos ac somniculosos efficiunt.

κῶμα præter alia significata paulò antè à nobis commemorata, grauem vehementemq; soporē significat, vnde hoc loco κωματώδεις dicuntur soporosi. Qui enim frigido humidoque sunt cerebro, vehementer diuq; dormiunt, ob frigidæ humiditatis qua

cer

cerebrum abundat,copiam. Eadem ratione formiculoſi,hoc eſt græce ὑπνηλοὶ ſunt.

D *Ac ſenſus deprauant.*

Aliquando hebetes ac imbecillos tantum, aliquando deprauatos ſenſus efficiunt frigida & humida temperamẽta, hebetes quidẽ, cum frigiditas & humiditas tantum mediocriter exuperant. Res enim quales ſnnt,ſentiuntur,hoc eſt cernuntur,audiuntur &c.ſed imbecillius ac hebetius. Cum verò immodica exuperantia eſt, hallucinantur. Nam res aliter atq; ſunt ſentiunt:viſus quidem maiores,aut plures,aut alterius coloris aut figuræ:guſtus verò amaras aut acidas, cuiuſcũq; ſint ſaporis. Eadem eſt reliquorum ſenſuũ ratio,vt alibi fuſius declarabimus.

E *Caput excrementis implent.*

Frigus improbè concoquit, propterea prouentum excrementorũ parit:pręſertim cum humore iunctum,qui non ſolùm gignit,ſed & auget ſuperuacuam pituitam.

Frigoriſq; iniurijs obnoxiũ reddũt.

Nam facilè à ſuo ſimili res quęque afficitur, promptè igitur cerebrum eiuſmodi à frigore læditur.

Facileq; replent, ac deſtillationibus

F *grauedinibusq; opportunum efficiunt.*

Cap

Caput tum vaporibus ſurſum, è toto corpore aut præcipuis partibus delatis, tũ foris aſſumptis repletur. Cibo igitur ac potu vaporoſo, aëre item humido ac nebuloſo facilè eiuſmodi caput impletur. Natiuus enim humor externũ facilè admittit: nihil verò aut parũ diſcutit frigus, hac ratione deſtillatiõe ac grauedine detinetur. Neceſſe enim eſt vaporem hunc cerebri frigore in aquam denſari: atq; vel ſuo põdere relabi, vel etiã degrauata irritataq; natura in infernas partes demitti: haud aliter atq; vapor qui è terra ſurſum in mediam aëris regionem ſublatus, atq; eius loci frigore in imbrẽ mutatus, deorſum ſuo pondere delabitur. G

Neque uerò qui ſic temperati ſunt, caluescunt.

Cũ caluitiũ humoris penuria, vt iã diximus, fiat, hãc autẽ adferat tũ adſcititia cutis ſiccitas, tum calor (hic enim ſi quidem vehemens ſit, humorem depaſcit) non poteſt frigidum & humidum caput caluitiũ ſentire.

Hæc igitur ſunt cerebri temperamentorum indicia, quibus ad ſingula ſentiendi inſtrumenta progrediendo, notas deprehendes. H

Cerebri temperamentorũ ſigna generatim

tim quinq; esse cōgenita, & vnū externum, prius declaratum est: congenita quidem, totius capitis diathesin, id est constitutionem, quæ magnitudinem, figuram, sensuum, actionum, tum actuosarum, tum principum, tum naturalium, virtutem ac vitium continet: externum verò, immutationem ab his quæ foris incidunt. Eadem genere signa ad singula sentiendi instrumenta transferri possunt. Nam ex sua quoque constitutione ac diathesi cognoscitur: quæ qualis
A esse natura debeat, ex libris de vsu partium cognoscendum est, item ex actionibus tum peculiaribus, tum aduentitiis. Proprias dico, ad quas instrumentum à natura est ordinatum: oculus verbi gratia ad videndum, auris ad audiendum. Adscititias autem, quæ aliunde profectæ instrumentum insunt, vt oculo motus voluntarius. Ab his etiam quæ foris incidunt, sentiendi instrumentorum tēperamenta deprehendūtur. Nā cū vnumquodq; vt antè diximus, promptè à suo simili afficiatur, quæ à frigore facilè læduntur, frigida: à calore, calida à humore, humi
B da: & siccitate, sicca esse necesse est, reliqua ex his quæ antè exposita sunt, facilè intelligi possunt. Ex his perspicuū est sentiendi instrumenta cerebri naturam, & cerebrum instrumentorum sensus mutuò ostendere.

Sed

Sed de oculis solùm disputare satis fuerit.

Tantùm de oculis inter omnia sentiẽdi instrumenta hic disserendũ esse putat: quòd hi cerebro similiores sint, eiusq; naturã proximè imitentur, & nobis magis perspicui sint, cognituq; faciliores. Quorum si natura perspecta sit, & in memoriam reuocauerimus quæ prius de cerebri notis declarata sunt, reliquorum sentiendi instrumentorum temperaturas facilè inueniemus. C

Qui enim calidi tangentibus manifestè sentiuntur, facileq; ac crebrò mouentur, & uenas amplas habent, calidi omnes sunt.

Caloris exuperantia tanta tangenti sentitur, quãta parti natura inest, nisi, vt iam sæpe monuimus, ab aduentitia qualitate hæc immutata sit. Fieri enim potest, vt minus D quàm pro natura calida pars sentiatur, scilicet immutata ab aliqua re frigida. Aut calidior, si alienum calorem acceperit. Cum igitur oculi nullum alienum calorem aut frigus habentes, iusto calidiores sentiuntur, natura calidi sunt. Quòd si simul facilè ac crebro moueantur, certior nota erit caloris, cuius munus est per se ciere ac exagitare. Mouen-

uentur autem oculi non per ſe, ſed ex accidente. Hos enim muſculi mouent ſurſum & deorſum, introrſum & extrorſum, vt docet Galenus libro de vſu partiũ decimo. Si iidẽ amplas habẽt venas, teſtimonium quoq; eſt caloris: cuius munus eſt, vt ſæpe diximus, dilatare, maximeq́; aptam ad diſtentionẽ ma-
E teriam, vtrunque enim adeſſe oportet. Nam duram atque malè ſequacem calor non facilè moderatur.

Frigidi uerò his contrarij ſunt.

Hoc eſt, tangentibus frigidi ſentiũtur, tardè difficulterq́ue mouentur, & anguſtas habẽt venas, frigus enim cogit coarctatq; quod calor diſtendit: idem conſopit, pigrumq́ue ad motum reddit.

Et humidi qdẽ molles ſunt, humoreq́; referti: ſicci uerò ſquallentes, & duri.

Ex humore mollities, è ſiccitate duritia naſcitur: tãta quidẽ, quãtus eſt earũ qualita-
F tũ à mediocritate receſſus, nã quod modicè humidũ eſt, minus molle eſt. Ad eũdem modũ quod mediocriter ſiccũ eſt, mediocriter eſt durũ. Quod aũt vehemẽter, id quoq; vehemẽter durũ eſſe neceſſe eſt. Molle aũt dicitur quod premẽti cedit, ſi quidẽ ſimplex non collectum ex pluribus eſt. Lana enim atq; tritici aceruus cedunt, non tamen mol-

lia ſunt. Durum autem eſt quod non cedit, ſi ſimplex eſt, non autem plenum ac diſtentum. Veſica enim flatu vehementer plena prementi renititur, duraque apparet. Quod G cum oculis contingit, non protinus ſicci iudicãdi ſunt. Fieri enim poteſt, vt ſpiritu vel etiam humore diſtendantur, durique appareant. His igitur ita conſtitutis, ſi prementibus oculi in ſe concidunt, molles eſſe cenſentur: proinde & humidi. Quòd ſi cũ mollitia humore abundent, vehemẽter ſunt humidi: quemadmodum vehementer ſicci, ſi præter renixum ac duritiem ſquallẽtes ſint, hoc eſt græce αὐχμηροί. Nimia enim ſiccitate ſquallent, ac exaſperantur.

j. 170. *Facileq; à ſimilibus ſuo tẽperamento cauſis læduntur: iuuantur uerò à moderato contrariorũ uſu. Verùm id in omni H partis cuiuſque temperamento cognoſcendo commune eſto.*

Facilè vnamquanque rem à ſuo ſimili lædi, & ſuo contrario iuuari, experientia ipſa docet. Oculi igitur humidi ab humidis, frigidi à frigidis, calidi à calidis, & ſicci à ſiccis læduntur. Iuuantur verò calidi quidem à frigidis, frigidi à calidis, humidi à ſiccis, & ſicci ab humidis, ſi modus

ad

adhibeatur. Omnium enim rerum quantumcunque naturæ conuenientium nimius vſus noxius eſt. Quæ autem naturæ conueniant, quæ non conueniant, poſteà cum de
A cauſis ſalubribus morboſis & neutris agetur, docebimus.

Oculorum magnitudo concinna unà cum actionũ integritate, temperatæ materiæ copiam ex qua conditi ſunt, oſtendit: quæ, ſi hæc deſint, multam quidẽ materiam, ſed malè temperatam ſignificat.

Quemadmodum capitis magnitudo nec bonam nec malam ex ſe conſtitutionem ſignificat, vt antè monſtratum eſt, ita nec ocu
B lorum: ſed ſi cum magnitudine figura concinna ſit, actionesq́ue probæ, ſignum optimi eorum temperamenti erit. Figuræ enim cõcinnitas, formatricis facultatis robur oſtẽdit, & materiæ ex qua facti ſunt, bonitatem, & quæ facultati facilè obſequatur. Actionum autem probitas, propriam inſtrumenti virtutem validã eſſe teſtatur. Quòd ſi nec commodam figuram habent oculi, nec probè ſuis muniis funguntur, neceſſariò aut materia ex qua facti ſunt, inepta

est, maleq; virtuti obtẽperat, aut virtus ipsa imbecilla: aut certè vtrunque accidit. Qualis autem oculorũ cõmoda figura esse debeat, ex decimo de vsu partiũ libro discere licet. Probæ verò actiones sunt, si res obiectas certo spatio ac interuallo distãtes bene distincteq; videãt. Neq; enim res ab aspectu remotissimas, neq; supra sensum positas vident: aut si vident, indistinctè vident.

Oculorũ uerò paruitas & concinnitas unà cũ actionũ integritate, paucã quidẽ, sed tẽperatam ostẽdit materiã, ex qua sunt cõformati. Actionũ uerò uitiũ cũ inconcinnitate quadam, paucã simul & prauã materiam ipsorum significat.

Oculorum paruitas concinna vnà cum actionum probitate, inquit Galenus, paucam materiam, sed bene temperatam ostendit. Quod an verum sit, disquirendum est. Cum enim exiguum caput, vt prius docuit, prauæ cerebri constitutionis propria perpetuaque nota sit, quî fieri potest, vt cum oculorum paruitate, coniuncta actionum bonitas sit? Nam quemadmodum capitis paruitas exiguam cerebri materiam & paucam esse, eiusque ventriculos paruos, proindeq; pauci spiritus capaces, & qui obeundis cerebri

bri functionibus nō sufficiat, virtutisq; imbecillitatem significat, vt antè monstrauimus: ita oculi parui sufficientem ad obeunda sua munera spiritum non continent, nec robusti sunt: quocirca parui esse nō possunt simul & probas actiones edere. Respondemus vt antè, si caput paruum sit, actiones cerebri omnes, nempè principes, & actuosas, sensusque deteriores esse, quàm si moderatæ esset magnitudinis: proinde oculos ipsos paruos atque imbecilles. Sed si caput sit iustæ magnitudinis, oculi verò minoris quàm pro eius ratione, vnà cum concinnitate, robustam virtutem habebit. Cū enim vni tantùm muneri, vidēdi scilicet, dicati sint, huic obeundo satis erunt, cum robustam virtutem spiritumq; sufficientem habeant: quā à cerebro sumunt: Quod cum multas habeat functiones, nempe principes & actuosas, sensusque, vt antè declarauimus: non tantum spiritus continere potest, quātus ad has est necessarius. Nec tam validam virtutem, quæ diu durare posſit. Itaq; si cerebro probè constituto oculi parui, apteque ac concinnè compositi sint, probas actiones edēt. Materiam enim paucam, sed temperatam significant. Si verò cum inconcinnitate vitiatæ actiones sint, & paucam significant, & prauam ac vitiosam, vnà cum virtutis im-

E

F

G

becillitate.

Quæ autem ad colorem attinent, ad hunc modum explicanda sunt. Oculi puro ac non multo humore collucentes, splendoris magnitudine cæsij redduntur: nigri uerò contrà: horum autem medij medias causas obtinent. Cæsius igitur oculus fit aut propter magnitudinem, aut splendorem crystallini humoris, aut prominentem eius situm: aut tenuis aquosi humoris qui ante pupillam positus est, exiguitatem & puritatem. Maximè autem cæsius fit omnibus his unà concurrentibus. Quòd si horum quædam adsint, quædam uerò desint, magis & minus cæsius fiet. Niger uerò oculus fieri solet cum crystallinus humor paucus, uel in profundo positus, uel exquisitè splendidus ac lucidus non est: aut tenuis humor uel multus uel impurus est: aut cum aliqua horum adsunt, aut omnia. H

In

In his autem maioris & minoris ratio inuenitur, ut antè declaratum est.

Splendor multus quidem in humore puro ac pauco, cæsios oculos reddit: paucus verò in multo ac impuro, nigros: mediocris autem in humoris tum quantitate
A tum puritate mediocri, neque planè cæsios, neque nigros, sed horum medios efficit. Hunc igitur humorem (quem & aquosam & tenuem humiditatem sæpe vocat Galenus) ad probam visionem natura in priore pupillæ parte posuit, ne repentè lux, & rerum oculis obiectarum species, ad crystallinum humorem primarium præcipuumque videndi instrumentum ferrentur, quod sine oculi offensione non fieret. Paulatim igitur hæc per eiusmodi humorem introgredi tutius est, tum propter memoratam causam, tum quòd te-
B nuis ille humor crystallinum humectat, ab ariditateque vindicat, quam alioqui ab ambiente aëre accepturus erat: tum pupillæ rugas implet. Quoniam autem à crystallino humore illustrari debebat, vt mox docebimus, per eumque rerum spectabilium formæ & lux (vt modò dicebamus) paulatim gradi, purum subtilem ac

paucũ eſſe oportuit. Ipſi enim accidit quod nubibus: quæ ſi paruæ ac raræ ſint: facilè ſolares radios ac eorum ſplendorẽ recipiunt, ſin magnæ, denſæ ac compactæ, neq; facilè hos recipiunt, neq; illuminantur: ideò atræ ac obſcuræ cernuntur. Ad eundem modum aquoſus quo de loquimur, humor, ſi multus ac craſſus ſit, non facilè: ſin paucus, purus, ac tenuis, facillimè ſplendorem admittit: proinde lucidus ac ſplendidus efficitur. Splendorem autem hunc ab humore cryſtallino proficiſci Galenus teſtatur. Quo igitur is maior lucidiorque fuerit, eo maiorem: quo verò minor ac obſcurior, eo minorem ſplendorem emittit, hac ratione magis minúſve oculum cæſium aut nigrum efficit. Rurſus eiuſmodi humor in oculi medio locari debuit, vt ab omnibus incommodis externis tutus eſſet, ſimulq; melius videret. Nam ſi promineret, albũ quidem humorem magis illuſtraret, ac melius diſtinctiusq; videret: ſed certè multis caſibus pateret, breuiq; imbecillitatem contraheret. Contrà ſi in profundo poſitus eſſet, minus quidem iniuriis externis pateret, ſed minus aquoſum ac tenuem humorem illuſtraret: proinde obſcurum relinqueret, obſcuriusque videret. Itaque ſi magnus ſplendidusque cryſtallinus humor ſit, promineatque, & aquoſus humor

(que

(quem in priore pupillæ parte positum esse diximus) paucus sit, ac purus: maximè cæsii oculi erũt. Cõtrà si crystallinus humor exiguus sit, nec admodũ splẽdidus nec lucidus, in altoq; sit collocatus, aquosus verò impurus ac copiosus: nigerrimi erunt oculi. At si
E coloris vel cæsii vel nigri causæ omnes concurrãt, sed mediocres existãt, aut nõ omnes quidem, sed vehementes, oculi vel cæsii vel nigri magis minúsve erũt, prout plures vel pauciores, maiores vel minores causæ fuerint.

Tenuis itaq; humor aquosior & copiosor oculum humidiorem esse arguit: quemadmodũ craßior et parcior sicciorẽ. Crystallinus uerò, si quidem durior sit, sicciorẽ: si uerò mollior, humidiorẽ.

Docebamus modò oculos magis minúsve cæsios aut nigros esse prout eorum causę
F plures aut pauciores, valentiores aut imbecilliores essent. Quoniam autem vtriusque coloris diuersæ causæ sunt: nigri, aquosi humoris impuritas & copia, crystallini verò obscuritas ac paruitas, præterea & situs reconditus: glauci contrà, tenuis humoris puritas & paucitas, crystallini verò magnitudo ac splendor, sitúsque prominens: alias

notas dat quibus melius oculorum temperaturæ cognoſci poſsint. Si quidem oculus humidior ſit, aquoſiorem ac copioſiorem humorem ſignificat. Sin ſiccior, craſsiorem & parciorem. Sin durior, cryſtallinum ſicciorem: ſin mollior, humidiorem eſſe teſtatur. G

Ad eundem modum ſi tenuem plus iuſto ſuperet, aridiorem: ſin ſuperetur, contrarium efficit.

Certa inter cryſtallinum & aquoſum humorē eſt proportio in magnitudine ac craſſitie. Quemadmodum enim tenuis humor copioſior eſſe debet, ita cryſtallinus craſſior ac durior. Si igitur aut maior aut ſiccior quàm pro ratione aquoſi humoris cryſtallinus humor ſit, duriorem oculum efficiet. Si verò minor aut humidior, molliorē. Ita oculi durities cryſtallinum humorem aut maiorem eſſe aut duriorem, aut vtrunque: mollities autem aut minorem aut humidiorem, aut vtrunque eſſe oſtendit. H

De cordis autem temperamentis deinceps dicemus, ſi prius memorauerimus, nos cum unamquanque partem ſe ipſa calidiorem eſſe, aut frigidiorem,

aut

aut ſicciorem, aut humidiorem dicemus, non ad aliquam aliam, ſed ad ſeipſam referre. Nam quocunque modo natura frigidius cor ſit, temperamenti longè calidioris eſt quàm cerebrum calidiſsimum.

A Oſtendimus prius dum cerebri notas tractaremus, vnamquanque corporis partem, ſiue calidam, ſiue frigidam, ſiue humidam, ſiue ſiccam, temperatam in ſuo genere eſſe, modò aptum conueniensque obeundis functionibus à natura inſtitutis nacta ſit temperamentum. Itaque cerebrũ ſi ad alias corporis partes referatur, frigidum eſt: temperatũ verò, ſi temperamẽtum habeat ſuis functionibus idoneum. Ad eundem modum cor ad alias partes relatum, calidum eſt: temperatũ verò, ſi probè ſuo munere fungatur. Reliquæ corporis partes eadem ratione temperatæ dicuntur, etiam ſi ſuapte natura cali-

B dæ, frigidæ, humidæ, aut ſiccæ ſunt. Cum igitur ipſas calidiores aut frigidiores aut humidiores aut ſicciores dicimus, non ſunt ad alias partes referendæ, ſed ad temperamentum ſibi debitum. Itaque cum aut cor aut cerebrum aut alias corporis

pa

partes calidas dicimus, ad mediocritatē non eximiam illam, ſed ſui generis referimus.

Calidioris igitur cordis, quatenus ad ſuam mediocritatē refertur, ſigna quædam inſeparabilia ac propria ſunt, reſpirationis & pulſus magnitudo, celeritas, & frequentia: audacia, & ad actiones obeundas impigritas. Quòd ſi plurimum calor exuperet, præceps acerbaq́; iracundia, & furioſa temeritas. C

Cordis duplex eſt facultas, altera vitalis, altera quam græci θυμοειδῆ vocãt, quaſi animoſam: nos animi impetum, aut verbo vno animos dicere poſſumus. Prior innatum calorem tuetur: calor verò vitam: vnde & vitalis hæc facultas nuncupari meruit. Innatus igitur calor moderata refrigeratiōe ſeruatur. Refrigeratur autem, propriè quidem inſpirato introq́; immiſſo aëre: ex accidente verò, fumido fuliginoſoq́; excremēto foras expulſo. Aër enim ſua qualitate, excre- D mentum verò fuliginoſum foras emiſſum ſua abſentia refrigerat. Vitalis igitur hæc facultas à natura cordi tributa eſt, quæ geminum efficeret pulſum: vnum qui attolleret, alterum qui ſubmitteret arteriam. Prior ſpiritum attrahit, poſterior verò fuligi

liginoſum halitum expellit. Atque his modis calor refrigeratur, cordis quidem maximè per reſpirationem: reliqui verò corporis per arteriarum pulſum. Cum autem arteriæ à corde originem ducant, micandique facultatem ab eo accipiant, ſe mutuò refrigerant ac calfaciunt, cor quidem arterias, & arteriæ cor: quod calfactum arterias cal-
E facit, & arteriæ viciſsim cor. Ad eundem modum cor refrigeratum refrigerat arterias, & arteriæ cor. Quare non ſolùm reſpiratio, ſed & pulſus, cordis temperamentum oſtendit. Igitur cor quo calidius fuerit, eo magis refrigerari poſtulat. Magis autem refrigeratur magnitudine celeritate ac frequentia tum reſpirationis, tum arteriarũ pulſus. Nam quo magis thorax cor & arteriæ attolluntur, quoq; celerius ac crebrius, eo plus aëris attrahunt. Et quo magis hæ ſe ſubmittunt, frequentius & celerius, eo plus fumidi fuliginoſiq; halitus expellunt: proin-
F de magis refrigerant. Porrò autem cor dum dilatatur, à vicino pulmone aërem haurit: pulmo verò per aſperam arteriam: hæc per os & nares ab ambiente aëre. Cæterùm cor dum contrahitur, per commemoratas vias fumidam acremq; materiam expirat: atque hac ratione ipſum (vt modò dicebamus) refrigeratur. Ad eundem modum reliquum

cor

corpus,dum arteriæ diſtẽdũtur ac cõtrahũ-tur,refrigeratur. Gręca lectio habet ad hũc modũ, μέγεθος ἀναπνοῆς, καὶ σφυγμοῦ τάχος καὶ πυκνότης ὅτιν, hoc eſt, vt diſtincta verba ſunt,magnitudo reſpirationis, & pulſus cele ritas,ac frequẽtia. Itaq; ſolam reſpirationis magnitudinẽ cordi tribuit,celeritatem verò G ac frequentiam pulſui : nos verò tam pulſui quàm reſpirationi hæc tria, magnitudinẽ, celeritatem,& frequẽtiam, tribuẽda eſſe pu tamus. Nam vt oſtendimus, tum pulſus tum reſpirationis magnitudo, celeritas ac frequẽ tia,cordis calorem arguũt. Itaque græcè le gẽdum eſt, μέγεθος ἀναπνοῆς καὶ σφυγμοῦ, τά-χός τε καὶ πυκνότης. quod eſt, vt interpreta-mur,reſpirationis & pulſus magnitudo,cele ritas,& frequẽtia. Poſterior verò cordis fa-cultas(quam θυμοειδῆ à græcis,animoſam ve rò à nobis vocari modò dicebamus) motus H in nobis gignit turbidiores aut quietiores et placidiores,prout ratiocinãdi facultas ob-iectam commotionis ſpeciem æſtimauerit. Rationis enim phantaſias, id eſt impreſſas in mente rerum imagines ac opiniones, vis animoſa ſequitur : hoc eſt, vt Galenus ait, σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται. Naſcũtur igitur ex reb⁹ ęſtimatis opinatiſ-que tam bonis quàm malis, vtriſque tam præſentibus quàm futuris,animi motus. Ex

bonis

bonis æstimatis, præsentibus quidem, lætitia, maleuolentia, & similia. Ex futuris, libido siue cupiditas, & quæ sub hac cõtinetur, ira, quam in excandescentiam, odium, &
A inimicitiam distinguimus. In hoc quoque genere sunt audacia & confidentia (ex quibus temeritas habet ortum) libertatis quoque, & victoriæ, potentiæ, imperii, gloriæ, & honoris appetentia. Ex mali autem opinione præsentis quidem, animi ægritudo: cui subiecta inuidentia, misericordia, mœror, ac tristitia, aliique animi dolores: ex futuri verò, metus, sub quo timor, terror, pauor, conturbatio, desperatio, exanimatio, pudor, pigritia, & id genus alia continentur: de quibus suo loco disputabimus. Eiusmodi igitur emotionis species rationi obiiciuntur, deinde animosæ facultati, quæ (vt
B dixi) tantum mouetur, quantum id quod obiicitur, ratio esse duxerit. Expendere enim fugiendáne an amplectenda species sit quæ obiicitur, ratiocinantis facultatis est munus: eam verò vel fugere vel amplecti, animosæ. Cum igitur non omnes eadem polleant ratione, sed alii res quales sint æstiment, alii non quales, sed aut meliores aut deteriores, maiores aut minores quàm sint: prætereà in aliis vehementior sit vis animosa, in aliis minus prompta: fit vt nõ eodẽ

mo

modò omnes concitentur, sed alii celerius,
alii tardius: alii vehemẽtius, alii leuius. Sunt
enim qui leuissima occasione moueantur,
alii non nisi vehementibus causis: vt proce- C
dente sermone ostendemus. Cæterùm cum
eiusmodi causæ variè facultatem afficiant,
diuersa motionum genera esse oportet. Nã
cum ex rerum quæ obiiciuntur, opinione,
eiusmodi perturbationes nascantur, opinio
autem sit tam boni quàm mali, vt nuper di-
ximus: rursus quod opinamur bonũ, aut iam
præsens sit, aut futurum: motus omnino di-
uersos esse oportet. Quoniã autẽ ex Gale-
ni sentẽtia σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς
γίγνεται, vt modò dicebamus, scire licet λο-
γισμὸν siue λογιστικὸν, hoc est ratiocinandi fa D
cultatem, quæ bona videntur, natura appe-
tere: & quæ mala, declinare. Hæc igitur po
tentia si valida est ac proba, aut certè opti-
mis disciplinis instituta assuetaq;, & recto
iudicio atq; opinione prædita, ad obiectas
rerum tam bonarum quàm malarũ species
mouetur, huicq; animosa vis imperanti ob-
sequitur: atque tum motus placidi ac con-
stantes nascuntur, cuiusmodi sunt animi fi-
ducia, fortitudo, & id genus alia: de quibus
in sequentibus disputabitur. Contrà eadem
ratiocinatrix si natura infirma, aut rerum
inexperta, aut prauis moribus imbuta, & sine
recto

recto iudicio ſit, ſed cum opinatione aſſen-
E ſioneque imbecilla: ad ea quæ bona viden-
tur, amplectenda, & mala fugienda moue-
tur, impellente animoſa facultate: quæ ali-
quando antè ab iracundia aliiſque animi
perturbationibus occupatur, quàm prouide
re ratio poſsit ne occupetur. Hæc igitur ſi
vehementer concitata ſit, turbidiores: ſin
verò leuiter, placidiores motus efficit. Vehe
menter autẽ aut leuiter mutatur tum ſuapte
natura, quæ ad has commotiones magis mi
núsve procliuis eſt: tum ratiocinante facul-
tate obiectam rem magis minúsve adipi-
F ſcendam vel fugiendam eſſe opinante. Ma-
gis autem & minus procliuis ad has con-
citationes eſt, pro cordis temperamenti ra-
tione: vt poſteà docebimus. Rem autem
obiectam fugit aut amplectitur magis mi-
núsve ratiocinandi facultas pro ſua natura-
li conſtitutione, vt prius oſtenſum eſt. Hæc
clariora fient, ſi quod docet Galenus in li-
bro de placitis Hippocratis & Platonis, in-
tellexerimus, nimirum eandem eſſe ratio-
nem facultatis ratiocinantis ad animoſam,
quæ ſeſſoris ad equum, aut venatoris ad ca-
nes. Quemadmodum enim ſeſſor equum,
G & venator canes, ita ratiocinãs facultas ani-
moſam ſuperare debet, quanquam id non
ſemper accidit. Nam equus robuſtus & con

tumax eſſe poteſt,& ſeſſor imbecillus. Itaque periculũ eſt ne ſeſſorem equus vincat, & ſecum rapiat, & venatorem canes. Ad eundem modum ne vis animoſa potens ac valida, ſi concitata ſit, infirmam natura ratiocinantem aut rerum inexpertam ignaramq; ſecum trahat. Contrà verò accidit, ſi robur natiuum adſit, rerumq; peritia. Tum enim animoſam vim imbecillã ratiocinans valida ſuperabit, quemadmodum ſeſſor fortis ac expertus equum imbecillum. Quòd ſi pares vires ſint, luctabuntur, atque perturbationes fient, ſcilicet iactãtibus ſe opinionibus. Eiuſmodi autem commotiones aliæ in H
aliis cordis temperaturis fient. ὀργὴν γὰρ καὶ εὐτολμίαν, καὶ τὴν πρὸς τὰς πράξεις ἄοκνον, καὶ ὀξυθυμίαν, καὶ μανιώδη θρασύτητα καὶ προπέτειαν τῆς καρδίας θερμότης ἐργάζεται. hoc eſt, Iracundiam, cõfidentiam, impigritatẽ, ac promptitudinẽ ad actiones, animi concitationem ac ferocitatem furioſam, temeritatem & præcipitationem cordis calor efficit, quo verò maior fuerit, eo perturbationes has maiores reddit:& quo minor, placidiores. Itaque mediocris caloris exceſſus, audaciam, & impigritatem ad res agendas: magnus verò, animi concitationem & ferocitatem, furioſamq; ac perditam temeritatem parit. Con- A
trarios verò motus frigus generat: vt in ſequen

quentibus docebitur. Animi porrò concitatio quæ græcis dicitur εὐτολμία, nobis confidentia, fit cum ad adipiſcendum magnũ aliquod bonum, aut depellendum malum animus mouetur: τολμᾶν enim vnde deducta εὐτολμία eſt, audere ſignificat, & arduũ quidpiam ac graue in animum ſibi inducere. Quod ſi fiat cum ratione & iudicio recto, fiducia ſiue fidentia, firmaque animi opinio non temere aſſentientis dicetur. Si verò vehementius impellatur conciteturq; animus ſine iudicio, ratione ac conſideratione, vi-
B tium eſt, quod confidentia dicitur: quæ ſi exuperet, in furioſam temeritatem tranſit; hoc eſt, vt Galenus ait, μανιώδη θρασύτητα. Ex fiducia verò naſcitur promptitudo & impigritas ad labores, & res agendas: quæ ſi cum recta ratione & iudicio ſuſcipiuntur, in vitio non ſunt. Ex confidentia verò & audacia naſcitur impigritas ad improbiſſimos quoſque labores citra iudicii rationiſque examen, quam Galenus non ſimpliciter temeritatem, ſed inſanam furioſamq; temeritatem vocat, ὀξυθυμίαν interpretari poſſumus aut iræ acerbitatẽ, aut in iram præcipi-
C tationẽ. Significat enim ὀξύθυμος tã eũ qui præceps eſt in irã, quàm qui acerbè vehemẽterq; excandeſcit & iraſcitur. In priore ſignificato vſurpat Galenus in commẽtariis

in epidemia Hippocratis, ad hunc modum: ἔτι λείπεται περὶ τῶν ὀξυθύμων εἰπεῖν: οὓς ἐναντιωτάτους φησὶ τοῖς θυμώδεσιν ὄντας. ἀνδρεῖοι μὲν γάρ εἰσιν οἱ θυμώδεις καὶ καταφρονητικοὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων, μικρόψυχοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀξύθυμοι, διότι τὸ γενναῖον τῆς τῶν ἀνδρῶν ψυχῆς οὐκ ἔχοισιν. ὥστε καὶ οἱ ὀξύθυμοι ψυχρότατοί τε ταῖς κράσεσι, καὶ δυσδιαφόρητοι γενήσονται. Quibus verbis oſtendit ὀξυθύμους καὶ θυμώδεις inter ſe differre: quòd hi for- D
tes animoſique ſint propter caloris copiam, illi verò puſillo atque deiecto animo, quòd temperamento ſint frigidiore. Conſtat igitur eum ὀξυθύμους præcipitis iræ homines, & iracundos, quique promptè leui occaſione iraſcuntur, intelligere: quales ſunt qui humido corde ſunt citra caloris exuperantiam: vt poſteà dicetur. Atque id maximè his accidit qui rationis ſunt imbecillæ, ſiue calidioris cordis ſint, ſiue minus calidi. Fœminæ enim etſi minus calidæ quàm viri ſint, iracundæ tamen, ac præcipitis iræ ſunt: quales quos Hippocrates ὀξυθύμους vocat, eſſe credit Galenus. In eo autẽ libro cui titulus eſt, corporis tẽperaturã animi mores ſequi, E
ὀξύθυμον pro hoĩe vehementer iracũdo, ac acerbæ iræ, ex ſnĩa Hippocratis ſumit. Eius verba ſunt: ἐκ σφοδρᾶς κινήσεως τῆς ἀρτηρίας ἐτεκμήρατο τὸν μανικὸν καὶ ὀξύθυμον ἄνθρωπον,

ἐπεὶ

ἐπεὶ διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ θερμασίας, οὕτω σφύζουσιν αἵδε αἱ ἀρτηρίαι. καὶ μανικοὺς μὲν γὰρ καὶ ὀξυθύμους τὸ πλῆθος τῆς θερμασίας ἐργάζεται, νωθροὺς δὲ καὶ βαρεῖς καὶ δυσκινήτους ἡ τῆς κράσεως ψυχρότης. Quibus verbis facilè intelligi poteſt ὀξυθύμους homines vehementer iracundos ac furioſis proximos ſignificare, taleſq; caloris cordis exuperantia fieri, quæ & facilè & vehementer ac-
F cenditur, ὀξυθυμίαν igitur hic Galenus non ſolùm pro præcipiti, ſed & acerba vehemẽtiá; iracundia vſurpat: quæ non ob ſolam rationis imbecillitatem, ſed & animoſæ facultatis vehemẽtiam fit: vt eius verba indicãt. Magno enim caliditatis exceſſu, iræ acerbitatem, ac inſanam temeritatem fieri docet.

Eſt autem his thorax hiſpidus, maximeq; pectus, & uicinæ hypochondrijs partes.

Thoracem totam eam partem vocat Galenus, quæ vtrinque coſtis circunſcripta, in
G priore quidem parte ad pectus & ſeptũ tranſuerſum, poſteriore ad ſpinam tendit. In hoc pectus continetur, inter lacertos collocatũ, & à collo ad ventrem vſque exporrectum. In medio thorace cor nõ ſolùm ſecundum longum, ſed & latum ac profundum collocatum eſt. Itaque calorem ſuum diffundit

antrorſum, retrorſum, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ac ſiniſtrorſum. Thorax igitur totus, præſertim autẽ pectus, quod cordi & magnis arteriis è directo reſpondet, vicinæ item hypochondriis partes, omniũ maximè hũc calorem ſentiunt: proinde omniũ denſiſsimos pilos habent, cum calor materiam H gignat, nempe fuliginoſum excrementũ vnde pili procreantur: vt antè diximus.

Magna autem ex parte corpus uniuerſum calidum reddit calida cordis intemperies: niſi iecur uehementer obſiſtat. Paulò pòſt *autem totius corporis ſigna recenſebimus.*

Cor natiui fons eſt caloris, quẽ in vniuerſum corpus per arterias tãquã riuulos quoſdã diffundit. Itaq; ſi ipſum vehemẽter calidum ſit, reliquũ corpus calidum eſſe neceſſe eſt, niſi iecur admodum obſtiterit. Fieri enim poteſt vt cor calidũ ſit, iecur verò frigidum: atque huius frigus, illius calorem mitigabit: quare corpus ipſum minus calidum A ſentietur, quàm pro caloris cordis ratione. Refrigeratur autem à iecore nõ ſolum cor, ſed & totum corpus, ſcilicet ſanguine, ſpiritu & vapore frigidiore, in cor à iecore, & in arterias à venis per communia earũ oſcilla

la trāſmiſſo. Anguſtiſsimas enim venas, ſenſumq́; ob exiguitatem effugientes, maiores venæ & arteriæ habēt, quibus ſanguinē, vaporē, & ſpiritū in ſe inuicē tranſmittunt, arteriæ quidem tenuiorē ac calidiorem, venæ B autem craſsiorem, minusq́; calidū: atq; mutua hæc tranſfuſio per venarum aperta oſcilla in toto fit corpore. Si igitur iecur frigidius ſit, ſanguinem vaporem & ſpiritum frigidiorem generabit. Quare ſanguinem & ſpiritum non ſolùm in corde ſed & arteriis omnibus per corpus ſparſis frigidiorem efficiet, proinde & vniuerſum corporis habitū, eo quidem magis, quo ipſe frigidior extiterit: cuius notas paulò pòſt recenſebimus.

Quinetiam thoracis latitudo, caloris eſt nota, niſi hic etiam uehementer C cerebrum obſtiterit: quoniam ut plurimùm ſpinæ medullæ magnitudo illi proportione reſpondet. Tanta quidem uertebrarum, quanta ſpinæ medullæ, magnitudo eſt: proindeq́; & totius ſpinæ. Cū ea autem parte quæ dorſo adhæret, thorax coniungitur, quemadmodum nauis cum carina: quocirca dorſum longitudine neceſſariò æquabit, latitudinem uerò

pro uertebrarũ ratione (cum ad craßitudinis earum proportionem conditus ſit) habebit. Cum uerò cordis calor exuperans ex primo ortu flatu diſtendat ac D *dilatet, ipſius calori proportione reſpõdebit. Quare ſi exiguum caput ſit, thorax uerò latus, maximum caloris cordis eſt argumentum. Si uerò id magnum ſit, thorax uerò paruus, cordis frigidioris maximeq́; propria nota eſt. Quòd ſi capiti proportione thorax reſpondeat, alijs notis cordis temperatura explicanda eſt, nullo ex thoracis magnitudine ſumpto indicio.*

Thorax cum ea ſpinæ parte, quam græci μετάφρενον, nos dorſum appellamus, iũctus eſt: non aliter atque nauis cum ſua carina. A collo autem vſque ad lumbos dorſum exporrectum eſt. Ex collo enim, dorſo, lumbis, & oſſe ſacro compacta ſpina eſt. Collũ E ſeptem, dorſum duodecim, & lumbi quinq; vertebras continent. Singulis dorſi vertebris vtrinq; ſingulæ coſtæ reſpondent, quare thorax neceſſariò dorſum longitudine æquat: ex qua cordis caloris notas nõ ſumit

Gal

Galenus, ſed ex latitudine quam efficit materiæ probæ ac ſequacis magnitudo, & caloris hanc extendentis ac dilatantis exuperantia. Contrà anguſtum & ſtrictum materiæ improbitas ac paucitas, caloriſque cordis penuria, hoc eſt natiua frigiditas. Materia autem ex qua coſtæ generantur, ſpinæ medul-
F la eſt: quæ ortum à cerebro, maximeq́; parte eius poſteriore habet. Igitur ſi cerebri materia pauca ſit & vitioſa, ſpinæ medulla, vt quæ ab ipſa naſcatur, nec multa nec proba eſſe poteſt. Sin multa ac bona eſt, nō neceſſariò quidem, ſed vt plurimùm medulla proba ac multa erit. Ferè enim hæc cerebro proportione reſpondet: cuius bonitatem ac magnitudinem oſtendunt capitis magnitudo & figura, vt prius docuimus. Non neceſſariò, ſed vt plurimùm, ſpinæ medullam cū cerebro proportionē habere antè diximus. Fieri enim poteſt vt optimè conſtituto ce-
G rebro partes quæ ab ipſo oriuntur, vitioſæ ſint, vt oculus, naſus, & reliquæ. Quoniam verò thorax coſtis compactus eſt ac conſtructus, hæ ſi quidem longæ ſint, latum: ſin breues, anguſtum ſtrictumq́ue thoracem efficiunt. Quoniam autem à vertebris naſcuntur, tantæ ipſæ ſunt, quantæ vertebræ. Et tantæ vertebræ, quanta ipſa ſpinæ medulla, quam cum cerebro proportionem

habere modò dicebamus. Quum rursus co ſtarum materiam, cordis calor extendit ac dilatat, magis minúsve pro ſua magnitudine: ſi vehemens validusque is ſit, multaque H ac proba materia ex qua coſtæ generantur, thorax neceſſariò latus erit: ſin exiguus ac imbecillus, materiaq; pauca ac cõtumax, anguſtus & preſſus thorax erit. Si verò pauca materia ſit, eaq; optima, calor verò magnus ac validus, latitudinem quidem amplã habebit, ſed minorem quàm ſi eius materiæ copia eſſet. Quòd ſi calor cordis exiguus ſit, materia multa ac cõtumax, latus thorax non erit, ſed magis tamen quàm ſi ea pauca ac male ſequax: modò vtrobique ad materiæ proportionem eſſet, hoc eſt vbi minus materiæ eſt, ibi minus caloris: & vbi plus materiæ, plus caloris: ſed vterque, vt dixi, calor debilior quàm poſsit materiam probè ex- A tendere ac dilatare. Igitur thorax pro vertebrarum longitudine latus erit, vertebræ verò longæ pro ſpinæ medulla, & caloris magnitudine. Itaque capitis paruitas, & thoracis latitudo, exuperantis caloris cordis eſt argumentum, vt qui modicã materiam in longas coſtas extẽderit ac dilatauerit. Exiguũ enim caput magnum cerebrum continere non poteſt: nec ex paruo cerebro multa medulla gigni. Capitis verò magnitudo, & tho

thoracis angustia, copiam quidem materiæ significat, sed caloris frigiditatem hanc distendere ac dilatare nequeuntem. Quòd si B thoraci caput proportione respondeat, hoc est si caput magnum sit, & thorax latus: aut caput paruum, & thorax angustus, aut vtrúque mediocre: cordis calor certò deprehendi nō potest: ideo aliis notis is vestigandus est: quas ex pulsibus, respiratione, aliisque id genus sumendas esse antè docuimus.

In frigidiore cordis temperie pulsus sunt mediocribus minores, non tamen necessariò tardiores aut rariores.

Cor, vt modò dicebamus, eo magis refrigerari cupit, quo ipsum calidius est: & mi- C nus, quo frigidius. Refrigeratur autem respiratione, & arteriarum pulsu. Igitur si calidius sit, magnum, celerem ac frequentem tum pulsum tum respirationem efflagitat, quibus aër multus attrahitur, & multus fuliginosus halitus expellitur, his enim modis, vt antè docuimus, plurimùm cor refrigeratur. Si verò frigidius sit, multa refrigeratione non eget: quare nec respiratione nec pulsu magno celeri ac frequenti: quanquam tamen non necessariò pulsus raritas ac tarditas cordis frigiditatē comitatur. Nam si arteriæ, vt aliquādo fit, minores sint, & spatiū

quod has capit, ita angustum, vt quantũ res D efflagitat, dilatari non possint, pulsus minores efficient quàm possint refrigerando cordi sufficere: quare celeritate & frequentia compensanda pulsus paruitas erit. Quòd si mediocris sit paruitas pulsus, & quæ cor satis refrigerare possit, celeritate & frequentia opus non erit: eam ob rem tardiores & rariores pulsus erunt. Quid pulsus minor, tardior & rarior sit, in commẽtariis nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus.

Respiratio uerò, si quidem thorax tanto minor sit, quanto cordis frigus uehemẽtius, pulsibus proportione respondebit. Sin maior quàm pro cordis frigoris uehementia, non solùm minor, sed & tardior & rarior erit. E

Si tanta, inquit, sit thoracis angustia, quã tum cordis est frigus, respiratio pulsui proportione respondebit. Quoniam enim in corde frigidiore pulsus necessariò minor est, sed non necessariò tardior ac rarior, vt antè declaratum est: & respiratio in eodem temperamento necessariò minor erit, sed non tamen necessariò tardior & rarior. Nã vt arteriæ paruæ in angusto spatio contentæ, tantum pulsum efficere non possunt,

qua

F quantus refrigerando cordi sufficiat: ita nec respirationem quantam necessitas requirit, paruus pulmo in angusto thorace efficit. Proinde addita celeritas ac frequentia est, quæ quod ad id munus implendum deest, suppleat. Ac si pulmo maior sit, & thorax amplior quàm pro cordis frigoris vehemẽtia: spirationem non solùm minorem, sed & tardiorem & rariorem mediocri efficiet. Minor enim ab amplo latoque thorace facta respiratio, maior esse potest quàm quæ ab angusto moderata fit. Relata enim ad suum thoracem, minor est: ad angustum verò, maior. Magnus enim thorax inspiratu vno quàm angustus plus aurit aëris, & expi-
G ratu plus fuliginis expellit: proinde cor magis refrigerat: quare neque celeritatem neque frequentiam requirit. Itaque thorax maior quàm pro cordis frigiditatis vehementia, natura minorem tardiorem ac rariorem respirationem habet.

Tales natura timidi sunt, diffidentes, torpentes, & cunctatores.

Frigidi cordis notę sunt ἀοργησία, δειλία, ἀτολμία, ὀκνία, λήθαργος, καὶ μελλησμὸς, id est, iræ vacuitas, quã lentitudinẽ latini vocant, timor, diffidentia, segnities, torpor, oppositæ quidem calidi cordis signis, de quibus su-

prà

prà abunde diſputatũ eſt, ἀοργητὸν autẽ Ari- H
ſtoteles vocat qui iraſci neſciat hinc ἀοργη-
σία, quam lentitudinẽ à latinis vocari mo-
dò dicebamus, τῇ ὀργῇ id eſt iracundiæ oppo
ſita eſt: quẽadmodũ δειλία τῇ θρασύτητι, hoc
eſt timor audaciæ. Timorem autem appel-
lant metũ mali appropinquãtis: audaciã ve-
rò animũ ad periculũ paratũ citra iudicium,
ἀτολμία & δειλία proximæ eſſe videntur,
ſed hoc inter ſe differũt, quòd δειλία metus
ſit impendentis mali & appropinquantis,
ἀτολμία verò diffidẽtia quædã rei ſiue aſſe-
quendæ ſiue fugiẽdæ, quaſi deſperatio, quæ
cõfidentiæ contraria eſt, ὀκνία metus quidã
eſt conſequentis laboris, ſegnitiẽ & deſidiã
appellãt, huic contrariũ eſt τὸ ἄοκνον πρὸς τὰς A
πράξεις, id eſt impigritas ad labores ſubeun-
dos, vt antè diximus, λήθαργον hoc loco nõ
pro cerebri affectu de quo ſuprà diſputatum
eſt, ſumit Galenus, ſed pro tardo ac torpẽte,
cui iudicio meo ὀξύθυμος opponi poteſt, id
eſt qui concitato ac feroci animo eſt, μελλησ-
μὸς cunctationem ſignificat, ἀπὸ τοῦ μέλλειν,
quod præter alia ſignificata tardare ac cun-
ctari ſignificat, hinc μελλητὴς, id eſt cuncta-
tor, à præterito μεμίλλημαι detracto cremen
to formatur. Perſpicuum igitur eſt hoc loco
nõ legendũ eſſe ἀμίλητοι, vt eſt in exempla
ribus Germanicis, ſed μελληταὶ: quod Gale- B

ni verba libro secũdo de tẽperamentis confirmãt. De eadẽ enim re ad hunc modũ scribit: ὡς αὔτως δὲ καὶ τῇ ψυχῇ μέσος ἀκριβῶς ἐστὶ θρασύτητός τε καὶ δειλίας, μελλησμοῦ τε καὶ προπεθείας, id est, Ad eundem quoque modum animo medius omnino est audaciæ & timoris, cunctationis & præcipitationis. Hæc igitur sunt frigidi cordis signa, quorum causæ suprà sunt expositæ.

Et glabrum pectus habent.

Vt pilosum nõ solũ pectus, sed & totũ thoracẽ cordis calor reddit: ita glabrũ, frigus, il- C le enim sanguinẽ torret ac vrit, & fuliginẽ ex qua pilus nascitur, procreat: hæc autẽ pituitosum humorem pilo generando ineptam.

De exiguitate autem eius differere, ut antè dictum est, oportet.

Thoracis latitudinem cerebrũ impedire potest. Nam si id paruum & imbecillũ admodum sit, & spinæ medulla exigua & imbecilla, thorax latus esse non potest, etiam si frigidum cor non sit, ob materiæ penuriã D quam spinæ medulla suggerit.

Quemadmodum & de corporis uniuersi calore.

Nã quẽadmodũ calida cordis intẽperies totũ corpus calidũ reddit, nisi iecoris frigus

cal

calori cordis obsistat, ita frigida frigidum, nisi eiusdem visceris calor impediat. Quod quemadmodum fiat, prius demonstratũ est.

Siccius autem cor duriores pulsus efficit.

Ex corde sicco siccæ nascuntur arteriæ: ex siccitate duritia, quę pulsum durũ reddit. E

Et iram non præcipitem quidem, sed feram, ac implacabilem.

Quemadmodum ferrum, vtpote siccum & durum, tardè accenditur, & accensum nõ promptè extinguitur, diuque calorem retinet: ita cor siccum non promptè excãdescit: & vbi excanduit, non facilè mitigatur: quare vehementius ac diutius concitatur: vnde animus ferus ac implacabilis redditur.

Vniuersumq; corpus ut plurimum aridius, nisi iecur obstiterit.

Cordis siccitas cum toto corpore per arterias communicatur: vt antè diximus: quare ipsum exiccat, nisi iecoris humiditas impediat. F

Humidioris cordis signa, pulsus molles.

Pulsus molles reddunt arteriæ humidæ ac molles. Quemadmodum enim ex siccitate duritia, ita ex humiditate mollities nascitur.

tur. Arteriæ igitur humidæ & molles sunt, quia cor vnde prodeunt, humidum est & molle.

Mores ad iram procliues, sed quæ facilè pacari poßit.

Mores affectiones animi sunt nobiscum genitæ, quæ nos ad agendũ proniores reddunt: à quibus (quoniã corporis tẽperamẽtũ sequuntur, vt abundè Galenus docet in eo opere cui titulus est, Animi mores corporis tẽperaturã sequi) cordis tẽperamenti signa sumũtur. Igitur qui humidũ cor natura habẽt, ingenio sunt ad irã procliui, sed quę facilè mitigetur: quoniam facilius immutatur humidum quàm siccum: vt aqua quàm ferrum, hinc fit vt pueri & mulieres promptius excandescant, & facilius compescantur. p. 110. p. 224. 229

G

Vniuersumq́; corpus humidius, nisi iecur repugnet.

H Cordis humiditas eadẽ ratione humidũ corpus efficit, qua siccũ siccitas, calidum calor, & frigidum frigus: nisi iecur obstiterit. quod qua ratione fiat, antè diximus. Hæc quidem de simplicium cordis temperaturarum notis.

In cõiugatis uerò primis cordis qualitatibus intemperaturæ ad hunc mo-

dum habent. Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt, magni, celeres, ac frequentes.

Explicatis simplicium cordis tẽperamentorum signis, ad compositorũ notas transit: atq; in primis calidi & sicci, quod pulsus durities, magnitudo, celeritas ac frequentia sequuntur. Durus autem pulsus fit ob arteriæ duritiam: duritia ob siccitatẽ, quam ab arido corde arteriæ nanciscuntur. Magnos verò, celeres ac frequentes efficit caloris vehementia, ob necessitatem, vt nuper diximus, fuseq; in commentariis nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus. Porrò autẽ celeriores ac frequentiores reddit calor siccus quàm humidus, etiam si æquali distantia vterque à mediocritate recedat. Siccus enim acrior est ac vehementior, nec multum febrili dissimilis: humidus verò blandior mitiorq; est, & mediocri propinquior. A B

Et respirationes magnæ, celeres, ac frequentes: multoq; magis celeritas ac frequentia maior fit, si thorax ad cordis proportionem auctus non sit.

Eadẽ ratione magnæ celeres ac crebræ respirationes sunt, qua pulsus, quibus omnino

no proportione respondent, si thoracis latitudo, caloris cordis magnitudini respõdeat. Sin minor latitudo quàm pro caloris vehemẽtia sit, minor quidem respiratio erit, sed
C celerior ac frequentior. Cum igitur thoracis latitudo, cordis calori respondet, tantum suo dilatatu thorax aëris accipit, quantus sufficit ad caloris vehementiam mitigandam: quare necessaria non est celeritas & frequentia respirationis. Quòd si angustior thorax sit, & cordis calor vehementior, respiratio minor erit quàm refrigerando cordi sufficiat: quocirca celeritate & frequentia compensabitur. Contrà si latior thorax sit quàm pro caloris vehementia, respiratio quidem maior erit, sed non celeris & frequens, vt ex antè dictis constare potest.

D *His autem maximè omniũ pectus ac hypochondria hirsuta sunt.*

Omnium temperamentorum calidum & aridum maximè humores torret ac resiccat, fuliginosáque in vasis excrementa gignit, ex quibus pilos nasci antè docuimus. Cor igitur quod in medio thorace collocatum est, si calidum aridumque sit, cum ipsum thoracem tum maximè pectus & hypochondria pilosa reddit.

Ad actiones uerò prompti sunt, animosi, celeres, tyrannicisq; moribus præditi. Etenim concitati animi sunt, ac implacabiles. E

Calor, vt prius ostẽdimus, facilè animosam vim ciet mouetq; ad id promptè agendum, quod bonũ esse ratio duxerit. Siccus quidem vehementius ac constantius: quare ad res agendas nõ solùm promptum ac celerem, sed & constantem fortemque animum reddit. Quòd si plurimum vtraque qualitas excesserit, non solùm concitatæ præcipitisque iræ sunt, sed & acerbæ ac implacabilis, hoc temperamento præditi, tyrannorumq; more sæuiunt, ac crudelitatem exercent. (Sunt autem tyrannici mores crudeles, violenti, tetri, sæui ac nefarii.) Accensus enim in F sicco, calor acrius pungit, ac vehemẽtius vrget: talisque diu perseuerat: quoniam non facilè restinguitur: vt ex antè dictis perspicuum est.

De corporis autem uniuersi temperamento, prætereà & de thoracis latitudine, ad eorum quæ antè declarata sunt proportionem differere oportet.

Si cor calidũ aridumq; sit, tale reliquum cor

corpus erit, nisi iecoris frigus & humor re-
G pugnet. Et thorax latus erit, nisi cerebrum obsistat: quemadmodum ex antè dictis facilè intelligi potest.

Si uerò humiditas unà cũ calore uincat, minus hirsuti sunt, quàm hi de quibus antè meminimus: non minus uerò ad res agendas prompti. Nec uerò feroci sunt animo, sed tantùm ad iram proni.

Quoniam humidum minus quàm aridũ torretur ac vritur, parciorẽ gignendæ fuliginι materiam suggerit. Quare minus hirsuti sunt qui calido humidoque corde sunt, quàm qui calido & sicco: siquidem ex fuliginoso recremento, vt sæpe diximus, pili ge-
H rantur. Non minus tamen ad actiones proni sunt, imo certè magis: quando quod humidum est, facilius quàm quod siccum, accenditur. Facilius quoque restinguitur: quare pertinacis iræ non sunt, nec sæui, animiq; ferocis.

p. 224. 225.

Pulsus autem molles sunt, magni, celeres, ac crebri.

Pulsus ideo molles dicũtur, quoniã arteriæ tactu molles sentiũtur, vtpote quæ humidæ sint. Ex humore enim mollities nascitur, queadmodũ ex siccitate duritia. Mol-

les igitur arteriæ ſunt, quòd cor, ex quo ipſæ natæ ſunt, eſt humidum, itaque magis dilatantur, ac contrahuntur: vnde pulſus maiores efficiunt, nam caloris vehementia id efflagitat, qua ratione celeres ac frequentes ſunt, ſed minus quàm ſi cor calidum & ſiccum eſſet. In hoc enim minores ſunt, ſed frequentiores ac celeriores, vt prius oſtendimus. Magnitudinem enim frequentia & celeritas compenſat, quemadmodum frequentiam & celeritatem magnitudo, cum cor humidum & calidum eſt. A

Et reſpiratio, ſiquidem thorax cum corde proportionem habeat, eandē quæ pulſibus ineſt, formam ſeruabit. Quòd ſi minor is ſit, tanto celerior ac frequentior, quàm antè commemoratæ, reſpiratio erit, quanto thorax minor extiterit. Si uerò temperamentum à mediocritate multum deflectat, præſertimq; ad humiditatem: præter ea quæ ſuprà retulimus, morbos ex humorum corruptione ac putredine procreabit. B

Notum ex antè dictis eſt, reſpirationem & pulſum inter ſe proportionem habere, ſi thorax tam latus fuerit, quanta eſt caloris C

vehementia. Tantum enim thoracis dilatatione aëris inspiratur, quantũ ad cordis refrigerationẽ est necessarium. Quòd si angustior thorax sit quàm caloris vehemẽtia, eo celerior ac frequentior erit, quo thorax minor, & cordis calor vehementior est. Cum enim respirationis magnitudine refrigerando cordis calori satisfieri non potest, celeritas & frequentia increscit, quæ quod ex magnitudine deest, supplet. Quòd si vtriusque qualitatis, maximè autẽ humiditatis, excesD sus magnus sit, morbis ex humorum putredine, opportuna hæc temperatura erit, cuius modi febres putres sunt, cum interpolatæ, tũ maximè continuæ, sanguis enim abũdantia vapori vias præcludit, quare difflari natiuus calor nõ potest: proinde in alienũ mutatur. Calidũ enim promptè alienũ calorẽ admittit, humidum verò natiuum non facilè seruat: vnde putredo nascitur, & ex putredine febris, vt in commentariis nostris in libros Galeni ad Glauconem abundè docuimus. Calidum autem & siccum corpus omnium maximè ignescit, transitque in febrem: sed propter siccitatem putredini minus obnoxium est quàm humidum. Igitur calida & E humida intemperies putridis febribus maximè obnoxia est: calida tantùm diariis, quæ etiam leui occasione in acutas & he-

ćticas tranſeunt.

Et expiratio inſpiratione maior & celerior eſt, in pulſibuſque celeris contractio.

Expiratione thorax, & arteriæ ſubmiſsione cõtractioneq; (quas diaſtolẽ & ſyſtolen græci vocãt) fumidũ emittũt halitũ: qui cũ in calidis & humidis copioſus ſit, magnã & celerẽ tũ expirationẽ tũ contractionẽ eſſe oportet: quocirca thoracẽ & arterias multũ cõtrahi oportet. Magnã dixi expirationem nõ ſolùm ad mediocrẽ relatã, ſed & ad inſpirationẽ. Magis enim vrget fuliginis abũdãtia, cuius gratia expiratio & cõtractio fit, quàm caloris vehementia. In calida autẽ & ſicca cordis temperie recrementa pauciora quidem ſunt, ſed magis vſta ac fuliginoſa quàm in calida & humida, vt antè docuimus: quare expiratio & contractio quàm in hac minor erit, niſi calor & acrimonia fuliginis expulſionem acceleret.

F

G

Humidioris uerò & frigidioris cordis temperamenti pulſus molles ſunt.

Non ſolùm molles ſunt pulſus, ſed & parui, tardi, ac rari. Molles enim eos efficit arteriç humiditas ac mollities, vt antè diximus. Parui autem, tardi ac rari ſunt, quoniam exi

guus

guus cordis totiusq́; corporis calor multum refrigerari non postulat. Hac ratione respiratio quoque parua, tarda ac rara erit.

H *Quatenus autē ad mores attinet, diffidentes, timidi, segnesq́; sunt.*

Hoc est, ἄτολμοι καὶ δειλοὶ καὶ ὀκνηροὶ, quos Galenus εὐτόλμοις καὶ θυμικοῖς καὶ ἄοκνοις opponit, de quibus antè abundè disputatũ est. Cum igitur εὔτολμοι præfidenti animo sint, ἄτολμοι viribus diffidentes erũt: θυμικοὶ autē animosi ac fortes: δειλοὶ timidi & ignaui. Cõtraria enim fortitudini ignauia est. ἄοκνοι verò seduli & impigri sunt, ὀκνηροὶ autē tardi & pigri. Quemadmodum igitur audaces, animosi & impigri calido sunt corde, ita diffidentes, timidi & pigri frigido. Calor A enim facilè ac vehementer facultatem ciet: frigus nec facilè nec vehementer, sed quod calor excitat, retundit.

Pectore glabro.

In frigido & humido corde sine pilis est pectus: hoc enim temperamentũ sanguinē non torret, nec fuliginem gignit, quare nec pilum: vt antè monstratum est.

Et quemadmodum promptè non irascuntur, sic nec pertinacis sunt iræ.

B Propensi ad irã nõ sunt qui frigidũ humi-

dumq; cor habent. Si quãdo tamen eos irasci contingat, non diu iram retinent, nec vehemẽter concitantur, sed placidius mouentur, statimq; mitigantur. Frigus enim tardè accenditur: humor accẽsum calorem leniorem ac placabiliorẽ reddit, nec diu retinet. Quare qui humidũ frigidumq; cor habent, hi neq; ad iram proni sunt, nec si fortè irascuntur, hanc diu retinent: nec vehementer concitantur, nec exacerbantur: sed, quemadmodum diximus, placidè mouentur.

Quæ uerò ad thoracẽ & uniuersum corpus attinent, ea non aliter explicare oportet, quàm quæ prius exposita sunt. C

Thoracis latitudo, vt antè diximus, cordis calori proportione respondet, nisi cerebrum obsistat: quemadmodũ reliquí corporis calor, nisi iecur repugnet. Fieri enim potest vt cor calidũ sit, cerebrũ verò exiguũ, paruum, ac crassæ duræq; substãtiæ, parũq; dilatanti facultati obtẽperans. Similiter & spinæ medulla parua & exigua esse potest, quod cũ accidit, thorax angustior erit, quã vt cordis calorem refrigerare possit. Cõtrà fieri potest vt cerebrum magnũ sit, & spinæ D medulla multa, cor verò frigidũ: quare thorax latior erit quàm cordis tẽperies requirat. Ad eundem modum iecur calidum, &

cor

cor frigidum: aut contrà iecur frigidum, & cor calidum esse cõtingit: vnde corporis calor cordis calori non respondet. Nam tum corpus aut calidius aut frigidius quàm pro cordis calore erit. Contraria enim iecoris temperies cõtrario cordis tẽperamento reluctatur, vt antè abundè monstratum est. Quòd si cerebrũ non obsistat, thoracis latitudo cordis calori, & respiratio pulsui proportione respondebit: quemadmodũ si ie-
E coris temperies, cordis temperamento respondeat, reliquum corpus cordis calori respondebit.

Frigidius autẽ ac aridius cor pulsus duros & paruos efficit: respirationẽ uerò (si quidẽ thoracis exiguitas cũ cordis frigore proportionem habeat) pulsibus respõdẽtẽ, sin is latior sit, rarã ac tardã.

Duri pulsus fiunt, vt antè sæpe iam diximus, ob arteriarum siccitatem: parui autem tum ob duritiam, quæ liberè distendi ac cõtrahi arterias non patitur: tum propter calo-
F ris exiguitatẽ, quæ nec fuliginosa recremen ta parit, nec multum refrigerari desiderat: quare neque arteriæ distentione eget, quæ aëris plurimum attrahat: neq; contractionẽ, quæ fuliginosi halitus copiam emittat. Ea-
dem

dem ratione neque pulſus celeritatẽ, neque frequentiam requirit. Reſpiratio verò, ſi quidem thoracis anguſtia, cordis frigori reſpondeat, cum pulſibus proportionem habebit. Rarior verò ac tardior erit, ſi anguſtior thorax ſit. Huius enim latitudo tantũ aëris haurire poteſt, tantũq; fuliginoſæ materiæ emittere, quãtum ad refrigerandum cordis calorem ſatis ſit: quare neq; celeritate neq; G frequentia eget. σύμμετρον ἀναπνοήν, non vt Leonicenus, moderatam reſpirationem, ſed habentem cum pulſibus proportionem vertimus. Perſpicuum enim eſt, reſpirationẽ in hoc temperamento non eſſe moderatã, ſed paruam: quemadmodum in calido magnã: & vtranque proportionem cum pulſibus habere, ſi latitudo thoracis, cordis temperiei reſpondeat. Itaque eandem cum pulſibus rationem habet reſpiratio, ſi thoracis paruitas cordis frigiditati reſpondeat. Sin latior ipſe ſit, raram hanc atque tardam efficiet. Nam eius magnitudo tantum aëris haurit, tan- H tumq́ue fuliginis emittit, vt frequentia & celeritate non egeat.

Hi omnium minimè iracundi ſunt: coacti tamen aliqua occaſione iraſci, iram retinent.

Frigus non facilè mouetur, præſertim cũ

ſic

ſiccitate iunctum. Si igitur frigidum & ſiccum accendatur, tenacius calorem retinet, quemadmodum antè diximus. Quemadmodum igitur qui frigido ſiccoque corde ſunt, tardè iraſcuntur, ſic conceptam iram difficilius deponunt.

Glabro autem ac debili omnium maximè ſunt pectore.

A Dubitari hoc loco poteſt, an omniũ cordis tẽperamentorũ frigidũ & ſiccũ, vt Galenus autumat, glabrũ pectus maximè reddat. Nam cũ fuliginoſa excremẽta (quæ quidem generãdis pilis materiã ſuggerũt) ex craſſo potius quàm liquido humore naſcãtur, ſicca & frigida tẽperies, quàm frigida & humida, pectus aut magis, aut ſaltẽ non minus piloſum reddet, ſi æquale vtrobiq; ſit frigus. Ex craſſa enim materia, ſi vratur, quàm tenui, plus fuliginis relinquitur: ex qua, vt modò dicebamus, pilus procreatur. Quòd ſi
B neutra vratur, ex neutra fuligo generatur, proinde nec pilus: quare non magis humida quàm ſicca cordis tẽperatura, modò vtraq; ęqualiter frigida ſit, pectus pilis replebit, ſed vtraq; glabrũ reddet. Vt autẽ dubitationẽ hanc tollamus, reuocanda in memoriã ſunt quæ paulò antè de pilorum origine docuimus, hos enim ex fuliginoſa materia generari

rari diximus, fuliginem autem ex crasso hu more retorrido: torreri verò à calore natiuo vehementius vrente. Itaq; qui calido & sicco temperamẽto sunt, hirsuti magis sunt. Sed nec id ad pili generationẽ sufficit. Nam in corpore gigni fuligo potest, quæ nisi ad cutim feratur, pilum non procreabit. Exire ad cutẽ non potest, nisi virtus quæ foras hãc C propellit, valida sit, & vias per quas exeat fuligo, suo impulsu fecerit. Vbi igitur in corpore iam genita fuligo est, & virtus potẽter pellit, cutis si dura non sit, facilè impulsæ fuligini cedit: atque non magno negotio format meatus: qui, nisi mollior cutis sit, permanent. Nam si mollior sit, ita vt in se concidat ac coalescat, non permanent meatus. Tẽpore verò durescit, atque sic viæ fiunt & permanent, pilusq; generatur, vt antè dictũ est. Quòd si nec calor adurens, nec materia cõmoda adsit, fuligo generari non poterit, proinde nec pilus. At si materia adsit, sed D desit calor qui hanc adurat: ne sic quidẽ pili materia generatur. Quòd si generetur, meatus verò per quos hæc transeat, non adsint, procreari pilus non poterit. Igitur frigiditas omnino inepta est ad pilũ producẽdũ, vt quę nec materiã pili generet, nec vias molliatur per quas ipsa exeat. His ita cõstitutis, disquirẽdum est an sicca & frigida quàm humida

mida & frigida tẽperies minus apta ſit ad pilum generãdũ. In vtraq; exiguus eſt ex hypotheſi calor, qui ſiccam materiã, vtpote minus idoneã, in fumũ & fuliginẽ minus reſoluere poteſt, humidã verò tãquã magis idoneã poteſt. Rurſus ſiccam cutẽ ac durã forare minus poteſt, in eaq; meatus efficere: humidã verò materiã facilius in fumũ & vaporem reſoluit: & cutem mollem minore negotio penetrat, & tandem aſsiduitate perforat. Igitur frigida & ſicca cordis tẽperies ineptior eſt ad pili procreationẽ, quàm frigida & humida. Neq; enim tã exiguus calor eſſe poteſt, qui materiam humidam non reſoluat, & mollem cutem non perforet: quod maiori negotio in ſicco temperamento fit.

De thoracis autem paruitate, & totius corporis frigore, eodem modo diſſerendum eſt.

Quemadmodũ in aliis tẽperamentis thorax latior vel anguſtior pro cordis calore vel frigore fit, ita in hoc tẽperamẽto, niſi cerebrum repugnet. Vniuerſum quoq; corpus ad cordis temperiem temperatum eſt, niſi iecur obſiſtat. Itaque ſi cor frigidum ſit, & thorax anguſtus vniuerſa corporis habitudo frigida erit: vt ex antè commemoratis perſpicuum eſſe poteſt.

Vbi unum cõmune in omnibus quæ dicta sunt, memorauerimus: nempe nos de moribus tam in hoc quàm in alio ope re ad temperamenti cognitionem proditis, non de bonis prauisq́; ex philosophia comparatis, sed unicuique congenitis, uerba fecisse. G

Mores sunt animi vel affectiones nobiscum genitæ, quæ nos ad agendũ proniores reddunt, vt antè diximus: vel habitus agendi cõsuetudine parti. Hi ex educatione præceptisq́; philosophiæ oriũtur: illæ ex primo ortu. Habitus natiuam tẽperiem non ostendunt, sed affectiones nobis ingenitæ, corporis enim temperiem sequũtur, vt antè diximus. H Possunt igitur qui optimis moribus natura præditi sunt, mala educatione ac institutione pessimi fieri. Et cõtrà qui ad prauos mores nati sunt, optimi, optima institutiõe ac educatione. In hac igitur tota de cordis tẽperamentis disputatione, de moribus non his quos cõsuetudine comparauimus, sed natura congenitis, verba fecit Galenus.

Iecoris calidioris notæ: uenarum latitudo.

Caloris proprium munus est dilatare ac disten

distendere sequacem ac obedientem materiam, quemadmodum antè diximus. Latitu
A do igitur venarum nõ solùm iecoris, sed & partium quas alunt, calorem significat: quales oculorũ venæ sunt, quæ vt antè declaratum est, calorem earum partium significãt.

Flaua bilis uberior, & in ætatis uigore, atra.

Ex sanguinis feruore flaua, ex vstione atra bilis, non solùm in iecore, sed & in toto genere venoso procreatur: quare eius redũdantia, earum partium caloris est nota, qui si augeatur, non solùm flauam, sed & atram bilem pariet. Augetur autẽ in florente æta-
B te, in qua sanguis torretur ac vritur: proinde atræ bilis copia aceruatur.

Calidior ipsis sanguis est, ob idq; corpus uniuersum, nisi cor repugnet.

Iecur talem procreat sanguinem, quale ipsum est. Si igitur id calidũ sit, sanguis quẽ gignit, calidus erit: quo cum alatur vniuersum corpus, calidum quoque ipsum erit: nisi cibus quo nutrimur, frigidus & humidus sit, ex eo enim genitus sanguis, frigidus & humidus est, nisi cordis frigus iecoris calorem impediat. Non enim aliter cor per arterias
C quàm iecur per venas vim suam in vniuersum corpus transfundit.

Hirsuta hypochōdria sunt, ac uenter.

Ex his quæ suprà diximus, satis intelligi potest hypochondriū & vētrem hirsutum esse, si iecur calidum sit. Materiā enim ex qua pilus generatur, calor generat.

Frigidioris autē, uenarum angustia, uberior pituita: sanguis, uniuersiq; corporis habitus, frigidior, nisi à corde calefiat. Glabra hypochondria sunt, ac uenter.

Contrariorum iecoris temperamentorū contrariæ sunt notæ. Quemadmodū enim calor venas dilatat, flatuque distendit, sanguinem ac vniuersum corporis habitū calfacit, bilem gignit, pilumque in hypochondrio & ventre procreat: ita frigus venas angustas efficit, refrigerat vniuersum corporis habitum, & pituitam gignit piloq; procreando inepta est. Adde quòd concoctioni, proindeq; sanguinis generationi parum aptum frigus est. D

Siccioris uerò, sanguis craßior ac paucior, uenæ duriores, uniuersus corporis habitus aridior.

Siccitas tenuem humorem absumit: sanguinem igitur crassiorem ac pauciorem efficit, & venas duriores, vniuersumque cor- E

po

poris habitum.

Humidioris: sanguis quidem uberior ac humidior: uenæ molliores: quemadmodum uniuersum corpus: nisi cor repugnet.

Humor ad concoctionem, proindeq; sanguinis procreationẽ efficacior est quàm siccitas. Præterea tantum abest vt humorẽ absumat, vt etiã conseruet. Molles igitur non solùm venas, sed & totũ corpus reddit, nisi cordis siccitas obsistat.

F *Calidioris uerò simul & aridioris iecoris signa sunt: hypochondria hirsutißima, sanguis craßior & siccior, flaua bilis plurima, & in ætatis uigore atra: uenæ amplæ ac duræ sunt: quẽadmodum & uniuersum corpus.*

Calor dilatat, vt diximus: cum siccitate autem iunctus, vehemẽter calfacit, resoluit, absumitq; ac torret humorẽ, siccatq; ac durat. Qui igitur iecoris sunt calidioris & siccioris, hypochondria hirsutissima habẽt, ob fuliginis quam eiusmodi temperamentum gignit, copiam. Sanguis quoq; in his retor-
G ridus est, crassus ac paucus, vt ex quo resolutus sit tenuis humor, hac quoque ratione

plurima bili, flaua quidē in iuuentute, inclinante verò ætate atra eorū corpus redūdat. Ex sanguinis enim feruore flaua, ex vstione atra bilis gignitur. Cæterùm eiusmodi naturæ venas amplas habēt, non simpliciter, sed quantum siccitas ipsa permittit. Minus enim latæ sunt quàm in calido & humido iecoris temperamento: proinde & sanguinis minus continent, vt mox dicemus. Ex siccitate duritia nascitur, nō solùm venarū, sed & vniuersi corporis. Resiccatur autē tum propriè à simili qualitate, tū resoluto humore. Plurima igitur ante vigoris ætatē bile flaua abūdat: post hanc verò atra, scilicet calore sanguinē adurente. Exēplaria græca quotquot vidimus, αἷμα παχύτερόν τε ἅμα καὶ ξηρότερον habent: Aëtius autem ὀλιγώτερον, quomodo vetus interpres legisse videtur. Crassiorem enim & pauciorem sanguinem vertit. Nos verò ξηρότερον legendum esse putamus, non ὀλιγώτερον. Multum enim sanguinem amplæ venæ cōtinent, nisi quis hāc temperaturam cum calida & humida conferat, quæ sanguinem vberiorem habet. H

Calor enim qui ex corde prodit, frigus quod ex iecore proficiscitur, uincere potest, quemadmodum frigus calorem. A

Quo

Quoniam antè Galenus docuit vniuersum corporis habitum sequi cordis temperamentum, si non contraria iecoris tẽperies obstet, & iecoris temperamentum, nisi cordis temperies obsistat: nunc ostendit quæ vtriusq; visceris qualitates magis minúsve vincant suas contrarias exuperantias, & quæ magis minúsve contrariis repugnent ac obsistant. Atq; in primis à calore & frigore quæ à corde manant, calorem & frigus quæ à iecore profluũt, superari posse scribit. Nã qui à corde prodit calor, vniuersum corporis ha
B bitum calidum reddit: etiã si quod à iecore manat frigus, renitatur. Et quod ab eodem corde proficiscitur frigus, hoc est caloris exiguitas (non enim cor tam frigidum esse potest, vt qualitatum mediocritatem excedat) vniuersum corpus frigidũ efficit, etiam repugnante qui à iecore venit calore. Sed certè ex hoc oriri dubitatio potest, an cor calidum aut frigidum, corpus in contrarium mutare posit, iecur verò non posit: cum pa ribus viribus pugnent. Nam antè dictarum contrariarum qualitatum exuperantiam parẽ esse ponimus: quare neutra harum alterã vincere potest secundum Aristotelis senten
C tiam, sed par lucta esse debet. Cæterùm repugnare auctor sibi ipse videtur, cum antè sæpe dixerit cordis calorem calidum, & fri-

gus frigidum corpus totum efficere, vbi iecoris temperies non obsisteret, quibus verbis constat iecur suo frigore cordis caloré, & calore frigus impedire posse quo minus calidum aut frigidum corporis habitum efficiat. Vt dubium hoc diluamus, scire licet cor omnium partium corporis calidissimũ esse, nõ solùm facultate, sed & re ipsa: ab ipsoq; reliquas partes, quæ tantùm facultate calidæ aut frigidæ sunt, calefieri: ita vt si cor calidum in præsentia esset, protinus totum corpus calefaceret, quod in febribus contingit: D
quemadmodum si id frigidum esset, totum corporis habitũ refrigeraret. Sanguis enim & spiritus calorem à calido corde suscipit: calidi sanguinis contactu & spiritus ab ipso profluentis reliquum corpus calefit. Ad eundem modum si cor frigidũ sit, sanguis quoque & spiritus qui ab eo profluit, frigidus erit, proinde vniuersus corporis habitus frigidus. Transfunditur enim is per venas & arterias in corpus vniuersum. Cũ igitur natiui, vt diximus, caloris fons cor sit, indesinẽterq; sanguinem & spiritum in corpus transmittat, hi si calidi sint, calidum: si frigidi, frigidum corpus efficiunt, tantum quidẽ, quantum hi calidi vel frigidi sunt. Tam frigidi E
autem aut calidi sunt, quàm cor à quo ipsi manant, calidum aut frigidum est. Quoni

niam igitur ſanguis calorem ſuſcipit à corde, nō plus is calfieri poteſt, quàm cor ipſum permittit. Siue igitur id calidius ſit, ſiue frigidius, hoc eſt minus calidum, vt antè expoſuimus, ſemper contrariam ſanguinis temperiem ſuperabit: proindeque corporis habitum ſibi ſimilem efficiet: niſi fortè (quod rarò accidit) iecoris calor vehemens hunc calfaciat. Nam tum frigori quod à corde manat, hic obſiſtere poteſt, quemadmodū antè ſæpe dictum eſt.

F *Siccitatem uerò cor humidius in cōtrarium mutare non poteſt.*

Quemadmodū calorem naturaliū actionum opificem cor vniuerſo corpori diſtribuit, ita iecur ſanguinē, ex quo particulæ corporis omnes aluntur ac augentur, quem ſi ſicciorem craſsioremque generarit, totius corporis habitum ſicciorem eſſe oportebit, ac denſiorem: neque cordis humiditas hunc in contrarium mutare poterit. Tam humidum enim cor eſſe non poteſt, vtpote quod natura admodum ſiccum ſit, vt ſiccitatē quæ à iecore proficiſcitur, vincere poſsit. Quan-G tumlibet enim à ſuo natiuo temperamento, nempe vehementer calido & ſicco receſſerit, nunquā tamen quatuor qualitatū mediocritatē excedet. Quare cum humidū id aut

frigidum dicimus, ad sui generis temperamentum referre, vt modò dicebamus, oportet. Adde etiam quòd magis renititur quàm humiditas: quemadmodum calor potentius agit quàm frigus.

In harũ autẽ qualitatũ medio, iecoris humiditas consistit, utpote quæ magis à cordis siccitate uincatur, quàm siccitas ab humiditate, sed minus tamen quàm calor, atque etiam longè minus quàm frigus. Ipsa enim omnium iecoris qualitatum facillimè superatur. H

Mediam sortitur naturam inter alias tres iecoris qualitates humiditas. Prõptius enim hanc cordis siccitas vincit, quàm ipsa cordis siccitatem. Nã cor, vt modò dicebamus, natura persiccum est: cuius si iusto auctior sit siccitas, potentius exiccat quàm contraria iecoris qualitas humectet, quare prõptius cordis siccitas iecoris humiditatẽ vincet, quàm contrà iecoris humiditas cordis siccitatem. Cæterùm eadem iecoris humiditas minus superatur à cordis siccitate, quàm eius calor à cordis frigore. Nam cordis siccitas etsi humiditate iecoris potentior sit, inualidius tamen hanc vincit, quàm cordis frigus iecoris calorem. Ostensum enim prius est, cor- A

dis

dis frigus nihil aliud esse quàm exiguum calorem, qui nõ solùm facultate, sed & re ipsa calfaciat reliquas corporis partes: quæ ex se quidem partim calidæ, partim frigidæ sunt, idque tantùm facultate: re ipsa verò ex accidente, scilicet accepto à corde calore: qui quantus est, tãtum, vt diximus, calfacit. Itaque mirum videri non debet si cordis fri-

B gus, hoc est exiguus calor, potentius iecoris calorem vincat, quàm eius siccitas iecoris humiditatem. Atque etiam longè minus iecoris humiditas à cordis siccitate superatur, quàm eius frigus à cordis calore: imo facillimè ex omnibus iecoris qualitatibus frigus à sibi contrario cordis calore vincitur. Siquidem hic, vt modò dicebamus, maximus ac potentissimus est, cuius vi & assiduo affluxu vniuersus corporis habitus calefit.

Constat igitur, quòd in idem conspirantibus utriusque principij tempe-

C *ramentis, corpus totum pro illarum uiribus omnino afficietur: cuius notas pòst explicabimus.*

Si altera tantùm qualitatum iecoris vel cordis contraria, altera etiam repugnante obsistenteque, vniuersum corporis habitũ,

vt modò dicebatur, immutare, ac sibi simi-lé efficere posſit, vt (verbi gratia) calor cali dũ repugnante frigore, & ſiccitas ſiccum re-luctante humiditate: longè magis eundem immutabunt conſpirãtia in idem vtriuſque viſceris temperamenta, quæ reliquæ corpo-ris partes ſequuntur. Iecur enim materiam qua alũtur, miniſtrat: cor verò calorem ſug- D gerit, qui materiam hanc diſpenſet. Qualia igitur hæc duo viſcera fuerint, tale omnino corpus totũ erit: cuius notę deinceps dicẽtur.

Humidius autem ſimul & calidius iecur minus quàm calidius & aridius hirſuta reddit hypochondria.

Ex his quæ antè declarata ſunt, ſatis pa-tere poteſt hypochõdria minus hirſuta eſſe in calido & humido iecore, quàm calido & arido: quoniã calor cũ ſiccitate iunctus ve-hemẽtior eſt, magiſque deurit: proinde vbe-riorem fuliginoſorum recrementorũ vim, ex quibus pili naſcuntur, gignit. Cum humi-ditate verò mitior eſt calor, minusq; humo E rem torret: quare pauciorem fuliginẽ parit.

Plurimum uerò ſanguinis gignit, magnasq; uenas efficit, & corporis ha-bitum humidiorem ac calidiorem, niſi cor repugnet.

Cal

Calor, qualitatum omnium efficacissimus est, solusque immutandi cibi ac coquendi rationem obtinet. In ventre enim succum quem chylon Græci vocant, in iecore verò sanguinem efficit, qui ad corporis alimoniam in venas transmittitur. Hanc calo-
F ris actionem humor iuuat. Nam caloris contactu ac mistione cum cibo, concoctio fit. Contactum verò ac commistionem commodiorem reddit humor, vt sensus ipse testis est. Si quæ igitur miscētur, liquida sunt ac humida, facilius coquuntur. Itaque si tam calor quàm cibus humidus sit, proba fiet mistio atque concoctio. Hinc constat cibum humidum facilè, siccum ægrè à ventre confici: & pueros, aliosq; quibus caloris substantia humidior est, melius non solùm coquere, sed & apponere, glutinare, nutrire, dilatare ac augere corpus. His ita habentibus, con-
G stat iecur humidum sanguinis plurimum generare. Calor enim multus cibum in sanguinem mutat, maximè si cū humiditate cōiunctus sit, qui non solùm coctionem (vt diximus) iuuat, sed & sanguinis à calore confecti resolutionem ac dissipationem impedit. Quare necessariò iecur calidum & humidum sanguinis copiam procreabit: atque vniuersum corporis habitum calidiorem ac humidiorem reddet, nisi cordis siccitas

obst

obſtiterit: quæ, vt diximus, iecoris humiditatem ſuperat. Venas quoque magnas efficiet. Calor enim ſua vi dilatat, & humiditas calori dilatanti paret. Atque hæ quidem notæ ſunt vbi modicè vtraque qualitas exuperat. H

Si uerò utraq; qualitas naturalẽ modum uehementer exuperet, morbo ex putredine, humorumq́; uitio corpus promptè corripietur. Atq; etiam magis, ſi aucta ſit humiditas, non multùm uerò calor: contrà uerò ſi parum quidem aucta ſit humiditas, plurimùm uerò calor, humorum uitio minimè laborat.

Quemadmodũ ex immodico cordis calore & humore febris aliique ex humorum vitio morbi naſcuntur, ita ex iecoris intemperie calida & humida: vt quæ omnium maximè corruptioni & putredini ſit obnoxia: præſertim ſi humiditas calorem exuperet. Facilè enim natiuus calor in humido diſsipatur, & alienus immittitur: quod nihil aliud eſt quàm putreſcere: vti abunde in commentariis noſtris in libros de curandi ratione ad Glauconẽ docuimus. At ſi calor maior ſit, humiditas verò minor, affectus ex humorum vitio non gignentur. Siquidem calor A

nat

B natiuus maior ſeſe aduerſus alienum melius tuetur: in humiditate quoque minore minus diſſoluitur.

Humidius autem ac frigidius iecur glabra habet hypochondria: magisq́; pituitoſum ſanguinem gignit, unà cum uenarum anguſtia. Vniuerſum corpus ſibi ſimile reddit: niſi cor in cõtrariũ mutet.

Facilè intelligere poteris qua ratione venas anguſtas & nuda pilis hypochondria ef-
C ficiat iecoris frigus & humiditas, ſi quæ de pilorum generatione, & venarum dilatatione prius diximus, memineris. Quod autem pituitoſum crudumque ſanguinem gignat caloris imbecillitas, nemo arbitror ignorat, qui vim caloris norit. Immodicus enim eliquat, torret, ac vrit: debilis cruditatem parit: mediocris autem probè concoquit, ac maturat. Si autem exiguus ſit ſimul & humidus, miſceri quidem cum re alteranda poterit, ſed minus quàm ſi validus eſſet. Nam quo vehementior eſt, eo facilius penetrat, ac meatus ſubit: præſertim ſi eius
D ſubſtantia tenuis ſit. Quo verò imbecllior, eo minus id efficit, ſed eſto miſceatur cum re alteranda, parum tamen ob imbecillitatem immutabit: proinde ſanguinem ſemicoctum

ctum hoc est crudum & pituitosum efficiet: vnde vniuersus corporis habitus frigidior ac humidior erit.

Frigidius autem & aridius iecur paulum sanguinis gignit: angustasq; uenas efficit, & hypochōdria glabra reddit, nisi & hic cor quoque uicerit.

Frigida & sicca iecoris intēperies ad naturæ opera omnium ineptissima est: ideo omnium pessimè concoquit, apponit, glutinat, & nutrit, dilatat & auget. Siccitas enim E contactum & mistionem caloris cum re immutāda remoratur: frigus verò, hoc est caloris imbecillitas, immutationem ac concoctionem, vt ex his quæ antè diximus, constare potest. Qui igitur frigido siccoq; sunt iecore, omnium minimū sanguinis habēt, venas angustissimas, & nudissima pilis hypochondria.

Testium temperamentum calidum quidem in uenerem pronum est.

Natura hominē, vt Galenus scribit, esse immortalem (si fieri potuisset) optasset: sed F cum per caducam fluxamq; materiā, nimirū ex elementis cōtrariis constantē, nō liceret, generis immortalitatē excogitauit. Gignēdi enim ac concipiendi instrumenta condidit,

dit, quibus vim quãdam ingenuit, qua sui similem procrearet. His igitur instrumentis ingens veneris desideriũ, ac ineffabilem voluptatem adiunxit: atque etiam efficiendæ elaborandæq; materiæ vnde gigneretur, facultatem tribuit. Materiam in vterum concipientem, coniectam, atque alimentum ex concipientis corpore nactã, in varias partes digessit, nempe pedes, manus, caput, ventrẽ,
G & cætera. Quæ formam figuramq; idoneã nacta, vitam assumit, atque tandem in lucẽ editur. Instrumenta autem generationis, vasa sunt quæ à semine Græci spermatica dicũt, testes, & pudendum. In vasis sanguis in semen primùm mutatur: in testibus elaboratur ac perficitur: & in veneris opere per pudendi meatum in mulieris vterum immittitur. Vtriusq; enim partis confrictu sensus titillantur, & ad seminis spiritusq; excretionem genitales partes cum summa suauitate
H excitantur: atque sic in mulieris vterum per viri genitale ex testibus excutitur. Confricari autẽ eiusmodi partes non possunt, nisi rigidum durumque genitale sit, minimeque flexibile. Tale autem fit, neruo eius cauo, qui ab ossium pubis copulis ortum habet, spiritu impleto, quem à corde per arterias recipit, vt Galenus docet. Venas enim & arterias habet pro sui magnitudine amplas,
in

in quibus vapor generatur ad eius etiam arrectionem. Eiusmodi autem venæ & arteriæ à magna vena & arteria qua parte in crura sparguntur, ortum habent. Appetitrix facultas à iecore prodit, spiritus & calor à corde in genitale transfunditur. Porrò autem A vasa originem habent, dextrum quidem à vena caua & magna arteria quæ secundum dorsum extant sub emulgentibus: quare purior ac syncerior sanguis & spiritus per eas defertur ad dextrum vas, & ab eo ad testem eiusdem partis. Sinistrum verò ab emulgente sinistra, & arteriæ ramo qui ad renem sinistrum fertur. Ab ea quæ ab emulgẽte proficiscitur, ramus nascitur qui ad dextrã partem mittitur. Per hunc exiguam serosi humoris portionem ea pars accipit, ad vtilitatem quam mox docebimus. Sanguinem igitur qui ad vas & testem fertur sinistrum, im B purum, excrementosum, liquidum, serosum natura esse voluit, vt sinistra frigidior esset, & ad fœminarum procreationem aptior, nã & fœminas procreari ad generis conseruationem oportebat. Ex dilutiore enim sanguine fœminæ generantur, & crassiore mares. Præterea acriorem fecit eiusmodi sanguinem, vt pruritum moueret, vnde veneris desiderium nascitur. Dum enim hic incaluit, genitales partes titillat, ac pruritũ mouet,

net,ad excretionemq́; excitat seminis, quòd suo motu maximam voluptatẽ afferat, quã geminat spiritus calidi copia, dũ exire gli-
C scit. Ex his patet genituram quo calidior acriorq́; fuerit,atq; etiam vberior,eo magis genitales partes titillare,pruritumq́; moue-re,proindeq́; in excretione maiorem volu-ptatẽ afferre:quemadmodũ & spiritum quo calidior vberiorq́; fuerit. Facit ad hanc vo-luptatem efficiendam genitaliũ partiũ sen-tiendi præstantia. Eximio enim sensu à na-tura præditæ sunt, vnde & validissima ex-pultrix facultas est:quæ quo potentius ac ce lerius mouet, eo maiore voluptate afficit. Atque hæc masculo & fœminæ communia sunt. Præter hanc autem voluptatem fœmi-
D na vtero tum attrahente suggenteque, tum cõcipiẽte virile semẽ, mirè delectatur. Sala ciores igitur sunt,ac in venerem proniores, qui calidos habent testes:quoniam calidam acremq́; genituram titillantem, eamq́; non paucam conficiunt : vnde salacitas procliui-tasque in venerem nascitur.

Mares procreat, & fœcunda est.

Sexu mas & fœmina distinguuntur. Sexũ ἀπὸ τῆς ἕξεως dici volunt, quòd is habitus sit ac forma qua masculus & fœmina differt, hanc sexus discretionẽ efficit formatrix fa-

cultas, quæ calore natiuo tanquã instrumen E
to vtitur, vt mox dicemus. Hæc diuina quę-
dã vis est, genitis rebus ab illo summo pru-
dentissimoq; opifice ac conditore deo im-
missa, quæ nõ solùm formã figuramq; illis
pro vsu cui quæq; dicata est, cõmodam tri-
buit, sed & eas pulcherrimo ordine collo-
cat, ac certo nũero iustaq; magnitudine cõ-
dit. Atq;, vt semel dicã, oĩa optimè rectissi-
meq; pro sua cuiusq; dignitate efficit, cũ in
cæteris reb⁹, tũ maximè in hoĩe, in cuius cõ
stitutione nihil prorsus vacat, nihil deficit:
imò nihil est qđ boni alicuius gratia cũ sum
mo decore factũ non sit. Formatrix hæc fa F
cultas vtitur natura, hoc est calore naturali,
aliisq; qualitatibus, tanquã primario instru
mẽto, cui⁹ munus est res diuersi generis dis-
iungere, & eiusdem generis cõiungere: vt
autor est Aristoteles. Hic igitur corporis no
stri partes dissimiles dissociat, vt osseas à
neruosis, neruosas à carnosis, & reliquas pa-
ri modo. Contrà verò similes cogit, vt os-
seas cũ osseis, carnosas cũ carnosis, &c. For-
matrix verò facultas formam, situm, magni
tudinem, & numerum illis tribuit, sed inte-
rim natura materiam ad id commodam effi
ciente, eamque distendente, & propellente G
quò formatrix facultas statuerit. Hæc igi-
tur naturali calore aliisque qualitatibus ad-

iuta, materiam nacta obtemperantem ac sufficientem, formam situm & magnitudinem commodam efficit, illamque in totidem numero partes digerit, quot ad rectè probeque exercendum munus institutum requiruntur. Contrà si cum imbecillitate natura materia contumax sit, formationis principium tardius admittet, & ad finem perfectionemque imbecillius perueniet, ita vt foras propelli promique nõ possint quæ alioqui eò peruenissent: quales externæ partes
H sunt, vt manus, crura, digiti: quæ interdum breuiora curtioraque sunt, quàm vt suo officio probè fungi possint. Ex genitali igitur semine calidiore beneque sequaci fœtum probè commodeque hæc virtus formabit (præsertim si qui hoc concepit vterus, calidus robustusque sit) & genitales partes foras promet: quod nihil aliud est quàm mares generare. Porrò autem calidum semen, calida genitalium temperies, præsertim testium, gignit: quorum munus esse elaborandi seminis antè diximus. Calida igitur eorum temperies, masculorum est procreatrix: quoniam fœcundum semen generat, quodque formationem facilè admittit.

A *Pilisque genitalia, & quæ circũ ea*

ſunt partes, celeriter replet.

Ex his quæ de cordis & iecoris calida tēpe rie ſuprà retulimus, perſpicua hæc ſunt: quare ſuperuacuū foret ea rurſus demonſtrare.

Frigidius uerò contraria efficit.

Hoc eſt, aptū veneri nō eſt, infœcūdū eſt: & ſi quando generat, fœminas potius quàm mares gignit. Glabras genitales partes habet. Hæc enim ſunt frigoris teſtiū notæ. Frigidam enim genituram tēperamentum hoc procreat, ideoq; parùm acrem, parumq; titillantem, & venerem ciētem: quare ſalaces hi non ſunt qui frigidos habēt teſtes. Quòd ſi quando genituram hanc vterus concipit & retinet, fœminam potius quàm maſculū formāt: frigus enim formationi reluctatur, nec foras promit teſtes: & ſiquando mares generentur, hi morboſi, aut nō vitales naſcūtur: Nam malè temperati conformatíque ſunt. Ineptiſsimum enim eſt ad omnem naturæ actionem frigus: vt antè docuimus. Quòd autem genitales partes, & quę circū eas ſunt, pilis nudet frigida teſtium intemperies, ſatis ex antè dictis conſtat.

B

C

Humidum multam humidamq; genituram parit.

Humor, vt antè diximus, omnē concoctio

ctionem iuuat, non resoluit, sed conseruat.

Siccum uerò paucam & mediocriter crassam procreat.

Siccitas tenuem humorem tantùm exiccat, non etiã resoluit: ideo mediocriter crassam genituram efficit, ac paucam.

D *Craßißimam uerò ac fœcũdißimam calidius ac siccius.*

Siccitas per se, vt antè diximus, exiccat: calor verò per accidens, nimirum tenuẽ humorem resoluendo. Calida igitur & sicca testium temperatura omnium crassissimum semen gignit: sicca autem tantùm mediocriter crassum, vt antè docuimus. Fœcunda autem calida & sicca genitura est, vt quę citò crassescat, cogatur, citóque formam recipiat: nisi tanta esset siccitas ac crassities, vt tractui contumacem materiam ac malè sequacẽ redderet. Facilè igitur crassum semẽ formationẽ recipit. In ossa enim promptè
E concrescit, ac durescit: in neruos extẽditur: in venas & arterias excauatur: & vt semel dicam, in omnem aptam commodamq́; formam figuratur caloris beneficio: qui, vt antè diximus, primum formatricis facultatis instrumentum est. Calor enim ac copia spiritus distendit ac dilatat: vt antè diximus.

Initioq́; ſtatim animans celeriter ad uenerem excitat.

Calor & ſiccitas genitalium partium citò ſanguinem in genituram mutat: atque eum acrem efficit, & ad titillandum & pruritum ciendum aptum: promptè igitur facultatem ad excretionem ſtimulat, ac venerẽ excitat. F

Cæterùm talibus celerrimè genitales circũq́; omnes partes ſurſum uerſus ad umbilicum uſq;, deorſum uerò uſq; ad media femora pilis replentur.

Quemadmodum cordis & iecoris, ita teſtium calida & ſicca intemperies, pilorũ denſitatem gignit. Sanguinem enim torret ac vrit: vnde fuliginoſa excremẽta generãtur, ex quibus pili, vt ſæpe diximus, naſcuntur. G

Eiuſmodi temperatura ad uenerem multum quidem concitatur, ſed ea celerrimè ſatiatur: quæ ſi uiolenta ſit, noxam adfert.

Ad venerẽ cõcitat geniturae copia, calor, & acrimonia. Calida igitur & ſicca teſtium temperies, vt quæ ſemen maximè calidum & acre gignat, maximeque genitalium partium ſenſus titillet, ad venerem ſtimulatur ruitque magno impetu ac voluptate. Sed vt

H voluptas magna eſt, ita ſtatim hæc venere ſatiatur, quæ ſi violenta ſit, lædit: elangueſcit enim maximè virtutis robur ſeminis excretione, quã magna ſpiritus reſolutio ſequitur. Nam quo voluptas maior eſt, eo ſpiritus maior copia emittitur: veneris enim dulcedine ac titillatione allıcitur, atque vnà cũ ſemine excernitur, eo maiore copia, quo voluptas maior. Cæterùm voluptas eo maior eſt, quo genitalium facultas valentius expellit. Quod maximè accidit vbi ſenſus inſignis eſt, facultas robuſta, & materia quæ expellitur, vehementer ad excretionem ſtimulat. Hæc enim tria calidis & ſiccis teſtibus accidere ſolent: quare cum maiore voluptate, maiorique ſpiritus iactura, ac robo-
A ris reſolutione, eiuſmodi temperamẽto donati venerem exercent: hinc fit vt citò ea ſatientur: nec rurſus hanc appetant niſi longo pòſt interuallo, ob genituræ quæ relinquitur in genitalibus partibus, paucitatẽ. Quòd ſi hanc identidem exercẽdo, vis naturæ adferatur, magna fit virium iactura. Corpus enim frigidius redditur, ac imbecillius, ſicciusque. Præterea cum paucum ſemen habeant, exiguum omnino erit quod alendis ſolidis corporis partibus poſt nimiam venerem relinquitur: atque ſic totum corpus marceſcet.

Coëuntibus autem calore & humidi- B
tate, minus quidē hirſuti ſunt, ſed genitu-
ra magis abundant, tametſi quàm cæteri
ueneris appetentiores non ſunt, ſed huic
innocentius indulgent. Quòd ſi ambo,
nempe calor & humiditas, multū exceſ-
ſerint, nō ſine incommodo à uenere ab-
ſtinent.

Oſtēſum ſuprà eſt calorē immutādi vim habere, humiditateq; iuuari. Teſtes igitur calidi & humidi geniturā optimè cōficiūt. Calor enim ſanguinē in ſemen mutat: & humiditas nō ſolùm hanc mutationem iuuat, ſed & ſeminis reſolutionem impedit, quæ C
alioqui à calore fieret. Abūdat igitur ſemine calida & humida teſtiū tēperies: nō tamē quàm cæteræ venerē magis appetit, cū eius ſemen blandū ſit, minimeq; acre ac titillās. Sola igitur multitudine, nō etiā acrimonia facultatē irritat: itaq; minori incōmodo indulget hæc veneri quàm reliquæ. Imò ſi calor & humiditas ſupra modū aucti ſint, non ſine magna noxa à venere abſtinebit. Diu enim retentum ſemen, in prauā qualitatem mutatur, grauius enim quàm ſanguis corrū-
pitur, quod fit cum genitalium partium vir- D
tus, ſeminis multitudini moderandæ impar eſt.

eſt. Nam quemadmodum venter vberiorẽ cibum malè concoquit, & venæ copioſiorẽ ſanguinem: ita vaſa ſeminaria ac teſtes ſemi nis multitudinẽ non probè moderantur: vnde neceſſariò temporis ſpatio in aliã qualitatem mutatur, quæ aut capitis grauitatem, aut cibi faſtidiũ adfert, aut hũc vitiat: aut torporem ac ſegnitiem, mœſtitiam, terrorẽ, & alia grauia accidẽtia inuehit, quę Galenus libro ſexto de locis affectis, viris quibuſdã accidiſſe ſcribit qui venere abſtinuerãt. Præter hæc aũt accidẽtia, ſuffocationẽ quoq; ex vtero mulieribus venere abſtinẽtibus indu
E cit. Sed de his alio loco fuſius diſſeremus.

Si uerò humidiores ac frigidiores natura teſtes ſint, uicinas partes pilis nudas habẽt, tardeq́; uenerẽ exercere incipiunt, nec ad eam ruunt. Aquoſam autẽ & tenuem habent genituram, infœcundam, & ex qua fœminæ procreantur.

Glabras effici partes teſtibus vicinas, ſi quidẽ hi frigidi & humidi ſunt, ſatis ex his quæ antè declarata ſunt, patere poteſt, quẽadmodum & quòd ſerò cõcubitum ineant. In his enim ſemen tardè gignitur, atque id
F quidem frigidum & humidum: quare aut ſterile infœcundumq́ue eſt, aut fœminas

generat. Principium enim formationis, vt antè ostensum est, ægrè admittit, & si admittat, imperfectè formatur.

Frigidior uerò & siccior tẽperies reliqua alia habet antè declaratis similia: semen uerò omnino crassum & paucum obtinet.

Frigida & sicca testium intemperies, in omnibus frigidæ & humidæ, præterquam in seminis crassitudine & multitudine, similis est. Vtraque enim tardè venerem exercere incipit, ad eamq́ue parũ concitatur. Vtraque sterilis atque infœcunda est, aut certè fœminarum procreatrix. Sed hoc inter se differunt, quòd frigida & humida copiosius & liquidius, frigida verò & sicca parcius & crassius semen habet. Frigus enim vtrique commune, communia quæ antè retuli accidentia inuehit: humiditas autem liquidum & multum, siccitas verò crassum ac paucum gignit. Ex his patere potest, eorum qui testes habent frigidos, corpus vniuersum imbecillum infirmumq́ue esse. Nam cum inutilem, vt dictum est, habeant genituram, malè solidæ eorum partes aluntur: quare robustæ esse non possunt, quoniam basis hæ sunt totius corporis ac fundamentum, quo

inf

G

H

infirmo, reliquas corporis partes infirmas esse necesse est. Non igitur ab re Homerus ille ingeniorum vertex, Martem cum Venere coniunxit: vt ostenderet bellicosos venereos esse, hoc est probam genituram habere, qua solidæ corporis partes aluntur, & robur assumunt.

Quòd autem totius corporis habitus cordi & iecori similis sit, prius diximus: ei uerò similior est, quòd unã quãlibet ex primis qualitatibus, quas agentes uocant, potentiorem habet.

A Iecur, vt antè diximus, materiam suggerit qua corpus vniuersum alitur: cor verò calorem qui hanc conficit, & in substantiã corporis mutat. Vbi igitur eorum viscerũ qualitates coëunt, totum corpus omnino simile his esse necesse est, vbi autem pugnant, similius ei quæ vincit erit, & quæ potentius luctatur. Cordis autem calor, iecoris frigus, nisi id admodum excesserit, vincit: quẽadmodum eiusdem frigus, iecoris calorem: & iecoris siccitas, cordis humiditatem: quẽadmodum abunde antè declarauimus.

B *Totius autem corporis habitus de his maximè partibus dicitur, quæ primæ intuentibus obijciuntur: cuiusmodi*

sunt musculi ossa omnia cingentes, ex simplici primaq; carne & fibris quas ipsa conuestit, constantes. Nam propria musculorum substantia ex his duobus est composita.

Quoniam modò dicebat corporis habitum, iecoris & cordis temperamentum sequi: quid habitum vocet, nunc explicat, hunc enim de his maximè partibus dici ait, quæ primæ spectantibus obiiciuntur. Primæ autē obiiciuntur musculosæ partes, quibus ossa omnia contegũtur. Cõstant autem hæ ex simplici primaq; carne, & neruorum fibris, quas ipsa prima ac pura caro cõuestit. Simplex & prima caro, quæque propriè caro dicitur, nusquam in corpore per se reperitur, vt idem autor scribit: sed musculi pars est, quæ sanguinis mediocris ac puri concretione fit. Est & alia caro simplex quidem, sed propriè caro non est: vt viscerũ substantia, quam Galenus parenchyma à quibusdã vocari scribit. C

Quæ autem ad eos uasa perueniunt, uelut riui quidam sunt, non quidem eorũ substantiam constituentes, sed ea suggerentes quibus seruentur. D

Ossa

Oſſa, corporis firmamenta ſunt, quæ (vt modò dicebamus) muſculis omnia operta ſunt, per quos venæ & arteriæ tanquam riui quidam diuiſi excurrunt. Per venas quidem ſanguis diffunditur, quo ipſi irrigantur ac aluntur: per arterias verò calor & ſpiritus, qui quia vitam tuetur, vitalis appellatur. Hæc igitur vaſa, muſculorum ſubſtantiam non complent, ſed ad vſum antè dictũ cum muſculis miſta ſunt.

E *Horum igitur temperamẽti ſigna in temperata regione intelligẽda ſunt. Cutem enim immutant intemperatæ, per ſe formam imprimẽtes: & notas quaſdam corrumpunt. Ad eũdem autem modum, ſi quis in temperata regione æſtiuo tempore nudum ſe Soli expoſuerit, ſigna quæ ex calore mollitie & duritia ſumũtur, immutabit.*

Quæ de temperamentorũ, inquit, ſignis poſteà dicentur, ea de his qui temperatã incolunt regionem, intelligenda ſunt. Intemperata enim habitatio cutem immutat, atq; natiuam formam corrũpit, & alienã imprimit. F Ambientis enim aëris calor cutẽ calfacit, ſiccat, vrit, duramq; ac nigrã efficit: prætereà internũ calorem ad cutem euocat, qui

non

non aliter atq; externus hanc immutat, hinc fit vt Aethiopibus, Arabibus, atq; his qui calidas regiones incolunt, vsta, sicca, dura & nigra cutis sit. Eodem modo & his immutatur qui in regione quidem temperata sed æstiuo sole torrentur. Contrà accidit in frigida habitatione, in qua ambientis aëris frigus natiuum calorem intrò repellit. Cutem enim non vrit, sed refrigerat, atq; ex accidẽte humectat: humorem enim non absumit: proinde mollem hanc efficit ac candidã, aut rufam, qualis est in Scythis. G

Si uerò ut temperata regio est, ita moderatam uictus rationem serues, nec Sole te plurimùm quotidie exuras, sed nec (ut nonnulli) ad instar uirginũ in umbraculis degas, temperamenti exquisitas notas præbebis. Tanquam igitur de his futura sit disputatio, huic adhibẽdus animus est.

Quemadmodum temperamentorũ signa in habitationis loco tẽperato intelligi debent, ita in mediocri moderatoq; victus genere. Mediocre id dico, quod neque qualitate excedat, neque quãtitate: hoc est quod neque iustò calidius aut frigidius, neque humidius aut siccius, neq; etiam liberalius aut H

partius, ſed temperatum moderatumq́; ſit. Sub victus ratione continentur non ſolùm cibus & potus, ſed & exercitatio, vitæ genus, ſomnus, vigilia, & id genus alia quæ corpus immutare ſolent. Cibus igitur frigidus humidus copioſus, otium, & ſomnus multus, lõga in locis vmbroſis mora, corpus refrigerant ac humectant, molleque ac album efficiunt. Contrà verò calidus cibus ſiccus
A & paucus, vigiliæ multæ, & longa in ſole mora, calfaciunt ac reſiccant corpus, proinde durum ac nigrum reddunt.

Mediocris temperamenti ſigna, quod ad totum animalis habitũ attinet, ſunt, color ex rubro candidoq́; miſtus.

Facilè ex his quæ antè declarata ſunt, tũ locus hic, tum quæ deinceps de corporis habitus notis dicentur, intelligi poſſunt, hic enim iecoris & cordis tẽperamentũ ſequitur. Nam iecur materiam ex qua habitus gignitur, cor verò calorem materiã hanc moderantem ſuggerit: vt antè diximus. Cutis
B igitur color non ſolùm habitus, ſed & antè dictorũ viſcerũ temperaméta oſtẽdit. Itaq; albus color rubro perfuſus, eorũdẽ mediocritatis eſt nota. Talis autẽ fit ex cutis cãdore (candida enim eſt) & ſubiectæ carnis ſanguiniſq; rubore, nõ in quauis cutis corporis

parte, sed in facie, in qua cutis sua tenuitate ac mollitia rubore͂ subiectæ carnis & sanguinis admittit. Ex quo constat eos qui crassa duraq; sunt cute, minore͂: tenui verò ac molli, maiore͂ in facie ruborem habere, si cętera cõsentiant. Fieri enim potest vt in tenui cute paucus sit rubor, cũ habitus pituitosus est. C

Capilli modicè flaui.

Mirum fortè cuipiam videbitur quòd Galenus corporis habitus signa ex capilli colore sumat, cum antè ab eo cerebri notas pete͂das esse docuerit. Mirari certè desinet, si quod antè diximus, nempe venas & arterias in vniuersum corporis habitum tanquã riuos quosdã per quos sanguis in ipsum transfunditur, sparsas esse intellexerit, illicq́; sanguine͂ immutari, non aliter atq; in aliis corporis venis. Qualis igitur sanguis est, talem esse habitũ corporis oportet: & contrà qualis est corporis habitus, talem esse sanguine͂ necesse est: quo scilicet fuliginosa materia ex qua pili generantur, tingitur: vt antè abũde declaratũ est. Itaq; modicè flauus capillus sanguine͂ temperatũ esse testatur, proindeq́; totũ corporis habitũ. Est enim eiusmodi color medius inter nigrũ & candidũ. Nec te lector perturbet quod antè diximus, corporis te͂perati cutis colorem ex albo & ru- D

bro mistum esse, capillorũ verò mediocriter flauũ. Nam corporis color, vt antè diximus, coloris cutis, quæ alba est, & sanguinis particeps est: capillorũ verò, sanguinis quidem & fuliginis naturam obtinet.

Et ut plurimùm crispi.

E Hic quoq; dubitari potest cur inter habitus corporis indicia, capilli figuram recenset Galenus, cum prius eam inter cerebri notas annumerauerit. Sed facilè id, si quæ modò dicebamus, memoria tenueris, diluere poteris. In musculis enim qui capitis ossa contegunt, venæ sunt ac arteriæ, non aliter quàm in reliquo corporis habitu, in quibus sanguis immutatur. Capitis igitur habitum capillus sequitur: quare si corporis habitus mediocris est, capilli mediocriter crispi sunt. Sed cum cerebri intemperies obsistere

F possit, nõ perpetuò crispus mediocriter erit, sed rectus. Ideo verbum hoc (vt plurimùm, adiecit Galenus, quo indicaret aliquãdo fore vt temperati non crispos sed simplices capillos haberent. Fieri enim potest, vt corporis habitus tẽperatus sit, cerebrum verò frigidum ac humidum.

Caro tum qualitate tum quantitate mediocris est. Eiusmodi *enim corpus omnium exuperantiarũ omnino est me-*

dium, ita ut ad ipsum relata corpora & intelligantur & dicantur. Siquidē crassum corpus cum ipso comparatum, dicitur crassum: quēadmodum & tenue, si cum eodem conferas: corpulentum quoque & gracile, pingue, durum, & molle, hirsutum, & glabrum. Nullum igitur horum mediocre est, sed quod ad omnis mediocritatis summum (qualis est Polycleti regula) peruenit, ita ut tangentibus neq; molle, neq; durum, neque calidum, neque frigidum: inspicientibus uerò neque hirsutum, neque glabrum, neq; crassum, neq; gracile esse, neq; aliquē alium excessum habere uideatur. G H

Mediocris carnis sunt, qui neque graciles existunt, neque crassi ac obesi, sed inter hos medii, Græci eusarcos vocant, quemadmodum eucratos qui neque calidi neque frigidi neque humidi neque sicci sunt. Hos tēperatos, illos quadratos appellare possum⁹. Cum igitur tales sanguine neque abūdent, neque deficiant: ipsi nec crasi obesique, nec macilenti nec graciles erūt. Sanguinis enim copia crassitudinem, inopia gracilitatem parit:

rit:vt mox dicetur. Itaque ad eiusmodi corpus exuperantiæ omnes referri debent. Nullum enim corpus calidum aut frigidum, humidum aut siccum, molle aut durũ, crassum
A aut gracile, pingue aut macilentũ, hirsutum aut glabrum dici potest, nisi ad id relatum tanquam reliquorum omnium exemplar, vt quod ad omnis mediocritatis summum perueniat, non aliter quàm Polycleti regula. Statuam enim is fecit quam canona, hoc est regulam artifices vocant, ex qua scilicet velut à lege quadam artis lineamenta petantur, vt scribit Plinius.

Quæ autem iustò calidiora sunt, non autem humidiora, aut aridiora, quatenus ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est disputatio) tangenti-
B *bus quidem tanto calidiora sentiuntur, quanto sunt tẽperamẽto calidiora. Tantoq́; hispidiora, quanto sunt calidiora, minusq́; pinguia. Rubro autem sunt colore, ac nigro capillo.*

Tam calidũ corpus tangẽti sentitur, quàm corporis habitus calidus est: non tamẽ quàm cor & iecur calida sunt, tametsi eorũ temperaturam corporis habitus sequitur, vt antè

abunde declaratũ eſt. Quod ideo fit, quoniam habitus corporis calor protinus ac per ſe tactui obiicitur: cordis verò & iecoris nõ C per ſe quidem, ſed per habitum. Quæ autẽ ex ſeſe nullo alio interueniente ſenſibus ſe produ͂t, ea certius quàm quæ per alia, cognoſcuntur. Itaque quo calidior corporis habitus eſt, eò calidior tangẽti ſentitur. Non autem cõmemorata viſcera, quando eorum calor non niſi interuentu corporis habitus ſentiri poteſt, habitus autẽ aut craſsior aut pinguior eſſe poteſt: quare prodeunti ex interno corpore calori viam præcludit. Quo rurſus habitus calidior eſt ac macilẽtior, eo hirſutior eſt. Siquidem pili, vt antè docuimus, ex fuligine naſcuntur, fuligo à calore fit deurente. Cæterùm eiuſmodi naturæ rubro D ſunt colore, ac nigro capillo: vt ex his quæ de cordis & iecoris calore antè diximus, patere poteſt.

Frigidioris temperaturæ ſigna. Corpus glabrum eſt, & pingue, idq́; tangentibus frigidum ſentitur. Color uerò tum ipſius tum eius capilli rufior eſt: & ſi frigus multum exceſſerit, liuidior: quem & plumbeum nonnulli medici uocare ſolent.

Si pilus ex fuligine, & fuligo à caloris redundantia gignitur, vt certè gignitur: iure optimo corpus frigidũ glabrum erit, ac de-
E pile, idem quoq; pingue. Sanguis enim frigidum locum nactus, in adipem concrescit, vt autor est Galenus. Itaq; frigidum eiusmodi corpus tangenti sentitur, nisi aliunde calor accitus sit. Ostensum enim prius est natiuæ temperaturæ calorem respondere: atq; tantum sensui apparere, quàm calidum natiuum temperatum est. Cum rursus frigus sanguinem magis pituitosum gignat, non solùm corpus, sed & capillus rufior in hisce temperaturis erit. Color enim rufus est albior, pituitæq; propinquior. Quòd si frigus admodum excesserit, cutis color liuidior erit. Nã humor, vt antè diximus, cuti colorem ad-
F fert, colori verò vigorem calor. Itaque si calor admodum exiguus sit, coloris vigor emoritur ac liuescit, plumbique colorem refert, non aliter atque in mortuis, ac animo liquentibus.

Siccius tẽperamẽtum tanto gracilius temperato est & durius, quanto siccitas maior. In reliquis uerò simile.

Exemplar græcum Aldinum & Germanicum habet, ἡ δὲ ξηροτέρα κρᾶσις ἰσχυροτέρα. Aliud manu scriptum eodem modo habet,

ſed in margine annotatũ eſt ἰσχνότερα: quẽadmodũ Nicolaus Leonicenus & vetus interpres legiſſe videntur. Vtraq; lectio ſuſti G neri poſſe videtur. Siquidem corpus ſiccum humido gracilius eſt, vt quod minus carnoſum ac pingue ſit. Idem & robuſtius eſt: nã robur in ſiccitate poſitum eſt, vt autor Galenus eſt libro ſexto de cauſis ſymptomatũ. Nos tamẽ gracilius vertere maluimus, propter ſequentem dictionem.

Humidius autem in cæteris tẽperato proximũ eſt, ſed carnoſius ac mollius.

Hîc ſiccæ naturæ ſignis humidæ notas opponit. Siccitatẽ enim ſequitur gracilitas & duritia, humiditatem verò corpulentia, ſeu H craſsities & mollities, hoc eſt, εὐσαρκία καὶ μαλακότης. Εὔσαρκον igitur carnoſius vertimus: quanquam quum alibi ſæpe, tum maximè libro de temperamẽtis primo Galenus εὔσαρκον vocat quem nos quadratũ dicimus, hoc eſt medium inter gracilem & craſſum. Itaque humida temperatura carnoſior eſt ac mollior. Nam humor materiam ſanguini generando ſuggerit, ex ſanguine autem locum non frigidum nacto caro gignitur. Cæterùm ex humiditate mollities naſcitur: vt antè declaratum eſt. In reliquis autẽ omnibus tẽperaturæ proxima humida natura eſt,

hanc

A hanc enim colore, calore, ac notis aliis antè declaratis proximè imitatur.

In copulatis uerò primarum qualitatum intemperantijs, composita est cognitionis forma.

Si duæ qualitatum exuperātiæ coierint, quæ ab ipsis oriuntur notæ, mistam naturā habebunt. Copulantur autem excedentes qualitates, agentes quidem cum patiētibus, non autem agentes cum agentibus, aut patientes cum patientibus. Neque enim excellens calor cum æquali frigore consistere potest: quemadmodum nec humiditas exce-
B dens cum pari siccitate. Cæterùm in harum qualitatum mistura, interdum ambæ in vnū effectum conspirant, quarum altera præcipuam operam præbet, altera iuuat. Calor verbi gratia præcipua causa est fuliginis ex qua pili nascuntur, siccitas autem adiuncta plurimum ad fuliginis generationem confert. Promptè enim quod siccum est, cinerescit, ac in fuliginem mutatur ab agente calore. Ad eundem modū siccitas præcipua duritiæ causa est: augetur tamē si copulatus calor sit. Nam per accidens resiccat, humorē resoluendo & resiccando indurat. Inter-
C dum non in vnū hæ qualitates conspirāt, sed in suum vtraq; affectum: vt humiditas sola

mollitiei est causa;cui calor aduersatur, tantum abest vt iuuet:quemadmodum calor pilum gignit,humiditas verò eius generationi reluctatur. Eadem est reliquarum qualitatum mistarum ratio, vt mox docebimus.

Calidior enim & siccior, hispidior est.

Caloris exuperantia ex antè dictis eadẽ esse potest & in corpore sicco, & in humido:sed tangẽti occursus aridior in sicco sentitur,in humido verò blandior, humiditas enim caloris acrimoniam obtundit, siccitas verò auget: quod experientia ipsa docet. D
Itaq; in temperatura calida & sicca non solùm magnitudo, sed & acrimonia caloris, tanta quidẽ, quantus corporis natiuus calor & siccitas est, sentitur:nisi aliena qualitas accesserit. Quòd autem hispidior sit, ex antè dictis satis constare potest.

Ac durior.

Siccitatem sequitur duritia, quã auget calor, humorem, si adsit, resoluens ac dissipans.

Et macilenta gracilisq;.

Ex calore & siccitate macies ac gracilitas E
nascitur, hac quidem pinguedinis & carnis paucam materiam suppeditante, illo verò humorem absumente. Ex humore enim caro & pinguedo nascuntur.

Nig

Nigrum quoque capillum obtinet. Quòd ſi calor multum exceſſerit, cutis etiam nigra erit.

Niger pilus, vt Galenus docet, fit cũ deuſto vi caloris vapore, excrementum in exquiſitam fuliginem mutatur: quod maximè in temperamento calido & ſicco contingit, vt in quo ſanguis craſſus vritur, eo quidem F magis, quo calor maior eſt, ita vt ſi multum exceſſerit, cutis etiam totius corporis nigra erit.

Calidior humidiorq; temperatura eo mollior ac carnoſior eſt, quo utraque qualitas ab optima conſtitutione magis recedit. Plurimum uerò inaucta, promptè morbis ex putredine corripitur, quoniam facilè uitioſis humoribus impletur.

Quemadmodũ ſiccitatẽ duritia, ita humiditatem mollities ſequitur. Calor verò ſanguinem conficit, ac probè coquit. Ambæ G igitur qualitates ſimul iunctæ, corpulentum carnoſumq; corpus reddũt, humor enim materia eſt quam calor in carnẽ mutat, vt antè iam declaratũ eſt. Si verò vtraque qualitas plurimum excedat, corpus cacochymũ red-

dit, hoc eſt prauis humoribus replet, vnde prõptè morbis ex putredine corripitur. Facilè enim natiuus calor in humido diſsipatur, alienusq́; intromittitur: qđ nihil aliud eſt quàm putreſcere: vnde putres febres naſcuntur, & alii putredinis morbi: vt antè docuimus. In quibuſdã exemplaribus legitur, ἢ θερμοτέρα καὶ ὑγροτέρα κρᾶσις μαλακωτέρα τε καὶ πολυσαρκοτέρα τῆς ἀρίστης κράσεως εἰς τοσοῦτον &c. In aliis verò adiecta vox θερ- H
μοτέρα eſt, ad hunc modũ, καὶ πολυσαρκοτέρα καὶ θερμοτέρα. Nos priorẽ lectionem ſequuti ſumus, quòd nõ admodum neceſſariò nobis addẽda eſſe videretur vox θερμοτέρα: quanquam verum eſſe non inficior eiuſmodi temperaturam tangenti calidã apparere.

Si uerò paulo humidior, multo uerò calidior ſit, paulo quidẽ & molliores et carnoſiores quàm tẽperata reddit. Sed nec paulo hiſpidiores ſunt, nec tãgẽtibus calidiores apparent. Pilũ quoq; nigrum gignit, & uacuam pinguedinis carnẽ.

Humorẽ mollities ſequitur, vt antè dictũ A
eſt. Igitur quàm humidũ corpus eſt, tã molle eſſe neceſſe eſt. Quare ſi paulo humidius ſit, paulo mollius iuſto tẽperamento erit. Quoniam rurſus hũc humorẽ calor natiuus

in

in carnẽ mutat, si quidẽ calidius corpus sit, nõ multo quàm tẽperatũ carnosius erit. Ex pauco enim humore qui generãdæ carni materiã præbet, multa caro gigni non potest. Cæterùm vehemens calor multũ hunc humorem resoluit. Quare si paulo humidior tẽperies sit, & multo calidior, corpus neque
B molle neque carnosum multũ esse potest: sed multũ hispidũ, ac tangenti calidũ. Calor enim, vt antè diximus, multã fuliginem parit, ex qua pilus gignitur, præsertim in materia sicca, aut nõ admodũ humida. Tãtus porrò tangenti calor sentitur, quàm natiuus corporis calor modũ excedit. Quòd autem capillũ nigrũ eiusmodi temperamenta efficiant, quodq; carnem pinguedinis expertem habeant, satis ex suprà dictis constat. Hunc locũ aut malè intellexisse, aut obscurè vertisse veterem interpretem, atq; etiam Nicolaum Leonicenũ, constat. Vertit enim ve-
C tus interpres ad hunc modũ: Si verò parum quidem humidior sit, multo verò calidior, molliores quidẽ parũ tẽperamento hi tales, & magis carnosi &c. Leonicenus autem ad hũc modũ: Si verò parũ quidẽ humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parũ huiusmodi sunt his qui bonã habent temperaturam: & magis carnosi. Quibus verbis constat vtrunque intellexisse aut hanc di-

ctio

ctionem parum, cum dictione magis, adden dam esse, vt sensus sit, & parũ magis carnosi, quæ lectio certè obscura est. Aut vtrunque sensisse paulo humidiores, & multo calidiores temperatis longè carnosiores esse, quod D quàm falsum sit, tum ex his quæ modò dicebamus, tum ex græca lectione satis liquere potest, quæ sic habet, εἰ δ' ὀλίγῳ μὲν ὑγροτέρα, παμπόλλῳ δ' εἴη θερμοτέρα: καὶ μαλακώτεροι μὲν ὀλίγῳ τῶν συμμέτρων οἱ τοιοῦτοι, καὶ σαρκωδέστεροι καὶ λασιώτεροι οὐκ ὀλίγῳ. Quæ verba planę ostẽdũt tẽperaturã paulo humidiorem, ac multo calidiorẽ, multo neq; molliorem tẽperata, neq; carnosiorem. Geminata enim particula (καὶ) omnino docet dictioné ὀλίγῳ coniungendã esse non solùm cum dictione μαλακώτεροι, sed etiam σαρκωδέστεροι.

Quòd si paulo calidior sit, multò uerò humidior: mollem ac multam carnẽ procreabit. E

Sæpe iam diximus mollitiem ab humiditate originem habere, ac calorem in carnem humorem mutare. Si igitur humor multus sit, & calor non tantus quidem vt hunc resoluendo, corpus exiccet, sed qui tamen in carnem mutare sufficiat, mollis ac multa caro gignetur.

Coloremq; ex rubro & albo mistũ.

Cut

Cutis ex minutiſsimis neruorum fibris, vix ob exiguitatem conſpicuis, & carne con
F texta eſt. Fibræ autem originis ſuæ naturam retinent, caro verò humoris. Humor porrò cuti ſuum colorem tribuit, flauus quidem flauum, rufus rufum, ater atrum, & ruber rubrum. Si igitur cutis quæ ex candidis fibris & carne contexta eſt, ſanguine perfuſa ſit, colorem alboris & ruboris participem habebit. In temperie autem paulo calidiore, & multo humidiore, neque flauum reddit colorem nimius calor, nec album aut rufum frigus: quoniam ex hypotheſi neque calor neque frigus immodicum in hoc tempe
G ramento reperitur: vt quod paulo calidius ſit, multo verò humidius, proindeque horũ colorum medium, hoc eſt ex albo & rubro miſtum habebit.

Et tangentibus corpus paulo calidius ſentietur.

Si calor modicè exuperet, paulo calidius corpus ſentietur. Ab humore enim immodico calor mitior redditus, minus tactum afficit: Quòd ſi vtraque qualitas magis aucta ſit, eadem ratione mitis calor erit. Nam auctus humor auctum calorem mitigat, tantum quidem, quàm ipſe auctus fuerit, ſi vtrobique ſeruetur proportio.

Atq

Atque ut ſemel dicam, in coniugatis temperamentis exuperantis qualitatis notæ ſemper præpollent. H

Copulantur agentes qualitates cum patientibus interdum pari facultate, interdũ altera valentiore, atque interdum ambabus in idem conſpirãtibus, interdum in diuerſa agentibus: vt antè declaratum eſt. Cum igitur ex æquo in idem nituntur, effectus inſignior eſt: vt calor & ſiccitas pares corpus eo hiſpidius reddunt, gracilius ac macilentius, quo ſunt vehementiores: quemadmodum frigus & humiditas glabrius. Si verò altera valentior ſit, aut ſi in contrarium nitantur etiam facultate pares, effectus obſcuriores A erunt: vt calor præpollens cum minori ſiccitate, minus piloſum corpus, minus gracile ac macilentum, quàm ſi vtraque qualitas vehemens eſſet, efficit: quemadmodum calor & humiditas pares, qui quidem in contraria nituntur: calor quidem hiſpidum corpus reddit, humiditas glabrum. Quæ ſi iunctæ ſint, in idemq́ue conſpirent effectus inſignior erit. Melius enim calor cum humiditate coniunctus concoquit, quàm cum ſiccitate, in idem enim conſentiunt. Iidem minus hiſpidum corpus efficiunt: nam in diuerſa agunt: vt modò dicebamus.

Fri

B *Frigidior autem ac humidior temperatura, si leuiter utraque exuperet, glabra est, alba, mollis, crassa & pinguis.*

Leuis frigoris & humiditatis excessus, corpus glabrum, album, molle, crassum & pingue reddit. Glabrum quidem, quòd frigus nec torret nec vrit, nec humor facilè cinerescit, quare pauca fuligo in frigido & humido corpore gignitur. Album verò, quoniam sanguis pituitosus est & albus, quo scilicet cutis imbuta albũ colorẽ accipit. Molle autem, quòd humiditatem (vt antè diximus) mollities sequitur. Crassum quoq; est,
C hoc est παχὺ, cui ἰσχνὸν id est gracile opponitur. Quemadmodũ enim calida & sicca tẽperies frigidæ & humidæ contraria est, ita notæ ex his genitæ cõtrariæ sunt. Est enim, vt antè dictum est, calida & sicca, hirsuta, nigra, dura, gracilis, sine adipe: frigida verò & humida, glabra, alba, mollis, crassa & pinguis. Refertur igitur crassitudo non ad substantiæ crassamentum, sed ad corporis molem. Cæterùm cum calidi munus sit materiam dilatare, ac in longum latumque distendere, frigoris contrà cogere: corpus frigidum, humidum & crassum erit, non gra
D cile & longum. Pinguis quoque eiusmodi natura est. Adeps enim ex humore multo fit,

fit, & frigore hunc cogente, ſanguis enim eiuſmodi cum pituitoſus ſit,& habitus corporis frigidus & humidus, facilè in adipem ſanguinem mutat,ea maximè parte qua frigidior eſt.

Sin auctior ſit, pro qualitatum incrementi ratione reliqua habebunt: color uerò unà cum capillo rufus erit.

Si paululum à mediocritate diſtant frigus & humiditas,notæ tales erunt quales antè docuimus.Sin multum excedunt,pro exuperantiæ qualitatum ratione ſigna prioribus inſigniora erunt:color tamen tum cutis tum capilli rufus erit, hoc eſt πυῤῥός: quem E colorem albiorem ac turbulentiorem eſſe ex Galeno docuimus in commentariis noſtris in eius libros ad Glauconem. Tres autem coloris differentiæ ſunt ſibi cognatæ, flauus,rufus,pallidus. Flauus ab vberioris bilis flauæ miſtura cum pituita fit : rufus parcioris : ſed quàm pallidus largioris. Pallidus,quem ὠχρὸν græci vocant,ex flauæ bilis tantùm momento fit. Sed quem iidem ἄχροιαν,nos pallorem & decolorationem vocamus,ex frigore,hoc eſt caloris defectu naſcitur,quemadmodum εὐχροια ex calore. Ex his conſtat pallorem & decolorationem, F hoc eſt ἄχροιαν,de omni colore dici poſſe,

vt

vt antè docuimus. Talis enim est, qualis in perterritis esse solet. Siue igitur quis albus sit, siue niger, siue rubicũdus, si terreatur, im pallescit. Contrà si lætitia afficiatur, suauitas ac bonitas coloris, hoc est εὐχροια nascitur. Albus igitur color cum eiusmodi pallore turbidus est, atq; ὤχρῳ καὶ πυῤῥῷ, hoc est pallido & rufo, qui quidem ex bilis & pituitæ mistione fit, simillimus. Itaque Galenus hoc loco πυῤῥόν, id est rufum, nõ pro eo tãtùm colore qui ex bilis & pituitæ mistione fit, sed etiã pro albo pallore ad liuorẽ acce-
G dente accipere videtur. Quo colore cutis si auctius frigus & humor sit, tingitur. Capillus verò est verè rufus, non autẽ caloris defectu pallidus vt cutis: quoniam pilorũ omnium materia fuligo est, vt antè diximus, quæ pro caloris vehementia colorem accipit. Nam excedens calor nigrum, mediocris flauum, exiguus verò rufum aut pallidum efficit.

Si plurimũ utraq; increuerit, liuidus.

Dicebamus modò coloris εὐχροιαν, hoc est bonitatẽ, caloris natiui præsentia fieri:
H ἄχροιαν verò, id est decoloratione͂ & pallorem, eius absentia: quæ quo maior est, eo coloris flos magis deperit. Itaque si supra modum excesserint frigus & humiditas, color

liuidus & plumbeus erit, qualem defuncta vita corpora, aut quibus longa ægritudo calorem extinxit, obtinent. Significat enim eiusmodi color defectum ac extinctionem natiui caloris, ficuti rufus diminutionem. Quemadmodū igitur liuidus color non ex atra bile, sic nec rufus ex flaua semper fit, sed diminuto & extincto natiuo calore.

Si uerò inæquabilis qualitatum sit exuperatio, eius quæ magis excesserit notæ seorsum præpollebunt. A

Potest frigus humiditatem, & contrà humiditas frigus superare. Cuius ergo horum excessus maior erit, signa eius seorsum præpollebunt. Si frigus, exempli gratia, humiditatem superet, frigoris notæ seorsum perspicuæ erūt, corpus enim rufius aut liuidius erit potius quàm mollius. Contrà si humiditas superet, mollius quàm rufius aut liuidius apparebit. Vbi tamen vtraque qualitas in eundem effectum conspirat, neutra per se ac seorsum illustriores notas habebit, sed eam tantùm in cuius effectum ambæ conspirant. B

At si frigus & siccitas ex æquo auctæ sint, natura durū, gracile, glabrū corpus erit: tāgētibus uerò frigidum sentietur.

Fri

Frigus & siccitas æqualiter excedere possunt, idq́; vel parum, vel multum, vel plurimũ: non aliter ac frigus & humiditas: vt modò dicebamus. Atque pro excessus magnitudine notæ vel obscuriores vel insigniores sunt. Itaque exuperantibus ex æquo frigore & siccitate, corpus durum, gracile & glabrũ redditur, magis aut minus pro earum qualitatum incremento maiore aut minore. Durum quidem, quòd siccitatis, vt suprà dictũ est, perpetua nota, duritia sit: quæ tum calore humorem resoluente, tum frigore cogente augetur. Gracile autem, quòd siccitas paucam generandæ tum carni tum adipi materiam suggerat. Glabrum verò, quòd frigus humores non torreat, proindeq́; nec fuliginosum excremẽtũ pili materiã gignat. Prętereà tale corpus sentitur, quale ipsum est, nempe frigidum, nisi (vt sæpè iam dictum est) aliunde calorem adsciuerit.

Pinguedo tamen, etsi graciles sunt, per carnem dispersa est.

Nam sanguis, præsertim frigidus, qualis in hac temperie est, frigidum locum nactus, in adipem mutatur.

Capilli autem & cutis color, frigoris modo respondent.

Siquidem frigoris paruum excessum, capilli quidem flauus, cutis verò candidus color sequitur. Si verò magis excesserit, tam cutis quàm capillus rufus erit. Sin plurimũ, cutis liuidus color erit, & capilli rufus: vt ex antè dictis constat.

In declinante autem ætate, temperie calida & sicca in frigidam & siccã naturam transeunte, corporis habitus gracilis fit ac durus, atramq; bilem gignit: proinde niger & hirsutus est. E

Gracilitatem fieri humoris penuria prius ostensum est, duritiamq; necessariò siccitatem sequi. Calidæ igitur & siccæ tẽperaturæ inclinãte ætate frigidæ reddũtur, ac etiã quàm antè, ficciores. Natiuus enim humor ætatis cursu assiduè fluit ac absumitur, scilicet ingenito calore hãc resoluẽte. Calor verò vsq; ad ætatis vigorẽ idẽ perseuerat: post hoc verò tempus minuitur, vt docet Galenus cum in aliis plerisq; locis, tum maximè in libris de tẽperamẽtis, & de sanitate tuenda. Cum igitur declinante iam ætate tum frigidiores tum ficciores reddantur calidi & sicci, graciles tandem & duri fiunt, plurimũque atræ bilis ex retorrido sanguine generant: atque sic verè melancholici fiunt, ni- F

gri

gri quidem & hiſpidi, ob ſanguinis aduſtionem, & fuliginoſæ materiæ copiam, quæ ex ſanguinis vſtione, vt modò dicebamus, generatur. Ex his conſtat melancholicos ante ætatis vigorẽ dici non debere, & eos tan-
G tùm, qui calidi prius & ſicci fuerint. Tales enim ſoli atræ bilis copiam cumulãt: vt Galenus in libris de temperamentis docet.

Si uerò earum qualitatum altera plurimum, altera paululum à mediocritate diſcedat, ſuperantis ſigna præpollebũt, alterius obſcura erunt.

Id quidem commune eſt omnium copulatarum qualitatum, vt antè oſtenſum eſt.

H *In omnibus autem tum quæ diximus, tum quæ dicturi ſumus, communis nota eſt frigoris quidem & raritatis, ſi promptè à frigore pars afficiatur: caloris uerò aut denſitatis, ſi facilè id perferat. At ſi ab exiccantibus lædatur, ſqualidaq; ac ſicca ſentiatur, & ægrè moueatur, ſiccitatis: quemadmodum ſi ab humidis grauetur, humiditatis eſt indicium.*

Corpus noſtrũ, corporiſq; partes, caloris

frigoris, humoris & ſiccitatis iniuriis patet, alia magis, alia minus. Quæ igitur à frigore facilè læduntur, ea aut frigida, aut rara ſunt, aut vtraq;. Facilè enim vnumquodq; à ſuo ſimili afficitur. Cæterùm corpus rarum tam A frigidum quàm calidum, promptè: denſum verò, ægrè externam iniuriam admittit. Si verò rarum ſimul & frigidũ ſit, promptius læditur. Corpus enim frigidum, ambientis aëris frigus prõptè admittit: raritas verò venienti frigori viam facit: vnde nõ ſola cutis, ſed & ſubiecti muſculi vim frigoris ſentiũt. Si verò corpus calidum ſit, & denſum ac cõpactum, occurſanti frigori reluctatur, ſcilicet calore frigus tanquã contrarium propellente, & denſitate viam illi præcludẽte. Eadem ratione ſi corpus aridum ſit, ab externa B ſiccitate promptè læditur, ſiccumq; tangẽti ſentitur, ac ægrè mouetur. Quòd aũt ægrè moueri, ſiccitatis ſit nota, non admodũ perſpicuum eſt. Nam cum in ſiccitate ſitum robur ſit, vt Galenus libro ſexto de cauſis ſymptomatum ſcribit: non poteſt mouendi difficultas, ſiccitatis ſignum eſſe, imo potius mouẽdi robur ac facultas, ſiccitatis nota eſt. Ad functiones, inquit, actuoſas, quas πρακτικὰς Græci vocant, durum & calidum inſtrumentum magis idoneum eſt. Durum enim ſiccitatem neceſſariò ſequitur. Idẽ autor paulò

Iò pòst scribit neruos, tẽdones, musculos, &
C ligamenta eo robustiora esse, quo sunt sic-
ciora. Idem eodem loco docet siccitatem
ad robur & firmitatem cõferre. Adde quòd
phrenetici & furiosi, vtpote sicci, robustis-
simi sunt, & ad motum aptissimi, quibus ver
bis constat siccum corpus ad motum esse
aptissimum: quanquam Galenus hoc loco
inter sicci corporis notas mouendi difficul-
tatem enumeret. Pro huius dubitationis in-
telligentia nosse oportet siccitatem ma-
gnam latitudinem habere, mediocris enim
robur inserit: quæ autem modum exupe-
D rat, membra rigida & immobilia reddit: de
qua hoc loco nunc Galenus loquitur, vt ver
ba eius indicant. Nam si squalidum, in-
quit, sit corpus, ac ægrè moueatur, siccitatis
est nota. Squalor enim ex magna siccitate
oritur. Si verò ab humidis facilè grauatur,
humiditatis, vt ex antè dictis constat, est
argumentum.

Vidẽdum autẽ est an idẽ omnes inter se musculi, an diuersum habeãt temperamẽtum: in omnibusq; considerãda subiectorũ oßium est magnitudo. Nõnunquã enim gracilior pars esse uidetur, quatenus ad musculos attinet, cum gracilior

non ſit, ſed propter oſsium tenuitatẽ talis apparet. Ad eundẽ modum & craſsior in quibuſdam ſæpe eſſe uidetur, nõ propter oſsium magnitudinẽ, ſed propter carnis molẽ, quæ & aucta & imminuta, & ſiccior humidiorq́; partem ſicciorem aut humidiorem reddit: pauca quidem & dura ſicciorem, multa uerò & mollis humidiorem. Eodem modò & ſpatia intermedia partium ſimplicium, quas græci ὁμοιομερῆ uocant, humoris aut plus aut minus in ſe continentia, eiusq́; uel craßioris uel tenuioris, partem humidiorem eſſe aut aridiorem arguunt: humidiorem quidem, ubi tenuior & uberior, ſicciorem uerò ubi craßior ſimul & parcior humor eſt, E F

Quas paulò antè habitus corporis notas ex partiũ mollitia, duritia, craſsitie, gracilitate, & ſimilibus ſumendas eſſe dicebat, nunc latius explicat, ne quis fallatur in his iudicandis. Veſtigandum enim eſſe docet, an vna eademq́; in omnibus muſculis temperies, an diuerſa ſit: an oſſa quæ muſculis

int

integũtur, magna ſint, an parua: an caro quæ hæc ambit, multa, an pauca: eademq; mollis, an dura: & an contentus in intermediis
G partium ſimplicium ſpatiis humor, craſſus an tenuis, multus an paucus ſit. Nam ſine his diſtinctionibus certa ex antè dictis notis habitus corporis cognitio haberi non poteſt. Neque enim ex vnius partis temperamento reliquarũ cognitio habetur: quandò altera calida, altera frigida, altera gracilis, altera craſſa eſſe poteſt. Caput exempli gratia calidum & humidum, proindeque carnoſum eſſe poteſt, reliquæ verò corporis habitus partes ſiccæ & calidæ, proindeque graciles, maximè ſi cor & iecur eo temperamento prædita ſint. Itaque ex partis vnius temperie, reliqui corporis natura de-
H prehendi non poteſt: quemadmodum nec ex craſsitie ac gracilitate, ſi ſolus oculus iudex ſit. Ampla enim ac magna oſſa eſſe poſſunt, caro verò quæ ipſa contegit, pauca. Et contrà oſſa exigua, & caro multa. Si igitur magna oſſa ſint, & caro pauca, videbitur quidem pars carnoſa eſſe, niſi diligenter membrum ipſum manibus contrectes. Tunc enim craſsitiem non carnis eſſe, ſed oſsis, tactu cognoſces. Si contrà oſſa exigua ſint, caro verò multa & mollis, pars oculis gracilis videbitur: quod ſi tactu experia-

ris, carnosam hanc esse certò scies. Si igitur caro multa est, eademque mollis, siue gracilis, siue crassa pars appareat, temperies calida & humida erit. Si verò pauca ac dura A sit, etiã si crassa pars videatur, calida & sicca erit. Si rursus tangenti mollis appareat, non protinus humida censenda est. Aut si dura videatur, non statim sicca iudicãda. Fieri enim potest vt qui in partium quas simplices vocari diximus, spatiis intermediis humor continetur, multus sit & tenuis, partis tamen substantia natura sicca: aut contrà humor paucus ac crassus, & partis substantia humida. In qua autem multus ac tenuis continetur, humidior: in qua verò paucus ac crassus, siccior repræsentabitur. Hu- B morem autem hunc qui in meatibus antè dictarum partium continetur, Galenus insitum, cum alibi, tum maximè in libris de febrium differentiis vocat. Insitus autem hic humor proprium alimẽtum est partium quas simplices appellant, vt mox fusius explicabitur.

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ uerè solidæ ac primæ sunt, nullo modo humidiores fieri possunt, sed satis est si celeriter eas exiccari prohibeas.

Corporis partes solidæ dicũtur aut quòd

C crassamento solidæ sint, aut quòd verè tales existant. Crassamento solidæ sunt, quæ, vt Galenus docet, contra humores distinguũtur: cuiusmodi caro est, atque insitus humor, de quo modò verba fecimus, atq; nunc etiam faciemus. Verè autem solidæ, quæ & primæ dicuntur, crassamento etiam solidæ duræq; sunt. Sed verè solidæ dicuntur atq; primæ, quòd primò genitę, atq; vniuersi corporis velut basis ac firmamentũ sint. Ex maris enim & fœminę genitura fiunt, in qua magna est igneæ substãtiæ, vt Galenus docet, portio: quæ ex ipso semine genitas partes,
D hoc est verè solidas, assiduè exiccat, ita vt nulla ratione siccitatis iniuria reparari possit. Nã maius est quod perit, quàm quod cibo reparari possit. Ne tamẽ præpropere resiccẽtur, impediri possunt. Nã cũ eiusmodi partes durissimæ ac solidissimæ sint (crassamẽto enim etiam solidæ sunt, vt antè diximus) paucũ humorẽ in spatiis suis admittũt, saltẽ pauciorem quàm qui perditam resolutamq; humiditatẽ resarcire possit. Ita tamẽ siccandi vis impediri potest, vt quod alio. qui celeriter exiccaret, lẽtè id efficiat si contraria siccitati causa adhibeatur.

Intermedia uerò ipsarum spatia hoc uel illo humore replere possumus, hic

enim est proprium simplicium partium alimentum, quòd ex appositione fit, nō autem per uasa attrahitur. Communis uerò hæc ratio est omnium partium: de qua rursus cum de salubribus causis commentabimur, dicemus: nunc autem reliqua tractemus. E

Primas vereq; solidas partes multa ratione humidiores reddi posse modò demonstrabamus: quomodo autem siccitatem remorari possis, nunc ostendendum est. Liberũ enim cuiq; est, vt cōstat, ea victus ratione vti, quæ plurimum humectet, vberemq; insiti humoris copiam in simpliciũ partium F spatiis generet, quiq; commemoratas partes alat. Certũ enim est, quo alimentũ id humidius ac vberius fuerit, eo partes quæ ipso alũtur, minus siccari. Eiusmodi autem humor propriè alimentũ dicitur, quòd corpus iam nutriat, ac ipsi adiungatur. Quæ verò in venis & vētre sunt, non propriè alimēta dixeris: sed alterũ quasi alimentũ, alterum verò quòd verè alimētum futurum est. Ad eundē modum qui in reliquarum partium simplicium spatiis continetur humor, propriè alimentum dicitur: quòd & eas iam nutriat, & G ipsis adiungatur. Hactenus de temperatura-

rum

rum habitus corporis notis.

Ventris ſigna: natura quidem ſiccioris, ſi ſtatim ſiticuloſi fiant, paucusq́; potus his ſufficiat, & largior lædat, fluctuationesq́; excitet: aut per ſumma, quod redundat, innatet.

Docet hic Galenus, eos qui ſicciore ſunt ventre, celeriter ac ſtatim διψώδεις, hoc eſt ſiticuloſos fieri, ſitis enim fit vel à calore, vel à ſiccitate, vel vtroque. Vẽter igitur na-
H tura ſiccus ſtatim poſt primos annos reddit ſiticuloſos: non autem primis annis, cum tũc adſit humor qui ſitim arcere poſsit, procedẽte verò ætate hic magis magisq́; imminuitur, nõ ſolùm in hac, ſed & in aliis omnibus temperaturis. Itaq; quod natura ſiccum eſt, celerius ad ſummam ſiccitatem quàm humidum aut temperatum peruenit. Venter igitur natura ſiccus celerius ad extremam ſenectutem perducitur, quàm humidus aut tẽperatus. Quòd ſi res ita habet (vt certè habet) citius qui ſiccum ventrem habent, ſiticuloſi fiũt. Cum igitur eiuſmodi vẽter paucum habeat natiuum humorem, isq́ue aſsiduè, vt diximus, per ætatem abſumatur: qui ſic periit, potu reſarciri deſiderat. Quod cũ
A frequenter accidat, frequẽter ſitiunt, proindeq́;

deque siticulosi dicuntur. At sitis exiguo potu extinguitur. Nam vt paucus humor citò absumitur, ita pauco potu reparatur. Neque plus appetitur, quã quod amissum est, quocirca si liberalius bibant, læduntur. Quod enim abundat, tanquam inutile & noxium natura respuit, quare in ipso ventre largior potus aut fluctuationem ac strepitum excitat, aut per summa hæret, ac innatat.

Cibisq; gaudent siccioribus.

Scilicet similibus, & quibus seruari possint, seruantur enim similia similibus. B

Humidioris uerò, si & siticulosi nõ fiant, & sine molestia largiorem potum ferant, cibisq; gaudeant humidioribus.

Quemadmodum paucus humor citò celeriterque, ita copiosus tardè absumitur. Quibus igitur venter humidus est, tardius sitiunt. Opus est enim longiore tẽpore ad vberioris humoris quàm ad paucioris absumptionem. Igitur largiore potu minus offenduntur. Tantus enim sumi innocuè potest, quantus absumptus est. Cibis quoque humidioribus oblectantur, ob antè dictam rationem. C

At si calidior natura uenter sit, melius concoquit quàm appetit: longeq;

me

melius dura, ac coctu difficilia. Nā quæ facilè immutantur, corrumpit. Cibo uerò ac potu calido gaudet, nec à frigidis noxam ullam accipit, si modicè his utatur.

Non simpliciter ventriculum calidum probè concoquere ait, sed melius quàm appetere, quanquam probè quidem immutat ac conficit cibum, minus tamen quàm calidus & humidus, vt mox docebitur: sed quā
D frigidus melius. Cibos igitur teneriores ac delicatiores coctuq; faciles potius vrit calidus venter ac corrumpit, quàm cōcoquit: duros contrà ac cōtumaces optimè cōficit. Rationem enim quandam inter se, quod agit, & quod patitur, habere debēt, vt docet Aristoteles: alioqui aut imperfectum relinquetur quod patitur, aut corrumpetur. Exiguus igitur ac impar cibo immutando cruditatem parit, vehementior verò ac viribus potentior quem immutat cibum adurit ac corrumpit. Mediocris autem mediocrem optimè concoquit, & vehemens durum, coctuq; contumacem: exiguus verò mollem ac delicatū. Cæterùm nec citius nec celerius, sed
E melius calidū ventrem dura ac contumacia coquere scribit. Tardè enim hæc coquūtur,

sed

ſed à valido calore probè immutãtur. Cum enim cibus à calore in vẽtre immutatur, antequam coquatur, in tenuiſsima cõminuitur. Igitur craſsior ac durior ęgrius, tenuior ac mollior facilius coquitur. Conſtat igitur calidam ventris tẽperiem cibum durũ melius quàm mollem ac tenuem cõcoquere, & tardius illum quàm hunc immutare. Quòd verò melius concoquat quàm appetat, oſtẽdendũ eſt. Quod vt clarius fiat, ſcire oportet duplicem eſſe appetentiam, alteram naturalem, alteram animalem, vt vocat Galenus. Naturalis animalem præcedit, quod ad F hunc modum fieri idem autor ſcribit. Animal aſsiduè per cutis ſpiracula in ambiẽtem aërem diſsipatur: primoq; partes cuti ſubiectæ vacuantur, vacuatæ, ex vicinis partibus alimentum ad ſe attrahunt: vt quod inanitũm eſt, repleant: mox illæ rurſus ex ſibi vicinis, rurſusque hæ ex aliis ſibi propinquis. Itaq; ex proxima quaque parte facto ſemper celeri tractu, perinde quaſi in choro quodam, venæ quæ ad ventriculum perueniunt, tandem inanes euadunt, quæ & cõſueuerunt & poſſunt cibum ex ventriculo ad ſe G cõuellere, veluti ſtirpium radices ex terra vliginem. Atque hæc actio cum animalis non ſit, ſed naturalis, haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur. Ventriculi

autem

autem inanitionem ſequitur ſuctionis ſenſus, quem animalis appetentia, hoc eſt fames ſequitur. Primùm igitur, vt idem autor docet, antecedit inanitio, quam ſequitur naturalis appetentia: deinde ventriculi ſuctio, poſteà ſuctionis ſenſus: tandē verò animalis appetentia. Porrò autem facultatem qua cibi penuriam ſentimus, ventriculo indidit natura, vt ad cibū capeſſendum animal exci-
H taret. Reliquæ autem partes cum ſemper præſentem cibum habeant quem attrahūt, ad inſtar plantarum quæ per radices terræ vliginem attrahunt, hac ſentiendi vi carēt. Solus autem venter cibi penuriam ſentit, vt animal ad cibum, vt dixi, excitet. A cerebro enim natura ortos neruos duos in os ventris tranſmiſit, per quos ſentiendi vim recipit. Famem auget ventris frigus, vt quod illius ſubſtantiam ſtringat prematque, & premendo inanit. Impedit verò ac minuit hanc calor. Solidas enim partes laxat ac ſoluit: proinde ad attrahendum ventrem reddit inhabiliorem. Humidam quoque ſubſtantiam liquat, ac ſpatia vacua replet. Ita cali-
A dus venter minus appetit quàm concoquit. Quòd ſi tantus calor eſſet, vt robur omninò ſolueret, non ſolum non appeteret, ſed & male concoqueret: vt fit in calida temporis conſtitutione.

Calidis enim cibis ac potionibus gaudet:neque à frigidis noxam ullam accipit,ſi modicè ipſis utatur.

Calidum cibum & potum nō ſolum qui re ipſa,ſed & facultate ſubſtantiaq; talis ſit, intelligit Galenus:quibus delectari ventrē natura calidum ſcribit. Vnicuique enim parti à natura tributum eſt, vt quod ſibi fami- B liare eſt ac ſimile,appetat ac attrahat:quod verò cōtrarium inimicumq; eſt, repudiet ac expellat. Qualitatis enim contrariæ odium quoddam à natura habet, vt Galenus docet,vnaquæque corporis pars. Itaq; cibis & potionibus calidis,calidus vēter tanquā ſibi amicis ſeq; tuētibus ac conſeruātibus delectatur. Neq; tamen à frigidis læditur, ſi moderatus ſit vſus. Subitas enim vehementesque mutationes natura non ſuſtinet. Itaque ſi ad mediocritatem reducere calorem velis, vtendum eſt frigidis,tanto quidē exceſſu, quantum ab ipſa mediocritate calor C recedit. Idque moderatè fieri debet : hoc eſt , neque affatim , neque initio ſtatim tam frigida offerenda ſunt, quàm calidus venter eſt,ſed mitiora primùm, deinde vehementiora, paulatim vires eorum augendo. Atque ſic mutationem hanc natura ſine vlla moleſtia feret.

Frigidior autẽ natura uenter, probè quidem appetit, ſed malè concoquit, cibos præſertim immitatu difficiles, ac frigidos. In ipſo enim facilè aceſcunt: quocirca ructibus acidis eiuſmodi uenter eſt opportunus.

Innmutatu

D

Appetentiam animalem ex ſuctionis ſenſu naſci modò dicebamus, hũc verò ſenſum inanitione fieri: inanitionem verò tum vacuata & diſsipata in ambientem aërem materia cuti ſubiecta, tũ partibus vicinis ſemper trahentibus, donec venę quæ ad ventrẽ perueniunt, inaniãtur: tum frigore ſtringẽte prementeq́; ac premendo inaniente. Qua ratione famelici ſunt qui frigidum ſtomachũ habent. Sed vt multum appetunt, ita malè concoquunt. Frigus enim torpidũ pigrumq́; corpus ad naturæ actiones omnes reddit: proinde cruditatem gignit: quã acor ſequitur, acidiq́; ructus, vt fuſiſsimè Galenus in libris de ſymptomatum cauſis docet.

E

Atque frigidis quidem gaudet, ſed ab immoderato eorum uſu facilè offenditur. Similiter autem & foris incidentiũ rerum frigidarum conſortium diu fer=

re non potest, quemadmodum neque calidus calidorum.

Vnaquæq; res suo simili gaudet, vt antè dictum est. Frigidus igitur venter frigido potu & cibo delectatur: sed eorũ immodico vsu læditur, vt qui intemperiẽ augeat, eo quidẽ magis, quo frigus vehemẽtius, & vsus F
lõgior extiterit. Quo autẽ intemperies auctior est, eo est deterior, vt quæ à mediocritate lõgius discedat. Hac ratione quæ foris incidunt frigida, qualia sunt ambiens aër, aqua, vnguenta, & id genus alia, diu ferre frigidus venter non potest: eorum enim cõtactu longiore vehementer refrigeratur, ac imbecillior redditur: quemadmodum calidus venter rerum calidarum vsu.

Vẽtris uerò intẽperies ex morbo cõtractæ, hoc ab ingenitis differunt, quòd nõ similia, quẽadmodũ natiuæ, appetãt. G

Omni animãti à natura tributum est vt se tueatur. Tuetur autem se, similia, & quæ secundum naturam sunt, appetendo, amplectendoque, dissimilia sibique contraria declinando. Itaque natiuæ intemperãtiæ omnes similibus qualitatibus gaudent, calidæ quidem calidis, frigidæ frigidis, humidæ humidis, & siccæ siccis. Fugiunt verò contra-

rias, vt calidæ frigidas, frigidæ calidas, humidæ ſiccas, & ſiccæ humidas. Ex morbo autem contractæ contrarias appetunt, & ſimiles vitant. Morboſus enim ventriculi calor refrigerari, frigus calfieri cupit: & reliquæ
H pari modo qualitates contrarias deſiderãt, & ſimiles auerſantur. Quòd autem morboſæ qualitates contrarias appetant, hoc ideo fit, vt quod præter naturam eſt, expellatur: quod non niſi per cõtraria fieri poteſt. Contraria enim contrariorum ſunt remedia. At quod ſecundum naturam eſt, ſeruari debet, vt in omnibus in confeſſo eſt: ideo ſimilia deſiderat, ſimilibus enim ſimilia ſeruantur.

Coniugatæ autem uentris intemperantiæ ex ſimplicium compoſitione noſcuntur.

A Copulari poſſunt, vt antè declaratũ eſt, agentium ventris qualitatum exuperantiæ cum patientium exuperantiis, interdũ vtriſque paribus, interdum altera maiore, idque vel in idem vtrilque conſpirantibus, vel in diuerſa agentibus. Cum igitur in idem eiuſmodi exuperantiæ tendunt, affectus, notæque manifeſtiores ſunt. Cum verò in diuerſa, obſcuriores: quemadmodum ſi altera exuperantia maior, altera minor ſit, vtraque in

idem etiam conſpiret, minus cõſpicuus erit. Ventris ſiccitas, verbi gratia, ſitim adfert. ſiccitati ſi adiunctus impar ſit calor, aut calori ſiccitas, ſitis quidem augebitur, B ſed minus quàm ſi vtraq; qualitas ex æquo adaucta eſſet, vtraque enim per ſe hanc mouere poteſt. Iũctæ igitur maiorem ſitim efficient: quòd ſi cum frigore copulata ſit ſiccitas, minorem. Tendunt enim in diuerſa, quatenus ad mouendam ſitim attinet, ſiccitas & frigus. Aut ſi cum calore quidẽ ſed remiſsiore ſiccitas, aut contrà calor cum minore ſiccitate, minor erit ſitis quàm ſi vtraque qualitas multum & ex æquo excederet: vt modò docebamus. Similiter autem ſi ventris frigus cum humore iunctum ſit, maiorem: ſi cũ ſiccitate, minorẽ acorẽ gignet: C aut ſi cum humore quidẽ, ſed remiſiore. Ad eundem modum commiſtus cũ humore calor melius cõcoquit, cum ſiccitate deterius, aut calor cum humore pauciore, vel largior humor cum minore calore.

Diligenter autem quæ diximus attendenda ſunt, & ab his quæ dicemus, diſtinguenda: quandò non ſolus uenter ſitim adfert & adimit: nec frigidi aut calidi potus appetentiam excitat, ſed thora-

racis uiscera, nempe cor, & pulmo. At qui ob horum calorem siticulosi sunt, plus spiritus attrahunt, & longè
D *expirant: ~~ardorémque in thorace~~ sentiunt: non ~~autem in hypochondriis~~, quemadmodum solent qui ob uentriculum sitiunt. Nec protinus potu sitis extinguitur. Frigidus quoque potus quàm uberior calidus eorum sitim melius sedat, hos uerò frigidi aëris inspiratio refrigerat: nihil eos iuuans quibus uentriculus sitim attulit. Ad eundem modum qui contrario modo se habent, frigida inspiratione manifestè læduntur.*

Cum sitis non ex ventris solùm intemperie, sed etiam cordis & pulmonis accidat, notas docet quibus hanc ab illa distinguere
E oporteat. Quæ enim cordis & pulmonis fit calore, amplius inspirat, & longius expi-
[illegible] enim aer intromittitur: ex-
piratione verò foras expellitur calidus & fumosus halitus. His enim modis, vt antè declaratum est, quũ reliquum corpus, tũ maximè thorax, & quæ in eo cõtinentur visce-

ra, refrigerantur. Ad extinguendam igitur ſitim quæ pulmonis & cordis calore accidit, opus eſt aëre frigido, tanto quidem, quantus calor eſt qui ſitim attulit: & expiratione tam longa, quàm multus quamque calidus eſt qui emittitur ſpiritus. Longam expirationem intelligo, non ſpiritũ longè emiſſum, vt is eſt qui vehementer flando aut ſibilãdo fit (nam exiguus eſſe poteſt) ſed multum, & qui longiore mora efflatur, ſic enim multus redditur: quod neceſſariò fit cum cordis & pulmonis temperamentum calidũ eſt, μακρὸν enim non ſolùm longum, ſed & multum & magnum ſignificat. Itaque quãta ſitis fuerit, quam quidem antè dictorum viſcerum calor peperit, tãta inſpiratio tamque magna expiratio ſubſequitur. Cæterùm cum calor ardorq; qui hanc ſitim mouet, in corde vel pulmone, vel vtroque viſcere contineatur, atque eiuſmodi viſcera in thorace ſint collocata: is neceſſariò in thorace ſentitur, non autem in hypochondriis, vbi poſitus venter eſt. Ex his palam eſt ſitim quæ pulmonis & cordis calore fit, frigido potu, niſi multo, poſtque lõgam moram, iuuari non poſſe. Longa enim via eſt per quam is in ea viſcera fertur. Nam primùm in ventrem deſcendit, deinde per venas in iecur tranſit, à quo per magnam venã

in

in cor: à quo tandem in pulmones peruenit:
atque tranſeundo plurimum calefit: proinde
ſitim quæ ex eorum viſcerum calore fit, nō
extinguit: aut ſi extinguit, non tamen proti-
nus, vt quæ ſolo frigore ſedari poſsit, hac ra
H tione, calida potione etiam liberaliore mi-
nus ſedari poteſt, quàm frigida exigua, vini,
verbi gratia, larga potio minus quàm aquæ
exigua hanc ſitim mitigare poteſt, hinc fit
vt æſtate vtroque remedio ad ſitim extin-
guendam ſit opus, nempe aëris frigidi inſpi-
ratione, & potu liberaliore tum ſubſtantia
tum qualitate frigido. Ambiens enim aër cū
calidus ſit, non ſolùm pulmones & cor, ſed
& arterias, atque (vt ſemel dicam) omnes
corporis partes tam inſpiratu quàm cōtactu
calfacit: vnde ſitis naſcitur. Rurſus cum cor-
poris noſtri ſubſtantia non ſolùm in vapo-
res ſed ſudores eo tempore diſsipetur, tan-
dem attrahentibus inanitis partibus à ſibi vi
cinis, ventris natiuus humor abſumitur, qui
A nō ſola aqua, ſed & vino aut ſimili quopiā
reparari debet. Itaque ſitis hæc & qualitatē
[illegible]
ſarciatur inſitus humor, deſiderat. Cæte-
rùm cum pulmones cor & reliquæ corporis
partes (vt modò dicebamus) calefiant, vnde
ſitim etiam naſci diximus, inſpiratu aëris fri
gidi ad hanc compeſcendam eſt opus. Frigi

dus enim aër inspiratus protinus in pulmones transit, & à pulmonibus ad cor, deinde in reliquum corpus, statim igitur sitim quæ ex horum viscerum calore nascitur, sedat: tandem longo tempore eam quæ à ventris calore gignitur: quemadmodum contrà ea quæ à ventris calore fit, statim potu frigido sedatur: processu verò temporis & ea quæ ex pulmonis & cordis calore generatur. Sũt qui cum dictis visceribus, iecur annumerant: sed cum ipsum frigido potu quàm aëre citius refrigerare possit, suam temperiem respiratu prodere non potest. Ad ipsum enim ex ventre statim potio fertur, non autem aër, sed primum, vt dicebam, ad pulmones, deinde ad cor, posteà ad arterias, tãdem ad ipsum iecur, & reliquas corporis partes. Iuuantur igitur frigida inspiratione cor & pulmones calidi: calida verò læduntur. Ad eundem modum eadem viscera frigida calido inspiratu iuuãtur, & frigido offendũtur.

Atque hoc est maximum frigidi pu... autem frigida inspiratio hos manifest... lædit, frigorisq; sensum inuehit: ita cal... da est ipsis amica. Sed & pituitosa ex... crementa cum screatu & tußi reijciunt

Vn

Vnaquæque corporis pars ſuo ſimili, vt ſæpe diximus, gaudet: quo ſi immodicè vtaris, manifeſtè lædes, auget enim qualitas ſimilem exceſſum. Si autem pulmo citò facileque frigoris iniuriam ſentiat, euidens eſt D eius frigoris nota, quæ certior erit, ſi calida inſpiratione iuuetur. Frigus enim tanquam contrarium calor expellit. Quòd ſi cum his tuſsiendo excrementa pituitoſa reiiciat, certiſsimum indubitatumq́; frigoris erit ſignũ. Crudam enim pituitam frigoris ſobolẽ eſſe iam ſuprà declarauimus.

Pulmonis autem ſiccitas excrementis & pituita uacat.

Siccitas humiditati aduerſa, pituitam pituitoſáve excrementa neque gignit neque colligit: vt ex his quæ ſuprà de cerebri ſicci notis prius diximus, conſtare poteſt.

Et uocem canoram reddit: quemad- E *modum humor fuſcam & raucam. Maiorem uerò acutioremq́; edere uolẽtibus interueniunt excrementa. Sed nec ipſa uocis magnitudo à calore fit: quemadmodum nec exiguitas à frigore, uerùm illã aſperæ arteriæ amplitudo, perflationiſq́; uehementia: hanc uerò contrariæ*

ca

causæ efficiunt. Itaque neque perpetuò
neque primariò, ſed ex accidente ſolis
ingenitis, non autem aduentitijs tempe=
ramentis uocis tum magnitudo, tum exi
guitas ſuccedit. Quoniam autem inſtru=
menta alia aliam temperamēti naturam F
ſequuntur, inſtrumentorum uerò uox:
ingenitam intemperiem concludere ex
uoce licebit. Etenim uox læuis, arteriæ
leuitatem arguit: quemadmodum aſperi
tatem aſpera. Itaque læuitas arteriæ, tem
peramenti mediocritatem ſequitur: aſpe
ritas uerò ſiccitatem. Aſperitas enim ab
inæqualitate corporis duri fit. Cæterùm
ſimplicium eius partium ſiccitas duram
efficit arteriam: inæqualem uerò humo=
ris per has diſperſi penuria. Eodem mo=
do neq; uox natura acuta ſine faucium
anguſtia, neque grauis ſine amplitudine G
fieri poteſt. Angu[illegible] quidem inſitæ fri=
[illegible] eſt ſoboles, amplitudo uerò ca=
loris.

Pulmo, reſpirationis inſtrumentum eſt,

gut

guttur autẽ vocis: aſpera verò arteria vtriq; inſtrumento famulatur. Reſpirandi principium à thorace pulmo habet, hoc eſt dilatãdi cum ſpiritum accipit, & contrahendi cum eundem reddit. Hanc reſpirationem liberã quidem efficit ac minimè violentam, ſeptũ tranſuerſum, violentam verò thoracis muſculi. Itaque vbi quis ſpiritum liberè emittit, expiratio eſt. Vbi verò violẽter, nõ ſimpliciter expiratio, ſed & vehemens expira-
H tio dicitur, quam ἐκφύσησιν græci vocãt, nos perflationem, aut ſi mauis, efflationem, quæ præfatis muſculis vehemẽter thoracem mouentibus fit. Itaque aẽr intrò recipitur dum thorax dilatatur: foras verò emittitur, dum idem clauditur contrahiturq́ue. Igitur dum emittitur, ſi guttur tranſeundo elidit percutitq́ue, vox funditur. Quod vt melius fiat, obiectum gutturi palatum eſt tanquam tintinabulum quoddam, vt Galenus ait, ſine quo certè vox neque canora neque ſuauis eſſet. Quibus enim palatum vitiatum eſt, culpata prorſus vox eſt: qualis in plurimis eſt qui ex Hiſpanica ſcabie vitiatã hanc par
A tem habent. Cæterùm aſpera arteria vocis materiam præparat ac velut exaſciat gutturi. Quoniam autem pulmo recipere aẽrem quem expiraret efflaretq́ue, debebat: oportuit aſperam arteriam in varias fibras diſtribui,

bui, quæ perpetuò inanes vacuæque ſanguinis ac alterius humoris eſſent, vt ſpiritum, vocis materiam, reciperent, deinde, vt dictum eſt, foras emitterēt. Porrò autem aſpera arteria membrana ſiccitatis moderatæ eſt obducta, ad vſum quem mox dicemus. Hæc itaque ad vocem efficiendam neceſſaria ſunt. Cum igitur vox aëris repercuſſu fiat, oportet quod percutitur inſtrumentũ, B neque ſiccum neque humidum vehementer eſſe. Præterea cum aër qui emittitur, non tam vehementer ex ſe percutere poſsit, vt eius illiſu ſonũ edat, opus fuit aliquo quod moueret impelleretq́; ſpiritum, nempe pulmone. Cum rurſus per ſe is moueri nó poſſit, aliis opus fuit quæ concluſum in ipſo aërem expellerent, validius aut impotentius, pro neceſsitatis ratione. Itaque ſeptum tranſuerſum ad liberam expirationem, & muſculi coſtales ad violentam, à natura con dita ſunt. Maiore enim impulſu ad vocem edendam opus eſt quàm ad naturalem ſpira tionem. Vocis igitur differentiæ ſumendæ C ſunt ab aſperæ arteriæ temperamento, mẽbranæ eius internam partem cõtegentis con formatione, meatus per quem vox egreditur, magnitudine, & expirationis vehementia. Humor enim arteriæ vocem reddit fuſcam, obſcuramq́; ac raucam, ſiccitas verò clar

claram, lucidam, ac canoram. Ex ſubſtantia enim humida ac molli ſonus admodum obſcurus funditur, quòd ſcilicet percutienti cedat. Contrà ſicca & dura renixu clarum efficit. Ferrum verbi gratia igni remollitum, ſonum percuſſu obſcurum reddit: refrigeratum verò ac iam induratum, clarum. Sic

D plumbum obſcurè ſonat, æs clarè. Ad eundem modum vocem variã efficit ſuprà memoratæ arteriæ conformatio. Exaſperata enim aſperam, læuigata verò læuem vocem emittit. Dicebamus modò aſperam arteriã gutturi vocem præparare. Cum igitur à pulmone per hanc ſpiritus impellitur, ſi quidem læuigata dicta membrana ſit, ſine impedimento ad guttur vſque, vbi vox colliſa efficitur, permeat, fitque læuis ac ſuauis. Si verò exaſperata ſit, in aſperitatis inæqualitatiſque eminentiores partes impulſus aër impingit, & ſonum efficit varium, inæqualemque, prout partes illæ tum magnitudi-

E ne inæquales, tum mollitie ac duritia diſſimiles ſunt. Atque hanc vocis inæqualitatem, aſperitatem dicimus, non aliter atque ſonum qui ex lima & ferro eliditur. Ob limæ enim inæqualitatem ferrum inæqualiter percutientis, inæqualis aſperque ſonus redditur, magis aut minus pro limæ maiore minoreue inæqualitate. Amplitudo

quo

quoque arteriæ & angustia voces varias efficiunt. Si enim lata hæc sit, vox grauis redditur: sin angusta, acuta. Quòd si cum arteriæ amplitudine vehementer aër impellatur, vox magna fit, vehementer enim impellitur si thoracis musculi robusti sint. Ad eundem modum si angusta aspera arteria est, atque aër vehementer impellatur, vox acuta efficitur. Si verò languidè, exilis ac parua. F
Itaque ab expirationis vehementia vocis differentiæ sumuntur. Inter se igitur vox magna & grauis differunt, quòd hæc sine magno, illa cum vehementi aëris impulsu fiat, conueniunt verò aëris impulsi multitudine. Ad eundem modum acuta & parua inter se spiritus emissi exiguitate cõueniunt: sed hoc differunt, quòd acuta validè, parua languidè emittitur. Clara igitur vox & canora, pulmonis & asperæ arteriæ moderatam siccitatem significat: obscura verò & rauca, humorem. Rauca quidem cum humidis excrementis, quæ expirandi conatu maiore excerni solent: obscura verò sine his fit. Magnitudo G
autem calorem quidem instrumenti significat, quẽadmodum paruitas frigus, sed id ex accidente, & alterius interuentu. Arteriæ enim amplitudo, & expirationis vehementia, vocis magnitudinem faciunt: amplitudinem verò, tum impellentium musculorum
rob

robur, tum natiui caloris abundantia. Magnitudo igitur vocis primùm ac statim instrumenti amplitudinem arguit, & validã expirandi facultatem: amplitudo instrumenti, & robur facultatis, calorem. Similiter autem vocis paruitas, meatus angustiam protinus ostẽdit vnà cũ impultricis facultatis imbecillitate: meatus autem angustia, & facultatis imbecillitas, frigus. Suprà enim docuimus propriũ caloris munus esse dilatare, frigoris verò constringere. Ad eundẽ modum vox grauis, arteriæ latitudinẽ statim indicat, inualidamq; expirationẽ: latitudo autẽ, arteriæ caliditatẽ, sed thoracis imbecillitatem, aut aliam occasionem, quæ expirandi vehementiam impediat. Acuta contrà arteriæ angustiam significat, angustia verò frigus. Aspera autẽ vox primùm arteriæ asperitatem, hæc verò immodicã siccitatem, lęuis verò læuigatam arteriam primùm ostẽdit, deinde eandem esse temperatam.

Naturalibus autẽ uocum differentijs proportione respondẽt hæ quæ ab aliquo fiũt affectu: eædẽ & causarũ à quibus fiunt, notæ existũt: de quibus abundè in libris de uoce disputatum est.

Non aliter vocũ præter naturã differen-

tiæ, morbũ à quo proficiſcuntur, quàm naturales ingenitam ſuam temperiẽ oſtendunt. Nam vt vox natura rauca, arteriæ humiditatem ſignificat, ita & quæ talis ex morbo fit. Raucedo enim ~~ab humida~~ intẽperie tã naturali quàm pręter naturã fit. Ad eũdẽ modũ B vocis aſpitas fit primũ ab arteriæ, vt antè dictum eſt, aſperitate: hæc autem à ſiccitate tum naturali, tum præter naturam. Eadem eſt reliquarum vocis differentiarum ratio.

Reliquæ uerò animãtis partes internæ, obſcuras ſui temperamenti notas habent. Elaborandum tamen eſt, ut ex his quæ iuuare & lædere ſolent, & ex naturalium facultatum functionibus, eas cognoſcamus. In tertio autem libro de ſymptomatum cauſis diximus, facultatis cuiuſque uirtutem ac uitium temperiem præire. Hactenus igitur de temperamentorum notis. C

Reliquarum animantis partium internarum temperamenta cognoſcũtur (ſed obſcurè) ex his quæ iuuare ac lædere ſolent, actionibuſq; facultatũ naturaliũ. Diximus antè vnumquodq; ſuo ſimili gaudere, lædi tamẽ immodico eius vſu: iuuari verò ſuo contra-

rio, si modus vtendo adhibeatur. Siqua igitur pars calidorum vsu facilè lædatur, calida: si frigidorum, frigida: si humidorũ, humida, & siccorum sicca iudicanda est. Si verò calidis moderatè adhibitis iuuetur, frigida: ad eundem modum si frigidis, calida tempe-
D ries censenda est. Reliquarum autem eadẽ est ratio. Sed quoniam eiusmodi internæ partes non admodum his causis patent, non facilè per has notas earum tẽperamenta deprehendentur. In hoc genere continentur renes, vesica, intestina, lien, & aliæ id genus partes: quæ si frigidis lædantur, frigidæ: si calidis, calidæ sunt existimandæ. Cæterùm facultatum naturalium functionibus cognoscuntur eiusmodi partium temperamenta. Facultates naturales voco, quæ attrahunt cibum, attractũ continent, & concoquunt, deinde quod superuacuum est, expellunt. Nulla enim corporis pars est, quæ omnibus hisce facultatibus prædita non sit:
E quarum cuiq; suum inest temperamentum. Aliud enim concoctioni, aliud aliis debetur. Quoniã igitur concoctio sine motu ad locum fit, sicco instrumẽto nõ indiguit, sed calido & humido, quod probè cõcoqueret & nutricaret, vt Galenus in vltimo de symptomatũ causis docet. Reliquæ verò facultates, nempe attrahẽdi, cõtinendi, & expel-

lendi, non ſine motu munus ſuum obeunt:
proinde πρακτικὰς, hoc eſt (vt interpreta-
mur) actuoſas Græci appellant, quemadmo
dum & quæ voluntatis imperio mouent, ſic
enim vtraſq; vocat Galenus: in hoc quidem
opere eas quæ voluntatis imperio, in vlti- F
mo verò de ſymptomatũ cauſis eas quæ ſi-
ne arbitrio ſed naturaliter ad locũ mouent.
Ceterùm quatuor facultates naturales, qua-
tuor qualitatum temperamentũ ſequuntur,
vnaquæq; ſuũ: ipſas verò facultates, actiões.
Ab actionibus igitur notæ ſumũtur, quibus
facultates primùm, deinde temperamẽta co
gnoſcuntur. Quoniam igitur vnũquodque
temperamẽtũ ſua ſequitur facultas, vnam-
quanq; verò facultatem ſua actio: vt diuer-
ſæ inter ſe ſunt partis cuiuſq; actiones, ita di
uerſæ ſunt eius facultates, & vt inter ſe di-
uerſæ hæ ſunt, ita tẽperamenta diuerſa eſſe G
oportet. Quod cũ ita habeat, vna actio, at-
que interdũ plures infirmæ eſſe poſſunt, re-
liquæ verò validæ. Pueri enim optimè con
coquunt, malè verò cõtinent. Nõ enim eo-
dem modo natura functiones ſuas omnes
molitur. Siquidem immutat, concoquit, nu-
trit, ſine vlla loci mutatione, ſed omnibus
inter ſe propinquis, nimirum inſtrumento,
& re immutanda. Quum igitur à calido &
humido aut horum altero fiat concoctio,

vtr

vtroque quidẽ optima:calido tantùm, proba:tantùm verò humido, imperfecta : partẽ
H quæ concoquit, calidam aut humidam, aut calidam ſimul & humidã, prout actio eiuſmodi proba eſt,aut minus proba,eſſe oportet. Quum verò ſine motu functiones quas nos actuoſas,græci πρακτικὰς vocant, perfici non poſsint:hoc eſt attractione, comprehenſione,& expulſione : inſtrumentum robuſtum eſſe debet. Robur autem à ſiccitate nõ qualibet ſed mediocri naſcitur:vt antè docuimus. Siccum igitur inſtrumentũ eſſe debet quod attrahit, continet,ac expellit,non quãtumlibet, ſed moderatè, vt probè flectatur ſtringaturq́; dum munus ſuum obit,hoc eſt, vt diximus, dum cibũ attrahit, quod ſuperuacuum eſt expellit,ac quod im-
A mutat,comprehendit ac continet tantiſper dum concoxerit. Quod ſi vehementer ſiccum ſit,nutritioni ineptum eſt. Neq; enim vnit neq; glutinat. Id igitur ægrè attrahit, cõtinet,ac expellit. Frigus autem ad omnes naturæ functiones ineptiſsimũ eſt:cui ſi adiuncta ſiccitas ſit,omnium peſsimè immutat ac nutrit. Medio verò modo inter aptiſsimũ & ineptiſsimum ſe habet ad functiones quas actuoſas appellari modò dicebamus. Ex his igitur conſtat quæ actiones quorum temperamentorum virtutes & vitia oſtendunt.

Quod ſi accuratius intelligere cupias, te ad vltimũ de ſymptomatũ cauſis librũ relegamus. In exẽplaribus gręcis quotquot vidi, legitur, ἥτις ἑκάστης δυνάμεως ἀρετῇ τε καὶ κακίᾳ ἡ προηγουμένη κρᾶσις ἐστίν. In exemplaris Germanici margine ſcriptum eſt, ὅτι τῆς ἑκάστης ἀρετή τε καὶ κακία προηγουμένη κρᾶσις ἐστίν. quam lectionem ſequutus eſt Leonicenus. ita enim vertit. Dictum verò in tertio de cauſis accidentium, quòd cuiuſque potentiæ virtus & vitium, temperatura principalis exiſtat. ex quo conſtat eum non ſolùm ὅτι pro ἥτις legiſſe, ſed & ἀρετή & κακία in nominãdi caſu pro ἀρετῇ & κακίᾳ in dandi caſu: quæ lectio nullo modo intelligi poteſt. Quid enim quæſo ſignificat, Virtus & vitiũ principalis tẽperatura exiſtit? Quatenus autem ad dictionem ὅτι attinet, rectè iudicio meo legi poteſt, vt ſenſus ſit: In tertio autẽ libro de ſymptomatũ cauſis, diximus facultatis cuiuſq; virtutem ac vitium temperiem præire, hoc eſt præcedere & priorẽ eſſe. Certum enim eſt actionẽ tam probã quàm improbã facultatẽ ſequi, facultatẽ verò tẽperamentum, quod facultate prius eſt, & facultas actionis probitate ac improbitate. Quòd ſi ἥτις legere malis, tuo iure poteris. Senſus enim eſt, In tertio autem libro de ſymptomatum cauſis docuimus quænam facultatis

cui

cuiusque virtuti ac vitio temperies præsit. Illic enim docuit quæ actio quam facultatem sequitur, & quæ facultas temperaturam.

Magnitudinis uerò, uel formationis, uel numeri, uel positure uitia, quæ quidem sensibus obiecta sunt, facilè cognosci possunt. Ex his uerò quæ sensum latent, alia quidem difficilè, alia uerò nullo modo cognoscuntur. Siquidem capitis & cerebri magnitudo ac figura manifestè apparent, atque de his antè meminimus, quemadmodum & de thorace. Similiter autē nec difficile est opertas scoptulas, humeros, brachia, cubitos, extremas manus, coxas, femora, tibias & pedes cognoscere, siue in formatione, siue magnitudine, siue numero, siue partium quibus constant compositione uitium contractum sit. Horū enim cuiusque actiones offensæ manifestæ sunt. Eorum uerò quæ in corpore latēt, non omnia cognosci possunt.

E

Quemadmodū corporis partes duplices

ſunt, ſimplices, & cõpoſitæ, ita actiones duplices ſunt. Quædam enim primæ maximeq́ue propriæ ſunt, quædam verò ex accidente. Primæ à ſimplicibus partibus, ſecũdæ ab inſtrumentis proficiſcuntur. Ex ſimplicibus igitur partibus inſtrumenta componuntur, ab ipſisq́ue actiones habent. Nulla enim ſimplex pars eſt quæ vel non agat, vel vſum aliquẽ præbeat ad totius inſtrumẽti actionem. Muſculi verbi gratia actio, motus eſt: cruris verò, progreſsio. Quanquã enim muſculus primũ ac per ſe crus mouet, nõ tamen ſolus progreſsionem perficit. Itaq; in crure ſunt muſculi tot numero tales ac tanti, quot quales & quanti ad probam progreſsionem requirũtur. Oſſa quoq; adiuncta ſunt tot & tanta mole, hoc modo conformata, ac ſibi inuicẽ ſic coaptata: alioqui muſculi etſi primum ſoliq; mouent, progreſsionẽ perfectã non ederent. Aliæ etiã partes ſimplices cum iuſta magnitudine, certo numerò, apto poſitu, ac idonea conformatione ad cruris compoſitionem poſitæ ſunt, nõ ſine magno vſu: vt ex libris Galeni de vſu partium conſtat. Si igitur noſſe partium omniũ vſum ac vtilitatem velis, earum ſubſtantia, forma, magnitudo, numerus, poſitus, connexioq́ue cognoſcenda ſunt. Scimus enim cum natura nihil temere agat, horum quoque alicuius

gratia, hoc eſt actionis ac vtilitatis conditũ
H eſſe: quæ cum ſenſibus pateãt, ſenſus probé-
ne ſint an improbæ, facilè iudicare poterit:
proinde an partes ipſæ probè, improbène cõ
ditæ ſint. Si verò in corpore deliteſcant, aut
ſenſus iudicio ſubiectæ non ſint, ægrè qui-
dem hæ iudicari poſſunt. Senſibus autem pa
tent caput, thorax, opertæ ſcoptulæ, hume-
ri, brachia, cubiti, manus, coxæ, femora, ti-
biæ, pedes, nares, & id genus aliæ. Earũ igi-
tur partium vitia ac virtutes facilè cogno-
ſci poterunt, quæ ſcilicet in magnitudine,
conformatione, numero, poſitura, comple-
xioneque inter ſe, ſunt poſita. Magnitudinis
vitia ſunt nimia craſsitudo & gracilitas, lati
tudo & anguſtia, lõgitudo & breuitas, tum
corporis vniuerſi, tum eius partium. Confor
A mationis, deprauata figura, cuiuſmodi ſunt
obliqua, recta, curua plana, rotunda, & id ge
nus aliæ, aſperitas & læuitas, &c. Numerus
excedens, vt ſextus digitus, tertius teſticu-
lus. Deficiens, vt ſi tantum quatuor digiti
in manu ſint. Hæc igitur omnia cum ſub
ſenſum cadant, facilè cognoſcuntur. Quæ
verò intra corpus ſunt, non omnia co-
gnoſci poſſunt. Quædam enim horum
obſcurè ac coniectura tantùm, quædam
nullo modo noſcuntur: vt in ſequentibus
dicetur.

Cuiusdam enim uentrem uidi adeò exiguum, rotundum & prominentem, iuxta hypochondrium collocatũ, ut cui dẽter se sua circunscriptione tum uidentibus tum tangentibus proderet. B

Cum earum quæ intra corpus sunt partium, alias cognosci posse, alias non posse antè dixerit Galenus: quænam posint, nũc ostendit, nempe ventriculum & vesicã euidenter quidem, iecur verò & alias quasdam coniectura tantum: vt pòst dicetur. Ventriculus igitur & vesica euidenter sua circunscriptione apparẽt, iecur verò tantum coniectura. In quibusdam igitur ventriculum C minorem & rotundiorem prominentioréq; iuxta hypochondria se deprehendisse ait: hac itaq; ratione magnitudinem figuram & situm eius cognouisse. Hũc enim circa medium partis superioris & inferioris, prioris & posterioris, paululumq́; ad dextrum deflectentem natura collocauit, vt ab his vsum aliquem reciperet. In superiore enim parte cor & septum transuersum, in inferiore mesenterium & intestina: in dextra iecur, in sinistra lienem: in priore omentum, in posteriore dorsi musculos, magnam venam, & arteriam habet: quæ omnia suo calore iuuant

con

D cōcoctionē. Si igitur vētriculus promineat, munus suū improbius obibit. Neq; enim ab antè dictis partibus tantū caloris suscipiet, quantū si à natura ordinatū situm seruaret. Prætereà iecur quod in sublimi positū esse iam diximus, premet, atq; septū trāsuersum, præsertim cibo plenus: proinde spirādi diffi cultatem adferet. Cæterùm si minor quàm pro corporis ratione sit, probè quidē conco quet, sed cibi minus concipiet quàm alendo corpori sufficiat: itaque cibum crebrò sume re coget: quod homini molestū est. Quòd si rotundior sit, nec vitio quidem caret, cibum enim diutius continet, eiusque descensum in intestina prohibet.

E *Similiter & cuiuspiam uesicā adeò eminentem exiguamq; deprehendi, ut si tardius urinam reddidißet, circunscriptus tumor manifestè apparebat.*

Vitiosam vesicæ magnitudinē & situm posse deprehēdi Galenus scribit, quū videlicet diuti⁹ vrina retēta fuerit. Sæpe enim vel pudore, vel occupatiōe aliqua detēti nōnulli vrinā tardius reddūt: atq; tunc in pube tumor apparet, scilicet vesica extāte, ac eminēte. Itaq; eius exiguitas frequentia reddendæ vrinæ molestiam facit, frequētius enim red-
F dere coguntur quibus exigua vesica est.

Quan

Quanquam autem nulla aliarum internarũ partium manifestum mihi unquam de se præbuit indicium, danda tamen opera est quàm maximè fieri potest, ut earum uirtutem & uitium si non certa firmaq; scientia, saltem artificiosa coniectura cognoscamus: uelut gratia exempli iecoris. Nonnullos enim noui, & quidem multos, qui graciles uenas habebant, corpusq; uniuersum decoloratum: quorum, cum paulò plus cibi assumpsissent, præsertim flatulenti, crassi, & glutinosi, alij uelut pondus quoddam innixum ac suspensum in dextri hypochondrij profundo sentiebant: alij tensionis dolorem, hos igitur & iecur paruum & angustos meatus habere uerisimile est. G

Euidenter ventriculi & vesicæ vitia deprehendi possunt, vt antè ostensum est: reliquarum verò corporis internarum partium non firmis, per seque cognitis principiis, sed coniectura tantùm, quæ ex prægressis causis & effectibus sub sensum cadentibus fit: vt

mox docebimus. Eiusmodi enim causę, suorum effectuum artificiosam coniecturã adferunt: quemadmodum effectus suarũ causarum. Causas eiusmodi προκαταρκτικὰς vocant, non solùm præsentes, sed & quæ præcesserunt, etiam si præsentes amplius non sint. Ex præsenti, verbi gratia, tẽporis constitutione vehementer calida & sicca, ardentem febrem & tertianam coniicimus: ex lauatione in aluminosa aqua, quæ cutim constipauit, febrem diariam. Ad eundem modum ex effectibus coniecturæ sumuntur, vt ex vrinæ suppresſione coniicimus calculum in vesica vel renibus esse, aut pus, aut aliud quod vrinæ vias obstruit. Vbi igitur eiusmodi causæ plures habent effectus, aut effectus plures causas, opus est solerti coniectura. Itaque cum venarum gracilitas quæ sensibus obiecta est, plures habeat causas, non protinus arguit iecoris exiguitatẽ: sed cum ipsa ex materia pauca & à frigore fiat, vtrũque significare potest. Itaque & adiungendæ aliæ notæ sunt, vt certior coniectura fiat, nempe pallor, & decoloratio vniuersæ cutis, & pondus hypochondrio innixum, aut tensionis dolor post largiorem cibum sumptum, præsertim crassum, flatulentum, & viscosum. Sola igitur venarum gracilitas certam exiguitatis iecoris coniecturam efficere

re nõ poteſt: quum, vt modò dicebamus, ea non ſolùm ob paucam materiã, ſed & à frigore iecoris venarum materiam diſtendere nequeunte fiat. Si cum gracilitate cutis pallor (hoc eſt decoloratio, ſiue vt græci, ἀχροια) coniunctus fit, ne ſic quidem certa coniectura erit. Eiuſmodi enim pallor, caloris natiui penuria fit. Rurſus exiguus calor ſanguinis penuriam ſequitur. Hæc autẽ non ſolùm venarum exiguitatem, ſed & pituitæ copiam gignit. Si igitur cum venarum gracilitate, & cutis pallore, grauitas aut tenſionis dolor in dextro hypochondrio poſt ſumptum immodicum cibum ſentiatur, iam certior erit iecoris exigui coniectura. Cibũ enim crudum pondus, flatum verò tenſio in iecore eſſe arguit. Ille enim ſuo pondere viſcus deorſum trahit, hæc verò diſtendendo dolorem inuehit. Hæc autem nec ſola per ſe, quemadmodùm nec venarum gracilitas, nec cutis pallor, iecoris exiguitatis teſtimonia ſunt, ſed omnia hæc ſimul coniuncta. C

Alterum uidi toto habitu pituitoſum, quotidie tamen pallidam bilem uomitione reijcientem. Itaque alui ſedimẽta inſpicienda eſſe duxi: in quibus bilis minimum erat. Meatum igitur qui bi- D

lem

lem defert, non exiguam eius humoris portionem ad imam uentriculi partem, quam πυλωρὸν græci uocant, transmittere conieci. Quod in quibusdam animantibus cernere licet. Ex his liquet quòd ad eorum quæ sensum latent, cognitionem, plurimum conferat tum apparentium ex corporum dissectione cognitio, tum actionum utilitatumq; inquisitio. Quisquis igitur noscendorum corporum quæ à naturali statu (ut modò dicebatur) recedunt, peritiam habere cupit, is in corporum incisionibus, functionúmque ac utilitatum inquisitionibus sese exerceat oportet. De his autem omnibus seorsum in alijs operibus scripsimus: de quibus in fine totius huius libri uerba faciemus, ut quod discere libuerit, studiosi, ex quonam opere præcipuè decerpere oporteat, cognoscant. Sed de his hactenus.

E

Ne protinus iecur calidũ esse aut vẽtriculũ, ex quotidiana bilis vomitione putemus,

artificiosè coniiciendum esse vndénam hæc proficiscatur, docet Galenus. Suprà dictorũ enim viscerum calorem hæc significare videtur: sed si reliqua omnia diligenter considerētur quæ in corpore sunt: non semper biliosus vomitus corporis calidi est nota: quēadmodũ in proposito homine de quo nunc verba facit Galenus, perspicuũ esse potest. Bilis enim quã per vomitum reiiciebat, non iecoris, non cordis, non ventriculi calorem arguebat. Pituitosus enim toto habitu erat: cæterùm bilis quã reuomebat, pallida erat: cuius alui sedimenta tantum momētum habebant. Ex quibus constat bilem hanc non vehementia caloris esse procreatam. Coloris enim pallor, pituitæ plurimum, & bilis exiguum significat: proinde & frigus potius quàm calorem. Pauca etiam bilis alui excrementa tingebat, prætereà & totus corporis habitus pituitosus erat, quæ omnia frigidi non solùm iecoris, sed & totius corporis tēperamenti argumenta erant. Cæterùm coloris pallor bilem in iecore genitã esse, non in ventriculo, testabatur. Nam quæ in ventriculo generatur, porri virorem imitatur, vt posteà dicemus. Ex iecore igitur prodibat eiusmodi bilis. Itaque verisimile est meatum qui à fellis vesicula in intestinum (quod quia duodecim digitalia emetiũtur,

duodenum vocatur) bilem transfundit, magnam sui portionẽ in imam ventriculi partem (quam græci πυλωρὸν vocant, nos ianitorem) transmittere: quod & in quibusdam animantibus videmus, cuiusmodi sunt falco, accipiter, & aliæ id genus rapaces aues, quæ crudis carnibus vescũtur, hæ enim cum maiorem calorem ad coctionẽ desiderent, natura meatum qui à iecore ad vẽtriculum bilẽ deferret, in his finxit. In proposito igitur homine coniectura artificiosa Galenus deprehendit bilis vomitũ fieri non ob eius abundantiam, sed refusionem in ventriculum, vt antè declaratum est. Ex his constat, ad ea quæ sensum effugiunt, cognoscenda, necessariam esse anatomen, id est corporũ incisionem, & actionum vtilitatumque notionem. Alioqui neq; substantia, neque magnitudo, neq; forma, neque numerus, neque ordo, neq; processus, neq; origo, neq; vicinitas, neq; cõnexio earũ partium cognosci, imo nec earũ functiones, nec vtilitates, proinde nec ab his coniectura artificiosa sumi posset. Nisi enim meatus commemorati vsum, situm, & reliqua quæ modò commemorabamus, cognouisset, nõ artificiosè cõiecisset per eum meatũ bilem in imam ventris partem transfundi, ac vomitum biliosum fieri. Quoniam autem disputando huc

progreſſi ſumus, de artificioſa coniectura pauca mihi videntur eſſe non incommodè B hoc loco tradẽda: tũ ad antè dictorũ, tum ad eorum quæ deinceps declarabuntur, faciliorem intelligẽtiam, ad internorũ enim morborũ cognitionem maximè neceſſaria eſt. Coniecturæ igitur aliæ artificioſæ ſunt, aliæ arte carẽt, quales exiſtũt quæ in autorũ teſtimoniis, ac experientiis nulla probabili ratione confirmatis poſitæ ſunt: quibus ferè Auicennæ aliorumq; Arabũ ſectatores pro artificioſis coniecturis, atque adeò pro certis demõſtrationibus vtũtur. Artificioſæ autem aut ex veriſimilibus fiũt, aut ex rerũ notis ac ſignis: quæ quia ſenſibus apparẽt, φαινόμενα græci appellant. De veriſimilibus au C tem, quoniã nõ medicorũ, ſed oratorũ ſunt propria, diſceptare hoc loco ſuperuacuũ foret. Ex rerũ igitur notis ac ſignis artificioſas cõiecturas medicus ſumit, nempe ex functionibus, qualitatibus tẽperaturas partiũ ſequẽtibus, & ex his quæ ex corpore reiiciuntur, aliisq; quãplurimis, quæ procedẽte ſermone explicabũtur. Fũctiones ſunt, vt antè retulimus, animalis, vitalis naturalis. Animalis autem ſenſus, motus volũtarius, & actio princeps. Sẽſus alius exterior, quẽ & principiũ vocãt. Alius internus, qui & cõmunis appellatur. Exterior autẽ, viſus, auditus, odo- D

rat

ratus, gustus, & tactus. Internus verò, somnus, vigilia, insomniũ. Motus voluntarius, tum corporis vniuersi, tum eius partium, vt thoracis respiratio, crurum progressio, manuum comprehensio. Princeps actio, intellectus, iudicium, & memoria. Vitalis functio, cordis & arteriarum pulsus, iracũdia, timor, &c. Naturalis actio, veneris cõcupiscentia, cibi potusq́; appetentia, concoctio, nutritio, &c. Qualitates quæ partium temperaturas sequũtur, quia sensus mouent, sensibiles vocant, visum enim color, figura, situs, numerus, & magnitudo mouet. Color quidẽ, vt cutis rubor & nigritia. Figura autẽ, vt capi-
E tis rotunditas & longitudo. Situs, vt oculorum prominentia. Numerus, vt digitus superans aut deficiens. Quantitas, vt oculorum magnitudo & paruitas. Olfactu odor percipitur, vt anhelitus suauitas & graueolentia. Gustatu sapor, vt linguæ amaror. Tactu principes qualitates, calor, frigus, humiditas, & siccitas. Quæq́; has cõsequũtur, vt duritia, mollitia, asperitas, lęuitas. Dolor quoque, & pruritus, titillatio & voluptas, sub tactus genere continentur. Auditu soni & voces percipiuntur. In notarum quoque ac signorum genere continẽtur quæ è corpore
F expelluntur, vt Galenus docet: cuiusmodi est propria partiũ vnde reiiciũtur, substan-

tia,quæ alia in aliis eſt:vt renum verbi gratia carnoſa, veſicæ membranoſa. Itaq; ſi cũ vrina caruncula excernatur,renes:ſi mẽbranula, veſicã vlceratã eſſe coniiciendũ eſt. Reiectæ quoq; ſubſtãtiæ magnitudo,cõiecturã artificioſam efficit. Ex craſsis enim inteſtinis maior,ex tenuibus minor per dyſenteriã tunica reiici ſolet. Porrò autẽ momẽti eiuſdẽ ſunt quæ in ſpatiis cõtinentur tã ſuis quàm alienis. Ex veſica enim & renibus vrina,ex inteſtinis ſtercus tãquã propriis locis, calculus verò & arenulæ ex renibus & veſica, lũbrici ex inteſtinis tãquã alienis ſedibus expellũtur. Eiuſmodi igitur notæ artificioſas cõiecturas pariũt,quẽadmodũ principia demonſtrationes, de quibus eſt antè proditum. Sed hæc inter ſe differunt, quòd ex principiis ſtatim certa indubitataq; ſcientia naſcitur, vt antè docuimus: ex notis verò non protinus fit artificioſa coniectura. Ferè enim fit vt vnius notæ multæ ſint cauſæ nõ neceſſariæ,proindeque earum nulla neceſſariò concludatur, ſed adhuc dubium ſit quænam ex ipſis ſignum nobis conſpicuum pepererit. Non enim ſiquis ægrè ſpiret, protinus coniiciendum eſt ipſum pleuritide laborare, ſi quidem aliæ permultæ cauſæ ſunt quæ ſpirandi difficultatem inuehere poſſunt: cuiuſmodi eſt peripneumonia, pituita pulmoni

G

H

nibus farcta, & id genus multa. Itaque propositam nobis notam sensui manifestam, in suas omnes causas deinceps resoluere oportet, tantisper dum ad postremas deuentum sit: deinde singulas considerare, quænam scilicet earum propositæ notæ causa existat. Quod cum adhuc euidens non sit, rursus consideranda sunt omnia præsentia & præterita tam interna quàm externa. Intus enim quædam fuerunt, quædã præ-
A sentia sunt, quæ vnà cum proposita nota affectum indicare possunt, scilicet prodeuntia ab eadem causa: verbi gratia pulsus inæqualitas febrem ex putredine significat: cũ pulsus inæqualitate esse possunt caloris acrimonia, & alia signa eundem affectum significantia, tanquam effectus suam causam, aut contrà causa suum effectum. Certum enim est natura calidos & siccos procliuiores in biliosos morbos esse. Eiusmodi enim temperaturæ, efficiẽtis causæ rationẽ obtinent, quemadmodũ & ætates, quarũ quæq; suos morbos habet. Aliis enim pueri, aliis iuue-
B nes, aliis senes morbis obnoxii sunt. Atque hæc quidem interna sunt. Eandem externa vim posſident, quæ scilicet in assumendis, faciendis, & foris incidentibus continentur. In assumendis quidem, qualia sunt cibus & potus, medicamentum intrò assumptum, &

aër attractus. In faciendis, frictiones, ambulationes: in summa, omnia quæ circa corpus fiunt. Somnus quoque, vigilia & venus, cum quibus sunt & animi motus, in hoc genere continentur. In his quæ foris incidunt, sunt circunductus aër, vnguenta, medicamenta foris adhibita, lauacra, & id genus alia, hæc enim omnia, vt nemo nescit, corpus nostrum afficiunt, alia aliâs. Calidus enim cibus & C
potus calfacit, frigidus refrigerat. Eadem vi prædita sunt medicamenta intrò assumpta, & inspiratus aër. Calida enim calfaciunt, & frigida refrigerant. Frictiones autem & corporis exercitationes calfaciunt, otium verò & quies refrigerant. Somnus humectat, & vigiliæ exiccant. Circunductus aër non aliter atque inspiratus calfacit, refrigerat, humectat, & siccat, hic quidem internas, ille externas corporis partes. Aestas calfacit & exiccat, hyems refrigerat & humectat. Autumnus inæqualiter corpus afficit. Ver sanguinis molem auget, temperatissimum e- D
nim omnium temporum est. Ex his constat alios in aliis temporibus morbos generari, vt in tertio Aphorismorum libro docet Hippocrates. Ad maiorem autem horum intelligentiam ex primo Galeni de locis affectis libro, exemplum sumamus, ac excutiamus. Subitò igitur vrina suppri-
ma

matur. Quoniam eius affectionis non vnus locus existit,(nam aut in renibus ac vreteris, aut vesica, aut eius meatu vrina cohibetur) sciscitari primùm oportet in quonam eorum ipsa retineatur: deinde retentionis occasionem. Nam si vnicum esset vrinæ instrumentum, nihil de loco dubitares, sed certò scires partium substantiam, functiones,
E vsum, & vtilitatem. Non enim ambigendũ est vnde bronchia quæ tussiendo cum sputo excernuntur, proficiscũtur, quum nusquã alibi quàm in pulmonibus reperiantur. Disquirendum igitur est in quo ex antè dictis loco affecto vrina detineatur. Quod vt fiat, considerandũ quid in vnaquaque suprà commemoratarum partium appareat, an scilicet in pube vbi sita vesica est, tumor sit, an non sit. Si illic tumor adsit, vrinam in vesica retineri certum est, si nõ adsit, affectum in renibus aut vreteris esse coniiciẽdũ est: quod locus doloris ostẽdet. Nullum enim aliud
F membrũ est in quo vrina retineri possit. Cognito igitur suppressionis loco, eius causa vestiganda est, quod fiet, vt modò dicebamus, signum, hoc est vrinæ suppressionem, in suas causas resoluendo: deinde cõsiderãdo quid cum harum quaque aut præcesserit, aut præsens sit. Sit igitur vrinæ in vesica suppressio: Eius si vnica causa, eaque necessaria

eſſet, nihil vltrà diſquirere oporteret: cum hanc neceſſariò ſuppreſsio oſtenderet.
Quoniam autem multæ ſunt, nec ex qua earum vrinæ ſuppreſsio orta ſit, certum eſt, omnes expendere oportet: easque rurſus in alias cauſas reſoluere, tantiſper dum ad extremas ſit deuentum: ad hunc modum: G
Vrinam veſica non reddit, aut quia eius robur reſolutum eſt: aut quia eius meatus impeditus. Reſoluitur autem robur ab immodica intemperie, aut caſu, aut ictu, aut vlcere, aut alia euidenti occaſione, quare rurſus diſquirendũ erit an horum aliquid vel præſens ſit, vel præceſſerit. Præterea ſi conatu etiam vehementi nihil reddatur, ſed prementibus tumorem digitis vrina effluat, certior coniectura reſolutæ facultatis erit.
Quòd ſi horum accidentium nullum apparuerit, ad ſuppreſsionis vrinæ impedimentum veniendum erit, quod cum multiplex ſit, rurſus in ſuas cauſas reſoluendum erit, H
nempe conſtrictionem & obſtructionem. Atque rurſus vtraque in ſuas cauſas reſoluenda eſt. Cõſtrictio quidem in tumorem præter naturam tam veſicæ quàm adiacentium partium, qualis inflammatio eſt, ſcirrhus, œdema, & ſimilia. Eiuſmodi enim tumores in veſicæ quidem ceruice viam claudunt, in adiacentibus verò partibus meatum
vrin

vrinarium premunt, proindeque claudunt. Poteſt & vrinæ copia veſicam diſtendere, ac diſtendendo anguſtum meatum reddere, proindeq; vrinæ viam præcludere. Itaque rogandus æger eſt num hanc retinuit vel pudore aliquo, vel neceſsitate, vel longo profundoque ſomno, quod ſi fateatur,
A coniiciendum eſt vrinam ſua multitudine ſuppreſſam eſſe. Si verò multitudinis vrinæ ſuſpicio non ſit, obſtructionis cauſæ veſtigandæ ſunt. Cum igitur veſica obſtruatur vel calculo, vel viſcoſis aut craſsis humoribus, vel pure, vel ſanguinis grumo, vel adnata caruncula: conſiderare oportet quæ præceſſerint, & quæ præſentia ſint. Igitur ſi vlcus antè fuerit, adnatam meatui vrinæ carunculam vrinam ſupprimere non ſine ratione coniicies. Si ſanguis prius effluxerit, grumum: ſi cum vrina ſabuloſa exierint, calculum. Si interna inflammatio vel iecoris, vel lienis, vel renum, atque e-
B tiam ipſius veſicæ præceſſerit, pus. Si antecedens victus ratio viſcoſum aut craſſum humorem pepererit, craſſos & viſcoſos humores. Cum verò ſigna colligi non poſſunt, artificiosè coniicere non poſſumus, quemadmodum nec demonſtrare vbi principia non inueniuntur. Hæc quidem de artificioſa coniectura.

Quæ uerò in præsentia morbosa sunt, hoc est quæ iam ægrotant corpora, cognoscenda quoque sunt: Sensibus quidem obuia, ex magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, & positionis à naturali statu mutatione, ac differentia, quæ à duritia & mollitia, frigore & calore sumitur. Quæ uerò sensum effugiunt, ut summatim dicam, actionum offensionibus, uel excrementis, uel doloribus, uel tumoribus præter naturam: horum, inquam, uel quibusdam, uel omnibus. C

Finita de notis salubribus disputatione, ad morbosas, & quæ iam præsentes morbos significant transit. Morbi autem vel externarum sensuiq; apparentium partium sunt, vel internarum, & sensum effugientiũ. Morbi externarum partium cognoscuntur mutata à naturali statu magnitudine, colore, figura, numero, positura, duritia, mollitia, calore, frigore, humiditate & siccitate, atq; aliis qualitatibus quas modò sensiles vocari diximus, quæ protinus morbum ostendunt, atq; demonstrationis vim quandam obtinent. Paulò enim antè docuimus ex Galeni sententia res bifariam φαίνεσθαι, hoc est sensui appa- D

rere. Per ſe quidem, vt externi corporis ca-
lor, frigus, humiditas, ſiccitas, color, magnitu
do, & reliqua modò cõmemorata: quæ qui-
dem ſenſibus manifeſtiſsima ſunt: proinde,
vt dixi, vim quandam demonſtrationis ha-
bent. Per alia verò apparet ſubſtantiæ cere-
bri magnitudo, per capitis ſcilicet magnitu-
dinem: atque id genus φαινόμενον priori pro-
E ximam vim obtinet. His igitur modis exter
næ partes ſuos affectus produnt. Internarum
verò partium affectus per alia ſenſibus e-
tiam manifeſta cognoſcuntur, non protinus
nec neceſſariò quemadmodum externa-
rum, ſed coniectura tantùm, quæ à labo-
rantium partium vitiatis functionibus ſu-
muntur, vel excrementis, vel doloribus,
hiſque vel omnibus, vel quibuſdam: ſiue pri
mò ac per ſe, ſiue per conſenſum afficiantur.
Ventris enim imbecillitas non per ſe, ſed
ſuis actionibus & excrementis ſenſibus ſe
prodit. Si quidem cibum continere is non
poſsit, eius contentricem imbecillam: ſi aci-
F dum ructet ac vomat, frigidum: ſi nidoro-
ſum, calidum eſſe ipſum cõiicimus: vt poſt-
ea cum ſigillatim affectorum locorum no-
tas explicabimus, dicetur. Nunc igitur tan-
tùm generales, tum internarum, tum exter-
narum partium morbo obſeſſarum notæ
traduntur.

Sigillatim autem morbosæ cerebri affectiones, ex dementiæ formis, aut sensuum, uel phantasiæ, uel functionũ quæ uoluntatis imperio obeuntur, offensionibus: aut palati, narium aut aurium excrementis, aut ipsius cerebri dolorum differentijs.

Cerebri affectiones ex sensibus, ex actuosis & principibus functionibus offensis deprehenduntur, excrementis, & dolorũ qualitatibus ac differentiis. Sensuum actiones, vt antè diximus, aliæ communes sunt, aliæ propriæ. Communes, somnus & vigilia: propriæ verò, visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus: quæ cerebri morbos testantur. Oculorum enim caligo, & aliorum sensuum hebetudo ac imbecillitas, aliaq; vitia, non solùm sui instrumenti, sed & substãtiæ cerebri, aut spiritus vitium ostendunt, de quibus quoniam alibi fusius disputaturi sumus, hoc loco nihil dicemus. Ex communis autem sensus functionibus, somnus immodicus humiditatem & frigus, vigiliæ autem calorem & siccitatem cerebri ostendunt. Ex functionibus etiam quæ voluntatis imperio obeuntur, quas & actuosas prius vocabat Galenus, cerebri vitia cognoscuntur. Hæ autem aut omni

omnino deletæ sunt, aut imbecillæ tantùm, aut corruptæ. Deletæ quidem, vt in vehementi apoplexia, in qua sensus & motus totius corporis periit. Hoc malum adfert frigidus crassus aut viscosus humor, quo affatim principes cerebri ventriculi implẽtur. Quũ autem alter tantùm ventriculus, id est aut dexter aut sinister impletur, ea pars quæ illi
A respondet, motu priuatur: dextra quidem, si dexter vẽtriculus: sinistra, si sinister eiusmodi humoribus impletus sit, atq; affectio hæc paralypsis dicitur. Interdum motus tantum debilis est, siue totius corporis, siue alterius partis. Atque tum minus corpus aut eius altera pars mouetur, quàm par sit. Fitque hæc mouendi imbecillitas refrigerato neruorũ principio seu à sola intemperie, seu cum humorum commercio: nonnunquam & refrigerantium medicamẽtorum vsu. Fit & constrictione aut compressione, aut substantiæ cerebri crassitie. In summa, quicquid impe-
B dit quo minus mouendi facultas deorsum feratur, tantùm imbecillitatem adfert, si quidem tota non cohibeatur. Alioqui totũ corpus motu, vt diximus, priuaretur. Ex hac cerebri imbecillitate tremor nascitur: scilicet neruorũ origine ita refrigerata vel obstructa à frigidis viscosis aut crassis humoribus, vt tãta facultas deorsum ferri prohibeatur,

quã

quanta mouere ac ſuſtinere partem poſsit. Atque hic motus non imbecillus ſed deprauatus eſt, quemadmodum & comitialis morbus (græci ἐπιληψία vocant) quẽ melãcholicus aut pituitoſus humor in ventriculorum cerebri ſeu medii ſeu poſtremi meatibus retentus parit. Non enim, vt in apoplexia, affatim ventriculi implentur, ſed ſolùm (vt dictum eſt) eorũ meatus. Facultas enim cũ eo humore vt è loco excutiat luctatur: nõ autẽ in totum opprimitur: quare perpetua hæc affectio non eſt, ſed per interualla redit, frequentius aut tardius, vehementius aut mitius pro humoris qualitate & quantitate. Vberior enim & craſsior viſcoſiorq; maiores & frequentiores: parcior verò aut ſubtilior minores ac rariores acceſsiones efficit. C

Principes functiones ſunt, phantaſia, quã imaginationem vocant: iudicium, & memoria: quæ aut in totũ abolentur, aut tantùm infirmæ ſunt, aut corruptæ. Ex imaginationis reſolutione caros naſcitur; ex imbecillitate cataphora, quam & coma vocant. Eſt enim cataphora comatis ſpecies, vt antè docuimus. Ex corruptione autẽ deliriũ, ſeu (vt græci dicunt) παραφροσύνη, quam & dementiam, ſi lubet, vocabis. Ad eundem modũ ex memoriæ reſolutione catoche ſiue catalepſis gignitur: ex imbecillitate lethargus: ex D

corr

corruptione deliriũ. Similiter ex rationis resolutione ea dementiæ species oritur quæ græcis ἄνοια dicitur, quam nos amẽtiam aut fatuitatem appellare possumus. Ex imbecil-
E litate stultitia, quam græci μώρωσιν καὶ μωρίαν dicunt. Ex corruptione delirium. In caro igitur deleta imaginatio est, cui ob magnitudinem consentiunt iudicium & memoria. Itaq; sensus omnes in hoc affectu pereũt, & motus voluntarii omnes præter vnã respirationem, quæ libera manet. Clausi oculi sunt, & palpebræ immobiles. Nullo enim modo attolli possunt: quod priorẽ cerebri partem læsam esse arguit, siue intẽperie vehementer frigida, siue frigidis humoribus ibidẽ aceruatis. Ab eisdẽ causis fit catoche, quã & catalepsin appellari diximus. Ea memoriã & mentẽ iudiciũq; illigat ac occupat
F detinetq;: vnde hoc nomen sibi vindicauit, hæc sensus omnes in sympathiã trahit. Apertos habet oculos: corpus in ea figura in qua accepit, relinquit: in recta quidẽ, si rectũ: in curua, si curuũ: & in reliqs pari modo: quòd scilicet affecta cerebri posterior pars sit. Caro proxima cataphora est, leuior tamẽ affectus, sed eãdẽ quã caros cerebri sedẽ occupat. Ab eisdẽ fit causis, sed mitioribus. Eam cataphore speciẽ intelligo, quæ graues profundosq; somnos inducit, ita vt ea correpti vix

exp

expergiſci queāt. Altera enim eſt catapho-
ræ differētia, quā vigilātē vocāt. hāc tenuis
humoris acrimonia parit. Eſt & aliud vigilā G
tis cataphoræ genus, in quo alternis ſomnis
& vigiliis detinemur, aut in medio exquiſi
tè vigilātiū & dormiētiū ſtatu cōſtituti ſu-
mus. De his omnibus ſuprà abūdè diſputatū
eſt. Quatenus igitur eiuſmodi affectus ſo-
pores ac vigilias inducunt, ſenſus communis
accidentia eſſe cenſentur. Quatenus verò
phantaſiam lædunt aut delent, principum fa
cultatum accidentia ſunt. Lethargus poſte-
riorem cerebri partem obſidet. Hoc malo
affecti, rerum omnium obliuiſcuntur, deſi-
dioſi ſunt ac pigri: vnde nomē lethargo in-
ditum eſt. Siquidem obliuionem deſidio- H
ſam, aut deſidiam obliuioſam ſignificat le-
thargus. Cum hoc malo cōiuncta febricula
eſt. Mentem quoq; idem per cōſenſum læ-
dit. Ab eiſdem cauſis quibus generatur ca-
toche fit. Ex his autē affectibus caros qui-
dem & cataphora phantaſiæ & ſenſuum, ca-
talepſis verò & lethargus memoriæ & mo-
tus voluntarii ſunt vitia: vt ex antè dictis ſa
tis conſtare poteſt. Porrò autē principes fun
ctiones per ſe lædi poſſunt: phantaſia quidē
cū errat ac fallitur imaginibus: vocaturq́;
vitium hoc græcis, vt diximus, παραφροσύ-
νη, nobis deliriū: quæ vox de rationis quoq;
erro

erroribus & memoriæ dicitur. Fit autẽ malum hoc vel ab intemperie cerebri, vel à
A prauis in eo collectis humoribus: vt posteà dicemus, cum de rationis delirio disseremus. Non aliter enim ipsa quàm phantasia afficitur. Resoluitur enim interdum tota, interdum imminuitur solùm, interdum verò corrumpitur. Primus affectus ἄνοια est, quem nos ad verbum amentiam interpretamur, hanc peculiari nomine fatuitatem dicere possumus, quæ stultitia grauior est: quod ex Ciceronis verbis perspicuum esse potest: Vt hominem, inquit, stultum, etiam magis infatuet mercede publica. Hoc extremè senes affectu laborare solent, atque etiã alii à prima origine. Secundus af-
B fectus μώρωσις, seu μωρία dicitur, id est stultitia, fatuitate (vt modò dicebam) minor ac imbecillior. Vtraque cerebri frigore fit, fatuitas quidem vehementiori, stultitia verò mitiori. In illa mens non mouetur, sed tantùm sensus, quemadmodum in brutis. In hac verò mouetur quidem, sed imperfectè. Tertius verò παραφροσύνη, hoc est delirium dicitur: originemque habet vel ab intemperie, vel à prauis (quemadmodum de phantasia dicebamus) cerebri humoribus, nimirum biliosis & melancholicis. Si cum prioribus quidem coniuncta fe-

Cause dolum

amentia &
stultitia ordine
frigore fiunt

bris sit, phrenitis: si sine hac, delirium nascitur. Febris sit, oborta in mẽbranis vel substantia cerebri inflammatione, vel citra hãc accẽsis illic calidis humoribus. Deliriũ tantùm fit, si sine febre calidus humor vel vapor easdẽ partes obsidet, aut si intẽperie calida cerebrũ laboret, aut etiam si è corpore calidus acerq́; humor ac vapor in caput feratur: quod in magno febriũ impetu cõtingere solet: quo remisso deliriũ cessat. Hinc fit vt phrenitis continuata affectio sit: deliriũ, quod quidẽ per febrẽ fit, nõ est cõtinuũ, sed tãtisper durat dum febris impetus remissus sit. Ex posterioribus nẽpe melancholicis humoribus hoc insaniæ genus nascitur, quod Græci melancholiam vocant. Quoniã autẽ humor ex quo is affectus fit, duplex est, nẽpe frigidus feculentusq́;, & calidus ac retorridus, duplex insania erit. Altera melãcholica, altera θηριώδης, id est fera & immanis. Frigidus enim ac melancholicus, melãcholicam insaniã parit, tristitiæ, odiorum, metus, terroris, & aliorum id genus accidentium plenam. Vnde tot eius sunt differentiæ, quot in melancholicis particulatim falsæ imagines apparent. Alii enim lupos, alii canes se esse credunt: vnde dicta Lycanthropia, & Cynanthropia est. Alii se vitreos dentes habere arbitrantur, alii aliud.

Qu

E Quæ igitur acceperint ab initio falsam ima-
ginem, animoque firmarint, vix per totum
morbum deserunt. Omnibus autem eius-
modi melancholiis communes sunt metus,
tristitiæ, & id genus multa: quæ alio loco fu-
sius docebuntur. Ex retorrida bile immanis
insania gignitur, & ei quæ à flaua bile fit,
proxima: ideò & cũ febre, & sine febre fit.
Cum febre, si dum retorridus humor, & qui
ab eo suscitatus est vapor, per febris impe-
tum in cerebrum fertur. Sine febre, dum idẽ
humor in eodem loco accenditur. Ideò &
delirium & phrenitis dementia hæc dici po-
F test, quemadmodum & hæc quæ à bilioso
humore nascitur, vt modò dicebamus. Por-
rò autẽ in maioris & minoris ratione eius-
modi dementiæ differẽtias obtinent: vt Ga-
lenus in cõmentariis in tertium Epidemiôn
docet: vbi Hippocratem aliis atque aliis
verbis pro earum magnitudine vsum fuisse
scribit. Eos enim ληρῆσαι ait, qui leuiter
delirãt. Est enim λήρησις, vt idem interpre-
tatur, breuis ac tenuis deliratio, hoc est βρα-
χεῖα παραφροσύνη. Et qui iam insigniter
desipiunt, παραφρονῆσαι: quanquam παρα-
φροσύνη omnem dementiæ speciem signifi-
cat. παρενεχθῆναι autem cum mente omni-
G no capiuntur, perperamque ob affectus ve-
hementiam mouentur, ac feruntur. πα-

ϱακόψαι verò, quum mẽs velut mutilata accisaq; est, qualis in phreniticis est. παρακοπὴ enim pro phrenitide vsurpatur. ἐκστῆναι, cum mens emota est ac perculsa, ἐκμανῆναι verò, cũ furiosa insania est. A prauis igitur humoribus, ac intemperie cerebri, eiusmodi dementiæ, vt antè diximus, fiunt. Sed nec ab hisce solùm mẽs mouetur, verùm ab iracũdia grauiore, timore, terrore, dolore, aliisq; id genus animi morbis tam vehemẽter concitatur, vt protinus nullo aut breuissimo interuallo desipiscat, quod ob humorũ certè vitium aut intemperiem non fit, tam subitò enim intẽperatura fieri nõ potest: siquidem motus momẽto, vt docet Aristoteles, nõ fit, sed in certo spatio tẽporis. Nec humor in timore aut terrore, aliisque animi affectibus modò cõmemoratis ad cerebrũ fertur, sed ad cor. Itaq; citra cerebri intẽperiẽ, humorumq; cõmerciũ, mẽs ita cõcitari ac turbari potest, vt planè deliret. Id igitur fit, rei quæ obiicitur specie violentius mentem concitãte: quod maximè accidere solet his quibus imbecillior facultas est, quæ obiectam rem grauiorem ac sit æstimat. Hac ratione ex vehementiori iracundia furiosa dementia nascitur, vbi scilicet obiecta iniuria maior quàm sit, æstimatur: quod accidit vbi ratio imbecilla est, & animosa facultas valida.

Eadem eſt ratio timoris ac terroris: qui ſi rationem imbecillam vehementer moueāt, dementiam melancholicam pariunt. Quod nuperrimè accidiſſe mihi narrauit quidam ex familiaribus meis fide dignißimus, ſe enim militem quendam vidiſſe aiebat, qui inter deambulandum noctu derepente inſpecta candicante veſte, in melancholicam inſaniam incidit. Putabat enim laruas ſe videre. His enim phantaſmatis vulgus terreri ſolet. Eundem affectum contraxit mulier
B mihi notißima, ex grauitate ſupplicii viri cuiuſdam, aderat enim præſens dum is viuus vreretur. Animi quoq; dolores ac morbi ſi diu perſeuerant, temporis proceſſu dementes reddūt, quales ſunt zelotypi. Quod cuidam piſtori accidiſſe, cum iuramento etiam mihi aſſeuerarunt complures mihi familiares. Piſtor is, vt retulerunt, cum ſuſpectam de adulterio vxorem ſuam haberet, tametſi pudicam & probam, nec eam in ſtupro deprehendere poſſet, teſtes ſibi amputauit, ratus, ſi illa fortè vterū gereret, non ex ſe, vt qui ob adempta genitalia generando ineptus eſſet, ſed ex altero concepiſſe cer
C tò ſciret, nulla enim hac demētia maior eſſe poteſt. Idem externis ſenſibus contingere videmus, cum vehementius id eſt quod ipſis obiicitur, præſertim imbecillis. Quoſ-

dam enim vehemens fulgetrum cæcos reddidit, quemadmodum alios surdos tonitruum: quod fit rei specie violentius sentiendi instrumentum feriente. Memoria quoque, vt antè diximus, aut deleri omnino potest, ita vt ne se quidem vel suos familiares agnoscant quibus hoc vitium acciderit: aut tantùm diminui, tardaque hæc recordatio dicitur: aut vitiari, quum quis videlicet rem quidem meminit, sed non vt D gesta est vel enarrata, vel vt didicit. Aut si meminit quidem, non tamen quo tempore aut loco gesta aut enarrata fuerit, aut didicerit. Per se igitur, sine altero adiuncto malo, quemadmodum phantasia & iudicium, lædi memoria potest. Emissaria per quæ cerebrum repurgatur, sunt aures, nares, palatum, & oculi. Per aures quidem sordes sanies & pus manat, per oculos lachrymæ, per nares & palatum pituita & muci: per omnes hos meatus sanguis: qui venam aut ruptam, aut erosam, aut apertam in capite esse testatur. Reliqua verò aut plura aut pauciora quàm pro cerebri temperatura, aut non qualia oportet, sed corrupta ac vitiata contra naturam emittun- E tur. Itaque si quæ excernuntur, grauiter oleant, putredinem: si suum odorem retineant, nihil tale in cerebro esse suspicari

opor

oportet. Igitur emissum per nares & aures pus cum graui fœtore, cerebri vlcus significat, si quid puri simile crassum eiiciatur sine magno fœtore, coctam pituitam tantùm. Cæterùm color considerandus est. Candidus solam pituitam, ruber sanguinem, flauus flauam bilem, niger atram cum materia quæ effluit mixtam esse ostendit. Si multus humor excernatur, humidum: si paucus aut nullus, siccum cerebrum esse coniiciendum est.

F Hæc autem negligenda nō sunt tum ad antecedentium, tum sequentium certiorē coniecturam. Quum enim dementiæ (de quibus modò disserebamus) & capitis dolores fiant tàm ab intēperie, quàm à prauis humoribus, certa ab hácne an illa causa fiant, sine hac cōsideratione notitia haberi non poterit. Quum igitur quis furit, aut dolore capitis torquetur, consideranda omnia quæ circa caput sunt, siccáne sint, an humida. Nam ad certam coniecturam multum momenti habent. Sed de his satis. Ad dolorum igitur differentias transeamus. Nam & ab his

G cerebri morbosæ affectiones deprehenduntur. Doloris igitur differentiæ sumuntur à causis quæ hunc efficiunt, & à sedis affectæ natura. Causæ doloris aut internæ sunt, aut externæ. Externæ sunt æstus, frigus, crapula, plagæ, casus, & similia: atque

hæ ab ægrotante sciri possunt. Internæ verò sunt vel intemperies sola, vel humor ac flatus citra intemperiem, vel vtrunque simul. Calor enim & frigus, maximũ, siccitas mediocrem dolorem parit: humiditas verò sola nullum. Ad eundem modum materia calida & frigida vehementissimũ, sicca moderatũ efficit, humida verò quatenus humida est, nullũ. Eadẽ est flatus ratio. Quòd H
si humor aut alia quæuis materia aut flatus sine aliena qualitate locum occupet, flatus quidem distendentem solùm, humor ac materia multa degrauãtẽ simul & distendentẽ efficiet, mediocris verò solùm degrauantẽ, atq; hunc mediocrem. Sedis affectæ natura aliã doloris differentiã gignit. Alium enim arteriosæ, alium mẽbranosæ partes dolorẽ inuehunt, vt mox dicetur. Cæterùm doloris materia, aut in capite gignitur ac colligitur, aut aliunde aduenit. Gignitur autẽ propter imbecillitatẽ, colligitur verò propter meatuũ eius obstructionẽ. Imbecillitas autẽ vel à morbi vehementia, vel à diuturnitate fit, aut ab ipsa prima origine. Itaq; doloris differentiæ ab intemperie natæ, calida quidem A
cum caloris, frigida cum frigoris sensu sunt, sine grauitate ac distentione: grauissimeque, vt dictum est, affligunt: moderatè verò, quæ à siccitate habent originem: nisi ea

ea tanta ſit, vt partium fibras contrahendo ac conuellendo rumpat. Nam ſic diſtentionis ſenſum inuehit: non aliter enim vnitas in his ſoluitur; atque in inſtrumentorum muſicorum chordis, Soli ac igni expoſitis. Sed magna ex parte cum ſiccitate iunctus calor eſt. Cæterùm calidam intemperiem ſiue ſolam ſiue cum humore aliáve mate-
B ria calida iunctam rubor, frigidam decoloratio ſequitur. At eiuſmodi dolorum differentiis indita nomina non ſunt. A flatu ortus dolor, diſtendens dicitur: ab humoribus aliaque materia, grauis. Atque ſi huius copia magna ſit, grauis ſimul & diſtendẽs eſt, hæc enim non ſolùm degrauat, ſed & diſtendit quam occupat partem, ſine alterius doloris ſenſu, ſi quidem nulla intemperies adſit. Aut ſi adſit, pars verò affecta aut ſenſu careat, aut certè hebetem hunc habeat, qualis eſt cerebri ſubſtantia: dolor aut nullus, aut certè exiguus erit. Ab acri calidoque humore ac flatu fit dolor quem mordacem appellamus. A partis conditio-
C ne differentiæ ſumptæ ſunt pungens & pulſans. Pungens quidem, ſi humor vel flatus aliáve materia membranam diſtendat, tam eam quam quia caluariam cingit, pericranion vocant, quàm meninges quæ cerebri ſubſtantiam ambiunt. Quòd ſi tam vehe-

mens eiusmodi dolor sit, vt non solùm distendat, sed & velut malleolo contundat aut frangat, cephalæa dicitur: pulsans, si calidus affectus arteriosas partes occupat. Quòd si humor aut flatus cum intemperie sit mistus, dolor grauis quidem ac mordens erit, si calidi acrisque humoris copia adsit: simulque pulsans, si quæ affecta pars est, arteriosa sit: pungens verò, si membranosa. Ex his constat quinam dolores quos D affectus quarum partium ostendant. Grauitatis enim sensus, materiæ multitudinem significat: morsus, non solùm humorum, sed & vaporum, alteriúsve materiæ acrimoniam, pulsus verò in arteriosa substãtia, tensio citra grauitatẽ & pulsum, tenuis ac ventosi spiritus copiam: grauitas cum distẽtione, humorum multitudinem in membranis contentam: in pericranio quidẽ, si in superficie: in cerebri verò mẽbranis, si in profundo dolor sentiatur, & perueniat ad oculorũ radicem, quorum tunicæ ex cerebri mẽbranis ortum habent. Cephalæam verò ostẽdit doloris vehemẽtia tanta quidem, vt neque E vocem neque strepitum, neq; odores, neq; quicquam quod cerebrum repleat, hoc dolore affecti ferant sine maximo dolore. Nõ enim distendi solùm, sed & velut malleo contundi ac frangi videntur.

Cordis uerò, ex eius tum difficultatis spirandi formis, tum palpitatione: prætereà ex pulsibus & eius, & arteriarum: ex animi quoq; cõcitatione & demißione, ex febribus, perfrictionibus, colorum differentijs, & doloribus.

Affectus cordis fatentur spirandi difficultas, eiusq́; & arteriarum pulsus præter naturam, febres, dolores, vehemens animi impetus impulsusq́; (ὀξυθυμίαν græci vocant) animi demissio ac deiectio, & velut torpor (quam iidem ἀθυμίαν appellant) corporis perfrictiones, ac colores. Spiratio quidem magna celeris & frequens, qualis in febribus esse solet, cordis calidum affectum significat, maiorem aut minorẽ pro eius magnitudine, celeritate & frequentia: parua verò tarda ac rara, frigidum. Ad eundem modum pulsus tum cordis, tum arteriarum magnus celer & frequens calidũ, paruus tardus & rarus frigidum, mollis humidũ, durus siccum cordis morbum ostendit. Languidus verò, si quidem talis perpetuò sentiatur, imbecillitatem: sin modò languidus, modò validus apparet, humorum plenitudinẽ instrumentum degrauãtem, quemadmodum & inæqualitas, quæ & ab obstructione &

compreſsione fit. Quoniam autem difficilis anhelitus,& pulſus præter naturam, non ſemper à cordis intemperaturis fiunt, ea in ſuas cauſas omnes reſoluere oportet, tantiſper dum ad poſtremas ſit deuentum:conſiderareq; tum pręſentia,tum pręterita,tam externa quàm interna, vt antè fuſiſsimè docuimus. Difficilis autẽ ſpirationis cauſæ ex libris Galeni de dyſpnœa, & pulſuum præter naturã,in libris eiuſdem autoris de pulſibus petendæ ſunt. Febres quoque cordis affectus oſtendunt ,nimirum intemperaturas alias maiores , alias minores , prout ipſæ calidiores ſunt,aut minus calidæ. Tertianæ enim & aſsiduæ ex ſyncera bile,calidiſsimæ ſunt & ſicciſsimæ,ideò calidiſsimum & ſicciſsimum cor eſſe teſtantur. Aliæ verò febrium differentiæ vt minus calidæ & ſiccæ ſunt,ſic cordis calorem & ſiccitatem minorem eſſe demonſtrant. Similiter autem ſæpe corripi febribus,argumentum eſt caloris cordis. Dolores fiũt in corde non aliter atque in aliis corporis viſceribus , nimirũ ſubita vehementiq; intemperie,præcipueq; calida & frigida,ſoluta etiam vnitate : quarũ cauſas,quoniã alio loco abundè docuimus, hic recenſere ſuperuacuum eſt. Itaque dolores cordis affectum oſtendunt , nempe inflammationes,eryſipelata, vulnera & vlcera.

ra.

ra. Ad eundem modum externarum partiũ, atque adeò vniuersæ corporis cutis refrigeratio. Eadem ratione & si sine febribus hæ partes calidæ sint præter naturam, cordis calidum affectum indicant. Nã, vt ostensum antè est, totius corporis intemperies à corde præcipuè suam habet originem. Per consensum quoque cor dolere dicitur, vt in eo affectu oris ventriculi quem cardialgian nominant, affertque syncopen quam à partis affectæ vitio stomachicam vocant. Cæterùm color, affectionis cordis testis est. Nam, vt antè docuimus, eius differentiæ sumuntur à corporis humoribus, & natiuo calore. Humores enim colorem efficiunt: calor verò coloris vigorem, aut pallorem, seu decolorationem, quam à græcis ἄχροιαν vocari antè diximus. Itaque si sanguine corpus abundet, rubrum: si flaua bili, flauum: si atra, nigrum apparet. Quòd si cum eiusmodi humoribus caloris natiui copia adsit, εὐχροια, hoc est coloris bonitas ac suauitas aderit. Sin eius penuria sit, pallidum aut liuidum, aut alio quouis modò decoloratum corpus erit, pro caloris penuriæ magnitudine. Quùm igitur cor fons sit natiui caloris, si calidum sit, bonus color erit: si frigidum, pallidus aut liuidus, aut velut demortuus. Palpitatio quoq;

cord

cordis affectum prodere poteſt. Fit enim cũ cor ſuo more dilatari nõ poteſt, quod accidit vaporoſo ſpiritu in ſpatio aliquo cõtento, ac exitum quærẽte: ideoq; hæc celeriter & oritur & ſoluitur, imitaturq; motu igneã celeritatem. Cum igitur eiuſmodi ſpiritus nunc craſsior vberiorq; ſit, nunc parcior & tenuior, non omnis palpitatio æquali temporis ſpatio perſeuerat, ſed alia tardius, alia celerius finitur, tantiſper enim durat, dum diſcuſſus qui hanc peperit ſit flatus. Solis autem cauis partibus accidit, ſed nõ omnibus, verùm his ſolùm quæ diſtendi ac contrahi poſſunt, qualis eſt cutis, cuti ſubiecti muſculi, vẽtriculus, veſica, vterus, inteſtina, iecur, lien, ſeptum trãſuerſum, atque adeò cor ipſum. Eiuſmodi autẽ motus inæqualis eſt, vt teſtis eſt ſenſus: totus enim contra naturam: quare à tremore differt, qui partim ſecundũ naturam eſt, partim præter naturam, his accidens partibus quæ volũtatis imperio mouentur, atq; etiam cordi & arteriis. Tremulum autem pulſum fieri ſcribit Galenus cum cordis & arteriarum facultas vehementer imbecilla eſt. Porrò autem cordis palpitationem ab aliis quoque cauſis fieri idem autor ſcribit, nempe vulnere, vel tumore præter naturam, vel ſanguinis aut vaporis abundantia & mala qualitate, vel

aq

aquosi humoris in eius tegumento quod pericardion vocant, contenti multitudine. Cordis vulnus, si quidem in eius sinistro vẽtriculo sit, non solùm cordis motum vitiat, F sed protinus mortem adfert: quemadmodum inflammatio aut erysipelas. Quòd si vulnus cordis cono illatum sit, occidit quidem, sed non protinus, verùm secundo interdum die, scilicet suborta illic inflammatione. Celerem verò mortem non adferũt sanguis & vaporis copia, nisi in his vis venenata sit ac pestilens: quemadmodum nec tegumenti cordis pustulæ: quas, quia tenui aquosoque humore plenæ sunt, hydatides appellant. Sed nec aquosus humor qui in hoc tegumento conclusus est, antè iugulat, quàm vel multitudine vel vitiosa qualitate cordis motũ impedierit. Eiusdem quo- G que tegumenti tumores cor consensu afficiunt, quorum periculosæ inflammationes, ac erysipelata sunt: sine periculo verò saltem præcipiti œdemata ac scirrhi. ὀξυθυμία hoc loco generalius pro omni animi vehementiore ac celeriore concitatione & impetu sumitur, nempe iracundia, excandescentia, & similibus: ἀθυμία verò contrà pro omni animi desponsione demisioneq;, atque exanimatione, torpore, metu, pauore, terrore, & similibus: θύμον enim id græci ap-

pellant.

pellant, quod nos animos: vnde nos animosi, illi θυμώδεις, vel θυμοείδεις, vel etiam θυμικοὶ dicuntur, quibus contrarii sunt ἄθυμοι, quemadmodum animosis exanimati, hoc est qui animos omnino despōderunt ac demiserunt. Itaque ὀξυθυμία non solùm animos, seu, vt ita dicam, animositatem, sed vehementer cōcitatos animos significat: quāquam tamen antè Galenus quum de cordis calidi notis disputaret, specialius pro celeri ac præcipiti iracundia tantùm vsurpauit. Nā illic inter animosæ facultatis impetus concitatiores ὀξυθυμίαν enumerat, vt abundè declarauimus. Igitur eiusmodi vehementiores animi motus calorem, demissio verò ac deiectio frigus cordis significant. H

Iecoris uerò ex humorum defectu & exuperantia mutatione in statum præter naturam, & ex decoloratione, prætereà ex permutata cibi distributione, aut nutricatione, aut superuacuorū excretione. Quinetiā ex eius grauitate ac tumoribus, & doloribus non solùm in ipso genitis, uerùm etiam aliarū partiū cōsensu obortis, quales in aliqua difficultatis spirandi, & tußis specie existunt. A

Iec

Iecur ſanguinem conficit, quem vniuerſo corpori alendo per venas diſtribuit, medio-
B crem tum qualitate, tum quãtitate, ſi ipſum temperatũ ſit: multum, ſi calidũ & humidũ: paucũ, ſi ſiccum: maximeq; ſi cum ſiccitate iunctus ſit calor. Vehemẽter enim hic exiccat, non per ſe, ſed per accidẽs, humorem ex quo ſanguis gigni debet, abſumẽdo. Itaque humoris exuperãtia humidũ, defectus ſiccũ iecur eſſe ſignificat. Humoris porrò exuperantiam oſtendit venarũ diſtentio ac inflatio, penuriã verò anguſtia. Eadẽ vi pollet in demonſtrãdo iecoris vitio humorũ corruptio, quæ ex cutis colore deprehenditur: vt mox docebimus. Quoniã autẽ vniuerſum
C corpus, vt modò dicebamus, ſanguine alitur: protinus eo exuperante vel deficiente mutatur naturalis eius habitus: in maiorem quidẽ & craſsiorẽ molẽ, ſi exuperat: in graciliorẽ verò, ſi deficit id quo alatur. ἄχροια, id eſt, vt interpretamur, decoloratio aut pallor, fit tum humoris corruptione ac cruditate, tum etiam caloris natiui penuria, hoc eſt refrigeratione, vt antè proditum eſt. Parit enim hæc crudorum humorum prouentum, vnde pallor eiuſmodi etiam naſcitur, quo ferè hodie virgines noſtræ, præſertim vrbanæ, quæque in otio ac luxu ciborum degunt, laborant. Quies enim ca-

lorem consopit, motus verò accendit. Lar- D
gum cibum concoctrix facultas non confi-
cit, etiam si probus sit. Præterea ex permu-
tata cibi distributione ac nutricatione ieco-
ris vitia deprehenduntur. Cibus probè in
corpus distribuitur parte alenda familiare
sibi alimentum attrahente, & vicina ex qua
attrahitur, ei cedéte. Valent autem eiusmo-
di facultates, vbi partes mediocriter calidæ
ac siccæ sunt. Impotenter autem, minusque
quàm alendo corpori par sit, aut certè nullo
modo cibus distribuitur, cum partis nutrien
dæ facultas vel omnino periit, vel certè di-
minuta est, aut vicina cōtentrix robusta est,
vel vtrunque accidit. Eiusmodi imbecillita
tem intemperies parit, cum reliqua, tum ma E
ximè frigida & humida. Virtutis enim ro-
bur resoluit. Instrumentorum quoque mor
bus, cibi in corpus distributionem impedit,
qualis obstructio est, & tumores præter na-
turam, de quibus paulò pòst latius dissere-
mus. Læsam iecoris attractionem sequi-
tur liquida alui deiectio, maior interdum
quàm pro assumpti cibi multitudine. Ci-
bus enim quem venter concoxit, ac in
cremorem succumque conuertit (χύλον
græci vocant) totus deiicitur, si quidem at-
trahēdi iecoris facultas omnino periit. Non
totus verò, si tantùm imbecilla, non ex to-
to

F to reſoluta ſit. Quoniam igitur facultatis robur intemperies ſoluit, intemperies autẽ vna non eſt, ſed alia calida, alia frigida, alia humida, alia ſicca : diſquirendum eſt quænam ex his imbecillitatem attulit. Nam id alui deiectio non prodit. Quod fiet, ſi, vt antè monuimus, conſideremus tam præſentia quàm præterita, quæ quidẽ calidã aut frigidam, aut humidã, aut ſiccam intẽperiem adferre idonea ſunt, quæq́ue harum quamque ſequi nata ſunt. Alia enim caloris, alia frigoris, alia humiditatis, alia ſiccitatis ſunt accidentia. Itaque earum cuiuſque tum cauſas,
G tum effectus conſiderare oportet. Si igitur, exempli gratia, præceſſerit cibus & potus calidior ac vberior, iecoriq́ue contrarius, æſtas calida, venus immodica, animi motus immoderati, frequens medicamentorum calidorum vſus, toto etiam genere naturæ contrariorum, cuiuſmodi ſcammonium eſt, adſit prætereà ſitis ingens, appetentia cibi deiecta, inedia grauis, vomitus bilis & vitioſorum humorum, calor cũ vniuerſi corporis, tum maximè dextri hypochõdrii, febris inſignis, color ſolito flauior: oris amaror, & id genus alia quæ à calore fieri ſolent : certum eſt calorem iecori imbecilli-
H tatem attuliſſe. Ad eundem modum reliquarum intemperaturarum cauſas & effe-

ctus cõtemplari oportet: atque in primis frigidæ & humidæ, cui maximè attractricis facultatis imbecillitas, vt modò dicebamus, accepta ferenda est. Cæterùm soluti facultatis attractricis roboris comes est ea maciei species, quam atrophian Græci vocant: in qua scilicet corpus nullum cibi commodum sentit: quod & alteratricis contentricisq; imbecillitati, & expultrici vehementius concitatæ commune est, sed quę ob attractricis imbecillitatem macies fit, liquidam habet alui deiectionem: quæ cremorem succumq;, hoc est, vt Græci vocãt, chylon cibi imitatur sine vllo rubore, vt diximus. A
Quæ verò à iecoris alteratricis imbecillitate nascitur, deiectionem quidem habere potest, sed rubore tinctam. Nam à ventriculo in iecur transeundo, alterationem quandã recipit atque colorẽ. Si verò attractricis facultatis robur nõ omnino resolutũ sit, sed tantùm imbecillum, tantùm gracilitas nascetur, maior tamen aut minor pro imbecillitatis magnitudine. Quòd si robusta attrahendi facultas sit, & vicinæ partis facultas contentrix imbecilla, plus cibi attrahetur, quàm conficere virtus immutatrix posit, & maximè si imbecilla sit, proinde magna cruditas non solùm in ipso viscere, B
sed toto corporis habitu gignetur: vnde tu-
mid

mida, ſpongioſa, aquoſa, & flatulenta caro procreabitur, ac etiam ea hydropis ſpecies quam leucophlegmatian appellant. Quod etiam per alteratricis læſionem citra vllum attractricis vitium accidit. hæc enim facultas cibum aut prorſus non immutat, aut immutat quidem, ſed imperfectè, aut certè corrumpit. Ex prioribus affectibus cruditas antè dictorum morborum parens, ex poſteriore corruptio humorum naſcitur: vnde varii affectus in corpore gignuntur, qualitate & quantita-
C te differentes: atque etiam in corporis partibus naſcuntur. Itaque ſi flaua bilis totum corpus occupat, regium morbum: ſi partem aliquam herpetem & eryſipelas gignit. Atra verò bilis in toto corpore elephantem, in partibus cancrū, in ſuperficie cutis vitiligines nigras parit. Pituita leucophlegmatian, quæ & anaſarca dicitur, in toto corpore: in cute verò vitiligines albas, in parte aliqua œdemata creat. Cæterùm tenuis humor paucus & ſalſus ſub cute pruritum, erodens in muſculis laſsitudinem vlceroſam efficit, craſſus verò ſalſus ac multus
D pſoram ac lepram. Atque hæc quidem omnia intemperaturas iecoris teſtantur, vt autor eſt Galenus. Cruditas quidem, & ex ea nati affectus modò commemora-

ti, frigidũ, flaua bilis & ex ea orti morbi calidum & ſiccum, & atra bilis cum affectibus ex ipſa genitis vehementer calidum ac torridum iecur eſſe oſtendit. Tenuis humor ſalſus & mordax ex aquoſo humore & flaua bili miſtus, craſſus & ſalſus ex atra bile, aut craſſo & ſalſo humore, miſtum affectum ſignificant. Notæ quoque iecoris affecti, ex reiectione excrementorum ſumuntur. Reiicit enim interdum per inteſtina iecur aquoſum ſanguinem, aquæ in qua recens mactatæ carnes ablutæ fuerint, E ſimilem: ſignificatque eiuſmodi excrementum iecoris alteratricis imbecillitatem ab intemperie frigida natam. Proinde ſine febre eſt, & ſine appetentiæ deiectione: imò interdum famelici magis ſunt qui talia excrementa deiiciunt, quàm per integram ſanitatem. Quòd ſi proceſſu temporis in ipſo viſcere eiuſmodi aquoſus ſanguis corrumpatur, febrem adfert, & appetentiam cibi deiicit. Atque tum hepatica, vt vocant, excrementa excernuntur hoc eſt cruenta & corrupta, grauiterq; olentia. Nonnunquam verò intermittit fluxio, ſucceditque cibi corrupti excretio, nunc biliosa, nunc cinericia, nunc nigra, nunc viridis, pro varia ciborum corruptione: reditque rurſus cruenta: quod argumentum eſt non ſolùm imbec

becilli iecoris, ſed & ventris, & inteſtinorum: vt mox dicemus quũ de ventriculi affectis notis diſſeremus. Interdũ autẽ feculẽtus ſanguis craſſus ac niger, non lucidus, qualis atra bilis eſt, de qua mox diſſeremus, excernitur, qui refrigeratione nigreſcit. Abſolutè enim in iecore coquitur: proindè rubicũdus eſt. Sed cum hunc amplius contentrix facultas per imbecillitatem continere non poſsit, nec in corpus tranſmittere, multitudi-
G ne irritata excretrix ad inteſtina tranſmittit: vbi refrigeratus nigreſcit, quod omni ſanguini quauis occaſione ſiue intra vaſa ſiue extra refrigerato accidit. Alia verò atri excrementi ſpecies ſplendentis ac feruentis per aluum deiicitur, non ex ſanguine refrigerato, ſed immodicè torrefacto nati. Atrã bilem propriè vocant quæ periculoſam dyſenteriæ ſpeciem efficit, non aliter atque vera dyſenteria inteſtina ſua acrimonia vellicans ac exulcerans. Solet & ſanguis effluere aliàs paulatim &, breuibus interuallis, aliàs affatim, ſed longioribus circuitibus. Paulatim enim manat vel purus ſyncerusq́;, vel in
H grumum coactus, nunc cum pure & ramẽtis membranisq́; inteſtinorum, ſæpe cũ coacto ſtercore cruentis guttis reſperſo. Id autẽ ſignificat vlcus inteſtinorum, mereturq́ue, vt Galenus docet, veræ dyſenteriæ appellatio

nem,quam noſtri tormina nominant. Affatim autem,& lõgioribus circuitibus,ob mutilatam,vt idem autor ait, partem, aut relictam ſolitam corporis exercitationem, aut retentos in mulieribus mẽſes. Sed hæ poſtremæ fluxiones, vitiati iecoris notæ nõ ſunt. Grauitas quæ in dextro hypochondrio ſentitur, communis nota eſt non ſolùm iecoris inflammati, ſed & obſtructionis exiguarum eius venarum tam à porta quàm caua ortarum. Sed quæ ab obſtructione oritur grauitas, pondus quoddam refert quod ab hypochondrio dextro pendere videtur. Quòd ſi obſtructione concluſus flatus exitum nõ habeat, tenſionis ſenſum habebit. Quam verò viſceris inflammatio peperit, totum hypochondrium cum dolore trahit. Grauitatis igitur qualitas, iocinoris inflammationẽ ab obſtructione antè dictarum venarum ſeparat, ſed nondum euidenter. Itaque aliæ notæ diſquirendæ ſunt quibus obſtructiones ab inflammationibus diſtinguantur: deinde quibus cognoſci poſsint conuexæ & cauæ iecoris partis inflãmationes. Quod fiet, ſi (vt antè monuimus) præſentia & præterità conſideremus: hoc eſt quæ cuiuſq; cauſæ ſint,& qui effectus. Quoniã igitur iecoris, quemadmodum & aliarum partiũ, inflãmatio ex ſanguinis fit influxu: diſquirendũ eſt

A

B

an sanguinis redũdantis notæ appareãt, præcesseritq́; victus qui sanguinẽ in corpore auxerit, sintq́; hepatici, qui hoc affectu laborant: an cõtrà antecedẽs victus ratio, quæ viscosum crassumq́; humorẽ procrearit, præcesserit, sintq́; tales iecore frigido & humido. Quòd si hoc temperamento præditum sit, & crassis viscosisque cibis antè fuerit is
C vsus quem grauitas premit, siccaq́; tussis adsit, ac spiritus difficilis, coniicere licebit grauitatẽ ab obstructione fieri. Si verò redundantis sanguinis notæ appareant, præcesseritq́; victus ratio larga ac boni succi, inflammati iecoris certa nota est. Quoniã rursus vtriusq; partis, cõuexæ inquam & cauæ inflãmatæ, cõmunes notæ sunt, febris assidua, cibi fastidiũ, nausea & vomitus, singultus, sitis, coloris linguæ mutatio, alui adstrictio, tussis, spirandi difficultas, dolor non solius visceris, sed & iuguli dextri, & spuriarũ costarũ, quiq́; inter spirandũ sentitur: aliæ notæ vestigandæ sunt quibus harũ partiũ in-
D flammationes cognosci possint. Igitur partis simæ inflammatio maximũ cibi fastidiũ affert, nauseam, ac bilis vomitum, primum quidem synceræ aut vitellinæ, deinde æruginosæ. Cum enim ea pars ventri contigua sit, ipsumq́; complectatur, cõsentaneum est consensu hunc magis affici, quàm si conuexa

inflammatione tentata esset: vt cuius affe-
ctus longius ab ipso distet. Eadē ratione, vt
vētriculo partes vicinæ, affectū simæ quàm
cōuexæ magis sentiūt, itaq; aluus in inflāma
ta sima adstricta est, inflammationis calore
stercus resiccāte. At si cū inflāmatiōe iūcta
imbecillitas sit, aluus cruētā saniē deiiciet,
queādmodū antè dictū est. Lingua quoq;
ruborē primùm, deinde nigrorē præter natu
ram contrahit, scilicet increscente inflāma-
tione, colorēq; suū magis magisq; temporis E
processu cū lingua cōmunicāte. Quòd si lin
gua & intestina affectū hunc sentiant, maio
ri ratione ventriculus, vt qui affecto loco
propinquior sit, affectionis iniuriā sentiet:
quocirca cibū maximè fastidiet, tū quòd ca
loris vehemētia stomachi robur soluat, ac
appetentiā deiiciat: tū quòd iecur nō solùm
per portæ venas nō attrahat, sed & bilē in
vētrē trāsmittat: vnde nausea & vomitus fit
bilis, quæ tēporis tractu æruginis colorē cō-
trahit, hac ratione singultū efficit, sua tū sub
stātia tū qualitate stomachi fibras resiccāte:
vnde & sitis vehemēs nascitur, videlicet cau F
sis eius omnibus (quas antè cōmemoraui-
mus) cōcurrētibus. Hæc igitur vehemētiora
sunt, cū sima iecoris pars inflāmatione ob-
sessa est: queādmodū vbi cōuexa pars inflā-
mata est, tussis vehemētior, spirādi difficul-
tas

tas maior, cũ dolore etiã vsq; ad dextræ partis iugulũ perueniente, tam graui, vt ipsum cõuelli videatur. Ex hac enim inflãmatione (si quidem magna sit, & cauæ venæ propinqua) saniem per cauam venam in pulmones mittit: quæ in aspera arteria, vt Galenus li-
G bro quinto de causis accidentium docet, colligitur: proindeque tussis excitatur maior quàm quæ ex sola intemperie fit, hæc enim exigua est, & sine sputo per interualla recurrens. Nihil enim in aspera arteria est, quod expui possit, tametsi tussiẽdi cupiditate assiduè teneantur hi quibus hæc intẽperies tussim mouet, quum perpetuò præsens causa tussis adsit. Parua igitur hæc tussis est, nõ ob virtutis imbecillitatem, aut instrumentorũ frigus, sed doloris qui respirando fit, magnitudinem, quæ integram spirationem fieri impedit. Crebram verò respirationem eius-
H modi inflammatio efficit, tum ob necessitatem quam adfert caloris abundantia cũ corde & pulmonibus ob vicinitatẽ communicata, tum ob septi transuersi, & aliorum spirandi instrumentorum compressionem. Quare cum liberam thoracis dilatationem hæc impediat, respiratio magna esse non poterit, frequentia igitur compensanda est. Quoniam autem non solum iecur, sed & tres musculi, nempe rectus, transuersus, &

obl

obliquus, ſub quibus ipſum collocatum eſt, inflammatione aliiſque tumoribus præter naturam laborare poſſunt, nõ facilè ex ſitu affecta pars cognoſcitur, an ſcilicet in iecore, an in muſculis eiuſmodi tumores ſint. A
Itaque ad eorum figuram veniendum erit, quæ alia in iecore, alia in muſculis exiſtit. Parti enim quam obſidet, ſimilis eſt. Itaque ſi totus ſimul collectus tumor tangenti ſentiatur, iecoris: ſi longus, & ſenſim gracileſcens, muſculorum affectorum nota eſt. Tactus igitur oſtendit an muſculi, an iecur muſculorum ſubiectũ offenſum ſit. Cum enim muſculi oblongi ſint, vt diximus, paulatimque gracileſcant, oblongi tumores erunt, ac in gracilitatem paulatim deſinentes. Iecur verò quoniam nec oblongum eſt, nec fibras oblongas obtinet, in quas humor ſpargi poſ B ſit, ſed ſibi vbique continuum: tumorem habebit ſimul totum collectum, non in longũ potius quàm latum ſparſum. Dolor iecoris affectum prodit, ſiue in ipſo viſcere, ſiue in aliis partibus ipſi conſentientibus ſentiatur. In dextro enim hypochondrio iecoris ſede, cum grauitate infeſtat. Suo enim pondere ac mole deorſum iecur trahit ad hypochondrium vſque, extenditurque ſæpe ad dextrum vſque iugulum dolor, ita vt deorſum verſus per magnam venã potius quàm

per

per membranam tensio fieri videatur. Quo
C niam autem spuriis costis iecur per membra
nas illigatur, dolor quoque in ipsis extensus
percipitur in eius partis inflammatione: qui
inspirationis magnitudine vehemẽtior red
ditur. Erysipelatis notæ, inflammationis fe-
rè similes sunt, nisi quòd calor & siccitas,
atque adeò febres ipsæ longè vehementio-
res ex hoc quàm illa nascũtur, propter bilio-
si humoris feruorem erysipelas efficientis.
Scirrhus tactu quàm inflammatio & erysi-
pelas facilius percipi potest, sua enim duri-
tia magis renititur, admittitque facilius ta-
ctum, ob indolẽtiam. Præterea scirrho ob-
sessum iecur, malè corpus nutrit: proinde
D tres hypochondrii dextri musculi, quemad-
modum & reliqui corporis habitus, extenua
ti sunt. Tractu verò temporis hydrops nasci
tur, qui tactus iudicium intercipit.

Ad eundem modum uentris uitia, ex coctione, appetentia humidi & sicci, & superuacuorum excretione, deprehẽduntur. Similiter ex singultu, ructu, nausea, uomitu, & eorum quæ uomitione reijciuntur, formis.

Vt melius locus hic intelligatur, satius
E fuerit totum ventrem in tres partes distin-
gue

guere, vt quæ diuersis tum facultatibus prædità sint, tum symptomatis afficiatur. Prima igitur ventris pars est, ex qua intestina oriũtur. Secũda gulæ proxima est: os vẽtriculi appellant. Tertia verò gula est, totam eam partem amplectens, quæ inter fauces & os ventriculi sita est, ea via est per quam cibus in ventrem demittitur: proinde hanc οἰσοφάγον propriè veteres appellauerũt. Duplex in eo facultas est, altera deglutiendi, altera quod infestat reiiciẽdi. Ex duplici enim tunica ad ea obeũda munera cõstat. Duplex igitur eius noxa erit: altera quatenus via est F eorum quæ ingeruntur ac reuomuntur, altera quatenus vtraque actio, nimirũ deglutiẽdi ac reuomendi, læsa est. Gula igitur vt via est, lædi dicitur, nõ cum actio perit, sed aut adstricta aut obstructa est. Adstringitur & propriis & adiacentium partium tumoribus ipsam prementibus, aut ceruicis vertebrarũ luxatione, ita vt ne potus quidem aliquando præ nimia angustia trãsire possit, sed in nares refunditur. Cum verò proprio tumore obstruitur, dolor inter deglutiendũ excitatur, maior aut minor pro affectus magnitudine. Interdum enim inflãmatio, interdũ erysipelas, interdum ex vtroque affectus G commemoratum locum occupat, doloremque parit inter deglutiendum grauissimũ.

Quoniam autem magno ſenſu prædita eſt, cōpreſſu magis lædi ſolet. Caloris quoque vehementia affligitur, & ſiti inexpleta, cum febri non admodum vehemente, nec ſitis magnitudini reſpondente. Sitis enim organum, tumoris calor ſua vicinitate vehementius quàm cor calfacit ac exiccat. Quòd ſi tumoris calor remiſſus ſit, aut non admodũ calidus, deglutiendi quidem inæqualem tarditatem efficiet, ſcilicet ea parte quã tumor
H occupat, cibum remorãte, præſertim ſi quod deuoratur, magnum ſit ac durum. Sed ſi nec calor nec ſitis nec febris adeſt: dolorem tamen exiguum cibus in tranſitu parit. Quòd ſi procedente tempore horror & febris diaria ſubſequatur, in abſceſſum tumorem conuerſum eſſe coniiciendum eſt. Solet enim in huiuſmodi diuturnis inflammationibus aſsiduè deſtillare humor: qui vbi in ſufficientem molem collectus fuerit, putreſcere ſolet. Quòd ſi quotidie id accidat, quotidie febris accendetur, non aliter quàm in pulmonum abſceſsibus: ſed in gula diaria, in pulmonibus putris, propterea quòd hic putredinis
A vapor ad cor perueniat, illic ſolus calor, quemadmodum in bubone fit, ex quo diaria febris naſcitur. Quum verò eiuſmodi humor, vt dictum eſt, in gula putreſcat: is, atque ex eo genitus vapor acris, per ſentien

tes

tes partes defertur, atque horrorem facit. Itaq; conſtat diarias quaſdam febres identidem repetere, fieriq́ue ex humorum putredine, ſed quæ ad cor non perueniat. Perſeuerantibus autem eiuſmodi puris accidentibus, tandem ruptionis ſenſus accidit: quem vomitus ſequitur eodem die, poſtero, & tertio: apparentq́ue tum vlceratæ gulæ ſigna, nempe morſus & ſtrictio. Morſus quidem, B ſi acria & ſalſa: ſtrictio verò, ſi acida & acerba deuorentur. Mediocriſq́ue dolor, etiam ſi nihil deglutiatur, in dorſi ſpina cui affixa gula eſt, ſentitur. Quum verò deglutiendi adeſt tarditas ſine vllo doloris ſenſu, ſi quidem hæc æqualis ſit, hoc eſt ſi non plus vno loco quàm alio cibus in tranſitu detineatur, tardiuſq́ue nobis ſupinis, celerius verò erectis moueatur: ſola gulæ imbecillitas ſignificatur. Facilius enim cibus in recta figura vel ſolo ſuo pondere demittitur citra deglutitionis facultatem. In ſupino verò decubitu ſola deglutiendi via quæ imbecilla eſt, cibū tranſmittit: ideò tarde deſcendit. A qua ve C rò cauſa nata hæc imbecillitas ſit, ex his quę præceſſerunt, & quæ præſentia ſunt, conijcere oportet: quod quēadmodum fieret, prius expoſuimus. Si verò inæqualis tranſeundi mora eſt, tumor in ea parte & anguſtia eſſe ſignificatur, qua tardius cibus tranſit, vt modò

dò dicebamus. Cęterùm ſanguis vomitione reiectus, ruptam, eroſam, aut apertam in gula venam eſſe teſtatur. Apertam quidem, ſi ſine dolore affectus locus eſt. Ruptam verò aut eroſam, ſi cum dolore. Itaque ſi vel caſus vel plaga vel euidens aliqua cauſa præceſſerit, vel plenitudo adſit, ruptam potius quàm eroſam venam eſſe cõiiciendum eſt. Si verò humorum prauitate corpus redundet, aut voratum medicamentum vel venenum ſit aut aliud eiuſmodi quod erodẽdi vi ſit præditum, eroſæ venę nota erit. Os ventris læditur interdum conſentientibus corde & cerebro, interdum citra illorũ conſenſum. Conſentiunt autem hæc principia, maximè ſi imbecilla ſint, ſi os vẽtris magno ſenſu præditum ſit, ac iniuriam promptè ſuſcipere idoneum, & ſi quam accepit offenſionem, vehemens validaq; ſit. Valida autem eſt quam inuehit humor vehementer frigidus aut calidus ac mordax cibus corruptus, aut natura ſua vitioſus. Quibus os vẽtris vehemẽter premẽtibus, rodẽtibus doloremq; inferentibus, principia hæc in ſympathiã trahuntur, aliquando quidem vtrunq;, aliquando alterũ tantùm, pro affectus magnitudine. Condoleſcente igitur corde fit ſtomachi ſyncope: quam cardiaca protinus ſequitur præceps & acuta. In hac ſyn-

cope arteria à pulsandi munere cessat, aut debiliter, aut vitiosè pulsat, hoc est cũ summa inęqualitate, atq; interruptiõe. Cõsentiẽte verò cerebro nascũtur cõuulsiones, morbus comitialis, caros, catalepsis, lethargus, F somni tumultuosi, & insomnia. De quibus abunde antè disputatum est. Item affectio suffusioni similis, & ea melancholiæ species quam alii flatulentam, alii hypochondriacam vocant. Atque hæc accidentia ab humore ac flatu frigido per neruos in cerebrũ transmisso fiunt, quemadmodum cardiaca syncope tum vicinitate, tum affectu per magnam arteriam ad cor transmisso. Vtriusque principii affectus sequuntur non solùm antè dictæ syncopæ, sed & animi deliquia, spirationis tũ sublatio, scilicet malo ad septum transuersum perueniẽte: tum difficultas, vel vtroque principio consentiente, vel septo transuerso constricto. A calidis verò G causis fiũt paracopæ, deliria, & aliæ demẽtię species: vt ex his quæ antè docuimus, perspicuũ est. Porrò autẽ eiusmodi vitiosi humores vel in stomacho gignũtur, vel ex corpore in ipsum trãsmittũtur, quod accidit quibusdã dũ vehementer aut excandescunt, aut vociferãtur, aut animum rei cuipiam intendunt. Sæpenumero etiam per febres refunditur in stomachum bilis, quæ morsu cõuul-

sionem, sæpè etiam morbum comitialem parit. Si verò robusta principia sint, oris ventris sensus hebes sit, & affectus non admodum magnus, in sympathiam non trahentur in ipsa principia, sed suos per se vẽtris os affectus sustinebit: quales sunt cibi & potus deiecta appetentia, aut imbecillitas, aut contrà immoderata fames, item cardialgia & cardiogmos, id est cordis dolor & morsus citra syncopen. Cibi appetentia omnino tollitur pereunte suctionis sensu. Perit autem vel appetendi facultate planè resoluta, vel reliquo corpore ex stomacho nihil attrahẽte. Resoluitur facultas intẽperie calida, vel sola, vel cum bilioso humore. Calor enim laxat ac soluit, proindeq; vim suctionis dissipat. Idem fundit humorem, repletq; intermedia spatia: quare cibi indigentia non sentitur, nec suctio fit. Nihil attrahit reliquum corpus quum plenum est, minimeq; vacuatur, aut caloris natiui penuria nihil digerente, aut cutis spiraculis clausis, ac digestionẽ dissipationemq; humoris impediẽtibus. Idẽ malum accidit vbi partes inanitæ è corpore nihil attrahunt, vel sua imbecillitate, vel humoris crassitie ac lentore trahenti facultati non cedente. Malum hoc auget contentricis robur, & expultricis imbecillitas, quæ à quibus causis fiant, antè proditum est.

Appetentiæ imbecillitas ab iisdem fit causis, sed remissioribus: à contrariis verò immodica appetentia, nempe superuacua corporis inanitione, ab acidis ac frigidis humoribus appetentiæ sedē rodentibus ac stimulātibus, quod suctioni proportione respondet. A frigore etiā fit citra humorū cōmercium: atq; hæc fames canina dicitur. Immodicè vacuatur corpus vi natiui caloris digerentis, immodica alui aut partis alterius vacuatione, aut retētricis imbecillitate, & expultricis robore, aut cutis raritate, & humoris qui digeritur per halitum, tenuitate. Altera est immodicæ appetētiæ species, quam bulimon Græci vocant, hoc est ingentem famem, quæ fit nutrimenti indigentia vnà cum stomachi imbecillitate, ac frigore, hoc est natiui caloris penuria. Plus enim in ambientem substantiæ nostræ dissipatur, quàm possit vēter cōcoquēdo reparare, propter caloris penuriā, hinc stomachus famē ingentē sentit: quam à magnitudine bulimon Græci vocāt. Hāc deliquia sequuntur, vt docet Galenus in priore libro ad Glauconem. Aliena stomachus appetit, ob malos humores in eius tunicis retētos: pro quorū varietate varia appetūtur. Hoc affectu grauidæ mulieres infestari solēt, vocaturque eiusmodi affectus κίττα, καὶ μαλακία, id est pica, & mollit

litia quædam ac ignauia stomachi. Eadem accidentia in potus appetentia contingunt. Nã aut nulla omnino, aut exigua, aut alienæ vitiosæq; qualitatis sitis stomachũ premit. Nulla quidẽ, si frigoris ac humoris excessus adsit. Frigus enim sensum consopit, humor verò præsens non desideratur, quandò accidens sitis, humidi frigidiq; est appetentia. Cæterùm si stomachus affectum non sentiat, potum non expetet. Appetentia enim non solùm potus, sed & cibi, indigẽtiæ sensu fit. Affectum non sentit stomachus, si vel natura obtusioris hebetiorisque sensus sit, aut si sentiendi vim à cerebro non recipiat: scilicet neruis per quos hæc demittitur, obstructis, aut aliàs impeditis. Ab iisdem causis, sed remissioribus, exigua sitis gignitur. Immoderata verò à feruore natiuæ humiditatis, aut penuria, aut vtroque, interdum simplici ac nuda, nulliusque rei alterius interuẽtu: interdum mixtis salsis biliosis ac corruptis humoribus stomachũ calfaciẽtibus ac resiccãtibus, alienęq; qualitatis sitim inducentibus. Corripitur eiusmodi pars tumoribus ac vlceribus, queadmodũ & gula: sed sensus præstãtia, & doloris loco distinguuntur. Dolor enim gulæ, quam propriè stomachum appellant, ac œsophagum, in spina dorsi sentitur: oris verò ventris (quod &

E, F (margin letters)

nonnulli etiam ſtomachum vocant) in hy-
pochondriis. Igitur cum in ore ventris do-
lor ſentitur, antè: quũ verò pòſt, ſpinæ dorſi
admouenda remedia ſunt. Nam ventris os
antè poſitũ eſt ſub hypochondrio: gula ve-
rò, id eſt tota ea pars quæ eſt ab ore vſque
ad eam partem qua cibus in ventrem dela-
bitur (quę propriè, vt dictũ eſt, ſtomachus ap
pellatur) dorſi ſpinæ adhæret: quod ex Ga-
leni decimotertio methodi medẽdi cõſtat.
Inquit enim, λέγω δὲ νῦν στόμαχον ὅνπερ δὴ
καὶ κυρίως ὀνομάζουσιν. ἐνίοτε γὰρ οὕτω καλοῦσι
καὶ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς, ὥσπερ ὅταν εἴπωσι συγ- G
κόπτεσθαί τινας στομαχικῶς. ἀλλ' ἐπί γε τοῦ κυ-
ρίως ὀνομαζομένου στομάχου καὶ τὰ καταπλάσ-
ματα κατὰ τῆς ῥάχεως ἐπιτίθεμεν, οὐκ ἔμπροσθεν
ὥσπερ ὅταν τὸ στόμα τῆς γαστρὸς φλεγμαίνῃ. κατὰ
γάρ τοι τῆς ῥάχεως στόμαχος ἐπίκειται διά τε
τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ θώρακος κάτω μέχρι τῆς
γαστρός. id eſt. Gulam nunc voco quam pro-
priè ſtomachũ appellant. Nonnunquã enim
ita os ventris nominãt, veluti cũ ſtomachi-
ca ſyncopa nõnullos deficere aiunt. Verùm
ad gulã quã propriè ſtomachũ vocamus, ca
taplaſmata ſpinæ dorſi imponimus, non in
aduerſa parte, veluti cũ os vẽtris inflãmatio
ne tẽtatur, ſpinæ enim ſtomachus, id eſt gu- H
la, adhæret, & per ceruicẽ ad thoracẽ deor-
ſum verſus ad vẽtrẽ exporrigitur. His ver-
bis

bis planè constat in affectu gulæ, spinæ dorsi: & in oris ventriculi, hypochōdrio admouenda esse remedia. Hunc Galeni locū huc adduximus, atq; interpretati sumus, vt quod obscurè Linacrus vertit, perspicuum fieret. Sed ad institutum redeamus. Deglutiendi tarditas inæqualis, in gula tumorem esse testatur sensus expertem. Ventriculi munus est cibos attrahere, retinere, concoquere, & quod superuacuum est excernere. Transmissos igitur hos per gulam & os ventris primùm attrahit, attractos complectitur
A ac retinet, retentos comminuit conteritque & immutat: tandem purum ab impuro secernit, hocque per intestina deiicit, illud per portæ venas in iecur transmittit. Igitur ventriculus lædi dicitur, quum cibum non attrahit, aut attractum non amplexatur ac continet, vel debiliter vel vitiosè id efficit. Aut si continet quidem, non cōminuit ac concoquit, vel debiliter id præstat, vel tardè, vel omnino corrumpit. Quū igitur nihil, aut debiliter aut vitiosè cibum continet, eius contentrix facultas læsa esse dicitur. Nihil verò cōtinere dicitur, quum ne cibū comprehédit quidē, sed simul
B atque in eius fundum descendit, per inferiora deiicitur. Cum verò debiliter amplectitur, debiliter & pauco tēpore cōtinet.

Ventriculũ nihil cõtinere oſtendunt flatus, fluctuatio, ſubita cibi deiectio, ita vt nullã mutationem à ventriculo acceperit. Debiliter autem, quum præter flatũ & fluctuationem & citam deiectionem, excrementa ĩnchoatam concoctionem ſed imperfectam oſtendunt cum humore, eaq́ue corruptionẽ in inteſtinis recipiunt, quam ideò fætor comitatur, punctio ac morſus inteſtinorũ, atq; inflatio. Flatus fit ab alimentis hunc gignere idoneis, etiam ſi alioqui venter validus ſit: quare eius affectum ſolus prodere non C poteſt. Noui enim quoſdam robuſtum ventriculum habentes, qui quum plus ſolitò bibiſſent, aut minus comediſſent quam bibiſſent, flatibus abundarent. Alios verò qui eadem moleſtia laborarent ſi vel horam vnã ſolitum ſumendi cibi tempus præteriiſſent. Quũ igitur non admodum venter frigidus eſt, flatũ excitare poteſt, ſed nõ digerere ac diſsipare. Temperatus verò tantum digerit, quantum excitat. Vehementer autem frigidus nec excitat nec diſcutit, imò ob ſummam imbecillitatem cibum nec amplectitur nec continet. Quare quum potum aliquem recepit, quidam veluti fluctus huc D & illuc in eo ferri ſentiuntur dum vehementer corpus mouetur, quod non fieret ſi ingeſtum cibum venter ſtatim amplecteretur

tur

tur ac contineret, non enim huc atque illuc ferri, & à loco dimoueri sineret. Cita autem cibi deiectio fit tum ob retentricis imbecillitatem, tum ob cibi acrimoniã, quam ex corruptione contraxit, vim expultricem proritantem. Vitiosa retentio communia cum vitiosa excretione hæc habet accidentia, nempe vibrationem, palpitationem, succussionem, tremorem, singultum, ructum, vomitum, choleram, & lienteriam. Quatenus enim venter vitiosè minimeque secundum naturam cibum amplexatur, retentricis: quatenus perperam ad ex-
E cretionem mouetur, expultricis sunt symptomata, quæ materię vel quãtitate vel acrimonia, vel vtroq; cõcitatur. Quũ igitur ab his excretrix facultas irritatur, sequitur ventriculi vibratio, palpitatio concussio & tremor, scilicet luctãte virtute cum excernéda materia. Quod nõ fieret si tam robusta vis esset, vt suũ motũ moderari posset. Singultus igitur vtriusq; virtutis symptoma, commotio est ac velut conuulsio quædam non solùm ventriculi, sed & oris ventris, quam efficit quicquid ventrem cogit ac strictim premit ad expulsionem. Cogunt autem fri-
F gida, calida, acria, austera, & sicca. Vomitus verò excretio est per superiora, eorum quæ in ventris spatio continentur, quæ qui-

dem grauant ac mordent. Qualia autẽ hæc sint, sensus ipse cognoscit. Nausea, inanis est vomendi conatus, nihil enim vacuat, solùm igitur expultricis est symptoma: quod fit ab humoribus tunicis stomachi infarctis. Lienteria vtriusque facultatis symptoma est, quo venter ad inferiora demittit: fitque à mordaci ac degrauante materia: quemadmodũ & cholera, in qua tã per inferiora quàm superiora eadem materia expellitur. Si verò nihil aut debiliter tardeque venter G attrahat, cibus per summa hærebit, ac innatabit. Sic enim ἐπιπολάζειν interpretantur, quod non solum natare, sed & per summa apparere ac hærere significat. Cibus igitur ἐπιπολάζειν dicitur, quum in superioribus ventris partibus hæret. In qua significatione Galenus libro quinto de causis symptomatum his verbis vtitur, διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἐπιπολάζοντα διὰ ἐμέτων ἐκβάλλει. τὰ δὲ ἤδη ῥέποντα κάτω πρὸς ἐκείνην ἀποθεῖται, quod est, proinde quæ in summo existunt, vomitione: quæ verò iam deorsum vergunt, per inferiora deiiciuntur. Aristoteles in pro- H blematis sæpe verbo hoc ἐπιπολάζειν vsus est, quod Gaza natare semper interpretatus est. Siue igitur natare, siue per summa hærere cibum dixeris, nihil refert: modò intelligas non super liquidum fluitare ac natare,

sed

ſed in ſuprema ventris parte hærere. Quod accidit, quum vẽter omnino plenus eſt, aut qui deglutitur cibus, glutinoſus, lentus ac auſterus eſt, ita vt non facilè ab expultrice ſtomachi facultate & ventris attractrice ad fundum perducatur, quãtumuis robuſta ſit. Sed hoc ſymptoma ad vẽtris affectum nihil attinet. Itaq; ſi cibus ſuapte natura lentus non ſit, nec tardè moueatur, nec hæreat in ſummo ventre, offenſæ attractricis certum te-
A ſtimonium erit. Quòd ſi eius motus vitioſus ſit, non ſolùm à ſtomacho cibum attrahit, ſed ab inteſtinis ſtercus & clyſteres, quæ vomitione reiicit, præſertim ſi inteſtinorum expultrix ad ſuperiora concitata ſit, quod accidit quum hæc duro ſtercore, vel tumore præter naturam, vel alia occaſione obſtructa ſunt. Atque tum ſymptoma hoc potius ad inteſtinorum expultricem, quàm ad ventris attractricem referendũ eſt. Concoctrix ventriculi facultas offendi dicitur, quum cibum nec cõterit nec concoquit, aut debiliter aut vitioſè id efficit. Reſolutam
B vim ſequitur ſumma cruditas, ita vt cibus ingeſtus nullã omnino accipiat immutationem. Debilẽ verò cruditas quidẽ ſequitur, ſed quàm ex affectu priore minor. Neutram ſequitur febris & ſitis. Priorem ructus inſipidus, nulliusq; alterius qualitatis quàm
cibi

cibi ſaporem referens: poſteriorem ructus acidus. Vitioſæ coctionis comes eſt ſitis vehemens, & lãguida, tenuis, hecticaq; febris, ructus nidoroſus, putris, fœtidus, & id genus alienæ qualitates, quæ explicari facilè non poſſunt: quæ pro corrupti in ventriculo cibi varietate aliæ atq; aliæ ſunt. Corrumpitur autem in ventriculo cibus vel ob intemperiem maximè calidam, vel inſtrumẽti morbum, vel ſolutam vnitatem, vt vlcus & abſceſſum, aut propter humores vel in ipſo genitos, vel aliũde accitos. Nam & ex cerebro & iecore humor in vẽtrem refundi poteſt, vel bilioſus acerq;, vel ſalſus, vel alius, qui tempore illic corrumpi poteſt, alienamque qualitatem nanciſci: vnde qui ingerũtur cibi, corrumpũtur, atque irritata facultate imi quidem ventris, per inferiora: ſtomachi verò, per ſuperiora deiiciuntur. C

Quinetiam thoracis uitia nuntiant ſpirandi difficultas, tußis, & eius partis dolor, eorumq; quæ expuuntur, differentia. Aſperæ quoque arteriæ morbos, difficilis ſpiratio, tußis, eius dolor & quæ expuendo reijciuntur, & uocis uitia, oſtendunt. D

Vitiorum thoracis, & quæ in eo ſunt tum

par

partium tum humorum notas docet Galenus, nimirū pulmonis, asperæ arteriæ, & septi transuersi, quodq́; in medio thoracis & pulmonis spatio, puris, saniei, aliorumq́; humorum cōtinetur. Thoracis igitur affectus sunt, vlcera, inflāmationes, erysipelata, abscessus, contusio, ruptio, imbecillitas, & alia id genus. Atque ea quidem mala, vel membranam costas succingentem, vel musculos

E occupant, quæ pro locorum etiam cōditione alia atq; alia habēt quibus se produnt accidentia. Siquidem membranæ inflammationem, quā propriè pleuritidem appellant, necessariò febris comitatur, eò acerbior ac vehementior, quò partis affectus maior est. Vicinitate enim & cognatione quā inflammata membrana cum tunica cor & septum transuersum ambiente obtinet, non solùm caloris qualitas, sed & vapor putris ad cor peruenit, vnde febris vehemēs nascitur, quæ pulsus efficit maiores crebriores & celeriores, scilicet vrgente necessitate. Sed cum in-

F flammata hæc membrana cognata sit tunicæ qua cor cingi modò dicebamus, non hāc solùm, sed & arterias consequentia quadam distendit. Pulsum igitur cum tensione & duritia efficit: quæ non tam dilatari arteriam, quàm exigit necessitas, permittit. Frequentia igitur ac celeritate pulsus magnitudinem

com

dolor spirandi instrumenta plurimum dilatari prohibet

compenſari oportuit. Ad eundem modũ &
reſpirationis. Siquidẽ dolor ſpirandi inſtru
menta plurimũ dilatari prohibet: proindeq;
eorũ actiones intercipit prius quã hæ quan-
tum neceſsitas poſtulat abſoluantur: quare
prius nouã celeriter iterare actionẽ cogun-
tur, minoreq; quietẽ quàm pro naturali con
ſtitutione efficere: atq; ſic quidẽ ſpiritus exi G
guus eſt & frequẽs. Cæterùm quum thorax
totus ob neruorum in eum cõcurſum, maxi-
meq; eius membranã quæ tota neruoſa eſt,
plurimumq; exporrecta, ſenſu maximo ſit
præditus: dolor nõ ſolùm vehemẽter lanci
nat pũgitq;, præſertim dum thorax moue-
tur, ſed & latè diffunditur, interdũ quidẽ ad
iugulũ vſq;, quũ ſcilicet ſuperiores coſtas:
ad ſeptũ verò tranſuerſum, quum inferiores
obſidet, quod perpetuũ non eſt, ſed tantùm
quũ affectus eſt magnus. Quoniã rurſus mẽ
brana quæ coſtas veſtit, duplex eſt: ſi exte-
rior circa oſſa vehementer inflammata ſit, H
facilius æger in aduerſam partẽ, quàm in af-
fectam decũbit. In hoc enim decubitu pre-
mitur, in altero verò non premitur. Sin inte
rior membrana laborat, in oppoſitum latus
decũbens æger grauius læditur, vt cui ſuſpẽ
ſus tumor ſuo pondere membranam diſten
dat, proindeq; dolorem augeat. Minus ve-
rò grauis in affectam partem decubitus eſt.

Neq;

Neq; enim ab ossibus premitur, neq; suspensa tum inflammatio est, hæretq; parti, quæ dolorem non admittit. Eiusmodi affectum necessariò tussis sequitur, sæpe cum sputo, sine hoc raro, quod quum accidit, morbum crudum esse omnino significat: proinde aut
A longum fore portendit, aut periculosum. Quod autē reiicitur sputum, nō solum affectum, sed & eius differentiã ostēdit. Rubrũ enim sanguinē, flauum flauam, atrum atram bilem, & candidũ pituitam esse quæ affectũ gignit, significat. Effundit enim primùm lateris affecti tumor saniem in thoracis & pulmonis spatium, hanc dilatatione pulmo per asperas arterias haurit, deinde cũ tussi reiicit. Atq; hæ sunt membranæ vicinorumq; musculorũ inflammationis notę. Externorum verò & ad cutem tendentium musculorum inflammationem (quam, si lubet, spuriam pleuritidē appellabis) dolor lateris se-
B quitur, sed quàm in priore mitior. Neque enim tam præstanti sensu præditi sunt hi, quàm mēbrana, ac interni musculi: nec tam pulmonis dilatatione premuntur. Nam per tussim pulmones externos musculos suo dilatatu vehementer non feriunt: in internos verò, & præcipuè membranam, per tussim & inspirationem maiorem vehementer incumbunt, proindeque eius dolorem augēt.

Febris aut nulla, aut exigua, externorum musculorum inflammationem comitatur, vt quæ ad cutem vergat, in tumoremq́ue tandẽ attollatur, nisi fortè prius digeratur ac discutiatur. Lõgius igitur à corde distat, minoremq́; cum eo habet cõmunicationẽ. C
Quare siqua febris adest, acuta vehemensq́; non est. Eadẽ ratione liberior est spiratio. Minus enim dolor, vtpote mitior, thoracis motum intercipit: minusq́; necessitas spiritũ attrahi cogit, quàm in vera pleuritide: quoniam, vt modò dictũ est, aut nulla omnino febris adest, aut exigua admodũ, minimeq́; acuta: quare & pulsus maior erit, minusq́; tẽsus & durus: quãdò inflammatus musculus, nec membranas, nec tunicas septi transuersi & cordis, proindeq́; nec arterias tendit, hac enim ratione pulsus durus hic esse censetur, quòd arteria tendatur. Cæterùm nihil ex- D
puitur, imò nec vlla tussis vrget. Nihil enim in thoracis spatium effunditur, quod pulmo per asperas arterias excipiat, ac cũ tussi reiiciat. Quòd si commemoratum locum erysipelas occupet, febris acrior excitabitur, atq; incendium maius: proinde caloris accidentia omnia maiora erunt, tensionis verò minora. Itaque respirationem maiorem habebit, scilicet necessitate vrgente, & dolore minus thoracis actionem intercipiente. Mi-

nor

nor enim eryſipelatis quàm inflammatiõis tumor eſſe ſolet: proinde mẽbranam coſtas ſuccingentem minus tendit, doloremq́; minus vehementem efficit, minusq́ue thoracis
E functiones intercipientem. Eadem ratione pulſus maior erit, & minus tenſus ac durus, vt ex antè dictis ſatis liquere poteſt. Cæterùm præter commemoratos affectus dolorem in thorace excitat ſpiritus crudi ac flatulenti, & humoris tam calidi & acris quàm frigidi & lenti abũdantia, cõtinentes ac ambientes partes diſtendẽdo, in thoracis enim tum ſubſtantia tum ſpatio continetur. Citra humorum quoque ac flatuum cõmercium antè dictæ partes afficiuntur, aut leuius, aut grauius. Leuius quidem affectæ, ſine motu dolorem non ſentiunt: grauius verò, etiam ſi non moueãtur, dolent: ſequiturq́; eiuſmo
F di dolorem ſpiratio exigua, vt antè declaratum eſt, ac etiam frequens. Nam ſi conuulſi muſculi ſunt, breui quiete tam inſpirationẽ quàm expirationem iterare coguntur. Caloris etiam vehementia breuiſsimo interuallo fereq́; aſsiduè laborantem ſpirare cogit. Vehemens igitur calor non ſolùm thoracis, ſed & pulmonis & cordis, ſi robuſta ſpirandi inſtrumenta ſunt, ſpirationem reddit magnam, frequentem & celerem, cum halitus calidi & feruentis per os efflatu, id eſt vehe-

menti expiratione. Sin imbecilla ſunt, ma-
gna ſpiratio non erit, ſed frequens: neq; mul
tum thorax dilatabitur: nec per os, ſed tan-
tùm per nares calidus ſpiritus emittetur. G
Quòd ſi narium pinnæ contrahantur, pro-
ſtrati iam roboris nota erit. Si verò ſine ca
lore ſpirandi inſtrumẽti adſit imbecillitas,
neque frequenter, neque multum thorax di
latabitur, ſed omnes thoracis muſculi moue
buntur, pectusq́; & ſcoptulæ attollentur, at-
que hanc ſpirationem Galenus non magnã,
ſed ſublimẽ appellat. Si igitur imbecillum
ſeptum tranſuerſum eſt, per ſe thoracẽ mo-
uere non poteſt: ideò ſenſim muſculi pri-
mùm thoracis, deinde ſuperiores mouẽtur.
Cæterùm eiuſmodi intẽperies tuſsim ſic-
cam mouet, ſcilicet concuſsis muſculis ea H
quæ moleſta ſunt, per pulmonis arterias ex-
cernere conantibus. Frigus verò vehemens
paruam admodum atq; raram ſpirationem
efficit, præſertim refrigerato ſimul iecore,
liene, ac ventriculo. Quòd ſi pulmo ſimul
refrigeratus ſit, fluxionibus eſt obnoxius.
Vehementer autem vulnerato thorace, aut
altera eius parte reſoluta, ſemiſpiratio & ſe-
miuocalitas fit. Thoracis inflammationes
ſi non digerantur, diſcutianturq́ue, aut ſputo
vacuentur, erumpunt, pusq́; in ſpatium inter
thoracem & pulmones medium effundunt:
tan

tandemq; per tussim reiiciuntur. Collecto igitur in thorace pure, thorax totus attolli-
A tur, citra tamen vehemẽtem expirationem, nisi simul febris vehemens adsit. Imò ne spiritus quidẽ qui per nares emittitur, calidus est: nihilominus periculũ suffocationis non deest (maximè si magna vis puris in thorace collecta sit) tum ob affectum ipsum, tum propter imbecillitatem quæ ex necessitate hunc comitatur, quod in fluxionibus, peripneumonia, & anhelatione, quam Græci asthma vocant, necessariò non fit. Pure igitur pulmones implẽtur: quod quũ per imbecillitatem reiici nõ possit, vias spiritus occludit ac suffocat. Imbecillitatem hanc, morbi
B præcedẽtis tum magnitudo, tum longitudo attulit. Hãc puris multitudinem in thoracis spatio contineri coniiciendum est, si pleuritis præcesserit quæ nihil sputi reddiderit, si febris vehementia remissa sit, & grauitatis sensus in thorace relictus sit, sentiatque aliquid defluere æger ac fluctuare dum valdè à latere in latus conuertitur. Nonnunquam verò è cerebro in eundem locum serosus tenuis ac pituitosus humor descendit: atque tum spirandi difficultatem excitat, tussimque mouet, per initia vehementem, & cum tenui exiguoque sputo: deinde verò mitiorem, & cum sputo coctiore,

crassiore & vberiore. Si quando verò cum C
lateris dolore sanguis per tussim reiiciatur (quod & pulmoni contingere potest, sed citra dolorem) certum est aliquam thoracis venam aut ruptam, aut erosam, aut dilatatã esse. Ruptionem maior sanguinis fluxio sequitur: quanquam ex thorace non multus reiici solet, nec rubicundus, sed ater ac grumosus, vberior tamen quàm ex erosione ac dilatatione educitur. Venam rũpunt humoris redundantia, & flatus distẽdens. Erosionem facit acris humoris abũdantia, quã cutis color ostendit. Reiecti quoq; sanguinis qualitas, erosionis est nota. Dilatationẽ ve D
rò efficiunt calidæ causæ: cuiusmodi est frequens calidorum balneorum vsus, aëris constitutio calida, cibique & potus calidi vsus. Dilatati venarum oris nota est exigua sanguinis reiecti quantitas. Minus enim quàm erosio & ruptio emittit. Paulatim enim is ex venæ oris dilatatione stillat. Semper tamẽ siue multus, siue exiguus sit, niger ac grumosus exit. Protinus enim ex vena in thoracis spatiũ effusus refrigeratur. Calido eius spiritu exhalato refrigeratus, in grumos cogitur, ac nigrescit. Septum transuersum interdum per se suos habet affectus, vt imbecillitatem, quæ (vt modò diximus) spiritum difficilem reddit. Interdum verò cum cere E
bro

bro ſuum communicat affectum: deinde delirium parit phrenetidi proximum: quod nō vt hæc ſpirationem habet raram ac magnā, ſed tamen inæqualē. Siquidem initio ſepti tranſuerſi inflammationis, ſpiritus frequens eſt, deinde magnus, & gementium ſimilis, στεναγμώδης græcis dicitur, hypochondria quoque initio ſtatim intenduntur. In ſumma, delirium quod ex ſepto tranſuerſo fit, protinus ſe manifeſtiſsimè prodit, quieſcitq; dum ſe remittit primus affectus. Dolore caput non vrgetur quod in phrenitide neceſſa
F riò accidit: nec ſquallidi oculi fiunt, nec acris ex oculo lachryma manat, nec lema, id eſt humoris concretio apparet: nec è naribus ſanguis ſtillat: nec oculorū venæ ſanguine diſtentæ ſunt: nec tam aſpera lingua. In reliquis ferè omnibus phrenitidem imitatur. Nam vigilant, exiliunt, clamant, aliena loquuntur, & id genus ſexcenta: quæ quia alio loco docebuntur, nunc recenſenda nō ſunt.

Pulmones affectus hi exercēt, inflāmatio, eryſipelas, vlcus, venarū ruptio, eroſio, dilatatio, & obſtructio, & quæ hāc ſequitur viarū anguſtia. Inflāmationis pulmonis notæ ſunt grauitas & tenſio, quæ maximè in pe-
G ctore & dorſi ſpina ſentiūtur. Nullo enim alio loco dolorem ſentiunt, quocunq; affectu laborent. Cū hac grauitate febris adeſt,

& viarum ſpiritus anguſtia, quæ aſperarũ arteriarum & gutturis obſtructionis cõmunis eſt: vt mox dicemus. Quoniam autem affectum hunc acuta febris ſequitur, ſpiratio maxima frequentiſsima & celerrima erit: quæ vix tamen neceſsitati ſufficere poſsit. Ideò ſurgere ægri tẽtant, quò melius thorax dilatetur. Quòd ſi imbecillitas vnà adſit, iam in propinquo mors eſt. Proximũ inflammationi eryſipelas eſt, eiusq; notę ferè ſimiles. Febris tamen vt acutior eſt, atq; incendium maius, ita grauitas atq; tẽſio & anguſtia minor quàm in inflãmatione, ex qua aliquãdo fit abſceſſus, & ex abſceſſu ſuppuratio, puriſq; effuſio in mediũ thoracis ſpatiũ. Abſceſſus igitur ſi adhuc coniunctã habeat inflammationẽ, ſpirationẽ efficit magnã, celerem ac frequentẽ, atq; adeò efflationem: & vias anguſtas reddit, proinde paucũ ſpiritũ attrahit, ſed thoracem plurimũ attollit. Ex quo cõſtat ſpirationis magnitudinem dici, quũ copioſus aẽr attrahitur, & thorax dilatatur plurimũ. Si verò nulla inflãmatio cum abſceſſu adſit, neq; efflatio erit, neque feruidus ſpiritus per nares emittetur. Tuberculi crudi accidẽtia his ferè proxima ſunt: ſed eò tamẽ inter ſe diſtinguũtur, quòd crudũ tuberculũ nulla aut inflãmatio, aut eryſipelas præceſsit. Porrò autẽ erũpente abſceſſu, pu-
ris

ris multitudo in asperas pulmonis arterias diffunditur, quo opplétur, sequunturq; symptomata ferè omnia quæ ex collecti in thorace puris copia nasci antè declarauimus: atque magnũ vlcus in pulmone relinquitur, quod purulentam materiam sputo assiduè suggerit. Aliter quoq; exulcerantur ac eroduntur pulmones, nimirũ acriũ vitiosorũq; humorũ cõsortio, siue hi è cerebro & vicinis eius partibus descenderint, siue in ipsis B geniti fuerint, facilè enim ob nimium humorem, substantiæq; mollitiã commemoratas accipiunt iniurias, prõpteq; putrescere possunt. Quæ cũ accidunt, nõ solũ pulmonis caro, sed & vasa ipsa erodũtur ac putrescunt. Itaq; reiecta cũ tussi vasis & carnis pars, venã & carnẽ cõputruisse testatur. Arteria verò eodẽ modo educta, magnũ vlcus, membranosumq; vinculũ ipsam cũ aliis coniungẽs resolutũ esse in pulmone significat: vt autor est Galenus. Hoc erosiõis genus præcesserũt acris è capite & vicinis partibus defluxio, exigua sputa, eaq; biliosa, quibus febricula superuenit, hæc enim defluxio assi C duitate pulmonũ substãtiã paulatim erodit ac exulcerat, ex vlcere febris nascitur, scilicet aucta fluxione putrescẽte. Deinde pus excernitur cũ sanguinis momẽto, quod erosę iam venæ argumẽtũ est. Tẽporis autẽ progressu

increſcente malo, validiora fiunt acciden-
tia: itaque febris intenditur: maior ſputi &
ſanguinis copia reiicitur: cum quibus & pul-
monis ramenta, & venarum ac tunicarũ par
tes, atque tandem aſperæ pulmonis arteriæ
cartilagines, quas græci bronchia vocãt. Cæ
terùm ſanguis cum tuſsi reiectus, grumoſus
non eſt, ſed ſpumoſus. Quum primùm enim
è vena fluxit, antequam frigore cogatur, ab D
irritatis eo pulmonibus foras propellitur
ſpumoſus, qualis locus eſt vnde educitur.
Cæterùm nullo dolore aut ſaltem hebete
ac exiguo inter reiiciendũ æger affligitur.
Solùm enim per externã membranam ſen-
ſum habet, quem à prodeũte è cerebro ner-
uo accipit: intus autem, vnde excrementa
reiiciuntur, ſenſus expers eſt, proinde & do-
loris. Quoſdam autem pus in durã ac gran-
dini ſimilem ſubſtantiam coactum reiecif-
ſe Galenus teſtatur. Viſceris enim calor, tem
poris ſpatio in hanc duritiam pulmonis pi-
tuitam cogit. Manat quoque ex pulmone
ſanguis, quum venæ aut rumpuntur, aut ape
riuntur. Rumpuntur autem, vt antè declara-
tũ eſt, vel humorũ multitudine, ſiue per ſe, E
ſiue cũ crudo ſpiritu ipſas diſtendente, vel
motu corporis vehemẽtiore, vel exclama-
tione, intentioneq; vocis. Nam venæ duræ,
rigidæ, flectiq; contumaces, rũpuntur potius
qu

quàm distendantur. Venæ ruptionem osten dit subita largaq; sanguinis profusio, & alia quæ thoracis venæ ruptionem sequi paulò antè docuimus. Sed largior ex pulmone quàm thorace sanguinis copia reiici solet. Dilatantur ora venarũ, quẽadmodũ antè declaratũ est, rebus calidis: sed parcior sanguis quàm ex ruptione effunditur. Obstruũ
F tur tum asperæ tũ læues pulmonis arteriæ, magna item vocis arteria, & guttur. Asperæ quidẽ defluxione è capite & vicinis eius partibus dictas arterias implente: puris multitudine, vt antè dictũ est: crassis viscosisq; humoribus, vnde anhelatio fit, quã ἆσθμα græci vocant: tuberculo quoq;, quod iidẽ φῦμα appellãt: abscessu & inflammatione: de quibus antè prodita quædam sunt. Ab eisdẽ verò causis, maximeq; tuberculo crudo, & crassis glutinosisq; humoribus, læues aliquando arteriæ opplentur, sed alia symptomata inuehunt: Primùm quidem sine vlla spirandi
G difficultate magnam pulsus inæqualitatem. Siquidem eiusmodi arteriæ magnũ cũ corde consensum habent: itaq; pulsum immutare possunt, deinde verò tẽporis tractu increscente malo, nõ solùm pulsus inæqualitas augetur, sed & spiratio mutatur, fitq; spiritus in dies magis magisq; difficilis, pro affectus incrementi magnitudine. Vbi verò pluri-

mùm malum auctum est, maxima fit spiritus difficultas, & pulsus inæqualitas, cum virium resolutiõe, qualis in cordis affectibus visitur, quæ hominem perimit. Cæterùm asperarum arteriarũ obstructio, vocis angustiam parit. Quicquid enim ipsis impactum H est, aut in ipsas illapsum, spirationis libertatẽ adimit. Angustiã verò quæ defluxione fit, protinus sequitur, magna spirandi difficultas, sine calidi spiritus efflatione, vehementiq; spiritus emissione. Quam verò multi crassi lentiq; humores angustiam attulerũt, stertor ac strepitus comitatur. At in ea quæ ex crudo tuberculo nascitur, spiritus difficultas hominem adhuc per sanitatem agentem inuadit: quæ paulatim augescit cum magna thoracis dilatatione, & modici aëris inspiratione, sine stertore, strepitu, & vehemẽti expiratione. Eadem ratione aliorum spiritus instrumẽtorum angustia fit, eademq; ex ea symptomata nascuntur. Eiusmodi autẽ in- A strumenta intemperie quoque laborare solent, vel sola, vel cum obstructione. Calidã quidem sine humore, sequitur frequens celeris vehemens & magna respiratio, & calidi feruidiq; spiritus efflatio, si quidem vires valent. Sin imbecillæ sunt, calidus spiritus per nares emittitur, non autẽ efflatio fit, nec magna nec vehemẽs spiratio, vtcũq; validæ vi
res

res ſint. Per calidam intemperiem aër cibus
potus frigida expetuntur: per frigidam verò
calida. Cæterùm frigus ſpirationem efficit
raram ac paruam, ægrumq́; thoracis ac pul-
B monis deſtillationibus obnoxium reddit.
Porrò autem & aſperam bronchiis arteriam
vlcerari contingit: atque hunc affectũ oſté-
dit purulẽti ſputi reiectio, ſed minoris quàm
ex pulmone & thorace, interdum cum lingu-
læ portione. Dolor etiam inter reiiciendũ,
locum affectum exercet. Supereſt vt de vo-
cis vitiis diſſeramus. Nam & hæc ſpiritaliũ
inſtrumentorũ affectus oſtẽdunt. Quod vt
clarius intelligatur, ſcire licet hæc ordine ſe
conſequi, expirationem primùm eam quæ
ſine ſtrepitu, deinde quæ cum ſtrepitu & ſo
no fit, poſteà vocem, poſtremò ſermonem,
C ita vt prioribus vitiatis, poſteriora neceſſa-
riò lædãtur: non contrà poſterioribus offen
ſis, priora neceſſariò vitientur. Itaque expi-
ratione læſa, reliqua quæ ſequuntur, offen-
dũtur: nõ autẽ ſermone vitiato reliqua prio
ra offendi neceſſe eſt. Horũ omnium inſtru
mẽta ſunt, ſeptum tranſuerſum, muſculi tho
racis, guttur, eiuſque muſculi, & lingua. Sim
plicis enim ac naturalis ſpirationis ſeptũ trãſ
uerſum inſtrumentum eſt: maioris autem,
ac etiam efflationis, ſiue cum ſtrepitu & ſo-
no, ſiue citra hunc fiat, oẽs thoracis muſculi
vnà

vnà cum septo transuerso. Vocis autem, guttur, eius musculi, & prodeuntes in ipsos è cerebro nerui. Sermonis verò præcipuum in- D strumentum lingua est, cui dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, & linguæ vinculũ famulantur. Læso igitur septo transuerso, spiratio naturalis læditur: musculis verò, efflatio & vox. Cæterũ neruis in ipsos à cerebro descendentibus affectis, nõ respiratio modò, sed & efflatio, (quæ vehemens, vt diximus, est expiratio) & vox lædetur. Reddi enim ea non potest, nisi spiritus vehementer impellatur: quod costarum musculi efficiunt, quibus mouendi vim inserunt antè dicti nerui: qui si vel secentur, vel laqueo comprehendantur, vel contundantur, vocem vitiant. Idem malũ accidit læsis gutturis musculis. Cum igitur vocis materia expiratio sit, hanc autẽ septi transuersi & thoracis mo E tus suggerat: is si imperfectus vitiatusq; sit, vox naturalis esse nõ poterit: quemadmodũ nec si absolutus perfectusq; sit, propria verò eius instrumẽta quæ modò recensuimus, læsa sint. Itaque læsis tum spirationis tum vocis instrumentis, vox lęditur. Illis quidem vt antè declaratum est: his verò quum gutturis musculi ægrè mouentur, aut palpitãt aut tremunt, aut quatiẽdo conuellendoq; mouentur, aut refrigerati sunt, aut rigẽt, aut humo-

re ſcatent, aut ſicci duriq; ſunt, ac flecti non poſſunt. Cæterùm quũ inflammati ſunt (nã
F tũ ſine magno dolore moueri nõ poſſunt) vitioſa quoq; vox redditur, ſi guttur vitiatum ſit, aut ligula, quæ propria ſunt vocis inſtrumenta. Quum autem hæc moderatè guttur aperit aut claudit, vocẽ vocisq; naturales differentias efficit. Aperta enim grauẽ vel magnam, commiſſa verò gutturi paruã aut acutam vocem reddit: magnam & acutam, ſi vehementer: paruam aut grauem, ſi inualidè ſpiritus impulſus ſit. Ex his igitur vitiatæ vocis differentiæ ſumi poſſunt. Ab humiditate enim mẽbranæ, gutturis raucitas: à ſiccitate aſperitateque, aſpera & clangori ſimilis vox naſcitur. A frigore & rigo
G re vel tenſione, quum muſculi guttur mouere ægrè poſsint, vox talis promanat, qualem aut anguſtia inſtrumenti aut amplitudo redderet: hoc eſt acuta, ſi via anguſta eſt: grauis, ſi ampla: ſtridula verò, ſi muſculi tremunt aut palpitant. Atque hæc quidem de thoracis eiuſque partium affectarum notis.

Eadem ratione aliarum omnium partium affectus, ex tumore, dolore, functionum offenſione, & excrementorum differentia cognoſcũtur. Tumores quidem

dem præter naturam sunt, inflammatio- nes, scirrhi, & œdemata. Dolor uerò, in H quacunque corporis parte firmatus sit, aut solutionis continuitatem, aut uehe- mentem subitamq; immutationem osten dit. Continuitas autem sectione, erosio- ne, contusione, & tensione soluitur. Im- mutatur uerò substãtia à calore, frigo- re, siccitate, & humiditate. Trifariã au- tẽ functio læditur. Aut enim debiliter, aut uitiosè, aut omnino nõ editur. Quæ uerò reijciũtur, alia affectorũ locorum particulæ sunt, alia excrementa. At quæ in ipsis naturaliter cõtinẽtur, de se unũ- quodq; præbet indiciũ. De omnibus his A in opere de locis affectis fusius disputa tũ est: quod nemo ante nos, aut in artẽ re degit, aut absoluit: quẽadmodũ nec aliud ullũ, quod ueteres quidẽ inceperint, ad finẽ perductũ est. Aegrotãtiũ igitur cor porũ, ex illo opere: ex hac uerò metho- do, eorũ qui in morbũ labũtur, et qui sa nitati restituẽdi sunt, notæ petẽdæ sunt.

Qu

Quoniam locus hic omniũ corporis partium affectibus eſt communis, mihi videtur non abſurdum forè, omnia quibus affectæ
B ſedes internæ earumq; affectus deprehendi poſsint, hoc loco notas docere. Scire igitur licet, quòd quemadmodum vnamquanque naturam, hoc eſt temperamentum & conſtitutionem corporis, ſua ſanitas comitatur, ſanitatem verò actiones & diatheſes, hoc eſt affectiones & qualitates, quæ pro ſui temperamenti, ab eoq; profectæ ſanitatis ratione in corpore viſuntur, & quæ reiiciuntur excrementa: ita intemperaturas & malas conſtitutiones morbi ſequuntur: morbos verò actionum noxæ, qualitates, & quæ præter naturam excernũtur. Itaque morborum ſigna deprehendũtur ab actionum offenſio-
C nibus, tumoribus pręter naturam, doloribus, qualitatibus, & his quæ è corpore reiiciuntur. Nam hæc omnia affectum comitantur. Functionum igitur offenſiones effatu dignæ morbos ſequuntur. Offenſum enim id eſſe dicimus, quum in eo manifeſtè aliquid deeſt quod ex naturæ inſtituto eſſe debuit. Nulla enim pars eſt quæ facultate aliqua prædita non ſit. Quum igitur variæ ſint corporis partes, earumque diuerſæ facultates, neceſſariò diuerſæ erunt actiones, probæ quidem, quũ integrę inculpatæq; ipſe partes

ſunt:

ſunt: læſæ verò atque improbæ, quum morbo aliquo tenentur. Quum igitur partium facultas abolita eſt, nullam prorſus edit actionem. Quum verò hęc imbecilla eſt, imperfectam. At cum præter imbecillitatem partes vitium aliquod fecerunt, vitioſam edunt actionem. Vt variæ igitur ſunt corporis partes, ita variȩ ſunt facultates, proindeq́; & actiones: quas omnes in tria genera redegit Galenus, vt antè declaratum eſt, & idē autor in libris de differentiis & cauſis morborum fuſiſsimè docuit. Si igitur partis alicuius actio læſa ſit, affectus aut ipſius partis primarius eſt, aut per conſenſum fit. Itaque tumores ſua ſubſtantia ſeipſos produnt, locū verò affectum ſuo ſitu & figura. Inſunt autem alia aliis accidentia, quibus inter ſe tumores diſtinguuntur. Siquidem inflammationis propria ſunt, tenſio & renixus: doloris vehementia, ſi locus magno ſenſu prædi tus ſit, & cum pulſatiōe ſi arterioſus. Quòd ſi tumor viſum effugiat, tactu verò in externa aliqua parte ſentiatur, coniicere licet ſubiectam huic partem internam affectam eſſe. Si verbi gratia tumor in hypochondrio dextro tangenti apparet, certum eſt hunc in iecore aut ventris muſculis eſſe. In iecore quidem, ſi collectus: in muſculis verò, ſi ſparſus & oblongus ſit. Eryſipelas ſimiliter febris

com

comitatur vehementior & feruentior. Verũ tensio & renixus minor sunt, dolor, blandior, & sine pulsu. Biliosus enim humor quã
F titate minor, substantia tenuior, & qualitate feruentior acriorque est. Igitur erysipelas non in tantum tumorem attollitur, nec in vnũ colligitur, sed diffunditur. Præterea calor vehementia febrem maiorem accẽdit, carbo autem grauissimã & feruentissimã, doloremq; grauissimum efficit, non sine vitæ periculo. Vt autem in tumorẽ minorem quàm inflãmatio attollitur, ita minus quàm erysipelas in latũ diffunditur. Scirrhi, & alii quoq; tumores duri, qualia sunt carcinomata & glandulæ, duritia maximè & figura distinguuntur. Sine enim dolore omnia sunt, nisi carcinoma quum vlceratũ est. Nã tũ do-
G lorem sentit, effunditq; virus fœtidissimũ, si quam viam nactũ sit. Scirrhi igitur durissimi sunt cum partis quam obsident figura. Carcinoma autẽ velut cancer animal à quo nomen accepit, quoquouersus brachia exporrigit: glãdulæ verò mobiles sunt. Oedema tumor vastus, laxus, mollis, doloris expers, sub hoc intelligi potest tumor aquosus, qualis ramex est. Ne quid autem huic disputationi desit, paucis repetam quæ de doloribus prius declarata sunt. Eius igitur differentiæ sumuntur à causis quæ ipsum

efficiunt, & ſedis affectæ natura. Proximæ doloris cauſæ ſunt intemperies, & ſoluta H vnitas. Intemperies, vel ſola, vel cum humoribus ac flatibus. Intemperies ſola, calida, frigida, humida, & ſicca. Cum humoribus verò & flatibus, vel citra alienam qualitatem, vel cum calore aut frigore. Intemperies igitur calida ſola vehementiſsimum omnium dolorem efficit, frigida ſecundum locum obtinet. Illa cum caloris, hæc cum frigoris notis eſt, ſine alterius doloris ſenſu, hoc eſt ſine diſtenſione, grauitate, eroſione pulſatione, aut punctione. Siccitas dolorem parit, humiditas nullum. Cum humoribus ac flatibus citra alienam qualitatem fit dolor cum tenſionis & grauitatis ſenſu: vt mox dicemus. Vnitatem ſoluunt ſectio, eroſio, contuſio, & tenſio. Sectio autem & A contuſio ſenſibus deprehẽduntur: ideò aliæ doloris notæ ab his quærendæ non ſunt. Eroſio verò ab humorum acrimonia, tenſio à flatu aut humorum abundantia fit, ex qua grauitatis ſenſus naſcitur. Ab affectæ quoque partis natura, doloris differentiæ petuntur. Siquidem arterioſa pulſatilem efficit, membranoſa pungentem. Ex his igitur non ſolùm affecta pars, ſed & eius affectus deprehenditur. Pungens igitur dolor atque exporrectus, membranam affe-

ctam: qui si cum caloris sensu fit, inflam ma-
B tam esse significat: mordax autem partem
sensu praeditam ab acri humore affici testa-
tur. Tensio & grauitas partem sensus ex-
pertem, aut hebetem sensum habentem, à
flatu distendi, & humorum copia grauari
ostendit. Eadem est reliquorũ ratio. Qua-
litates quæ corporis affectus sequũtur, quia
sensibus obiectæ sunt, sensiles dicuntur.
Aliæ enim ad visum, aliæ ad olfactum, aliæ
ad gustum, aliæ ad tactum, & aliæ ad audi-
tum referuntur. Ad visum quidem, colores
tum corporis vniuersi, tum singularum eius
partium. In iecoris enim & cordis & lie-
nis affectibus, color toto corpore flauus
C pallidus & ater conspicitur, pro affectæ par-
tis ratione. In lingua nigror per febres, &
internos corporis morbos calidos. Ad olfa-
ctum verò fœtor ac alienus odor: hunc odo-
rem reddit oris & narium spiritus, alæ, cor-
poris vniuersi halitus, & sudores. Ad gu-
stum verò sapor alienus, vt salsus, amarus,
acidus: quem ex sudoribus in os illaben-
tibus, saliua, sanguine per os reiecto,
sputis & vomitibus percipimus. Ad ta-
ctum autem primæ qualitates, & quæ ex
his nascuntur, duritia, mollitia, asperitas &
læuitas, tensio item & laxitas, quæ tam
in cute, quàm in aliis corporis partibus

ſentiuntur, vt in lingua aſperitas. Ad auditum verò vox, vt clãgor, raucitas, & alia vocis genera, quæ inſtrumentorum vocalium vitia oſtendunt, quemadmodum acutus, tenuis, exiguus, grauis, ſtridulus ſonus, bõbus & murmur inteſtinorum. Aurium quoque tinnitus & ſibilus eãdem obtinent rationẽ. Quæ autem è corpore præter naturam excernuntur, ea aut partium è quibus reiiciũtur, ſubſtantia ſunt, aut excrementa. Subſtantia partis reiecta, vel ipſa per ſe, vel ſua magnitudine non ſolùm affectã partẽ oſtẽdit, ſed & affectus vehementiam. Cartilago, verbi gratia, cum tuſsi reiecta, vlceratũ pulmonem eſſe teſtatur, quæ ſi magna ſit, magnum: ſi parua, exiguum vlcus eſſe ſignificat. Pulmo enim, vt autor eſt Galenus, ob humorem facilè & putreſcit & eroditur, magis aut minus pro cauſæ magnitudine. Veriſimile igitur eſt ex magna eroſione & putredine magnum, ex parua paruum fruſtum vel carnis vel vaſis vel cartilaginis pulmonis reiici. Ad eundem modum maior tunica per dyſenteriam educta, craſſorum: minor verò, gracilium inteſtinorum vlcus oſtendit. Proximam vim his habent ramenta quæ per vrinam reddita, veſicæ: cum tuſsi, pulmonis: per vomitum, gulæ & ventris vlcera ſignificant. Similiter & quæ

D E F

quæ affectis locis adnascuntur, quales sunt fungi, qui fracto capitis osse apparentes, affectam cerebri membranam esse testantur. Atque hæc quidem tota substantia præter naturam sunt, quemadmodũ & sanguis qui per nares, asperam arteriam, gulam, sedẽ, & alium quemcunq; locũ nõ à natura institutum, aut per suum quidẽ locum, sed non suo tempore effluit. Præter naturã quoq; effluere dicuntur, si quantitate aut qualitate delinquunt, etiam si per idoneum locũ & suo tempore reiiciuntur. Quantitate autẽ delinquere dicuntur, quum immodicè menstrua
G fluunt, aut venæ hæmorrhoides, aut etiam nares sanguinẽ fundunt, vt in crisibus. Eiusdem generis sunt quæ in diarrhœa, incruentis dysenteriis, communibus excrementis, vt stercore & vrinis, quæque vomendo & spuendo reiiciuntur. Qualitate verò delinquere dicuntur, quæ quauis via excernuntur, siue sua, siue aliena, alienam obtinent qualitatem, vt ructus nidorosi, saliua amara, sputum cruentum, sordes, sudor grauiter olens. Pus quoque fœtidum ac male coloratum, vrina nigra, aut alterius præter naturam coloris & odoris, menses decolores, alui sedimenta liquida & fœtida.
H Et in summa, quæcunque excernuntur cum aliena qualitate, hoc est alieno colore,

odore, ſapore, ſono ac ſtrepitu, calore, frigo re, humiditate, & ſiccitate.

Futuræ igitur ægrotationis ſigna me diã inter ſalubria & morboſa formam obtinent. Nam ſanis omnia ſecũdũ natu ram inſunt: præter naturam uerò ægro= tis, quatenus ægrotãt. In horũ uerò me= dio constituta ſunt, quæ futuros morbos prænũtiant: quorum alia ſecundũ natu- ram ſunt, ſed qualitatibus quantitatibus uel temporibus permutata. Quædã uerò præter naturam, ſed quàm quæ in mor= bis ſunt, obſcuriora. Quocirca affectio nes ipſæ corporũ quæ in morbos lapſu ra eſſe ſubmonstraui, atque indicantia ipſas ſigna, in neutrorum genere poſita ſunt. Primario enim hæc ſanitatẽ osten= dunt, ſecũdo uerò loco morbos. Eadẽ cũ diuerſis cõparata, tũ neutra, tũ morboſa existũt. Nã quatenus affectionẽ præſen tẽ ostẽdũt, neutra: quatenus uerò futurã prænũtiãt, morboſa ſunt. Eadẽ ratione & quæ per morbos ſalubria ſigna ui= ſuntur, quatenus futurã ſanitatẽ prædi= A

cunt

B cũt, salubria dicũtur: quatenus uerò præsentẽ morbũ monstrãt, morbosa. Palam quoq; est, quòd quæ utrũq; indicãt, secũdũ aliquod uocis neutrius significatũ dici neutra poterũt. Mirũ autẽ uideri non debet, eadẽ signa cũ diuersis cõparata, triplicẽ rationẽ habere, nimirum salubriũ, morbosorum, & neutrorum. Iuxta aliud uerò significatũ, quæ ex morbo cõualescentibus insunt signa, neutra dicimus: in quo significato signa quæ in senectute adsunt, accipiẽda esse arbitror.
C Hæc q̃dẽ omnia pluribus tũ notionibus, tũ rõnibus subiecta sunt. Quæ igitur in absoluta sanitate atq; inculpata sunt signa, sub solã salubriũ notitiã ueniũt. Et quæ in ægrotis sunt, nec futurã sanitatẽ prænũtiãt, soli quoq; morbosorũ notiõi subijciũtur. De his aũt deinceps dicetur.

Futuri morbi notæ, mediam inter salubres & morbosas formam obtinent: vt quæ in earum medio sint positæ: interdum quidem ad præcedentem sanitatem magis declinantes, proindeque ex salubriũ genere esse

censentur. Sed quia quantitate, qualitate, ac D
tempore immutantur, in eas quæ præter naturam sunt, transeunt. Secundum enim naturam edimus, bibimus, corporisque excrementa reiicimus: sed si solito cibū potumq; liberaliorem aut parciorē, eūq; vel frigidiorem vel calidiorem expetamus, idque citius aut tardius, frequentius aut rarius, excernamusque aut plus aut minus, aut non quale solemus, aut frequentius aut rarius, in morbosorum genere existunt. Interdum verò eiusmodi notæ ad morbum propius accedunt, atque ipsæ morbosæ sunt, sed minores obscurioresq; quàm quæ in morbis cernūtur. Interdū verò in vtriusq; excessus medio omnino consistunt. Atq; vt à primi ge- E
neris notis, quas ex salubriū genere esse diximus, magis recedunt, ita ad secundi signa, quæ præter naturā esse iā ostensum est, magis accedunt. Eiusmodi autē omnia in neutrorū genere posita sunt iuxta primū eorū significatū. Neutrius enim affectionis participes sunt, sed in medio, vt dixi, constitutæ. Primario igitur sanitatē, secundo verò loco morbos significāt. Eadē quoq; cum diuersis comparata, tum neutra, tum mobosa sunt. Neutra quidē, quatenus præsentē affectionem ostendunt: morbosa verò, quatenus futuram præsagiunt. Ad eundem modū si no- F
tæ

tæ quæ in morbis viſuntur, cum præſenti ſtatu conferantur, morboſæ: ſi cum futura ſanitate, ſalubres dicuntur. Atque hæ quoq; neutræ ſunt iuxta tertiam neutrius ſignificationem. Sputum, verbi gratia, quod in pleuritide excernitur, ſi quidem concoctum appareat, primo quidem præſentem affectum ſignificat: ſecundo autem loco futuram ſanitatem. Similiter autem ſigna quædam ſunt, quæ præſentem morbũ & præteritum oſtẽdunt: atque hæc neutra ſunt iuxta eandem vocis neutrius ſignificationem, quales ferè
G ſunt febrium diariarum notæ, vt palpebrarum tumor & grauitas, facieique pallor ac decoloratio: quæ non ſolùm diariam febrem eſſe quæ hominem affligit, ſed & hãc vigilias præceſsiſſe ſignificant. Cæterùm neutra eſſe dicuntur ſecundum tertiam ſignificationem, quæ vtrunque affectum, hoc eſt morbũ & ſanitatẽ ſignificant: vt coctio quæ in febribus apparet, quatenus futurã ſanitatẽ oſtendit, ſalubre ſignũ eſt: quatenus verò præſentẽ affectũ indicat, morboſa nota dicitur. Ex his cõſtat idẽ ſignũ ad diuerſa relatum, ſalubris, morboſi, & neutrius rationem habere: vt vrina quæ in febribus cõ
H coctionis principium habet, præſentem ſtatum neutrum eſſe ſignificat, futurum ſalubrem, & præteritũ morboſum. Validę enim

virtutis coctio nota est, & quę vincēdo morbo superior futura sit: proinde futurā sanitatem ostendit, præsentem verò statum inter salubrem & morbosum, mediū: ideò signū est neutrū primæ significationis. Antecessisse verò febrem vehementiorē significat, & quæ hanc consequuntur accidētia: quocirca morbosum est. Quatenus igitur hæc tria significat, neutrū est tertiæ significationis. Ad eundem modum sputum in febris & lateris doloris remissione, salubre, morbosum, & neutrum signum est. Salubre quidē, quatenus futuram sanitatem: morbosum, quatenus pleuritidem præcessisse: & neutrū, quatenus affectum inter pleuritidem & integrā valetudinem medium significat. Porrò autem conualescentium notæ neutræ sunt, sed iuxta aliud significatum, nempe primū. Neutrius enim significationis sunt participes. Nā si cum præsenti affectione conferātur, morbosæ: si verò cum futura, salubres dicuntur. Quemadmodum autem signa in morbos labentium, media, vt antè diximus, saluberrimi & morbosissimi, alia quidem ad antecedētem sanitatem, alia ad futurum morbum propius accedunt: ita cōualescentium notæ aliæ futuræ sanitati, aliæ præcedēti morbo propiores sunt. Sed futuræ ægritudinis signa quædam omnino media saluberrimi &

A

B

mor

morbosissimi inueniuntur: conualescentium non item. Nam conualescentes omnino à morbo vindicati sunt, sed nondum pristinæ valetudini integrè restituti: proinde eorum signa ex genere salubrium sunt, eo quidem magis, quo propius ad sanitatem futurã accedunt: sed, quemadmodum de transeuntibus in morbum diximus, ea qualitate quan-
C titate & tempore immutantur: fiuntque ex eorum genere, quæ sunt præter naturam. In eadem significatione, sanitatis notæ neutræ sunt, ex salubrium quidem genere, sed qualitate quantitate aut tempore immutantur, scilicet morbosorũ naturas iam nactę. Eiusmodi igitur signa pluribus notionibus subiecta sunt. Nam quædam integram inculpatamque sanitatem ostendunt. Itaque horum alia vni tantùm, alia verò pluribus notionibus sunt subiecta. Quæ vni tãtùm, nec futurum quicquam præsagiunt, aut præteritorum memoriæ subiiciunt: ea si sanitatem,
D salubria: si morbum, morbosa dicuntur. Si verò vtrunq; affectum ostendunt, pluribus notionibus subiiciũtur: qualia maximè sunt neutra tertiæ significationis.

Ac primùm de his quæ futurã prædicunt ægritudinem, quorum cum duplex sit differentia, prius ea quæ quan-

tit

titate, qualitate & tempore, non autem propria specie à naturali statu immutata sunt, tractemus: cuiusmodi est cibi appetentia uel maior uel minor, uel quæ suo tempore non accidit, uel insoliti cibi, aut eius excrementorum uel plurium uel pauciorum, uel liquidiorum uel duriorum excretio. Simili modo humidiorum recrementorum defectus ac exupe E *rantia præter naturam, aut eorum coloris aut substantiæ, aut temporis excretioni à natura destinati mutatio.*

Futuræ ęgritudinis signa duplicia esse modò ostẽsum est: alia quidẽ toto genere præter naturã, alia verò secundum naturam, sed quæ quãtitate, qualitate, & tẽpore immutãtur: cuiusmodi est cibi & potus appetẽtia solito maior vel minor, & quæ suo tẽpore nõ fit, sed citius aut tardius: aut insolitorum ciborũ, & id genus reliqua: quæ nũc suo ordi F ne docebũtur. Appetẽtia igitur cibi solito maior, præsentẽ affectũ neutrũ esse significat: futurũ verò morbosum prænũtiat. Fit autẽ hæc vel immodica corporis inanitiõe, vel stomachi frigore. Inanitio verò, vi caloris natiui corporis substantiam digerẽtis ac

diss

dissipantis,aut retẽtricis facultatis impotentia,& expultricis robore,cutis nimia raritate,& substãtiæ quæ per halitũ digeritur,tenuitate,præterea & immodica alui deiectione. Refrigeratur autẽ stomachus aut ab humoribus acidis ac frigidis, aut sola frigida
G qualitate. Vtrũq; enim stomachũ rodit,affectionemq; suctioni similẽ efficit,proinde famem excitat. Quoniam autem eiusmodi appetentiæ duplex causa est, à quánam ipsa proficiscatur, disquirere, vt antè sæpe iam diximus,tum ex præcedẽtibus tum præteritis rebus oportet. Si igitur frigus in stomacho sentiat,aut acidum ructet, immodiceq; frigidis cibis ac potu anteà vsus sit,aut rebus aliis refrigerandi vi præditis, ciboq; ventrẽ immodicè repleat,appetentiã à frigore potius quàm inanitione proficisci coniicere licet. Sin solito tempore citius appetat, ac fre
H quẽtius,minimeq; corpus alatur, imò potius euacuetur,nec adsit aut præcesserit alui profluuium,aut alia immodica vacuatio vel mẽsium,vel mariscarũ : certum est hanc cibi appetentiam ea inanitione fieri,qua in ambiẽtem aẽrem corporis substãtia per halitũ digeritur,maximeq; si causæ pręcesserint quę cutem subiectã eiusq; spiracula dilatarint, quales calidæ balneæ sunt,& ambientis aẽris calor. Prætereà & si sanguis dilutus sit,
quod

quod ex præcedente victus ratione deprehendi potest,& ex ipso sanguine, si fortè fluxerit. Appetentia verò deiicitur, si suctionis sensus periit, aut suctio non fit. Perit quidē intemperie calida vel sola, vel cum calidis A biliosisq; humoribus, vel cum sensus obscurus hebesq; est. Calor enim humorem fundit, proindeq; stomachi substantiam replet: cæterùm robur suctionis dissoluit ac dissipat. Suctio non fit, aut quia corpus plenum est, aut quia non dissipatur in ambientē aërem. Plenum enim corpus à vicinis partibus non attrahit, nec rursus hæ ab aliis: atque ita à ventriculo nihil attrahitur: nec si quid attrahitur, aut à ventre transmittitur, plenum corpus admittit. Non inanitur corpus, aut quia caloris imbecillitas non digerit ac dissipat corporis substantiam, aut cutis meatus B clausi sunt: quare substantiam etiam à calore tenuatam, in vaporemq; resolutā, in ambientem aërem digeri non sinunt. Aut crassior ac viscosior humor est, resoluiq; contumax, aut expultrix robusta non est, nec partium inanitarum attractrix valida. Rursus hîc ex tam numerosis causis quænam affectū attulerit, antè declarata methodo disquirendū est. Stomachi sensus hebes fit immodico frigore stomachū consopiente. Insoliti cibi appetentia fit intēperie vel sola,

vel

vel cum humoribus tunicis ſtomachi infe-
ctis, pro quorum varietate varia appetũtur.
C Calida enim frigidos, ſicca humidos, frigi-
da calidos, & humida ſiccos cibos appetit.
Immoderata ſitis fit natiuæ humiditatis vel
feruore, vel penuria, vel vtroque, vel ſalſis
bilioſiſq; humoribus calfacientibus ac reſic-
cantibus ventriculi ſubſtãtiam. Sitim verò
tollit frigus, & humor immodicus, & maxi-
mè cum ſtomachus affectum ſuum non ſen-
tit. Inſolitæ verò qualitatis potionem ap-
petit, non aliter quàm cibum. Alui ſedi-
menta quæ celerius aut tardius, frequentius
aut rarius, quæque liquidiora aut durio-
ra deiiciũtur, plura item aut pauciora quàm
D pro aſſumpti cibi ratione, futuram ægritu-
dinem prænuntiare ſolent. Celerius au-
tem reiiciuntur, interdum quidem vel ci-
bi aſſumpti multitudine degrauante, vel
acrimonia pungente, facultatemq; irritan-
te, vel cibi humidioris vſu, vel facultate ve-
narum primarũ per imbecillitatem cibum
ad iecur non trahente. Interdũ verò muſcu-
lorũ ſedis, per quã ſcilicet effluunt excremẽ-
ta, imbecillitate. Multitudinẽ intelligo vel
ſimpliciter cũ adſumptus cibus immodicus
eſt, vel cum retẽtrice vi cõparatam, vel cer-
tè vtroq; modo. Nã tã multus interdũ aſſu-
mitur, vt vires alioqui robuſtę ferre nõ poſ-
ſint.

ſint,ſcilicet multitudine degrauãte, interdum mediocris ſumitur,ſed hũc viriũ imbe- E
cillitas diu cõtinere nõ poteſt. Interdum & iuſto vberior ſumitur,& vires infirmæ ſunt. Acrimonia verò aut in aſſumptis cibis eſt, aut aliunde in ventrem adſcita, aut in vẽtre gignitur. Cibi enim nonnulli ſunt ſuapte natura acres ac medicamentoſi,quale eſt braſſicæ decoctum. Permulti autem dulces, ſed ſi aliunde vim medicamentoſam recipiunt, ventrem deiiciunt. In ventrem deriuantur bilioſa quædam interdum è iecore, interdũ ex alia corporis parte,quæ vẽtrem proritãt. Nonnunquam verò corrũpuntur in ventre F
cibi,aut quia ſuapte natura obnoxii corruptioni ſint,aut quia malè affectus vẽter ſit. Ob eius enim noxam cibi aut aceſcunt, aut nidoroſi fiunt,aut aliud vitium cõtrahunt. Materia quoq; in inteſtinis acris gignitur, vt in malignis dyſenteriis. Atq; hæc citam frequentemq; deiectionem efficiunt. Sedis verò muſculorum qua excremẽta effluunt, imbecillitas penè aſsiduè aluum reddere cogit. Porrò autem cibus humidus,ſi quis plurimum vtatur,fuſam aluum reddit,nõ quòd degrauet multitudine,vel acrimonia facultatem proritet,ſed ſuapte natura deſcẽdat. Idem efficit iecoris facultatis imbecillitas, G
quæ in corporis habitum attrahere cibum

non

non poteſt, quod cum accidit, per inteſtina cibus demittitur, fitq́; deiectio frequens & liquida: quemadmodum cum in ventrem & inteſtina è corpore humores defluunt. Contrà verò accidit cũ expultrix imbecilla eſt, & ſenſus obtuſus. Imbecillitas enim propellere non poteſt, & ſenſus hebetudo non facilè excrementorum moleſtiam ſentit. Quinetiam alimenta pauciora, craſsiora ac duriora & acerbiora, minus excrementoſa, tardam deiectionem efficiunt. Pauca quidẽ
H & parũ excrementoſa, quòd pauca gignant excrementa, quæ facultatem non degrauẽt. Dura acerba & craſſa, quòd ad motum pigra ſint, nec facilè corrumpantur. Deiectionem quoque tardam efficit muſculorum ventris & thoracis imbecillitas, quæ vehementer inteſtina premere non poteſt. Nec minus deiectionẽ remoratur magna in corpus cibi diſtributio, quam efficit attractricis robur, ciborumq́ue paucitas, & qualitas adſtringens, craſſa, acerba & dura. Ex his conſtat non ſemper alui excrementa etiam quãtitate qualitate & tempore à naturali ſtatu immutata, futuram ægritudinem prænunciare: quandò, vt declaratum eſt, citius aut
A tardius ſolito deiici poſſunt, eaq́ue liquidiora vel duriora, plura aut pauciora pro aſſumpti cibi ratione. Verùm cum nulla eſt eui-

dens causa cur antè dictus cibus, aut medicamenta, aut aliud id genus solitam deiectionẽ immutauerit, futurus morbus ex alui excremẽtis prænuntiari poterit. Constat igitur, si pauciora solitò alui excrementa sint, ac duriora, tardiusq; reddãtur, intestina imbecilla esse, aut sensu obtuso, & attractionẽ in corpus, maiorem: aut bilem quæ intestina stimulet, pauciorem. Cum autem eiusmodi deiectionis alui multæ causæ sint, rursus à quánam harum fiat, methodo antè declarata disquirere oportet, nimirum contẽplando quæ præsentia sint, & quæ præcesserint: quibus cognitis facilè ægritudinis futuræ speciem coniiciemus. Eadẽ ratione ab aliis deiectionis alui differentiis notæ disquiri possunt: quemadmodum & quæ ab vrinis sumuntur, qualitate, quantitate, & tempore quo reddi solent, immutatis. Quod vt clarius intelligatur, scire licet futuræ ægritudinis notas ab vrinarũ colore, substãtiæ quãtitate, sedimento, & emittendi tẽpore mutato sumi. Colore quidem, si rubicundior sit, caloris: si albior, frigoris excessum significat. A substantia verò, si quidem crassior sit, caloris vel penuriam, vel excessum. Frigus enim materiam crassam extenuare, vel ab vrina separare, & ad matellæ fundum transmittere nõ potest. Proprium enim eius est

eſt diſsimilia cogere, non autem ſequeſtrare: caloris verò ſequeſtrare, ac quod tenue eſt, in vapores reſoluere: quodq; reliquum eſt, craſsius efficere. Ex quo liquet vrinæ tenuitatem, caloris penuriā ſignificare: præterea & viarum per quas trāſit, obſtructionem. A quantitate verò notæ petuntur, ſi quidem copioſior reddatur, renum calor,
D qui ſeroſum humorem è venis potenter attrahit, ſignificatur: humores enim caloris vi à renibus, ſi quidem calidi ſunt, attrahūtur, & copioſè expurgantur. Qui ſi frigidi inualidique ſint, hunc non attrahunt. Quare vel ad ventrem ac inteſtina demittitur, vnde ventris profluuium quod diarrhœa dicitur, efficitur: vel ea in venis & toto corporis habitu relinquitur, vnde pallorem in tota cute parit, qualis in noſtris virginibus, præſertim quæ in delitiis & otio degunt, hodie cernitur. Et ſi affectus augeatur, non ſolùm decoloratur corpus, ſed & aqua intercute laborat. Nonnunquam verò per ſudores eiuſmodi aquæ emittūtur, ſcilicet na-
E tura has ad cutem propellente. Siue igitur in inteſtina & cutem tranſmittantur, ſiue in venis & corporis habitu relinquātur, pauca omnino vrina reddetur. Ex his etiam quæ in vrinis ſubſident, notæ futuram ægritudinem ſignificantes petuntur. Nam ipſa aut

multa aut pauca reiiciuntur. Illa multitudi-
nem, hæc paucitatem excrementorum in ve
nis contineri oſtendunt. Multitudo verò fe
brem, aut rheumatiſmum, aut alium plenitu
dinis affectum prænuntiat: paucitas verò fri
gus vel obſtructionem iam præſentẽ ſigni-
ficat, & affectus qui ex his naſci ſolent, præ-
dicit. Cæterùm à reddendæ vrinæ tempo- F
re ſigna deprehenduntur. Si quid celerius
ac frequentius emiſſum, ſeroſi humoris co-
piam vel acrimoniam, excretricem faculta-
tem proritantem, aut ſenſus partis præſtan-
tiã, vel vtrunq; ſignificat. Sin tardius, paucũ
eſſe in venis humorem, vel hunc (vt dixi-
mus) per aliam vacuari viã, aut partis imbe-
cillitatem, vel ſenſus hebetudinem teſtatur.

Vigiliæ quoq; ac ſomni prolixiores, aut ſuo tempore non aduenientes.

Ex his quæ antè declarata ſunt, conſtat G
vigilias nimias ac intẽpeſtiuas à calore fie-
ri, vel ſolo, vel cum humore calido ac bi-
lioſo: quẽadmodũ immodicos ſomnos, hoc
eſt prolixos & profundos, à frigore vel ſo-
lo, vel cum frigido pituitoſoque humore.
Itaque vigiliæ calidum, ſomni frigidũ mor
bum futurum ſignificant.

Similiter potus liberalioris aut parcioris, calidi aut frigidi inſolita cupiditas.

Pot

Potus liberalioris præſertimq́; frigidi ap
H petẽtia, à calore fit, vel ſiccitate, vel vtroq;,
vt antè declaratũ eſt: quare ſtomachi vel pul
monis, vel cordis, vel totius corporis habitus
calidam & ſiccam intemperiẽ teſtatur, quæ
calidos morbos parere ſolet.

Quemadmodum ueneris immodicus uſus, aut intempeſtiuum deſiderium.

Nimia venus ac intempeſtiuum eius deſi
deriũ fit ob multitudinem genituræ & acri
moniã. Nimia quidẽ ſeminis exuperãtia ex
ſanguinis copia fit: deſiderium verò ab acri-
monia ſeminis ſtimulante, pruritumq́; exci-
tante: quæ ab humore acri bilioſoq́; oritur.
A Itaq; ſi quis frequẽtius venere vtitur, ſignũ
eſt eum plenitudine laborare, ſi verò vehe-
mentius ſtimuletur, humorum acrimonia.
Quoniam rurſus humorum plenitudo, ve-
narum ruptionem, inflammationes, obſtru-
ctiones, febres, & alia id genus adferre ſolet,
futurum eſt vt hi qui præter conſuetudinẽ
venere vtuntur, in aliquem horum affectuũ
labantur: quemadmodum qui nimio vene-
ris deſiderio ſtimulantur, in cacochymiæ
morbos.

Sudores plures aut pauciores quàm naturæ conueniat.

Locus hic nõ sine dubitatione est. Paulò B enim pòst Galenus docet omnia quę hîc enumerantur, in genere esse eorum quæ sunt secundum naturã: in quo & sudores continentur: cõmentario verò in Hippocratis Aphorismũ decimũquintũ libri primi, eosdem in genere eorũ quæ præter naturã sunt, reponere videtur. Eius verba sunt: In commẽtariis autẽ nostris de facultatibus naturalibus mõstrauimus naturã esse quæ nõ solũ appetit, cõficit, & adglutinat suũ cuiq; particulæ alimentũ, sed & quæ eius excrementa digerit: & quo natiuus calor validior fuerit, eo magis perspiratio sensum effugit: quocirca C præter naturam esse sudores Diocles tradidit: quòd rectè omnibus quæ ad corpus attinent, administratis, subactoq; à natura alimẽto, nũquã humorẽ per cutim effluere sensus deprehẽdet, nã quæ in balneis, vel vehemẽtibus exercitationibus, vel ob æstiuũ calorẽ exudãt homines, violẽtarũ causarum sunt soboles. Et in primo de sanitate tuẽda idẽ autor in eadẽ esse sentẽtia videtur. Reliquũ, inquit, excrementorũ genus in singulis animalis nascitur particulis ex ipso vnde alũtur succo: aliud quidẽ velut semicoctæ quædã reliquiæ, quæ assimilari parti nutriẽdæ nequiuerũt: aliud quod prius trãsmittendi alimẽti fuit vehiculũ, nũc functũ officio, D

hum

humidũ tenueq́; supereſt: quale nimirũ ſero
ſum illud iam dictũ, quod ex vaſis id eſt ve
nis & arteriis in veſicam defluit, huic excre-
mẽto nullus certus à natura pręſcriptus mea
tus eſt: expellitur tamen partim actũ per ipſa
mollia corpora, quæ fluentis eius violentiæ
cedũt, potiſsimũ cum à ſpiritu maiore impe
tu irruente impellitur: partim etiã per exi-
guos omnes corporeæ molis meatus, quorũ
nõ modò reliquum corpus vniuerſum, ſed
etiã tota cutis plena eſt. Mox idẽ ſubiungit,
E Ergo tenuiſsimũ huius generis excremen-
tum facilè ſanè eiicitur, partim in ſpeciẽ ha-
litus ab inſito calore ſolutum, partim violẽ
to motu confertim erumpens. Appellant ve
rò quod ita excernitur, ſudorẽ: alterũ verò,
cui nullum publicè nomen eſt, quòd videli-
cet nec vulgò eſt cognitum, vt quod conſpe
ctum præ tenuitate effugiat, ab his qui id ra
tione contemplati ſunt, ἄδηλος αἰσθήσει δια-
πνοή, id eſt tranſpiratio ſenſum latens voca
tur. His certè verbis conſtat Galenum ſen-
tire, ſudores non niſi violento motu erum-
pere. Seroſus, inquit, humor partim per ipſa
F mollia corpora, quæ fluentis eius violentiæ
cedunt, actus, potiſsimùm cum à ſpiritu ma-
iore impetu irruente impellitur. Et paulò
pòſt ſcribit eũdem humorem violento mo
tu confertim erumpere, appellatq́ue quod

ita excernitur, ſudorem. Palam itaque eſt ſudores omnes eſſe violentos, proindeq; præter naturam. Hæc enim ſuos motus quatenus ex ſe eſt, liberos ordinatosq; habet, vt alibi docuimus, ſi quidē rectè inſtituta eſt. Ex præſenti tamen loco conſtat eundē autorem ſudores in eorum genere quæ ſecūdum naturam ſunt, collocaſſe. Vt autem dubitatio hæc diſſoluatur, ſcire licet temperaturam humanam duplicē eſſe: alteram abſo- G lutam, perfectamq;, omnium exceſſuū mediam: quæ, vt in commentariis noſtris in libros Galeni ad Glauconem docuimus, potius cogitatione quàm re vera exiſtit, niſi fortè temporis momento duret, hanc ſi intelligas in aëre tēperatiſsimo amœniſsimoq; degere, nihilq; offendi, neque cibo, neque potu, neque exercitatione, neque aliis, vt ſemel dicam, quæ in agendorum, aſſumendorum, educendorum, & foris incidentium genere continentur, nō plus ſeroſi humoris in vaſis colligitur, quàm natiuus calor in vapores digerere poſsit: quare nullo modo niſi H præter naturam ſudabit. Quòd ſi in antè dictis quidpiam delinquat, hoc eſt plus cibi aut potus aſſumat quàm concoquere calor natiuus ac digerere poſsit, neceſſariò in vaſis humor ſeroſus colligetur, vnde ſudores erumpent, ſcilicet natura degrauata foras tenuem

hunc

hunc humorem magno impetu expellente. Possunt & ex tẽperato corpore, vel nimis se exercente, vel Soli exposito, prolici sudores, sed certè cum violentia, & præter naturæ institutum: quemadmodum Diocles dicebat. Altera est temperatura quæ ab hac absoluta declinat, aut vna tantùm qualitate, aut duabus, idque vel magis vel minus: vt
A ex antè dictis constare potest. Quæ autem magis recedunt, imperfectiores edunt actiones, præsertim naturales: quanquam calida & humida probè cõcoquit, sed multa excrementa parit. Cum igitur varii sint excessus, varia procreantur excrementa. Calida & sicca temperatura, verbi gratia, multã bilem, frigida & humida pituitæ copiam in corpore generat, præsertim in similibus regionibus, temporibus, ætatibus, & victus ratione, pituitosa, verbi gratia, natura, in hyeme & regione frigida multã pituitam, serosumq; humorem in venis congerit, quæ cum per ca
B loris imbecillitatem tota in vapores digeri nõ posſit, in sudores erumpit: quũ videlicet natura violentiore motu hanc foras propellit. Cũ igitur frigida & humida natura necessariò tenuem humorem pariat, secũdum naturam hæc sudat: temperata verò contra naturam omnino, vt in qua natiuus calor, si rectè omnia circa corpus administrata sunt,

reliquias humoris serosi in vasis contenti in halitum digerit. Cum ergo nulli aut admodum pauci adeò temperati ac probè constituti sint, qui non ab illa summa absolutaq; tẽperie declinent, fieri non potest quin excrementa generent alii alia, eaq; plura vel pauciora pro excessus magnitudine, præsertim in regionibus & temporibus, vt modò dicebamus, similibus. Itaque necessariò sudare contingit tantum, quantus est in vasis collectus humor. Quòd si tantum sudet, quantũ natiuum temperamentum efflagitat, id non simpliciter & absoluto sermone, sed secundum eius qui sic sudat naturã fieri dicemus. Alioqui & menstruas mulierum purgationes præter naturam esse fateri cogeremur, quæ scilicet propter caloris imbecillitatem superuacaneum sanguinem gignunt, quẽ certo statoq; à natura tempore expurgant, aliæ copiosiorem, aliæ parciorem, pro sui quæq; temperamenti conditione. Itaque Galenus hic non simpliciter plures aut pauciores sudores dixit, sed adiecit, quàm naturæ conueniat, hoc est temperaturæ eius qui sudat. Plures autem excernit sudores, vt idem autor in libris de causis accidentium docet, ob corporis raritatem, excrementi tenuitatem, eiusdem abundantiam, facultatis contentricis imbecillitatem, vel expultricis robur.

bur. Contrà pauciores excernit ſudores ob meatuum conſtipationem, corporis denſitatem, excrementi paucitatem, craſsitiem & lentorem, contentricis robur, & expultricis imbecillitatem, quæ ex quibus proficiſcan-
E tur, ex iiſdem libris intelligere poteris. Quos igitur morbos, ſudores vel plures vel pauciores prænũtiẽt, cognoſcemus, ſi diſtinxerimus, quẽadmodũ antè monuimus, tum quæ præceſſerunt, tum quæ præſentia ſunt.

Ad motum tarditas, aut hunc molientibus grauitas.

Mouendi tarditas, & in mouendo grauitas, redundantiæ ſunt ſymptomata, aut animalis facultatis exolutæ, aut vtriuſq;. Exoluitur facultas ac imbecilla redditur intemperie, ac principii neruorum cõſtipatione, cum
F non tanta vis è cerebro, quanta ad probam motionem exigitur, tranſmittitur, mẽbraq; exoluuntur, & ſegne ac pigrum corpus redditur. Si verò tanta tranſmitti poteſt, quanta mouere corpus quod ſecundum naturam habet, ſufficit, ſed interim humorum multitudine premitur corpus: naſcitur ſegnitia, grauitas, atq; vt verè dicam, laſsitudinis ſenſus, alius atque alius pro humorum qualitate atque quantitate. Siquidem redundantia, tenſionis: acrimonia, vlceris: ambo

ſim

ſimul, inflãmationis ſenſum efficiunt. Itaq; tenſiua laſsitudo, plenitudinis morbos præſagit: vlceroſa autẽ, cacochymiæ: phlegmonoſa verò, vtriuſque. G

Aut uehemens exolutio.

Exolutionem & deliquium animi pro eadẽ re vſurpari ſcribit Galenus libro priore ad Glauconem. Fit autem deliquium à cauſis & manifeſtis, & ſenſum effugientibus. Senſibus conſpicua ſunt dolor, vigiliæ, ventris profluuium, ſanguinis profuſio, ſudores, vomitiones, lõgior inedia, & id genus alia quæ virtutis robur exoluũt. Si quis igitur ob horum aliquod exoluatur, non ſunt aliæ cauſę quæ futuros morbos parituræ ſint, diſquirẽdæ. Si quis verò animi deliquium patiatur H citra vllam ex commemoratis cauſam, coniicere oportet vndenã id accidat. Nam ob humorum cruditatem contingere poteſt, & ob ſpiritalis ſubſtantiæ penuriam. Humorũ cruditas ſi nec obſtruat nec oneret, ſolũ efficit deliquiũ. Sin premat aut obſtruat, nõ tãtùm deliquium, ſed & ſyncopen adfert. Spiritus autem ſubſtantiam demolitur facultatis imbecillitas, quæ tantum eius generare non poteſt, quantũ ad obeundas functiones ſatis ſit: aut ſi validum quidem principiũ ſit, multumq; ſpiritum gignat, ſed is tenuis ſit,

cut

cutisq; ſpiracula multum aperta, reſoluetur virtus. Cum igitur animus deficit ſine
A manifeſta cauſa, certum eſt aut morbum, aut mortem in propinquo eſſe: morbum quidem, ſi tantùm ingens exolutio ſit: mortem verò, ſi & ingens ea ſit, & frequenter exoluatur, iuxta Hippocratis ſententiã. Nã qui frequenter, vt ipſe ait, ac vehementer ſine manifeſta cauſa exoluuntur, derepente moriuntur.

Aut menſium ſuppreßio, aut profuſio maior uel minor.

Menſes, vt Galenus ſcribit, ſupprimuntur, diminuuntur, aut largius fluunt ob labẽ vel ab ipſo ortu vel poſt ortum contractã.
B Illud futurum morbum nõ prænuntiat, quẽadmodum nec hoc, ſi iam longa conſuetudine habitum contraxit. Si verò nuper aut ſuppreſsi ſint, aut minus quàm pro conſuetudine fluant, futurum morbum prænuntiant. Cũ enim ſupprimũtur, aut minus quàm pro conſuetudine fluunt, magnum in corpore humorum prouẽtum colligi neceſſe eſt, vnde multitudinis morbi naſcuntur: cuiuſmodi ſunt febres, tumores præter naturã, rheumatiſmi, laſsitudines, & arthritides. Cum verò immodicè fluunt, frigidos morbos pariunt. Diſsipat enim immodica ſanguinis

pro

profusio natiuum calorem,& cruditatem in toto corpore gignit: vnde hydropes & alii C
id genus morbi nascuntur. Supprimuntur autem menses, vt idẽ autor docet, vel ob substantiæ vteri, vel eius vasorum, vel humoris vitium. Siquidem durior solidior crassior atque pinguior vteri substantia menstruum sanguinem retinet, quemadmodum & venarum ad vterum peruenientiũ angustia, cõstipatio, & obstructio. Eãdẽ vim obtinent sanguinis paucitas, lẽtor, & crassities. Supprimũtur menses, cũ aliò vergũt humores, per aliasq; vias feruntur, vt per nares, hæmorrhoides, os, & inferiores partes. Verùm eiusmodi mẽsium suppressio nihil mali portendit, sed potius sanguinis profusio, ex qua- D
cunque alia parte fiat, si modũ excedat. Nõ enim minus lædit, quàm mensium immodica fluxio, quæ cum aliis sanguinis profusionibus communes causas habet, nimirum humorum redundantiam, tenuitatem, prauitatem, & oris venarum dilatationem. Sanguinis enim plenitudinem vasa continere non possunt. Tenuis humor per venarũ ora percolatur: prauus autem si cum acrimonia sit, vasa in quibus continetur, erodit.

Quemadmodum sanguinis ex uenis quæ hæmorrhoides dicuntur, fluxio.

E Venarum ora, vt Celsus scribit, tanquam ex capitulis quibusdam surgentia, quæ sæpe sanguinem fundunt, græci αἱμοῤῥοΐδας vocant. Igitur si vberius fluant, aut minus quàm pro consuetudine, aut omnino supprimantur, morbos prænuntiant, non aliter atque menses, de quibus modò agebatur. Eosdem enim affectus præsagiunt. Nam vt hi suppressi ac imminuti, ita suppressæ, ac minus quàm pro consuetudine fluẽtes hæmorrhoides, multitudinis morbos: & vt menses immodicè fluẽtes, ita hæmorrhoides frigidos corporis affectus venturos ostendunt. Ex

F his constat, sanguinis quod per hæmorrhoides fit moderatum profluuium, in quibusdã esse secundum naturam, vt in mulieribus menstruæ purgationes. Nam inter ea quæ toto genere secundum naturam sunt, sed tamen qualitate, quantitate, aut tempore mutata, Galenus enumerat. Sãguinis igitur profluuium quod per earũ ora venarum fit, his naturale est qui feculentũ crassumq; sanguinem suapte natura acervant.

Sed & si tanta in cibo & potu, quãta prius fuit, uoluptas non sentiatur, futuræ ægritudinis est nota.

G Ventriculus visceribus seruit & venis, vt scribit Galenus: ideò cibũ & potum appetit

ill

illis familiares ac necessarios. Ventriculum antecedit linguæ iudicium, ipsa enim, vt idẽ autor scribit, his maximè delectatur quibus ventriculus egere videtur. Atque eiusmodi sympathiæ ac consensus potissima causa est membrana quæ linguam ambit. Gustandi igitur sensui secundũ naturam habẽti, voluptatem adferunt cibi corpori necessarii ac familiares, videlicet dulces ac pingues. Quòd si vitium aliquod contraxerit gustandi instrumentũ, nõ eandem ex iisdem cibis, quam prius voluptatem capit: imò plerunque ne vllum quidem cibum omnino appetit, tantum abest, vt eo delectetur. Si quidem membrana, aut neruus vnde ipsa oritur, resolutus sit, aut certè ea cerebri pars ex qua neruus habet originem, vehementer læsa, nullus gustandi sensus aderit. Sed eiusmodi accidens præter naturam est, vt posteà dicetur. Cæterùm si multo humore imbuta lingua sit, gustandi sensus obtunditur, atq; ita minori voluptate quàm prius, cibus potusq; sumitur. Quod & his contingit, qui in integra etiam sanitate cibo potuq; oppleti, sine voluptate edunt bibuntq;. Quòd si contrà paucum aut nullum humorẽ lingua habeat, rerum quæ eduntur & bibuntur, saporem aut male aut nullo modo recipiet. Ad eundem modum reliqui ferè sensus omnes id

hab

habent, quo res ſibi obiectas percipiãt: Oculus quidem ſpiritum æthereum, & purũ, qui rerum ſpectabilium ſpecies excipiat. Aures ſpiritum aëreum quietum, vt agitatum aërẽ recipiat, & neruo auditorio ſuggerat. Ventriculi cerebri vaporem ad recipiendos odores. Ita lingua humorem rerum ſapores excipientem: quo ſi omnino careat, nullius rei guſtũ ſentiet. Si verò humoris minus habeat quàm cõueniat, ſaporem quidẽ excipiet, ſed non ſtatim, nec cũ ſolita voluptate. Quod
B in magnis æſtatis ardoribus experiri licet, & aliis locis vehementer calidis & ſiccis: in quibus diutius verſatus ſine potu, aut re quæ linguã humectare poſsit, linguã maximè reſiccabit. Si vinũ quod prius delectabat, bibat, nullã aut admodum paruam voluptatẽ ſentiet: imò ſæpe ab eius potu maximè abhorrebit, etiã ſi vehemẽtiſsimè ſitiat. Hinc mirum non eſt ſi à canibus rabidis demorſi, tam ab aqua abhorreant, cum maximè ſitiant: ideò ὑδροφόβος hos appellant.

Similiter autem & mentis hebetudo
C *præter naturam, aut obliuio quædã inſolita, aut pluribus ſomni quàm antè uiſis pleni. Quinetiam auditus guſtus & uiſus hebetiores ac obſcuriores.* Atque

ut semel dicam, quæcunq; secundum naturam inerant, uel aucta uel imminuta, uel tempore uel quantitate uel qualitate immutata.

Præter naturã Galenus adiecit, quòd sint qui suapte natura tardũ ingeniũ, sensusque hebetes, & reliqua quæ in dictione hac continentur, habeãt: cuiusmodi sunt qui frigido humidoq; natura cerebro sunt, vt antè declaratum est. De his igitur nũc sermo habetur, qui natura mẽtem sensusq; perspicaces habent, sed præter naturam factos hebetiores. Quod cum accidit, cerebrũ caliginoso spiritu ac crasso humore hunc gignente abundare, aut temperamẽto humidiore esse, certum est: vnde nasci Apoplexia, Paralysis, Lethargus, Coma, & id genus morbi solent. Porrò autem διάνοιαν mentem interpretati sumus, quæ nõ solùm ratiocinandi, sed & apprehẽdendi, intelligẽdi cognoscendiq; simplices rerum formas, vim continet. Eadem ratione morbos antè dictos portẽdit insolita obliuio, vtpote quę ab immoderato humore & frigore fiat, vt suprà declaratũ est. Somni quoque φαντασιώδεις, hoc est tumultuosi, ac multis variisq; visis ac somniis pleni, morbos prænuntiant. Horũ autem somniorum rationem suprà docuimus.

D E

Atq

Atque adeò corporis moles maior & minor, rubicundior aut albior, similiter liuidior & nigrior.

Corporis moles solito maior copiã, minor penuriam humoris præsertimque insiti ostendunt. Rubicundior sanguinem, albior pituitam, liuidior ac nigrior atrã bilẽ in corpore redundare significat. Addi poterat flauior. Nã sæpe flaua cutis apparet, quæ abundantis flauæ bilis nota est. Cum igitur corporis moles maior est & rubicũdior, plethoræ, hoc est redundantiæ morbos prænũtiat, vt natiui caloris suffocationem, vasorum ruptionem, & febres quas συνόχους græci vocãt. Minor verò moles nõ solũ futurũ, sed & præsentem affectum ostendit, nimirũ naturæ instrumẽtorum læsionem, quæ probam concoctionem distributionemque cibi impedit, ac corporis nutritionem, ex quibus ἀτροφία ac tabes nascitur. Quòd si alba, atra aut flaua sit cutis, vitium quoque in dictis instrumentis esse significatur: aut certè improbam victus rationẽ præcessisse, præterea & morbos succedere. Siquidem cutis alba hydropas, œdemata, febres quotidianas: quemadmodum liuida & nigra febres quartanas, cancros, carbones, & elephantiasin, flaua verò febres tertianas, causos,

dysenterias, erysipelata et herpetas prędicit.

Ructusq; & sternutamenta & flatus plures aut pauciores quàm ex consuetudine.

Flatus ac vaporosus spiritus fit ex humoribus, & à caloris imbecillitate. Summum enim frigus, vt Galenus docet, vaporis exhalationem impedit: & vehemens calor ita materiam vnde flatus generari solet, resoluit ac discutit, vt flatum generare non possit, nisi ea suapte natura flatulēta sit, ac in vaporem trāsire idonea, qualia viscosa & crassa sunt: aut tenue quidē, sed sua multitudine caloris vehemētiā superet. Per febres enim ex nimio potu in vētre sæpe flatus gignitur, tametsi vehemēs calor sit, & quod bibitur, tenuitate præditum: at ex eius copia, vt modò dicebā, plus vaporis suscitatur, quàm discuti nisi longo tēporis spatio à calore possit. Calor igitur imbecillus flatum parit interdum ex cibo & potu, interdū ex humoribus. Itaq; si ex cibo tātùm, nō vberiore quidem, flatus gignatur, imbecillitatē: si sine cibo, humorū abundantiā simul & imbecillitatem eius partis in qua gignitur, significat, ventriculi, verbi gratia, si in ventriculo: & intestinorum, si in intestinis nascatur. Cæterùm id genus flatus foras pellitur, si valida

exp

expultrix facultas ſit, & viæ per quas exire debet, obſtructæ non ſint. Sin imbecilla virtus ſit, aut viæ obſtructæ, intus manet, inflationemque parit: atque hæc ſi magna ſit, dolentem ſcilicet locum in quo cõtinetur, di-
B ſtendendo. Si igitur per os emittitur, ructũ efficit. Si per inferiora, flatum vel ſtrepentem, vel ſine ſtrepitu. Sternutamentum verò, vehemens, & cum magno impetu ſpiritus eſt emiſsio tum ex pulmone, tum è cerebro. Id autem ex his gignitur quæ naribus & cerebri ventriculis moleſta ſunt, quibus excitata earum partium facultas, ſternutamentũ mouet. Excitant autẽ hanc humor, vapor, & quicquid forinſecus in eas partes incidit, vt puluis mordax, feſtucæ in nares immiſſæ, & acres vapores ac odores in cerebrũ delati, & qui ex capite in eaſdẽ partes humor vaporq; perueniunt. Ad eundẽ mo-
C dũ ſi calfactũ vel igni vel ſole vel alia quacunq; re calfaciendi vim habẽte cerebrũ ſit, aut humectatũ vel victus ratione vberiore ac humidiore, vel certè ambientis humore: aut ſi qui in cerebro humor eſt, in vapores à calore reſolutus ſit, aut ſi ſolitum effluuium cohibeatur vel ambiẽtis frigore, vel alia vi ſubitò ſtringente, ſternutamentum mouetur: quod his qui ex calido loco in frigidum repentè veniunt, ferè accidere ſolet, & con-

trà ex frigido in calidũ: ſcilicet in vberiore ſoluto cerebri humore vaporem, quàm per cutis ſpiracula expirare poſsit. Idem in externis rebus experiri licet. Siquidem ſepultæ calidis cineribus & prunis Caſtaneæ, corticem magno violentoq; impetu ſuũ rumpunt, niſi prius in eo plaga facta ſit, per quã humor in vaporem reſolutus exeat. Reſoluitur enim humor in flatum ac vaporem: cui niſi pateat exitus, cortex cum magno ſonitu rumpitur. Cum quis igitur frequentius ſolito ſternutat ſine cauſa euidente, humidam partis vnde exit, ægritudinẽ futuram conijcere licet. Quòd ſi pauciores ructus flatus & ſternutamenta quàm prius excitentur: caloris ac ſiccitatis vehementioris materiam flatuum ac vaporum conſumentis notabunt, aut facultatis expultricis genitos flatus expellere nequeuntis offenſionem. Itaque flatulentos affectus, aut certè calidos & ſiccos futuros præſagiunt. D E

Eodem modo narium, palati, uel aurium (quibus cerebrum expurgatur) recrementa, quantitate, qualitate aut tempore immutata. Hæc quidem ex eorum genere eſſe cenſentur, quæ ſecundum naturam ſunt.

Cer

Cerebrum cum per alios meatus, tũ maximè per nares palatũ & aures repurgatur: Per has quidem biliosa sordes, per nares au
F tem & palatum mucosa pituita, idq́ue aliàs aliis temporibus. Hyeme enim maior crudioris pituitæ vis ex palato & naribus, æstate minor, sed coctioris reiicitur: quemadmodum ex auribus sordes æstate quidem paucior, sed biliosior: hyeme largior & minus biliosa fluit. Quòd si contingat vtroq; tempore plus aut minus, aut non quale oportet, per antè dictas vias exire, futuræ ægritudinis nota erit. Vberior enim pituita & crudior, quocunq; tẽpore effluxerit, semper futurum cerebri morbũ frigidum & humidũ, sed tamẽ æstate vehementiorem significat:
G quemadmodũ biliosior sordes si hyeme per aures exeat, calidiorem ac ficciorem. Atque hæc sunt, quæ cum ex se sint secundum naturam, immutata tamẽ quãtitate, qualitate & tempore, fiunt præter naturam, morbosq́; præsagiunt, vt monstratum est.

Morsus autem uentris uel stomachi, uel alicuius intestinorum, aut dolor qui uel uentre exonerando, uel uomendo, uel urina reddenda, uel alius quispiam mediocris sentitur, ex eorum quæ præ-

ter naturam ſunt genere eſſe cenſentur. Nōdū tamen ita affecti ægrotare dicū- H tur, quemadmodū nec quibus caput aut grauatur aut dolet, cū nōdū hæc ſolita impediant opera, atq; hic eſt ægrotandi terminus in eiuſmodi affectionibus.

De his quæ ſecūdū naturā inerāt, ſed quā titate, qualitate, & tempore mutata futuros morbos prænuntiāt, abūde ſuprà diſputatū eſt. De his verò quæ præter naturam ſunt, & futuros morbos ſignificāt, nunc agendū eſt. Præter naturā ſunt morſus ventris, ſtomachi, & inteſtinorū, & moleſtiæ quæ vētrem exonerādo, vomēdo, & vrinā reddēdo ſentiuntur: vt capitis grauitas & dolor, A aliaq; id genus mala, quæ pòſt docebūtur. Si igitur vēter, ſtomachus, & inteſtina morſum aliquē ſentiāt, cōiicere licet ea humorē aliquē habere ſuo calore & acrimonia erodentē, vel frigore ſtringentē, ac fibras rūpentem, aut flatu diſtendentem, proinde dolorem efficiētem. Ad eundem modum ſi cum moleſtia ac labore vomatur, venter deiiciatur, aut vrina reddatur, veriſimile eſt id quod eiicitur, corruptū eſſe, aut cum eo aliquid permiſtum quod dolorem excitat, nimirum bilem vel ex iecore vel maioribus

ven

B venis in eas partes refusam. Hæ itaque futuræ ægritudinis notæ sunt, si quidem solita opera non impediant. Alioqui enim non futurum sed iam præsentem morbũ significarent, quem ab actionũ solitarũ offensione metimur. Nam tum demum ægrotare corpus dicitur, vt Galenus scribit, cum munus suum citra noxam obire nequit: sanum verò esse, quum potest.

Quocirca eandẽ affectionẽ cũ aliijs comparatã, iam morbosam, & neutram etiã dicimus. Nã pro uirtutis robore uel facilè ferẽtis, uel iam uictæ, harũ quæq; C aut morbus est, aut neutra affectio.

Eandem affectionẽ, verbi gratia, capitis grauitatem, aut dolorẽ, aut aliam quãlibet ex eorũ genere quæ præter naturam sunt, in diuersis corporibus notã esse morbi & præsentis & futuri cõstat. Nã ita affecti, si quidem validi sint adhuc, munia vitæ necessaria obire citra noxã possunt: proinde nondum morbosi, sed neutri dicuntur. Contrà si imbecilli sint, solita opera probè exercere non possunt: quare non amplius neutri, sed morbosi existunt.

Eodẽ modo & quæ in sensibus fiũt, D non quæ maioris & minoris ratione

inter se differũt, sed quæ ex genere præter naturã sunt, morbosa signa existunt, tãtisper dũ exigua sunt, et nõdũ à solitis opibus hominẽ abducere possunt. Eiusmodi autẽ sunt, cũ gustui uel salsum uel amarũ uel aliquẽ aliũ saporem omnia q̃ edũtur & bibũtur repræsentãt: aut etiã si nihil assumatur, talis saliua apparet.

Sensuum affectiones, nõ quæ maioris & minoris ratione differunt (nã hæ toto genere secundũ naturã sunt, vt antè declaratum est) sed ex eorum genere quæ præter naturã existunt, morbosa signa sunt, id est futuros morbos prænũtiãt, si quidẽ exiguæ sint. Magnæ enim nõ futuros, sed iã præsentes morbos ostendũt, vtpote quæ à solitis operibus auocẽt: quales sunt quæ in sensibus cernuntur. Cũ igitur in lingua sapor amar⁹ aut salsus aut acidus aut alius quiuis alienus sentitur, siue bibẽdo & edẽdo, siue etiã citra rei alicuius cõtactũ, certũ est hanc esse vitioso humore imbutã, videlicet flaua bile, si amarorẽ: atra, si acorẽ: pituita dulci, si dulcedinẽ: salsa, si salis saporẽ repræsentat. Quod & indicium est redũdantis in vasis eius humoris, cuius sapor in ore sentitur: proinde & morborũ qui ab his humoribus nasci solẽt.

E F

In

In odoratu uerò, cum ſine rei odoræ præſentia qualitatẽ aliquam ſentimus: aut cum plura diuerſaq; naribus obiecta, eundem omnia, ac ſi eſſent ſimilia, odorem repræſentant: ſæpe uerò nihil omnino odoramur: aut cum fœtorẽ aliquem, etiam ſi nihil adſit quod grauiter oleat, ſentimus.

Priores cerebri vẽtriculi vaporoſum ſpiritum continent, rerum odoriferarum halitum excipientem. Ab his nati nerui quos
G mamillares vocant, iuxta oſsium quæ ethmoide græcis appellantur, initium definentes, primaria odorandi ſunt inſtrumẽta. Natura igitur narium foramina cartilaginibus diſtinxit, & commemorata oſſa ſpongioſa fecit, internamq; membranam ad inſtar coli perforauit, cum propter alia, tum vt ad cerebri ventriculos rerũ odores peruenirent. Itaque reſolutis his partibus, & viis antè dictis obſtructis, nullus omnino aut certè paucus odor ſentitur. Obſtruuntur autem polypo, aut alio tumore præter naturam, velut inflammatione, & humoribus recrementisq; cerebri, vt in deſtillatione & grauedi-
H ne, & cum frigus humorem exprimens, & calor colliquans, priores cerebri ventricu-

los

los replet, atq; interdum etiã immutat, contentumq́; in ipsis vaporosum spiritum: resoluitq́; earũ partium robur, quocirca ab obiectis odoribus non afficiũtur, nec sentiũt nec distinguũt odores. Insignes quoq; earũ partium cõtusiones ac sectiones odorationem prohibẽt. Vitiatur autẽ ac deprauatur odor ob instrumentorũ intẽperiem, præcipuè calidam & humidam, quæ humores corrumpit: quorum halitus in antè relatos ventriculos trãsmissus, talem facultati repræsentat odorem, qualis ipse est. Ab aliis quoq; partibus, vt cerebro, pectore, & vẽtre, putriũ ac corruptorum humorum exhalatio sursum fertur, atq; odorãdi sensum varium efficit pro variis ac differẽtibus vaporibus naribus obiectis. Quòd si imbuta odorandi instrumẽta prauo humore sint, quicunq; forinsecus naribus obiiciuntur vapores etiam differẽtes, eundem odorem repræsentabunt. Si igitur deletus omnino odoratus sit, aut vehementer debilis, signum est aut resolutæ facultatis, aut viarum quibus odores in cerebrũ feruntur, obstructionum. Vtrũ autem horum sit, antè declarata methodo inueniemus, nimirum præsentia & præterita considerantes. Si verò deprauatus sit, coniicere licet imbuta odorandi instrumenta prauo humore esse, aut ex vicinis partibus reliquóve cor-

pore

pore putres fumos exhalare,ferriq; in priores cerebri ventres.

In auditu autem sonitus & strepitus præter naturam sunt.

Affectiones quæ auditui accidũt, aut absente aut præsente re forinsecus aduueniente fiunt. Siquidẽ sonitus, strepitus, sibili, tinnitus, & murmura aliquãdo audiũtur nulla foris re sonum efficiente. Interdum autẽ sonus vel nullus vel exiguus admodũ auditur, etiã
C si in ægrotantis aurem validè inclames. Interdum verò audiũtur quidem, sed nõ quales reuera existunt, nimirũ graues vel acuti, aut cum clangore, aut striduli, aut turbulenti, aut obscuri & rauci: vt mox docebitur. Audiũtur autem eiusmodi soni, cum in cerebro multus ac crassus flatus est: qui cum exitum liberũ non habeat, sonos elidit varios pro eius multitudine, impetu propellẽtis facultatis, & viarũ quibus exeunt, latitudine. Nam si lata via est, & flatus crassus & multus violenter impellatur, sonus grauior & maior audietur. Sin angusta via est, multus quoque flatus validè impulsus, sibilus elide-
D tur. Quòd si vehementer foras non expellatur, aut solũmodo intus agitetur sine exitu, audietur tumultus & murmur, quale est aquarum in vase aliquo operculato feruentium.

tium. Agitatur autẽ à vaporibus sursum ascẽdentibus, vt in ebrietate, aut feruore inflammationis alicuius: aut ab alia re eiusdem generis. Quòd autem spiritus dum foras expellitur, has sonorum differẽtias gignat, ex rebus externis facilè intelligi potest. Nam si validè ac magno impetu ventus per foramẽ aliquod magnum transeat, sonum grauem ac magnum edit, sin per angustum, sibilum, & reliquas sonorum differentias pro impulsionis vi, & viæ qua transit, latitudine. Eadem vitia accidere possunt cum citra etiam aëris crassitiem magno sensu pollet sentiendi instrumentum. Sed non facilè, vt scribit Galenus, distingui potest an ab hac an illa affectione hæ sonorum differentiæ habeant originem: quare artificiosa coniectura & longo tempore id scrutari oportet. Si igitur paulatim eiusmodi soni superueniãt, ac per interualla, si prætereà grauitas sentiatur, præcesseritque victus ratio quæ flatus gignere idonea sit, coniicere licebit eiusmodi sonitus à crasso spiritu ortum habere, præsertim si à medicamentis quæ incidendi extenuandique vim habeant, affectus mitigetur. Vt autem flatus eiusmodi paulatim gignitur, ita paulatim sonum gignit: & vt paulatim discutitur, ita paulatim cessat sonus. Contrà si nullam opem hæc

E

F

hæc ferant, ſineque intermiſsione ſonitus audiatur, nec præceſſerint quæ flatum gignere poſſunt, nec grauitas vlla ſentiatur: potius à ſentiendi præſtantia has ſonorum ſpecies, quàm à flatus craſsitie fieri coniicere oportet. Audiuntur verò qui foris adueniunt ſoni, non quales quidem exiſtunt, ſed aut acuti, aut graues, aut ſtriduli, cum ta-
G men, vt modò dicebamus, tales non ſint. Acutus quidem auditur, cum meatus anguſtior factus eſt ob tumorem aliquem comprimentem, vel ſordem aut rem aliam obſtruentem, non quidem totum meatum. Nam tum nihil audiretur, vt mox dicetur. Grauis verò, cum latior ſolito meatus eſt. Clangor autem fit, cum membrana meatum auditorium veſtiens reſiccata eſt: quod ferè ex ardentibus febribus accidere ſolet, quæ non ſolum cerebrum, ſed & totum corporis habitum reſiccant, maximè ſi maiores ac diuturniores ſint. Quòd ſi iam exaſperata membrana ſit, ſonum efficit tremulum ac ſtridulum.
H Raucus verò & obſcurus apparet, cum eadem membrana humidior eſt, aut etiam aër ſonos forinſecus recipiens craſsior ac turbulentior. Surditas autem atque audiendi grauitas naſcitur, ſi reſolutum inſtrumentum ſit, aut ea cerebri portio, ex

qua neruus auditorius prodit : aut cõtusum aut vulneratum: aut etiam auris meatus ita obstructus occlususq; sit, vt per eum externus sonus ingredi non possit: aut si is possit, admodum exiguus sit. Adde quòd si resiccatus absumptusq; aër sonum recipiens sit, auditum vel minuit vel omnino tollit pro absumptionis magnitudine.

Similiter & quæ oculis nigra, obscura, cæsia, rufa, & flaua apparent. Atq; horum alia rotunda esse, alia oblonga, quædam gracilia, quædam crassa: omnia autem uolitare uidentur. A

Visio, quemadmodum reliqui sensus, aut in totũ periit, diciturq; cæcitas: aut tantùm imminuta est, aut deprauata ac corrupta. Imminutæ visionis differentiæ, à spatii per quod res cernũtur, longitudine & qualitate, & à rerũ quæ oculis subiiciuntur, cõditione sumũtur. Nõnulli enim distãtia longeq; ab oculis semota melius distinctiusq; quã propinqua, alii cõtrà propinqua quàm lõgè ab oculis se posita vidẽt quẽadmodũ sunt qui B in tenebrosis obscurisq; locis quàm lucidis, & contrà alii in lucidis quàm tenebrosis res oculis obiectas perspicacius intuẽtur. Porrò autem quæ cernũtur, alia oculorum propria

sunt,

ſunt, alia aliorum etiam ſenſuum cõmunia. Propria enim ſunt, lux, & colorum omnium differentiæ. Cõmunia verò, magnitudo, numerus, figura, ſitus, & motus: quæ nõ ſolùm viſu, ſed & tactu percipiũtur. Ab his igitur, vt modò dicebam, hebetis ac debilis viſionis differẽtiæ ſumũtur. Si enim quis melius vel deterius in luce quàm tenebris, vel contrà in tenebris quàm luce, aut candida quàm
C atra, vel contrà atra quàm candida, aut hũc quàm illũ colorem videat: in proprii obiecti conditione noxa cõſtituta eſt. Si lõginqua quàm propinqua, aut contrà propinqua quàm longinqua melius obiecta cernat: in ſpatii longitudine. Et ſi in luce quàm tenebris, aut cõtrà in tenebris quàm in luce melius videat: in ſpatii qualitate vitium collocatũ eſt. Sed hæc in eorũ genere quæ ſecũdum naturam habent posita ſunt. Rurſus à ſpatio, & obiectarum rerum cõditione, corruptæ viſionis differentiæ accipiũtur. Nam ſi ſpatium quod reuera lympidum purumq́;
D eſt, nebuloſum, tenebroſum, caliginoſum, vaporoſum, vel fumo aut velo cuipiã extenſo ſimile appareat, in ſpatii etiam qualitate collocatum vitium eſt. In ſubiecti verò cõditione, cum fulgida obſcura apparẽt, & contrà obſcura fulgida. Similiter autẽ ſi & nigra alba, & alba nigra videntur: & cũ quic-

quid oculis obiicitur, vnicum refert colorem, vt in ictero flauus: hæc inquam omnia in proprio visiõis obiecto sunt posita: quẽadmodum in communi, si vnum plura, aut plura vnum referunt. In magnitudine verò, si maiores aut minores quàm sint, obiectæ res appareant. In figura, si quadrata rotunda, aut contrà rotunda quadrata, & integra mutila, & æqualiter plena perforata: si muscæ, cimices, & alia quæ reuera non existũt, oculis repræsentẽtur. In motu, si quieta moueri, aut corpuscula quædã, aut muscæ, & id genus alia ex insectorum genere obuersari volitareq; ob oculos videantur. Quoniam autem harũ noxarum causæ non facilè intelligi possunt, nisi omnibus videndi instrumẽtum constituentibus partibus perspectis, de ipsis prius disputare oportet: ostendereque quid vnaquæque ipsarum agat, & quod officiũ quẽq; vsum in visione præstet. Quod vt fiat, scire licet visionem absolui perficiq; ex potentia & instrumento. Illa in cerebro est, quod spiritũ rerum spectra recipientem suggerit. Ex partibus prima ac præcipua, & cui reliquæ omnes oculi partes famulantur, humor purissimus quidam ac lucidissimus est, qui à glaciei similitudine Græcis κρυσταλλοειδὴς dicitur, huic reliquæ omnes oculi partes in functione videndi famulantur, ni-

mi

mirum humor candidus & vitreus, quē græci ὑαλοειδῆ vocant. Tres itē tunicæ, quæ ab iisdē κερατοειδῆς, ῥαγοειδῆς & ἀραχνοειδῆς nominãtur. Et ſpiritus, quem modò à cerebro in oculū transfundi dicebamus. Duo quoq; nerui per quos is in oculum fertur, ὀπτικοὺς
G Græci vocant. Hæc igitur ſunt quibus viſio abſoluitur. Cryſtalloides autem in horum omnium medio collocatus eſt, vt ab ipſis maiorem cōmoditatem reciperet, minusq́; iniuriis externis pateret. Antè leuiter planus eſt, quò facilius rerū imagines reciperet. Plana enim figura plures rerū oculis obiectarū radios quã orbicularis excipit, & quæ obiiciūtur oculis corpora, quãtūuis exigua ſint, in plura diſtinguit, exactiusq́; diſcernit. Cãdidus humor ante pupillã poſitus eſt, ne repētè ad cryſtalloidem, ſed ſenſim lux & coloris ſpecies gradiantur. Idē humidus eſt, vt
H ab externi aēris ariditate cryſtalloidē vindicet, & pupillæ rugas impleat. Tenuis quoq; eſt, vt per eū ad cryſtalloidem rerū oculis obiectarum formæ facilius perueniant: quas ne obſcuret, claritate ac ſynceritate præditus eſt. In poſteriore verò parte cryſtalloidis, humor alius, quē à Græcis hyaloidē vocari modò dicebam⁹, poſit⁹ eſt, ne ſanguine ſtatim cryſtalloides aleretur, eiusq́; colore viſio offenderetur. Cryſtalloides igit̄ hya-

loide, & hyaloides sanguine nutritur. Primam oculi tunicam, quæ græcis κερατοειδὴς dicitur, crassam ac duram natura finxit, quò melius oculũ (quẽ totum ipsa ambit) tueretur, ante pupillam extenuatur, vt per eam facilius rerum spectra intrò ferrentur. Lucida A quoq; est, vt spiritui splendorem præbeat. Huic interior adiuncta est tunica, quæ (vt dixi) ῥαγοειδὴς nominatur, & (quo natura gaudet) colore cæruleo donata, media parte fenestratur, fitq́; pupilla recto foramine cõcaua (siquidem visio per rectas lineas fit) angustior quàm amplior, vt spiritu impleri possit. Deinde tenuissima tunica quæ Græce ἀραχνοειδὴς dicitur, media subsidet, humoremq́; hyaloidem continet, venis & arteriis plena, vt humori hyaloidi, hyaloides verò crystalloidi alimentum suppeditet, vt antè declaratum est. Eiusmodi autem partes vel B intẽperie, vel vnitatis solutione, vel obstructione obstipationeque laborare possunt. Harum igitur intemperies visioni noxã adfert; magna magnã, & mediocris mediocrẽ. Calor enim humores liquat, spiritum dissipat & absumit, cerebrumq́; resiccat: proinde spirituum inopiam efficit, neruos & tunicas indurat & contrahit, si quidẽ ingens sit. Frigus autẽ densat ac stringit, siccitas spiritus absumit, resiccatq́; humores, cerebrum &

alias

alias modò cõmemoratas partes pupillãq́;
cõtrahit & rugat:humiditas verò tenebro-
C ſos ſpiritus gignit, & reliquas partes hume-
ctat ac laxat:vnde in ſe tunicæ cõcidunt, vi
ſionemq́; lædunt. Vnitatis ſolutio cerebri,
ſpiritus generationem impedit, in pupilla &
neruis quos ὀπτικοὺς appellari modò diceba
mus, genitos ſpiritus non continet. Tunicæ
verò ceratoidis, ſi quidẽ integrè forata ſit,
humorem oculorũ effundit, atq; breui tẽpo
re oculum reſiccat. Rupta autẽ rhagoides,
vel alio quouis modo ſoluta, candidum hu
morem ad ceratoidẽ vſq; tranſmittit, conci
ditq́; in cryſtalloidẽ. Spiritus quoq; vel per
vulnus, vel per vlcus effluit, vnde pupilla di
ſtorquetur. Humorũ omnium, ſpiritus, & va
D poris ceratoidis, corpuſculorum iuxta hya-
loidem cõtentorum color, ſimilia viſa re-
præſentat, albus quidem alba, flauus flaua,
ruber rubra, & reliqui pari modo. Craſſi-
ties vaporis, ſpiritus, humorũ, & tunicarum,
rerum ſpecies minus recipit, ſed tamen rece-
ptas diutius cõtinet. Tenuitas contrà facilè
quidem recipit, ſed nõ diu ſeruat, diſpergit
enim ſtatim ac diffundit. Conſtipatio autẽ
cerebri, neruorum, & pupillæ, ſpiritui viam
præcludit. Conſtipantur autem hæc ab ali-
quo tumore præter naturam. Eadẽ vi prædi
ta obſtructio eſt. Dilatatio verò, pupillæ

quidem, non facilè impleri spiritu potest. Dilatatur autem rhagoidis siccitate ad originem reuocante, & humorum influxu. Impleta enim ad vesicæ instar distenditur, & vltro citroq; distrahitur, ipsis in medio spatio inter ipsam & crystalloidem collectis. Imminutio pupillæ ex se quidem parũ lædit: sed quæ ex morbo fit, quatenus quidem cõtracta rugataq; est, scilicet effuso aliasq; deficiẽte tenui humore, visionem offendit. Humectata laxataq; rhagoides noxam visioni adfert. Concidit enim, & crystalloidem impedit quò minus species forinsecus aduenientes internoscat. Hyaloidis autẽ humoris redundantia crystalloidem obruit, eiusq; functionẽ impedit. Eius verò inopia non alit: proinde ipsam minuit, ac imbecillam reddit: quemadmodum & spiritus penuria recipere externas imagines non sufficit. Eius verò copia, præsertim puri ac ætherei, maximè potest: modò ne nimia copia pupillam distendat dilatetq;, atque ita hebetem reddat. Crystalloidis humoris, atque adeò totius oculi sedes mutata visionem offendit, vt pòst dicetur. Visionem igitur absoluunt antè dictæ partes contemperatæ, rectéque compositæ. Spiritus igitur à cerebro transmissus purus ac æthereus, multusq; albus humor clarus ac syncerus, ceratoides tuni

G tunica candida, & ſplendens cryſtalloides humor, inculpatam efficiunt viſionẽ, eamq; longiſsimam. Siquidem oculus his dotibus præditus, tam è longinquo quàm propinquo clariſsimè ac diſtinctiſsimè cernit. E longinquo etiam videt, ſed non diſtinctè, ſi multus ſit tum ſpiritus, tum humor, ſed turbidus & impurus, ceratoides quoque, quà pupillæ opposita eſt, craſſa & humida. Diſtinctè verò, ſed non è longinquo, ſi ſpiritus ac humor paucus ſit, ſed ſyncerus & clarus, ceratoides verò compacta & lucida. Obſcurè autem tam è longinquo quàm propinquo, indiſtin-

H cteque, ſi paucus ſpiritus & humor ſit, ideq; humidus & impurus, ceratoidesq; craſſa & humida, cæterùm ſplendida ac candida. In loco etiam ſplendido facilius rerum ſpectabilium ſpecies ſuſtinet videtque oculus, præſertim ſi ſpiritum humoremq; multum habeat, eundemque craſſum & obſcurum, cryſtalloidemque parùm lucidum, & ceratoidem craſſam & humidam. Contrà obſcura & in obſcuro loco melius videt ſpiritus paucus & clarus tenuis ac purus, cryſtalloides humor lucidus, & ceratoides tunica rara tenuis lucida. Obſcuras porrò, quæ reuera tales non ſunt, res repræſentant, ac velut per tenebras, per fumũ, per nebulas & vaporem ac caliginẽ, ſpiritus,

humoris, ceratoidis tunicæ crassities, densitas, ac humiditas. Crystalloidis humoris cōpacta & polita substantia, res quàm sint maiores repræsentat. Magis enim refringit rerum cernendarum radios. Eiusdem humoris pars prior si natura planior est, idem præstat, vt quæ plures radios excipiat. Idē quoque ceratoidis tunicæ crassities efficit, quæ specilli modo radiorum concursum recipit, ac, vt antè dictum est, receptos diutius seruat. Spiritus quoque & humoris dēsitas eandem vim obtinent. Non enim aliter atque per aërem densum res quàm sint maiores apparent, & quàm si per rarum tenuem purūq; aërem conspicerentur. Singula bina apparere facit crystalloides, imò totus oculus è propria sede dimotus. Multa simul conspici, quæ reuera multa sunt, prohibet pupillæ foramen à crasso humore aut alia materia obtenebratum, non quidem totum, sed vbi pars aliqua pura vacuaque superest, sed exigua. Visionis enim conus fit angustior, quēadmodum his accidit qui per strictum foramen inspiciunt. Figuram autem talem efficit crassities quæ in pupilla est, quale id est quod vacuū purumq; in ipsa relinquitur. Si igitur quadratū est, quadrata quæ cernūtur apparebunt: si triangulū, triangula: & reliqua similiter. Integra mutila vidētur, si qua

A B C

in

in pupillę ambitu craſsities aut alia materia eſt: veluti luna cum tota non delinquit, mutila apparet. Eadem perforata vidêtur, cum in oculi medio exigua materia eſt, & totus ambitus vacuus. Phantaſmata & imagines rerum, quæ reuera non ſunt, apparere faciũt craſſa in oculis corpuſcula diuulſa, nõ cohærentia, & craſsi vaporis copia, quod his qui è ſomno expergiſcuntur, maximè autem pueris accidit: & his qui plurimo vino madent, aut alio quouis modo vapore repletis, ad
D inſtar nubium, quæ aliquãdo diuerſas intuẽtibus figuras referunt. Eiuſmodi autem vapores aut in cerebro gignũtur, aut ex ſtomacho & reliquo corpore in caput feruntur, vt in ſuffuſionibus, & cũ per nares ſanguis fluxurus eſt, aut vomitus ſperatur. Cæterùm ſuffuſionibus maximè obnoxii ſunt hi quibus oculorum humor exquiſitè purus eſt: & vt ſemel dicam, quibus videndi facultas præſtantiſsima eſt. Porrò autem omnes eiuſmodi imagines, ſuarum cauſarum figuras & colores referũt. Nam ſi quæ in oculis ſunt corpuſcula, vapores, & ſpiritus, candida exiſtũt, candida: ſi nigra, nigra: ſi flaua, flaua: ſi rubicunda, rubicunda apparent: & quales in oculo
E lo ſunt figuræ, tales foris videntur. Quæ igitur in oculo ſunt corpuſcula, alia cimices, alia muſcas, alia alias res repræſentant. Va-

pores verò & humores tales referunt figuras, quales nobis in nubibus apparent: immotas quidem & quietas, si in oculo non moueantur: contrà verò, si contrarium accidit. Quẽadmodũ enim spiritus, vapores, aliaq; id genus in pupillæ foramine mouentur, ita foris moueri creduntur. Itaque si spiritus & vapor in gyrum voluuntur, externæ res eodem modo circumagi videntur. Obscura, tenebrosa & caliginosa videre putamus, si vapor, spiritus & humor, humidus, turbidus & obscurus sit: quemadmodum fulgida, si sanguis & ex eo natus vapor & spiritus syncerus sit: qualia sæpe in morborum crisibus apparent. Externarum verò rerum color talis repræsentatur, qualis est spiritus, humor, vapor, & alia quæ in pupilla continẽtur corpuscula, & ceratoide tunica. In ictero enim flaua, in hyposphagmate verò rubra omnia apparent. F

In tactu autem, cum inæqualitas quædam, uel densitas, uel grauitas, uel tensio, uel stupor, uel ulcerosa affectio in toto corporis habitu sentitur. Pari mo*do in unaquaque corporis parte uel tensio uel contusio, uel morsus, uel grauitas, si nec magnæ, nec stabiles sint, neu-* G

trum esse affectum significant, morbum verò prænuntiant.

Tactus in toto corporis habitu & singulis eius partibus deleri, imminui & corrũpi potest. Deleri quidẽ, vel solus, vel vnà cum motu voluntario. Prior affectus, stupor ac torpor dicitur totius corporis, si totũ corpus affectũ est: partis verò, si tantùm pars aliqua
H sensu est priuata. Posterior verò, apoplexia valida & fortis ab Hippoc. dicitur, si sensus omnino cũ motu totius corporis periit. Sin tantùm imbecillus, ab eodẽ autore debilis nũcupatur. In parte aũt aliqua, si quidẽ totus sensus cum motu sublatus est, paralypsis: sin tantùm obscurus, sentiẽdi difficultas appellatur. Corrũpi verò tactus dicitur, cũ res aliter atque sũt sentitur: vt si quod reuera læue est, asperitatẽ referat. Sub deprauato tactu intelligere licet dolorẽ, inæqualitatem, ac pruritũ. Sub dolore vlceris tẽsionis & inflãmationis sensus continetur: quem densitas, grauitas & morsus comitantur. In doloris
A quoque genere torpor collocatur. Tactus igitur, quẽadmodũ & aliorũ sensuũ, offensio, ad facultatẽ & organa sentiendi referenda est. Potentia in cerebro est, & organa nerui sunt: qui ex quibus partibus ortũ habeant, & in quas distribuantur, ex Galeni

anatomicis libris petendum est. Necessaria enim horum cognitio est nõ solùm ad causarum læsi abolitiq; tactus inuẽtionem, sed & ad eius vitiorum curationem. Tactus igitur tollitur solutione vnitatis,& refrigeratione compresſione & obstructione cerebri & neruorum. Soluitur vnitas sectione, distentione,& aliis sæpe iam commemoratis. Refrigerantur ab ambiente, frigore con- B stringente,& frigidis medicamentis,comprimuntur ab aliquo tumore præter naturam partis vicinæ, obstruuntur verò cerebrũ & neruorum principium à craſsis & lentis humoribus. Ab eisdem causis tactus imbecillitas oritur. Corrumpi verò dicitur, cum res, vt modò dicebam,aliter ac sit sentitur:vt si quod frigidum est,calidum appareat: & contrà si quod calidum est,frigidum. In hoc genere continentur inæqualitas,dolor,& pruritus. Eadem est reliquarum qualitatum ratio. Dolorem efficiunt,vt iam sæpe dictum est,vnitatis solutio,& primarum qualitatũ C maximeq; caloris & frigoris violentia. Siccitas enim moderatum parit,humiditas vero nullũ. Doloris differentiæ,vt ad rẽ præsentem attinet,à sentiendi qualitate sumuntur. Aut enim vlceris,aut tensionis, aut inflammationis sensum dolor habet, aut grauitatis,aut torporis,vt antè declaratum est.

Pri

Priores tres differentias, lassitudines medici vocant: quæ quidem vel spontè nascuntur, morbosq́; prænuntiant, vel accersuntur immodica exercitatione, & sanis accidũt: ideò nihil mali portendunt. Tensionis igitur sen
D sus fit ob solam materiæ copiã musculos distendentem. Quòd si affectus hic mitis sit, pandiculationem tãtùm efficiet, vtpote qui ab excremẽtis flatus & vaporis naturam sortitis originem habeat. In vehementiore verò tensionis sensu, musculorum fibræ tenduntur, aliæ aliis magis. Nam quæ in longitudinem tensionis exporriguntur, vehementer tenduntur: minus verò obliquæ, & quæ in rectum minus aguntur. Cum igitur spontè natus tensionis sensus, ex humorum redũdantia gignatur, grauitatẽ adfert, & ad motum segnitiem. Immodica quoque inanitione, quam vehemens siccitas sequitur, muscu-
E lorum fibræ tenduntur, ac sæpe etiam rumpuntur: nasciturq́; tensionis dolor. Vlceris verò sensus à recenti cruditate acrimonia & tenuitate humorum fit: vnde cutis & subiecta caro pungitur: eroditur, & vlceratur, sequiturq́; rigor & horror citra corporis motionẽ, si ingens sit affectus: sæpe etiã febris, si calidus & putris humor sit. In hac lassitudine dẽsitas quoq; sentitur, & grauitatis sensus, in cuti tantùm, si mediocris: in subiecta
car

carne,si valẽtior:in vtroq; loco, si atrocior
affectus sit. Si verò exiguus,ægrotũ,si qui-
dẽ quietus immotusq́; sit,nullus dolor pre-
mit:sin moueatur,pãdiculatio:sentitq́; dolo F
rẽ,sed quẽ facilè tolerat. In inflãmatiõis sen
su cõtundi musculi vel nerui & chordę vidẽ
tur. Cũ igitur soli musculi sic afficiũtur,phle
gmonodes lassitudo dicitur, quòd dolorẽ
velut inflammationis sentiãt. Cũ verò chor
dæ & nerui,ostocopos,quòd circa ossa do-
lor esse videatur. Inæqualitas quãdoq; dici
tur, cũ affecta pars ac etiã totus corporis ha
bitus nõ æqualiter sentit. Quod accidit,dũ
nõ vbiq; eodẽ modo afficitur:& quæ dolo-
rẽ suscitat materia,nõ est vbiq; sui similis.
Quandoq; verò in itima corporis mole,rei
cuiuspiam naturæ nostræ alienæ sensus est, G
& inæqualitas dicitur. Eiusmodi autẽ mate-
ria vapor est,quem laborãtes erodentẽ in-
terdũ citra calorẽ,interdũ cum calore sen-
tiũt, carnesq́; omnes sensim distendentem:
ac nõ aliter quàm hi qui ex somno expergi
scuntur,pandiculantur. Stuporẽ efficiunt,ve
hemens & cõstringens frigus,& humor ner-
uorũ principia obstruens,& cõprimẽs præ-
ter naturã tumor:pruritus ab humoribus te
nuibus salsis & immotis cuti hærẽtibus. Ex
his cognosci potest quæ tactiliũ qualitatum
differentiæ quos morbos præsagiant.

H *Quæ uerò iam ægrotantibus insunt notæ, aliæ sanitatem, aliæ mortem significant. Priores salubres sunt: posteriores uerò generaliter quidem morbosæ, specialiter uerò perniciosæ dicuntur.*

Signa quæ in ægrotantibus visuntur, alia præsenté morbũ indicãt, vt pulsus inæqualitas febrim putré. Alia præteritũ in memoriã reuocant, qualis in febre diaria luculenta macies est, quæ præcessisse mœroré testatur: alia verò futurũ morbi euétũ. Atq; horũ alia sanitaté pollicétur, salubriaq; sunt: vt excremétorũ cõcoctio, cuiusmodi est sputi

A in pleuritide, & vrinæ in febribus. Alia verò mortem minantur, generatimq; morbosa dicuntur: speciatim auté perniciosa: quandoquidem perniciosa omnia morbosa sunt, non contrà morbosa omnia perniciosa.

Generaliter autem ex functionum uirtute & uitio, particulatim uerò ex singularum actionum uirtute & uitio notæ sumuntur: quarum genera prius declarata sunt, primum quidem principiorum, secundum autem eorum quæ ab illis ortum habent, & tertium eorũ quæ sese gubernant, à principijs uerò

pro

propagines quaſdam accipiunt. Quar- B
tum autem genus eorum quæ tunc diximus, ex ſe quidem ad prædicendum eſt inutile, ſed per accidens aliquando ex ipſis præſagimus: quemadmodum omnino & ex recrementis. Ex illis quidem, conſenſus ratione. Ex recrementis uerò, quòd ea coctionis & cruditatis in ſe notas continent. Quare fieri omnino non poteſt quin ſignificent aut naturam materia, aut materiam natura, aut neutram altera ſuperiorem eſſe. Salubria quidem ſigna dicuntur, ſi natura ſuperet, morbo C
ſa uerò, ſi ſuperetur, neutra uerò, ſi pares pugnæ ſint. Manifeſtæ autem coctionis ſigna, inter ſalubria, quemadmodum inter morboſa cruditatis annumerãtur. Quæ uerò neq; coctionem, neque cruditatem manifeſtam oſtẽdunt, ex neutrorũ natura ſunt. Sed & neutra ſunt, quæ nunc hoc, nunc contrarium ſignificant, quales ſunt denigrati digiti. Eiuſmodi autem ſunt criticaaccidentia. De quibus

omnibus in libris de crisibus, quẽadmodũ & de singulis actionibus in libris de symptomatũ causis dictum est: ex quibus omnem earũ materiam particulatim sumere oportet. Ne autẽ prolixior sim, orationi de signis finem faciam: ad causas uerò me conferam.

D

Signorum quæ iam morbo correptis insunt, differentiæ generatim quidẽ ex actionũ virtute & vitio, speciatim verò ex singularum functionũ virtute & vitio sumuntur. Græcè legitur, κατὰ μέρος δ' ἐκ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν. vbi articulus τῆς, refert ἀρετῆς & κακίας. Partiũ autem vnde eiusmodi virtutes & vitia nascũtur, aliç principia sunt & velut fontes virtutum corpus nostrum gubernantium, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, iecur, & testes. Cerebrum quidem animalem, cor vitalem, iecur naturalem, testes genitricẽ vim obtinẽt. Ab his enim vniuersum corpus regitur. A cerebro verò nerui, à corde arteriæ, à iecore venæ, à testibus genituræ vasa oriuntur: atque hæc secundum partium genus constituunt: quæ omnes suo quæq; principio famulantur: vt suprà dictũ est. Tertium verò genus est earum partium quæ seipsas gubernant, verùm à principiis

E

vim quandam mutuantur, vt venter, intestina, lien, & renes. Venter enim ex sumpto cibo chylum, hoc est succum propria ac innata vi gignit, sed ad id conferente communi omnium partium virtute concoctrice, quã à iecore mutuatur. In hac igitur actione, iecoris facultas concoquit: ventris verò vis propria, quod concoquitur, in chyli speciẽ conuertit. Eadem est reliquarum tertii generis partium ratio. Quartum verò genus, quòd antè Galenus tertium constituerat, earũ est partium quæ nec alias regunt, nec ab aliis reguntur, sed insitam habent virtutem: cuiusmodi sunt, vt idem autor scribit, cartilago, ossa, vincula, membranæ, glandulæ, adeps, & caro simplex: quæ cum se tãtùm, nõ autẽ alias partes gubernẽt, nec ab aliis gubernentur, tantùm suã, non aliam salutem vel perniciem prodere possunt. Non enim ex suis functionibus probis quidem vita, vitiosis autem mors pendet. Nam quanuis læsæ eiusmodi partes sint, nisi affectum suum cũ aliis communicent, aut viceuersa aliæ ipsis malũ suum impertiant: nec sanitatem, nec mortẽ prænuntiare possunt. Cum igitur aut aliis ipsæ, aut ipsis aliæ consortii lege compatiũtur, ex ipsis præsagire possumus. Nã si glandulæ quæ in alis, inguinibus, & secus aures sunt, affectum suum ad iecur, cor & cerebrũ,

brum, aut viceuersa hæc ad glandulas transmittuut: qualis affectus est, talem ipsæ testari poterunt: si quidem saluber, salubrem, & lethalis lethalẽ. Omnes febres, inquit Hippocrates, ex bubone, id est glandularum inflammatione, præter diarias, malæ sunt. Nã si à causa manifesta, velut vlcere, in pede manu digitis aut alia vicina parte iuxta aliquã magnam venam vel arteriam glandulæ inflammentur, tantùm diariam febrẽ pariunt, nihil mali præsagientem, sin ab occulta delitescenteque causa, perniciem, aut saltem graue aliud malum. Viscerum enim inflam-
A mationem vel abscessum, aut humorũ prauitatem, vel pestilentem materiam significãt. Rursus verò hæc vel mortem, vel graue aliquod periculum. Pestilens enim bubo cum corde vitæ fonte cõmunicat, proindeq; vitæ periculũ adfert. Contrà viscerũ inflãmationes, aut abscessus, aut humorum prauitas, bubonem excitant eorum affectuum indicem. Ex accidente igitur, non autem primariò ac per se ex partium quæ in quarto genere continentur, affectibus præsagire possumus: quemadmodum & ex corporis recrementis quatenus cocta aut cruda apparent, non autem quatenus recremen-
B ta sunt: cuiusmodi sputa, vrina, & alui sedimenta sunt: quæ cocta, à naturaque su-

perata, salutẽ promittunt: cruda verò, atque naturã vincentia, mortẽ. Quod si naturæ & morbi materiæ pares pugnæ sint, neutraque alteram superet, iam nec morbosæ nec salubres eiusmodi notæ erũt, sed neutræ, quatenus ad futurũ morbi exitum referũtur, quatenus verò præsentẽ affectũ ostendũt, morbosæ sunt: de quibus in aliis Galeni libris abunde disputatum est. Neutræ etiã dicuntur, quæ nunc sanitatem, nunc mortẽ prænuntiant: quales in morborũ crisibus, id est iudiciis, digitorũ nigrores sunt, qui nõnunquam natiui caloris extinctionem significant, proindeque mortem: aliquando verò atram bilẽ à victrice natura in crisi ad digitos refusam. Porrò autẽ primi generis partium, cerebri quidẽ & cordis, deinde iecoris actiones, salutem maximè & perniciẽ prænuntiare solent: testium verò minus, vt ex quorum functionibus neque vita, neque mors pẽdeat, quemadmodum nec ex quarti generis, partium actionibus. Secundi autẽ generis eadẽ prædicere possunt, sed nõ tam luculenter, quàm ex quibus oriuntur principia. Tertii verò generis quarundã aliarum partiũ actiones certius, aliarũ incertius prę- D nuntiare solent. Stomachi enim & ventris functio, vtpote corpori magis necessaria, certius quàm lienis aut renum potest. Adie-

C

cist

cissem hoc loco morborũ omniũ notas: sed has in libris de locis affectis amplissimè Galenus scripsit: easdéq; Iacobus Syluius medicus doctissimus in cõpédiũ redegit. Itaque ad disputationem de causis transeundũ est.

Quoniã autẽ harũ aliæ salubres, aliæ morbosæ, aliæ uerò neutræ sunt: primũ de salubribus differemus. Quoniã uerò harũ ipsarũ quædã cõseruant, quædam E *uerò efficiunt sanitatem, sunt autem efficientibus conseruãtes & tẽpore & dignitate priores, initium à conseruantibus sumemus. Cum igitur non unum sit salubre corpus, sed plura, ut antè explicatum est, horum cuiq; causa qua cõseruetur, peculiaris erit: quandoquidem ad aliquid omnis causa refertur.*

Causæ nõ aliter atq; corpora & signa distinguuntur. Aliæ enim salubres sunt, aliæ morbosæ, aliæ neutræ. De salubribus autẽ præcipua est disputatio: quarum aliæ sanitatem tuẽtur, aliæ efficiunt. A prioribus, quo- F niã & dignitate & tẽpore effectrices antecedũt, auspicatur Galenus. Dignitate quidem priores sunt, quòd lõgè dignius sit corpus sanũ tueri ne in morbũ labatur, quàm ægro-

tum à morbo vindicare: quemadmodũ longè præſtantius eſt patrem rectè liberos educare, præcauereque ne quid flagitioſum patrẽt, quàm eoſdem ſceleſtos plectiq; capite dignos à morte eripere. Tẽpore verò, quoniam natiuæ temperaturæ ſoboles eſt ſanitas, ſtatimq; hanc ſequitur: morbus verò intẽperaturæ ſuccedit, aduẽtitiusq; eſt, ac poſt ſanitatem naſci ſolet. Itaq; ſanitatem prius G tẽpore tuemur, quàm morbũ profligemus. Imò, vt ſemel dicam, quæcunque ſanitatem afferre dicuntur, ea non primò ac per ſe, ſed ex accidente quodam ſanitatis ſunt cauſæ. Non enim protinus ſanitatem inducunt, ſed morbum prius abigunt. Quoniam autem non vna ſpecies eſt ſanitatis, neq; cauſarum quæ hanc tuẽtur & efficiunt, vna forma erit. Siquidem cauſa omnis ſemper ad aliud refertur. Sanitatis porrò totidem formæ ſunt, quot ſunt natiua temperamenta. Nã vt modò dicebamus, ex tẽperamento ſanitas oritur. Temperamenta autem nouem omnino H eſſe ſuprà memorauimus. Totidem igitur erunt ſanitatis differentiæ: nimirũ abſoluta & perfecta, quæ ſummam illam ac abſolutã temperiem ſequitur: cuius quoq; permagna eſt latitudo. De hac enim quæ ſenſus iudicio talis apparet, non autem ea indiuidua, & quæ cogitatione tantùm, non etiam re ipſa

existit, verba facimus. Reliqua octo temperamenta, calidum, frigidum, humidum, siccum: calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum, sanitatis differẽtiæ sequuntur, illisque respondent: atque quo magis eiusmodi temperamenta ab absoluto recedunt, eo sanitatis formæ quæ ab ipsis nascuntur, imperfectiores sunt.

A *Rursus igitur hic ab optima corporis cõstitutione initiũ sumemus, eius salubres causas cõsiderantes: quarũ inuentionẽ rei natura docet. Nã si non pateretur corpus nec mutaretur, optima perpetuò maneret cõstitutio: neq; arte opus esset quæ illi præsideret. Sed quoniã alteratur, mutatur, & corrumpitur, nec seruat quam ab initio habebat constitutionem: hac ratione præsidio eget.*

Quum sanitatis, vt modò dicebamus, nõ B vna sit forma, sed quædam optima sit, quædam verò ab huius perfectione deflectat, cumq; optima hæc ab optima corporis constitutione ortũ habeat, ab optima corporis constitutione exordiũ sumit Galenus: ostenditque huius tuendæ rationem, quatenus

quidem per naturam ſeruari poteſt. Nam vt poſteà docebitur, ineuitabiliter corpus noſtrum corrumpitur, & ad interitũ peruenit. Seruari tamẽ poteſt ne properè ad ſenectutem perducatur. Cauſarum autem quæ ſenectutem remorãtur, quæque optimam conſtitutionem ſeruant, inuentionem natura docet. Nam ſi, vt Galenus ait, corpus non afficeretur nec immutaretur, perpetuò duraret optima conſtitutio. Neque enim in meliorem, neque deteriorem ſtatum corpus mutari poſſet, ſed idẽ ſemper maneret. Deinde idem autor ex antecedentis oppoſito conſequentis oppoſitum concludit, ad hunc modum: Corpus immutatur ac corrumpitur: igitur non perpetuò ſeruat priorẽ cõſtitutionem: quare artẽ deſiderat, quæ illi tuẽdæ præſit. Quomodo autem, & quibus modis immutetur, poſteà docebit. C

Quot igitur modis immutatur, tot auxiliorũ, hoc eſt cõſeruatricũ cauſarũ genera habebit: quas ex his quæ iam dicta ſunt, conſtat ex genere eſſe corrigentiũ. Sed quoniã paulatim correctiones fiũt antequã magna accidat noxa: præſentis ſtatus conſeruatrices, non autem futuro malo proſpicientes medici appellant. D

Nat

Natura inueniri causas quæ nostrum corpus tuentur, docebat modò Galenus: inuentionis autem rationem nunc ostendit. Siquidem totidem remediorum, hoc est cõseruatricum causarum genera, quot modis corpus mutatur, ad tuendam valetudinem necessaria esse tradit: immutationisque nostræ & corruptionis necessitati suã cuiq; inesse tutelam. Quot autem immutetur modis corpus, mox docebit. Cæterùm conseruatrices causæ omnes reuera ex corrigentium genere sunt. Nam cum corpus ingenitam suæ corruptionis habeat necessitatem, vt posteà docebitur, excogitata atque inuenta est ars, quæ quantum per naturam licet, quod ætatis cursu corrumpitur, conseruaret. Corpus igitur antequam grauem effatuque dignam acceperit offensionem, paulatim reparatur. Quæ autem id præstant causæ, præsentem statum conseruare potius quàm futuro morbo prospicere dicuntur.

Immutatur autẽ corpus à quibusdã ex necessitate, ab alijs nõ ex necessitate. Ex necessitate autẽ dico, quæ nulla ratione uitari possunt, Nõ ex necessitate uerò, reliqua. Necessariò *quidẽ omnino in ambiente aëre uersamur, edimus, bibimus,*

uigilamus, & dormimus. Ensibus uerò & feris non necessariò obijcimur. Vnde in priore causarum genere ars uersatur, quæ corpori tuendo dicata est: non autem in posteriore.

Sanitatẽ tueri non possumus nisi perspectis modis omnibus quibus corpora mutantur ac corrũpũtur. Mutãtur autẽ tũ ab internis, quæq; nobiscũ congenitæ sunt causis, tũ à foris incidẽtibus. Quæ autẽ nobiscũ cõgenitæ sunt, nulla ratione declinari possunt, vtpote quæ ex ipsis generationis principiis veluti radice oriũtur, vt Galenus docet. Sanguis enim, & genitale semen, vt idẽ scribit, generationis sunt primordia. Ille materiæ, hoc opificis habet rationẽ. Vtrunq; ex calido, frigido, humido & sicco cõstat. In semine plus est igneæ substãtiæ, in sanguine verò plus aqueæ & terreæ. Quanquã autẽ siccius sanguine semẽ est, humidũ tamẽ est, & fluẽs. Itaq; nobis vtrinq; ex humida substãtia genituræ origo proficiscitur, hãc tamen humidã seruari nõ erat, si modò ex ea nerui arteriæ, venæ, ossa, cartilagines, mẽbranæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio cõiectũ copiosius oportuit elementum, quod siccandi vim haberet.

ret. Eſt verò id quidem maximè ignis, ſed tamen & terra. Eſt enim ea quoq; res ſicca. Verùm huius plus immiſceri principiis non erat, ſi modò hæc humida erãt futura. Ignis
A certè tantum miſceri oportuit, quãtum nec iam torreat vrátue, & tamen abunde ſiccet. Quippe etiam tantus calor adhibitus agilitatem præſtare ad motiones ſat erat. Ab hoc igitur primùm cogitur, paulumque concreſcit quod in vtero conceptum eſt: mox ſiccius redditum velut lineamenta quędam & rudimenta cuiusque membri obtinet. Vlterius verò etiam ſicceſcens, non lineamenta rudimentáve modò, ſed etiam & exquiſitam vniuſcuiuſque ſpeciem oſtendit. Iam verò in lucem editum & magnitudine proficit, & tum ſiccius, tum valentius ſemper efficitur, donec ad ſummum incrementum
B ſit peruentum. Tum verò & omne incrementum ſiſtitur, oſsibus nimirum ipſis per ſiccitatem non vltrà ſequacibus: & ſanguinis ſpiritusque vaſa, ſpiritus ipſius flatu in latum aguntur. Cuncta denique membra non ſolùm robuſta fiunt, ſed etiam vires ſuas obtinent. In eo verò quod ſequitur tempore, omnibus iam partibus ſupra iuſtum ſicceſcentibus, non ſolum cuiusque officium minus probè adminiſtratur, ſed etiam ipſum corpus macilientius graciliusq;

quàm

quàm antè redditur. Ergo vltrà ſiccatũ non macilentius modò, verùm etiam rugoſum efficitur. Artus quoq; ipſi inualidi atque ad motus ſuos incerti inconſtantesq; probantur. Affectio hæc ſenium appellatur. Atque vna hęc eſt omni genito corpori corruptionis interitusq; connata neceſsitas. Altera, & quæ etiam in animalibus præcipuè cernitur, totius ſubſtantiæ effluuium eſt, quod inſitus calor excitat. Hæc itaq; incõmoda nullum quod genitum ſit corpus, effugere poteſt: reliqua quæ hæc ſequuntur, prouidentia cõſilioq; certè poteſt. Ex his incõmodis corrigendis ac ſarciendis naſcitur excrementorum prouentus. Nam quum, vt idem autor docet, tota moles animaliũ in perpetua fluxione ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certè ac diſsipabitur vniuerſa. Quo factum eſt vt natura non animalibus modò, ſed & ſtirpibus, inſitas quaſdam vires deficiẽtis ac deſiderati ſemper appetentes ab initio ſtatim dederit. Non enim veſci, bibere aut reſpirare à quoquam vſquam diſcimus: ſed ſtatim ab initio facultates in nobis habemus quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit reſtituimus: potione, quicquid humidioris: atque ad priſtinam ita ſymmetriam ambo C D
redu

reducimus. Ita verò aëreæ atq; igneæ sub-
E stantiæ modum, respiratu, arteriarumq; pul
su tuemur. Cum igitur, vt idem autor dein-
ceps scribit, quotidie propter insitū ipsis ca-
lorem, cunctis animantibus nonnulla substā
tiæ portio defluit: nec est aliter huius iustū
seruasse modum, quàm cibi potionis respira
tionis & arteriarum motus ope: necesse est
ex his contrahi excremētorum prouentum.
Nam si quale erat ipsum quod effluxit, tale
prorsus adiūgere adglutinareq; ei per totū
liceret, optimum id saluberrimumq; planè
esset. Verùm vbi quod singulis particulis
F defluit, tale natura est, qualis ipsa est particu
la: nihil autem eorum quæ eduntur bibun-
túrve, eiusmodi prorsus est, necessariū natu
ræ fuit prius ea mutare & concoquere, &
quàm fieri maximè potuit, efficere corpori
alendo restituendoq; similia. In quo opere
quod nec confectū nec prorsus assimilatum
est, id corpori nec adnascitur accrescítve: &
per ipsius laxiora intus spatia tanquam su-
peruacaneum errat: vnde nomen ei rei περι-
είττωμα græci indiderūt. Cum igitur esse bi
bereq; necessaria animantibus sint, has autē
res subsequatur excremētorum generatio:
G natura nō solùm ipsis excernēdis excluden-
disq; instrumēta instituit, verùm etiam in-
strumētis ipsis facultates inseruit quibus in-
cita

citata quædam ad se trahunt, quædam aliis transmittunt, quædã excrementa expellunt. Hæc quidem ex Galeni libro primo de sanitate tuẽda. Ex quibus verbis cõstat internas corruptionis nostræ causas, siccitatem esse, quæ ætatis cursu ad interitũ perducit: assiduam substantiæ fluxionẽ, & excrementorum prouentum: quæ vitari omnino non possunt, sed tamen impediri ne præproperã senectutem adferãt. Externæ autem causæ atque extrinsecus incidentes aliæ inseparabiles sunt, vt cibus & potus, somnus, vigiliæ, & id genus aliæ: de quibus in sequẽtibus disputabitur. Aliæ verò vitari possunt, cuiusmodi sunt quæ contundunt, diuellunt, vulnerant, & alia permulta: de quibus nulla ars constitui potest, sed de his tantùm quæ ex necessitate eueniunt. H

His igitur expositis, in singulis eorum quæ necessariò corpus immutant, proprium salubrium causarum genus inueniemus. Vnum quidem ex ambientis aëris contactu, alterum ex motu & quiete, tum corporis uniuersi, tum eius partium. Tertium ex somno & uigilia. Quartum ex his quæ assumũtur. Quintum ex his quæ excernuntur & retinentur. A

tur. Sextum ex animi affectibus. Ab his enim omnibus corpus affici necesse est.

Mutationis corruptionisque nostræ causas libro de sanitate tuenda primo Galenus in duo genera distinxit. Alterum earũ quæ nobiscum sunt congenitæ: atque hæ internæ ab eodem dicuntur, necessariæ quidem, atque ineuitabiles. Alterum verò earum quæ forinsecus incidunt, quæ & externæ appellãtur, atque harum alias necessariò, alias
B non necessariò corpus nostrum afficere hoc loco scribit. Ab externarum priore genere, salubrium causarum differentias venatur. Vnam quidem ab ambiente nos aëre, alteram à motu & quiete tũ corporis vniuersi, tum eius partium. Tertiam à somno & vigilia. Quartam ab his quæ assumuntur. Quintam ab his quæ excernuntur & retinentur. Sextam ab animi affectibus. A quibus omnibus necessariò corpus afficitur, vt in sequentibus docebitur. Cæterũ hoc loco Galenus tantũ externis & forinsecus incidẽtibus, non autẽ nobis congenitis incõmodis occurrere videtur. Sed si quæ antè declara-
C ta sunt, diligẽter inspexeris, salubres causas omnes nõ modò ab externis, sed etiã internis iniuriis corpus nostrũ tueri cognosces.

Siquidem aëre cibo & potu substantiam restituimus, quam necessariò è corpore iuxta Galeni sententiã effluere ostẽdimus: atque ita senectã remoramur. Eadẽ quoq; incommoda declinamus, & excremẽta quæ necessariò ex aëre cibo & potu in corpore colligũtur, vacuamus motu & quiete, somno & vigilia, & reliquis modò comprehensis. De quibus omnibus mox disputabitur.

Nam ab ambiẽte aëre aut calefit, aut refrigeratur, aut exiccatur aut humectatur, aut à coniugatis his afficitur, aut tota substantia immutatur. D

Ambiens aër corpus nostrũ afficit interdũ solis qualitatibus, nẽpe calore, frigore, humiditate, & siccitate: calore & humiditate, calore & siccitate, frigore & humiditate, frigore & siccitate. Constat enim hũc alias in aliis tẽporibus & regionibus qualitates habere. Siquidẽ calida & sicca æstas est: hyems frigida & humida: ver in horũ medio cõstitutum: autũnus verò inæqualis, hoc est modò calidus, modò frigidus. Eadem est locorum ratio. Interdum verò non solis qualitatibus sed & tota substantia corpus nostrũ E non aliter atque cibus & potus immutat: idq; bifariam, nempe vel corporis substantiam corrumpendo, vel contrariam tempe-

riem

riem citra corruptionem inducendo. Calida enim & humida temporis constitutio putredinem in corpore gignit, hæc febres. Atque cuique, vt verbo vno dicam, aëris constitutioni sui insunt morbi, vt ex tertio Aphorismorum Hippocratis libro videre est. Nonnunquam verò longa consuetudo conuersatioque in contrario aëre, contrariam temperiem citra vllum morbum gignit, nam vt stirpes in alienũ solum translatæ ac insitæ, eius naturam temporis tractu
F nanciscuntur, sic homines insolitam suæque contrariam, regionem incolentes, longo tempore natiuam temperiem amittunt, & nouam adipiscuntur pristinæ contrariã, paulatim assuescendo, ita vt qui prius frigidi & humidi erant, tandem calidi & sicci euadãt: aut cõtrà. Afficit igitur corpus nostrũ necessariò vel solis qualitatibus aër, vel tota substantia, idque & contactu, & maximè inspiratu, & arteriarum pulsu. Velimus enim nolimus, hunc contingimus, hunc inspiramus, hunc arteriarum pulsu trahimus: vnde aërea igneaque substantia, quam ne-
G cessariò fluere antè diximus, si vitiatus aër non est, restituitur. Sin corruptus, tantum abest vt quod fluxit resarciat, vt etiam quod reliquum est in corpore, vitiet aut corrumpat.

Ex motu autem & quiete utroq; immoderato aut calefit aut refrigeratur, aut humectatur aut resiccatur, aut ab ijsdem copulatis afficitur.

Siue motum siue exercitationẽ siue laborem immodicũ corporis eiusq; partium hoc loco dixeris, nihil refert. Immodicum autẽ intelligo non solùm vehemẽtem, sed & assiduum diutinumq;, siue à corpore eiusque partibus prodeat, siue aliunde adsciscatur. A corpore quidem, eiusq; partibus, exercitatio quæ pila fit, ambulatio, saltatio, luctatio, disci iactus, vociferatio, labor qui in fodiẽdo, metendo, aliisq; artibus exercẽdis fit, proficiscuntur. Aliunde autem accidũt vectatio, equitatio, frictio, & id genus alia: de quibus omnibus Galenus in libris de sanitate tuenda disserit. Itaq; motus vndecunq; proficiscatur, si quidem modum excesserit, corpus calfacit propriè ac per se, per accidens verò refrigerat ac exiccat, natiuum calorem natiuumq; humorem dissipando ac resoluẽdo. Immoderata verò quies calorem consopit, vnde corpus refrigeratur ac humectatur. Vt enim externus ignis nisi flatu excitetur, extinguitur: ita natiuus calor nisi agitetur cõsopitur, corpusq;, vt modò dicebam, refrigerat. Refrigeratũ autẽ nec cõcoquit, nec excre

crementa dissipat: quare magnum crudorũ excrementorum prouentũ gignit: quæ non solùm humectant, sed & refrigerant. Atque immoderata quies duplici nomine corp⁹ immutat, nempe calorem extinguendo, & excrementa procreando, quæ refrigerant & humectant corpus.

B *Eodem autem modo somnus & uigilia ipsum ex neceßitate afficiunt.*

Per somnũ calor intrò, per vigilias aũt foras mouetur: itaq; somnus, vt Hippocrates docet, cõcoquit, & vigiliæ digerũt. Concoquit quidẽ nõ solũ quod in vẽtriculo, sed et quod in venis & arteriis cõtinetur. Cæterũ inter coquendũ vapores suscitat, qui in corpus maximeq; cerebrũ delati refrigerantur, ac velut in rorem cõcrescũt, natiuumq; calorem obruunt: atq; ita corpus nõ solùm hu-
C mectant, sed & refrigerãt: modicè quidẽ, si moderatus: immodicè verò, si immoderatus somnus sit. Per vigilias autẽ calor foras agitur, vt modò dicebã, in ambiẽtemq; aẽrem dissipatur. Præterea vigiles sensus tantũ spiritus obeundis suis functionibus absumunt, quãtæ vigiliæ sunt. Alliciũt enim assiduè è corpore spiritus, qui interdũ etiã febrem accendunt, vt in commentariis nostris in librum ad Glauconẽ priorẽ monstratum est:

naturamq́; à suo munere auocant: quocirca cruditatem in corpore relinquunt.

Quemadmodum & animi motus. D

Animi motus, vt antè declaratũ est, ex rerum tam bonarũ quàm malarũ, earũq́; præsentiũ vel futurarũ opinatione æstimationeq́; nascũtur, vt lętitia, maleuolẽtia, libido ac cupiditas, iracundia & excãdescentia, ac furor, odiũ ac inimicitia, quæ inueterata ira est, appetẽtia honoris & gloriæ, animi ægritudo, hoc est inuidentia, misericordia, mœror: & id genus alia. Metus item, sub quo cõtineri antè diximus pauorẽ, cõturbationẽ, desperationẽ, exanimationem, & pudorem. Quæ ex quarũ rerũ, bonarúmne an malarum, præsentiũ an futurarũ æstimatione nascantur, quòd antè prodita sint, hic repetere E superuacuum foret. Nihil enim aliud locus expostulat, quàm vt eorum vires, quatenus scilicet corpora nostra immutãt, cognoscamus. Horũ itaq; alia vehemẽter repenteq́;, alia impotenter ac sensim corpus mouent. Omnes enim metus differentiæ lætitia, iracundia, & excandescẽtia, potenter ac subitò mouent: reliqua verò nec validè, nec repentè: quorum tamen alia si quidem cõtinuata sint, corpus offendunt, vt mœror & inuidentia. Alia nullam omnino aut certè exiguam

corpori noxam adferunt, vt verecundia. Ti
F mor igitur tam vehementer corpus immu-
tat, quàm validus est. In hac enim animi
emotione sanguis & spiritus intrò affatim
feruntur, nec foras resiliunt, sed coacti subi-
tò suffocantur ac extinguũtur: vnde corpus
exanimatur, sequiturq; pallor, tremor, den-
tium crepitus, & alia id genus accidentia.
Præter hæc pauor mentem sua sede mouet.
Etenim metus is è re formidabili nascitur,
tam subitò inopinatoq; sensibus obiecta, vt
rationi ad eam æstimandã locus non sit: vn-
de fit vt tam præceps subitusq; motus demẽ
tiam adferat, his præsertim, quibus imbecil-
G la mens est. In lætitia ad exteriora fit mo-
tus, non validus nec feruidus, vt docet Gale
nus: resoluitur tamen spiritus, & animalis fa
cultatis robur dissipatur, proinde nõnullos,
præsertim imbecillos, ex lætitia mori con-
tingit. In mœrore paulatim fit motus ad in-
teriora, qui continuatione potius, quàm ve-
hementia corpus exiccat ac absumit, accen-
ditq; sæpe spiritus: vnde febris nascitur. Ira-
cundia feruor quidam est & motus animo-
sæ facultatis: in quo primùm intus accendun
tur sanguis & spiritus, deinde foras effundũ-
tur, ac totum corpus inflammant, ita vt sæ-
H pe febrem pariant. Reliquos animi motus
hoc loco declarare non statui, tum quòd ex

antè dictis facilè intelligi possint, tum quòd corpus non admodum afficiant.

Et quæ assumuntur.

Assumũtur cibus & potus, & quicquid intrò ad immutationẽ corporis sumitur. Hæc enim nõ solũ qualitatibus, sed & tota substãtia corpus immutant. Cum enim assiduè è corpore nostro substãtia effluat, hanc necessariò reparare oportet, si tueri valetudinem velimus. Siccam quidẽ cibo, humidam potu, aëream & igneam respiratu & arteriarum pulsu, vt modò declaratũ est. Ex cibo A igitur & potu aliisque intrò sumptis calidis corpus calefit, calidaq; substantia reparatur: ex frigidis refrigeratur, & frigida substãtia procreatur. Eadem est reliquorum ratio. Quòd si vitiosa hæc sint, non solùm qualitatibus, sed & tota substantia lædunt, morbosque gignunt, alios atque alios pro eorum conditione.

Aut excernuntur, aut retinentur.

Ex his quæ intrò assumũtur, colligi in corpore excrementa necesse est, vt antè diximus: B quibus expellendis instituta à natura instrumẽta sunt, instrumẽtisq; facultates inditæ, aliæ quidem (vt Galenus docet) quæ expurgẽt ac separẽt, aliæ quæ deducãt, aliæ quæ in vnũ colligant, aliæ quæ foras excernant,

nãt, quæ si suo tẽpore, hoc est sanitatis instituto fiant, modũq; seruent, secundũ naturã dicuntur, salubresq; causæ sunt. Si verò modum excesserint, nec solito tempore fiant, prẹter naturam dicũtur, corpusq; offendũt. Itaque muliebre profluuiũ si suo tempore fiat, & modũ seruet, secundũ naturã esse di-
C citur: quemadmodũ & hæmorrhoides. Ad eundem modum si in morborum crisi sanguis fluat, siue per nares, siue per aliũ quemcunque locum, secundum naturam id fieri dicimus, si quidem modum non excesserit. Omnes enim immodicæ excretiones præter naturam sunt, siue suo tempore, siue insolito fiant. Porrò autem excrementa alia in ventre, alia in iecore, alia in venis & arteriis, alia in aliis corporis partibus fiunt. Primum enim in ventre, in quo impurum à puro separatur, vt Galenus docet: paulatimq́ue per intestina omnia vsq; ad postremũ, quod
D rectum dicitur, expellitur: in quo plurimum congestum à degrauata ob eius multitudinem natura foras excluditur. Secundum verò in iecore: idq́ue duplex est, alterum tenue, quod ad vesiculam iecori hærẽtem fertur: alterum ad lienem, quod quidem crassum ac feculentum est. Hoc in ventriculum, illud in priorem tenuis intestini partem primùm extruditur, deinde cum alui sedimẽto

foras eiicitur. Tertium quod in venis & arteriis aceruatur, ſero concreti lactis ſimile, renes à ſanguine ſecernunt, deinde ad veſicam tranſmittunt: hæc verò foras propellit. Quartum verò huic ſimile in corporis habitu collectum, per cutis ſubiectæq; carnis ſpiracula partim in ſpeciem halitus ſenſum effu E
gientis effluit, partim in roris formam erumpit, vocaturq; ſudor, qui à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur. Præter hæc autem in mulieribus menſes certo tēpore effluūt, quemadmodum in quibuſdam viris hæmorrhoides. Per nares quoque, aures, & palatū, cerebrū repurgatur. Quòd ſi eiuſmodi excretiones modum, vt dixi, exceſſerint, præter naturam ſunt, corpusq; lædunt. Id enim inaniunt, refrigerant, extenuant, ac tandem abſumunt. At ſi excrementa cohibeantur, corpori plurima maximaq; incommoda adferant. Retentum enim in ventre & inteſti F
nis ſiccum recrementum, appetentiam tollit, capitisque dolores parit, ſcilicet fumis & flatibus per inferna exitum non habentibus, ſurſum delatis. Præterea cum ex inteſtinis Meſeraicæ venæ in iecur aſsiduè ſuccum iam inutilem redditum trahant, & in corpus diſtribuant, neceſſariò malus humor in corpore gignetur: ex quo varii pro varia eius corruptione morbi naſcuntur. Flauæ

aut

autem bilis multitudinem, ſi quidem in venis putreſcat, ardentes febres ſequuntur, ſi in corporis habitum tranſfuſa ſit, citra putredi-
G nem quidem regius morbus: cum putredine verò tertiana febris. Quòd ſi in parte aliqua congeſta ſit, herpes: ſi bilioſus ſanguis, eryſipelas. Ad eundem modum ſi atra bilis in venoſo genere putreſcat, aſsiduam febrẽ: ſi in corporis habitum tranſmiſſa ſit citra putredinem, elephantiaſim gignit: ſi cum putredine, febrem quartanam. Si in parte aliqua collecta ſit, carcinoma: ſi in cute & ſubiecta carne, nigram vitiliginem gignit: quẽadmodum putreſcens in venis pituita, aſsiduam febrem: in corporis habitu citra putredinem, aquam intercutem: cum putredine,
H febrem quotidianam. In parte aliqua corporis, ſi tenuis & vaporoſa ſit, œdema: in cute verò & ſubiecta carne, vitiliginem albam. Similiter autem ſeroſa ſubſtantia (pituita eſt) putris quidem in venis aſsiduam febrem, in habitu corporis, ſi quidem non ſit putris, leucophlegmatiam: ſin putris, febrem interpolatam. In cute verò nunc puſtulas excitat, nunc pruritum mouet. Hæc igitur incommoda corporis, excrementorum retentionem ſequuntur: alia verò non minus periculoſa mala, nempe capitis dolores, apoplexiæ, paralyſes, lethargi,

& id genus vitia ex male repurgato cerebro nascuntur.

Hæc enim omnia corpus immutant, sanitatemq; corrumpunt: alia quidem protinus ac manifestè, alia uerò alterius causæ interuentu. Atque de his ipsis particulatim in opere de sanitate tuenda seorsum scripsimus. A

Aër ambiens, motus & quies, somnus & vigilia, cibus & potus, animi affectus, excrementorum vacuatio & retentio, corpus bifariã afficiunt, protinus, & sine alterius causæ interuentu: non protinus, sed aliis interuenientibus causis. Aër, verbi gratia, statim B corpus calfacit, refrigerat, humectat, & exiccat. Calfaciendo, humores in corpore accẽdit & spiritus, febremq; gignit. Refrigerando verò cutis meatus claudit, transpirationem impedit, effluuiumque solitum calidorum & acrium vaporum prohibet: vnde putredo nascitur, ex putredine verò febris. Vides igitur aërem primùm calfacere, deinde interuentu caloris humores accendere, & febrem generare: ad eundem modum frigus protinus refrigerare, deinde cutem adstringere, & meatus claudere, posteà trans C pirationem impedire, vnde nascitur putre-

do,

do, ex qua febris fit. Constat igitur aërem febrem parere, non protinus, sed interuenientibus antè dictis causis. Eadem est reliquorum ratio: vt ex libris de sanitate tuenda, & ex his quæ suprà declarata sunt, constare potest.

Omnia igitur modò declarata genera materiæ quædam sunt salubrium causarum: quæ si commodè ministrentur, causæ sunt & conseruantes, & salubres: morbosæ uerò, si incommodè.
D *Quare ex his iam manifestum est præter has res non alias salubres, alias morbosas existimandas esse, sed easdem ad diuersa relatas, aliquando salubres, aliquando uerò morbosas. Siquidem corpori motum desideranti, exercitatio salubris est, quies uerò insalubris, si otio egeat, quies salutaris est, motus autem insalubris. Eadem autem cibi, potus, & reliquorum omnium est ratio. Quorum quodque si egenti corpori cum iusta tum quãtitate, tum qualitate adhibitum sit, salubre est: insalubre uerò, si aut*

omn

omnino non indigeat, aut si non seruato modo ministretur. E

In hoc opere tantùm causas quæ necessariò corpus immutant, recenset Galenus: in libris verò de sanitate tuenda non solùm eas quæ necessariò, sed & quæ nõ necessariò corpus afficiunt, sub quatuor generibus complectitur, nempe agendis, educẽdis, &c. Omnes igitur rite administratæ, salubres sunt: non rite verò, insalubres.

Atq; hæc duo circa salubre & morbosum corpus consideranda sunt, nimirum rei quæ adhibetur, quantitas, & qualitas. Nulla enim ratione temporis F *occasio, utpote quæ cum his comprehensa sit, tanquam aliquod tertium adiungenda est. Cum enim tali ac tanta re assumenda corpus eget, ea certè opportunè adhibetur. Atque hinc ortum habet occasio, quòd fluxum mutabileq; sit mortale corpus, quodq; pro mutationis ratione aliis alio tẽpore remediis egeat. Quare nõ est genere tertium inter hæc quæ dicta sunt, occasio: uerùm docendi*

gra

gratia ipsa tãquã tertio ob eã quã diximus causam docendo plerunq; utimur.

G

Dubitari potest cur tantùm quãtitatẽ & qualitatẽ,& ex his natã occasionẽ, conseruãtiũ salubriumq; causarũ scopos hic Galenus cõmemoret: in libro verò priore de curãdi ratione ad Glauconẽ, præter has tres methodos quartam adiecerit, nempe ministrandi remedii modum? Præterea quũ de corrigẽdis natiuis temperaturis disputat, id nõ subitò factitandum esse docet, sed paulatim. Nõ

H enim, inquit, natura sustinet subitas mutationes, quod nihil aliud est quàm modum ministrãdi præscribere. Causa autem cur id fecerit, hæc est, nam in morbis curandis dari præsidia cõmodè non possunt, nisi materiã corpusq; ipsum preparemus. Nec statim summo morbo vehementissima auxilia adhiberi possunt: vt in cõmentariis quos in libros Galeni ad Glauconẽ cõscripsimus, abundè docuimus. In conseruãda verò sanitate nec materiã eius, nec corpus antè præparamus: sed statim remedia quàm maximè fieri potest simillima, & quãta præsens status efflagitat, adhibemus: cibũ & potũ, verbi gratia,

A tãtum, quanta inanitio est: & talẽ, quali egere corpus videtur. Eadẽ est reliquorũ ratio.

Quòd verò occasio vt scopus tertius adiun-

gi

gi nisi maioris intelligẽtiæ gratia non debeat, docet Galenus. Nam cũ talẽ, inquit, ac tantã rẽ sumere corpus debeat, certũ est eã opportunè adhiberi. Itaq; si nũc eget, nunc est adhibendi opportunitas. Porrò autẽ occasio ab eo ortũ habet, quòd fluxum sit atq; immutabile corpus nostrũ, interitui obnoxiũ. Suprà enim ostẽsum est ex Galeni sententia, quòd principia quædam sint corruptiõis nostræ in nobis cõgenita, quæ omnino vitari nequeunt. Quædã verò forinsecus aduenjant, à quibus etiã necessariò corpus afficiatur, aliâs aliis temporibus. Aestate enim aliâs, aliâs hyeme, aliâs autũno, aliâs vere afficitur. Aestas quidem calidius & siccius, hyems frigidius & humidius corpus reddit. Sic motus calfacit & exiccat: quies verò refrigerat & humectat. Ad eundem modum reliqua corpus immutant, vt antè declaratũ est. Pro harum igitur mutationum varietate, aliis alio tempore remediis corpus eget. Hinc nata est occasio tantæ & talis rei adhibendæ. Quare, vt Galenus ait, non est genere tertium inter hæc quæ dicta sunt, occasio. Secus est in remediis quæ morbis adhibentur, nam occasio, atque administrandi remedii modus, tanquam aliquod tertium aut quartum annumerantur: vt in commentariis nostris ad Glauconem abunde docuimus.

B

C

Qu

Quoniam autem in his ſcopis tum aliæ ſalubres cauſæ, tum quod nũc propoſitum eſt genus continetur, de ipſis rurſus diſſeramus.

Sub quantitate & qualitate non ſolùm antè dictæ cauſæ, nempe aër ambiens, cibus & potus, ſomnus & vigilia, & quæ
D aſſumuntur, quæque vacuantur & retinentur, atque animi motus continentur, ſed & aliæ permultæ, quæ tametſi neceſſariò non immutant, rationem tamen habent ſalubrium cauſarum, non aliter atque aliæ, ſi commodè adhibeantur, ſin incommodè, inſalubrium. Commodè autem miniſtrantur, ſi qualitas & quantitas earum ſeruetur, vt modò declaratum eſt.

Optimæ igitur corporis conſtitutio niſi circunductus aër tẽperatus ſit, tum aliorum nuper cõmemoratorum, nempe quietis & motus, ſomni & uigiliæ,
E *tum aſſumendorum & excernendorum exquiſita ſymmetria conueniet. Sin intemperatus ſit, tantum ſymmetriam mutare conueniet, quàm uitiatum temperamentum eſt.*

Opt

Optimam constitutionem vocat, vt antè declaratum est, eam quæ omnis excessus expers est, quatenus quidem ad sensum attinet. Ad eundem modum & temperatum aërem, qualis in vere esse solet. In tẽperato itaq; aëre optimam constitutionem tuetur motus & quietis, somni & vigilię, assumendorum & excernendorum exquisita symmetria ac mediocritas, quam in quantitate & qualitate consistere modò diceba- F mus. Similia enim similibus seruantur.

Quod an omnium temperamentorũ commune sit, an optimæ constitutionis propriũ, dubitari potest. Nõ enim vt optimè temperata corporis constitutio tẽperatis, ita quæ ab hac recedunt, sibi similibus conseruari videntur, sed potius lædi, quod & Galenus sentire videtur, omnem enim intemperiẽ à suo simili offendi antè scripsit: calidã quidem à calidis, & frigidam à frigidis, & reliquas pari modo. Respondendum est indubitatum ac certum perpetuumq; hoc principium esse, non aliter intemperatam constitutionem G ab intemperatis causis, quàm temperatam à temperatis seruari: si quidem vtrorunque, hoc est intemperati corporis, & causarum ipsum immutantium exuperantia par sit, quòd si causarum quàm corporis maior sit, corpus indubiè lædetur. Itaque in aëre tẽm

pe

perato temperatæ causæ ministrari debent, in intemperato verò tantùm in contrariam qualitatem, quantus est aëris à iusto temperamento recessus, mutari debẽt. Si aër, verbi gratia, in secundo ordine frigidus sit, causas corpus immutantes in eodem ordine ca-
H lidas: & cõtrà si ille calidus sit, has eodẽ semper ordine frigidas esse oportet: si quidem optimam constitutionem tueri velis. Inter has salubres causas Galenus de industria animi mot⁹ prętermisisse videtur: quòd scilicet hi cũ libet administrari non possunt: aut si possunt, non tamen vt volumus moderari possumus. Integrum enim non est cũ libet irasci, excandescere, aut alio quouis modo commoueri, nisi obiectã commotionis speciem æstimauerit ratio, vt antè monstratũ est: aut si cum lubet irascimur atque mouemur, non tamen impetũ ita moderari possũmus, vt motus exuperãtiæ naturę respõdeat.

A *Symmetriæ quidem scopus est, in ambiente quidem aëre ut neque frigore inhorrescamus, neque æstu sudemus.*

Quoniã paulò antè aëris quietis & motus reliquarumque salubrium causarum symmetria corpus conseruari dicebat, nunc harum cuiusque scopum, hoc est quantitatis & qualitatis modum finemque præscribit: atque

in primis ambiētis nos aëris:cuius, vt inquit, modus esto, vt neque eius frigore inhorrescamus, neque calore sudemus. Nam inter hæc duo aëris temperamentū constituit, cuius certè magna latitudo est, quemadmodū & temperati beneque constituti corporis. B
Neque enim hoc loco optimam constitutionem intelligi volo hanc quæ cogitatione verius quàm re ipsa existit, quæq; maioris & minoris ratione diuidua nō sit, sed quam functionū probitate metimur. In medio igitur frigoris horrorem, caloris sudorē inducentis constituta aëris symmetria ac moderatio est. Horrorem dico concussionē quādam leuem cutis, & subiectorum musculorum. Nam quæ multa, cita & densa est, rigor dicitur: in quo non solùm cutis & musculi, sed & totum corpus vehementer cōcutitur: vt in cōmentariis nostris in libros Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. C
Sudor autē notior est quàm vt declarari debeat. Solàm porrò agentium aëris qualitatum symmetriam docet, non autem quantitatem, vt quam metiri non possis, nisi moram in eo intelligere velis: nec patientium qualitatum, nempe humiditatis & siccitatis, quæ scilicet aut nullo, aut saltē exiguo sensu corpus afficiant. Temporis tamē longitudine alias in corpore qualitates gi-

gnu-

gnunt, quæ tactu deprehenduntur, nempe mollitiem & duritiem, læuitatem & asperitatem. Tantisper igitur humectandum corpus est, dum humore non nimis molle fiat, ac læuigatum sit: exiccandum, dum non nimis durum ac asperum reddatur.

D

Ab exercitatione uerò, quũ primùm lassescere corpus cœperit, cessandũ est.

Tantùm exercitationis, nõ etiam quietis modũ hoc loco præscribit Galenus: sed nec ipsius quidem exercitationis omnem scopum, verùm solam quantitatẽ. De qualitate enim nihil prorsus meminit, nec de administrationis tempore: quòd, vt arbitror, per se hæc intelligi poterant. Nemo enim dubitat optimam constitutionem in tẽperato aëre, si vehemens sit exercitatio vel languida, & remissa aut violẽta, & celeris aut tarda, conseruari non posse, sed si sit mediocris. Vehementior enim celerior & violentior corpus immodicè calfaciunt ac exiccant: tardior verò remissior & languidior refrigerant & humectant. Cæterùm administrari non debet cũ adhuc crudi cibi & succi in vẽtre & venis multitudo cõtinetur, ne in corporis habitũ ante concoctionẽ feratur. Itaque ea adhibenda est, quum præcedẽs cibus duplici coctione confectus est, vt Galenus

E

docet: nempe ea quæ in ventre, & ea quæ in vasis sanguinis agitur, cumq; instat cibi su- F
mendi tempus. Ex his constat quanta quies esse debeat, & quãta exercitatio. Tantisper G
enim exercitatione abstinendũ atque quiescendum est, dum absoluta sit duplex antè dicta concoctio. Tantisperq; exercendum, dum corpus lassescere dolereque inceperit, hoc est græcè ὅταν πρῶτον ἄρξηται πονεῖν. Verbum enim πονεῖν, fatigari, lassescere ac dolere significat.

In cibis accurata concoctio, & moderata excrementorũ tũ qualitas tũ quãtitas. In his concoctioni respondet appetentia. Quare neq; præside opus est qui G
cibi modum præstabit. Siquidem optima natura tantũ probè concoquit, quantum appetit.

Tantum non cibi modò, sed & potus optimè cõstituta natura appetit, quantũ ipsa concoquere potest. Quãtũ autem concoquere possit, ex quantitate qualitateq; excrementorum deprehẽdimus. Concoctionis igitur quæ in ventre fit, alui sedimẽta probitatem ac vitium ostẽdunt: eius verò quæ in venis, vrinæ. Id genus autẽ excrementa, alui quidem cibo, vrinæ verò potui respondere de- H

bet. Nam ſi qualitate & quantitate mediocris cibus & potus ſumptus fuerit, mediocria quoq; vtraq; excremēta, tum quātitate, tum qualitate erunt, ſi quidem optimè conſtituta natura ſit. Quantitate, ſi nec multa nec pauca fuerint, ſed pro cibi & potus aſſumpti copia. Qualitate verò, alui quidem excrementa mediocriter coacta, æquabilia & læuia, ſufflaua, non autem liquida aut dura, ac inæquabilia, nigra aut viridia, nullũ aliũ habentia fœtorem quàm naturalem. Vrinæ verò quātitate mediocres, colore verò mediocriter rufæ. Prætereà concoctioni re-
A ſpondet appetentia, quæ & inanitione fit, & ventriculi frigore: vt antè diximus. Fit enim inanitione, quam ſequitur naturalis appetentia, hanc ventriculi ſuctio, deinde ſuctionis ſenſus, poſtremò animalis appetentia. Porrò autem inanitio fit, vt antè dictũ eſt, vacuatis partibus primùm cuti ſubiectis: deinde his ipſis alimentum à vicinis trahentibus, rurſus his à ſibi vicinis, donec venæ quæ ad ventrem perueniunt, inanitæ ſint. Ventriculi verò frigus inanit quidem, ſed ſtringendo premendoque, proinde famem parit ac auget. Quum igitur corpus ad eundem modum vacuetur, reſtituiq; quod
B effluxit debeat, indita à natura ventriculo facultas eſt, qua cibi penuriam ſentiremus,

appeteremusque, alii aliis magis ac minus. Rursus cum duobus modis ventriculi fiat inanitio, vno quidem qui attractione fit, atque hæc omnium temperaturarũ est communis: altero verò qui pressu ac constrictione perficitur: hæcque propria est frigidæ temperaturæ, quæ plus appetere quàm concoquere solet: calida verò tãtum abest vt appetentiam excitet ac augeat, vt hanc etiam deiiciat: optima corporis cõstitutio, vt in qua nec frigore augeatur, nec calore minuatur fames, tantum appetit, quantum C probè concoquere potest.

Similiter autẽ somno natura ipsa bene cõstituta modũ præscribit. Somnũ enim finit, quum non amplius eo corpus eget.

Per vigilias cerebrum sensuumq; instrumenta assiduè exercentur, exercendoque fatigantur, in obeundasq; suas functiones magnam spirituum animalium vim absumunt, coguntur que à suo munere cessare: vnde somnus fit, substantiæ, & spirituum qui vigilando perierunt, instaurator. Cumque is suum munus obiit, animans spontè expergiscitur. Atque ita somni & vigiliæ fit alter- D natio. Si autem per aliquam occasionem ante iustum tempus excitari à somno contingat, rursus dormire cupit animal, quoad, vt

modò

modò dicebamus, peractum somni munus sit. Itaque somnum natura finit, quum amplius eo corpus non eget.

Itaque hanc uiuendi rationem seruãtibus, neque alui sedimenta, neque urinæ, neque uniuersi corporis excrementa uitiosa sunt: illa enim cibus & potus moderatus efficit. Perspirationem uerò corporis uniuersi salubrem reddit mediocris exercitatio.

Hāc, inquit, victus rationem seruantibus,
E hoc est græce οὕτως διαιτουμένοις, nullum in excrementis vitiū deprehenditur. Hanc victus rationem seruant nō solùm qui cibo & potū, sed & exercitatione & quiete, somnò & vigilia, in tēperato aëre moderatè vtuntur, vt antè declaratum est. Si igitur aër in quo versamur, tēperatus sit, si cibus & potus, exercitatio & quies mediocris: nullum neq; quantitatis, neq; qualitatis in corporis excremētis vitiū reperietur. Cōtrà accidit quum nulla in his mediocritas seruat. Itaq; si nec plus nec minus cibi & potus sumat, quā appetat ac probè cōcoquat natura optimè cōsti-
F tuta, omni vitio alui sedimēta & vrinæ carebūt, illa enim cibo, hæ verò potui respōdēt. Qđ verò ꝑ cutis spiracula effluit excremē-

tum, quum sensum nostrum effugiat, exercitationis mediocritate metimur. Vehementior enim ac longior plus, leuior verò & breuior minus excrementi vacuat. Ad eundem modum cibus & potus largior, otium maius, somnus prolixior, & aëris constitutio frigidior & humidior, excrementa & plura & crudiora gignunt. Contrà pauciora & biliosiora, parcior cibus & potus, vigiliæ longiores, exercitatio longior & vehemētior, & aëris constitutio calidior & siccior. G

Perspicuū autē est quòd ab omnibus immodicis animi affectibus, nempe iracundia, tristitia, furore, timore & inuidentia abstinendū sit, ut qui naturalem cōstitutionem corrumpant ac immutēt.

Vehemētes animi motus, quales sunt iracundia, furor, tristitia, timor & inuidentia, vitandos omnino esse docet, vt qui naturalem corporis statum immutent ac corrumpant. Constat enim hos omnes corporis resiccandi vim habere, præsertim iracundiam H & furorem, quibus vehemens est vis excalfaciendi, vt ex his quæ suprà commemorata sunt, videre est.

Veneris autē iuxta Epicurum nullus usus salutaris est. Reuera tamen confert

int

interuallo repetita tam lõgo, ut exolutio non ſentiatur, & ipſe qui utitur, ſeipſo leuior eſſe, faciliusq́; ſpirare uideatur.

Teſtes principia ſunt virtutis genituram procreãtis: hæc autẽ vis per vaſa ſeminis in totũ corpus transfunditur: vnde fit vt in toto corpore ſemẽ generetur, ſed imperfectũ. Eiuſmodi autẽ ſemen ſolidas partes nutrit: & quod ex eo supereſt, ad vaſa ſeminis & teſtes peruenit: vbi elaboratur ac perficitur, aptũq́; fit ad animantis generationem. Atq; id noſtri quartæ concoctionis, vt vocãt, excrementũ eſſe putant. Quũ igitur hoc ſemine teſtes vaſaq́; genitalia abundãt, neceſſe eſt vt vel excernatur, vel in alienam qualitatem degeneret, inuehatq́; ſæpenumero grauiſsima accidẽtia. Porrò autẽ ſemine abundant qui calidis & humidis ſunt teſtibus, vt antè declaratũ eſt: quiq́; conſueti multa vti venere, ſubitò abſtinent: quales maximè viduæ iuuenes ſunt, atque etiam nõnulli viri, præſertim ætate florẽtes. His igitur ſemẽ retentũ corpus degrauat, pigrumq́; reddit, nõ aliter atq; alia naturæ onera. Deinde refrigerat tam vehemẽter interdũ, vt reſpiratio pereat: vt autor eſt Galenus libro ſexto de locis affectis. Si igitur onere hoc leuetur corpus, nulla grauitate premetur, ſed ſeipſo le-

uius esse videbitur, & melius spirabit. Itaq; moderata venus ad tuendam valetudinem magnum habet momentũ: immoderata verò magnum adfert corpori detrimẽtum, siquidem vires roburq; exoluit, languidumque corpus reddit. Ex frequenti enim concubitu semen non solũ quod in testibus elaboratum est, sed & in vasis seminis, atq; reliquo corpore est, vacuatur. Nam testes vbi primùm quod continent semẽ excreuerũt, à proximis venis seminis materiã attrahũt, & hæ ab aliis sibi vicinis, atque illæ rursus ab aliis sibi propinquis, deinceps procedendo donec ipsis solidis partibus nutrimentum tollatur: vnde totum corpus elanguescit, exoluiturque eius robur. Ergo saluberrima venus est, si eatenus exerceatur, quatenus corpus nõ lædat. Nõ enim alius veneri modus statui potest, quando nõ omnes æqualibus interuallis ea sine corporis incommodo vti possunt. Aetate enim florẽtibus, iisq; calidis & humidis, & qui semine abũdãt, venus noxia nõ est: senibus verò & siccis frigidisque omnibus inimicam esse Galenus docet. C D

Idoneum autẽ eius utẽdæ tempus est, cum corpus in statu omnino medio est omnium quæ foris circunstant, constitutum, nempe immodicæ repletionis &

ina

inanitionis, caloris & frigoris, ſiccitatis & humiditatis. Quòd ſi à mediocritate aliquando aberrarit, leuis eſt error. Cæterùm calfacto quàm refrigerato, pleno quã uacuo, humectato quàm reſiccato corpori ueneris uſus commodior eſt.

Diſtinximus antè cauſas quæ corpus noſtrũ immutãt, in internas nobisq; congenitas, & externas, forisq; incidentes: rurſusque has in eas quæ neceſſariò afficiant corpus, & quæ nõ neceſſariò. Duo poſteriora genera ἔξωθεν περιστάσεις, hoc eſt externas & foris circunſtãtes vocat Galenus: easq; omnes in
F repletionẽ & inanitionẽ, calorem, frigus, humiditatẽ, & ſiccitatẽ redegit. Aẽr enim ambiens, ſomnus & vigilia, motus & quies, animi affectus, corpus immutãt, quatenus calfaciũt, refrigerãt, humectãt, aut exiccãt. Quæ verò reiiciũtur & excernũtur, ſub repletione & inanitione cõtinentur: imò nihil aliud ſunt hæc quàm repletio & inanitio. Quum itaq; corpus immodicè aut plenũ aut vacuũ eſt, exercere ſine incõmodo venerẽ nõ põt: quẽadmodũ nec ea ſi lõgè calidius frigidius humidius aut ſiccius ſit, innocẽter vtetur: cõmodiſsimè verò, quũ in horũ omniũ medio

ſtatu

ſtatu conſtitutum eſt. Si quis enim cõcumbat pleno adhuc ventre, & cibo nõdum coᴄto, periculum eſt ne cruditas in totum corpus rapiatur: non aliter atque in vehementi exercitatione. Exerceri enim ſine motu agitationeq́; corporis venus nõ poteſt: imò ſæpe non ſine magno conatu. Itaq; prius expeᴄtanda prima & ſecunda concoᴄtio eſt, & deponenda prius alui & veſicæ onera ſunt quàm concumbas. Nec expeᴄtandum eſt donec totum corpus inanitũ ſit: quod poſt longam inediam, & vehementem exercitationem cõtingere ſolet. Nam iam inanitione imbecillas redditas vires magis proſternit. H
Magna enim ſpiritus & caloris innati vis concumbendo excutitur. Similiter autẽ nec immodicè calido, frigido, humido & ſicco corpori commoda venus eſt. Siquidem concumbendo corpus agitatur incaleſcitq́ue, atq; cũ ſemine magna vis ſpiritus & innati caloris effunditur. Itaq; corpus agitatu incaleſcit, & ſeminis ſpiritus & caloris innati profuſione refrigeratur. In calidis igitur calor præter naturam augeſcit, in frigidis natiuus minuitur. Vehemẽter autẽ humidis eatenus obeſt venus, quatenus natiuum calorẽ ex concubitu imminutum, humoris copia obruit. Quòd ſi calor & humor pares ſint, nullum aut exiguum adferet venus corpori A

inc

incommodũ, nisi immodica sit. Resiccatũ verò corpus venus magnopere lædit, præsertim si cum siccitate coniunctum sit frigus. In locum enim seminis excreti primùm à vicinis partibus, deinde reliquo corpore (vt modo docuimus) humidum attrahitur, idque multum, si quidem tantum resarciri quantũ effluxit seminis, debeat. Ex multo enim sanguine non nisi exigua genituræ portio procreatur. Quare si resiccatum iam corpus venere vtatur, vehementer lædetur. Optimè igitur constitutum cor-
B pus, nec plenum nec inane immodicè, nec vehementer calidum, frigidum, humidum, aut siccum, sed in horum medio constitutum, exercere venerem innocuè potest, eatenus quidem, vt paulò antè dictum est, quatenus non exoluatur robur. Ex quo liquet tutius esse venerem exercere calfacto quàm refrigerato corpore, & humectato, quàm resiccato, si leuiter quidem à mediocritate aberrare contigerit (semper enim in excessu immodico periculosa venus est.) Nã noxa quæ in calfacto & humectato corpore est, minor est, faciliusque reparatur, quàm
C quæ in refrigerato & resiccato. Calor enim ex agitatione natus, facilè abigi potest: & siccitas ex vacuatione, in corpore humido quàm sicco minus periculosa est. Non enim cal

calida & humida substãtia quæ concumbendo excernitur, tam facilè restitui potest, quàm qualitas abigi. Hac ratione venus frigidis & siccis naturis aduersissima est.

Horũ autẽ singulorũ qualitas in optima cõstitutione eligẽda est. *Exercitationis quidem, in qua omnes corporis partes æqua proportione moueantur, sic ut aliæ ultra, aliæ citra modum non fatigẽtur. Temperatissimus uerò cibus ac potus sit, scilicet temperatis naturis familiarior. Eadem est in alijs ratio.*

Optimè constitutam naturam, rerum suprà dictarũ iusta qualitate & quãtitate cõseruandam esse, antè docuit: quantitatemq; cuiusq; explicuit: nunc earundem rerũ qualitatem docet, præcipueq; exercitationis, & eorum quæ eduntur & bibuntur. Exercitatio, inquit, omnes corporis partes ęqua proportione fatiget. Quod fiet, si quantũ vnaquæque pars vacuari desiderat, tantũ exerceatur: ita tamẽ, vt vna q̃ altera nõ magis fatigetur. Quũ igitur partes aliæ aliis excremẽtis magis abundent, proindeq; aliis aliæ magis exerceri debeant, cumq; aliæ ficcius, aliæ tardius fatigentur: non possunt omnes nec debẽt æqualiter exerceri. Itaq; quæ plu-

ribus excrementis abundant, plus: quæ verò pauciora habent, minus exerceri debent: quemadmodum robustiores vehementius, & imbecilliores leuius. Omnes tamẽ, vt antè dictum est, tantisper sunt exercẽdæ, dum laborem sentiant. Ad eundem modum cibus & potus temperatus esse debet, nõ qui-
F dem dum sumitur, sed dum coctionem est expertus, & iam corporis partes alit. Crudus enim adhuc cibus similis nostræ substantiæ esse non potest: alioqui immutatione non egeret.

Quòd si ab optima cõstitutione corpus aliquantũ, non autem plurimum deflectat: causas quæ sanitatem tuẽtur, ad proportionem mutare oportet. Verùm quum multa sint eiusmodi corpora, de singulis seorsum est disputandũ. Quod igitur temperamentum mutat, sed aptã
G *instrumẽtorum compositionem seruat, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earũ quæ temperamentum tueãtur, alteram uerò quæ ad optimum reuocent. Quæ igitur temperamentum seruant, tantum à tempe-*

rat

ratißimæ naturæ causis distant, quantum ab illa totius corporis temperamentum discedit. Siquidē calidiora corpora, calidiorē uictus rationē efflagitāt, frigidiora uerò, frigidiorē: sicciora autē, sicciorē, & humidiora, humidiorē atq; secundū coniugationē calidiora & sicciora, calidiorē & sicciorem. Eadē est reliquarū trium coniugationum ratio. H

Quancunque sanitatem, siue integram ac summam, siue eam quæ ab hac deflectit, tueri statueris, semper similia sunt adhibenda: vt mox dicetur. Summa autem quàm diligentissimè fieri potest, seruanda est: quémadmodum ea quæ ab hac plurimum discedit, corrigenda, quæ verò in harum medio constituta est, & seruari, si lubet, & corrigi potest. Quum enim sanitas ad actionum probitatem, & vt molestiis careamus, exquiratur, ea semper seruari debet, vtpote quæ optimas edat actiones, ab omniq́ue molestia corpus liberet. Quæ verò plurimum A ab hac recedit, quoniam & molesta iam esse incipit, & improbas edit actiones, corrigi omnino cupit. Sed quæ nec longè ab absoluta declinat, nec ad eam quæ plurimum

mum à mediocritate distat, prope accedit, seruari quidem potest, si functionibus non optimis sis contentus, leuesque molestias facilè toleres. Sin minus, mutare hanc in meliorem licebit. Corpus igitur quod hac sanitate, hoc est neque optima neque pessima donatum est, duplicem habet salubrium causarum differentiam: alteram earum quæ temperamentum tueantur, alteram quæ in melius id mutent. Quæ autem corpus tuentur causæ, tantum à temperatissimis distare debent, quantum corpus hoc à temperatissimo recedit. Quum igitur non vna sit corporum differentia, sed alia aliâs affecta, vt scribit Galenus, quæ hæc tuentur causæ, diuersas esse oportet, nimirum, alias calidas, alias frigidas, alias humidas, alias siccas. Quum rursus magna sit exuperantiæ corporum latitudo, ita & causarum. Quare quæ tueri statueris corpora primo ordine calida, causas eodem ordine calidas efflagitant, & frigida frigidas. Eadem est reliquarum exuperantiarum ratio. Corporum enim & causarum non solùm similis, sed & æqualis excessus perpetuò esse debet, si quidem temperamenta qualia acceperis seruare velis. Non enim calidæ causæ calidum corpus in contrarium mutant, si, vt modò dicebam, vtrorumque

B

C

æqualis ſit exceſſus.

Cauſarũ igitur materia is rectè utetur, qui natiuas earũ uires nouerit: quòd uidelicet motus, inedia, uigiliæ, uacuatio, & omnes animi affectiones corpus exiccent: his uerò contraria humectent. D
Eodẽ modo quiſquis calfaciẽtia refrigerantiaq́; uitæ ſtudia, cibũ quoq; ac potum, atque ut ſemel dicam, omnium quæ corpori admouentur, materias ac facultates intellexerit, ſalubribus cauſis utetur, ſimilia ſimilibus adhibendo, ſi quidem corporis temperamẽtum quale accepit tueri uelit.

Cauſas quæ ſanitatẽ tuentur, in aſſumendis, faciẽdis, foris incidẽtibus & educẽdis cõtineri, ex Galeni ſententia declaratum eſt: quarũ omnium vires noſſe debet quiſquis ſanitatẽ tueri volet. Nam quî fieri poteſt vt corpori calido aut frigido, humido aut ſicco in primo ſecũdo aut alio quouis ordine, ſimilem cauſam, eodemq́; exceſſu calfacien E
tẽ, refrigerantẽ, humectantẽ, aut exiccantẽ adhibeas, ſi ignoraueris an hæc calfaciendi aut aliam vim obtineat? Scire itaq; oportet eum qui valetudini tuẽdæ præeſt, qua facul

tate

tate cibus & potus,qua aër attractus,et quicquid intrò sumitur,polleat:qua motus omnes, vt frictiones, ambulationes, artes quæ corpore exercētur,qua somnus & vigilia,venus,& aër circūdans, & lauationes: in summa, quicquid cuti admouetur: prætereà & quæ retinētur,& educuntur:quibus cognitis
F probè vtetur qui valetudini tuēdæ præest, alioqui enim similia similibus adhibere nō poterit:tantum abest vt pari excessui,parem excessum accōmodet, quod certè in animi affectibus difficillimū est,etiā si excessum à iusto tēperamento tam causarū quàm corporum accuratè noris. Liberū enim tibi nō est,etiā si non ignores quanta calfaciēdi ac exiccādi animi affectibus vis insit,quantūq; calidum ac siccum corpus sit, aptè accōmodare eiusmodi causas. Nam cum tantum afficiamur, quātum rem animo obiectā æstimauerimus,non semper corporis tempera-
G turæ respōdet animi motus. Ex iniuria,verbi gratia,quam magnā æstimauerimus, vehementer excandescimus, proindeque corpus vehementer calfacimus ac resiccamus, quod fortè leuiter tantùm calefieri ac resiccari debebat. Eadem est reliquorum animi affectuum ratio. Alias quoque causas,maximeque necessarias & ineuitabiles difficillimum est rectè corpori accommodare.

Aestiuus enim aër tam inspiratus quàm circunductus ita tẽperari non potest, vt quantum corpus ad sui tutelam exposcit, calfaciat ac exiccet. Cum autem hæc commodè ministrari non semper posint, reliqua his H contraria adhibenda sunt, quæ tantum corpus refrigerent & humectent, quantum illa calfaciunt ac exiccant. In æstate igitur imperandus somnus est, ac quies, adhibendiq́ue cibi frigidi & humidi, &c.

Si uerò permutare corpus atq; transferre uelit in meliorem statum, altero salubrium causarum genere antè dictis quidem contrario est opus, quod à temperatis medijsq́;, quas optimis naturis conuenire dicebamus, æqualiter in alterutram partem declinet. Nunquam enim in exquisitam tẽperiem calida & A sicca uictus ratio calidiorẽ & sicciorẽ naturã mutabit, sed ea quæ tãto sit iusto temperamento frigidior & humidior, quãtum natura naturam calore & siccitate superabat.

Eadem est ratio profligandæ aduẽtitiæ intẽperaturæ, & congenitæ in meliorẽ statum

tum transmutãdæ: vtrunq; enim causæ contrariæ efficiũt: quæ quidẽ tantũ à mediocritate distent, quantũ excessus cõgenitus ab optima corporis cõstitutione, & morbosus
B à pristina sanitate recedit. Causæ enim inferiores totũ excessum nõ propellũt, superiores verò oppositũ inuehũt, tãtũ quidẽ, quãtum ipsæ excessum superant. Par igitur excessus cõtrarius cõtrariũ parẽ tollit, itaq; calidæ & siccæ causæ frigidã & humidã tẽperaturam ad mediocritatẽ transferũt, & contrà, si excessus, vt diximus, sint pares.

Tale autem causarum genus congenitas intemperaturas emendat: alterum uerò de quo antè disputatum est, cõseruat. Vtrisq; autem medici uicißim utuntur.
C *Siquidem quum per otium maius licet, corrigunt paulatim in meliorem statum transferentes, non enim subitas natura mutationes sustinet. In eodem uerò statu, quum necessarijs detinentur occupationibus, seruant.*

Antè docuit Galenus, tẽperaturas quæ nec optimę, nec pessimæ essent, sed in harũ medio constitutæ, vel seruandas, vel in melius transferẽdas esse. Nũc autẽ ostẽdit quando

has mutare,& quãdo seruare conueniat. Medici (inquit) in melius transmutant, quũ per otium licet: hoc est, quum neq; publicis mu- D niis detinentur, neque inopia coguntur suo labore victum quæritare. Seruant verò, quum contraria accidunt, hoc est dum necessariis negotiis occupãtur, aut inopia victum quærere coguntur. Etenim vt antè docuimus, sanitas ad functionũ vitæ necessariarũ probitatẽ quærenda est, ad vitandasq; corporis molestias. Itaq; quũ & per otiũ & per facultates licet, congenitam intemperiem in melius mutare oportet, sed paulatim, maximeq; si recessus à mediocritate magnus sit. Natura enim subitas ac repentinas, hoc est græcè ἀθρόας mutationes respuit, vt à quibus potius lædatur quam iuuetur. Perspicuum igitur est longo temporis spatio reducendas E ad mediocritatem intemperaturas esse.

Quid est igitur cur talem causarum differentiam conseruatricem appellamus? Hanc enim potius immutatricem & curatricem fortè nominasse conueniebat, & congenitorum uitiorũ emendatricem: quoniã omnes quæ sanos tuentur causas, ad uniuersum sanitatis genus relatas, non autem ad singulas differen-

tias, conseruantes uocauimus: siue præ-
F *ter id quòd sanitatem seruant, in melio-*
rem statum totam temperaturam dedu-
cant: siue quæ ab initio generationis con
tracta est, naturam seruent. Quæ uerò
constitutionem deteriorem reddũt, mor-
bosas dicimus.

Quærit Galenus cur potius conseruatrices appellẽtur eiusmodi causæ, quàm immutatrices, curatrices, & congenitorum vitiorũ emendatrices? Respondetque causas omnes quæ sanos tuentur, si ad vniuersum sanitatis genus referãtur, cõseruãtes vocandas esse.
G Sin ad singulas differentias, non item. Siue enim natiuam initioq; generationis contractam seruant, siue præter id quòd sanitatem seruant, in meliorẽ statũ deducant, cõseruantes appellantur. Quum enim sit magna sanitatis latitudo, vt antè ostẽdimus, magna erit salubriũ causarum sanitatemq; conseruãtiũ differentia. Quædam igitur erunt conseruatrices, quæ scilicet sanitatẽ qualẽ acceperũt seruãt, cuiusmodi est optima atque summa, quam perpetuò seruare debemus: & quæ ab hac deflectit, quam videlicet per otium emendare nõ licet: de qua modò disputabamus.
H Quædam verò correctrices dicuntur,

quæ ſcilicet ad mediocritatem congenitas temperaturas ab optima deflectentes transferunt. Atque hæ ſpeciatim correctrices, generatim verò conſeruatrices dicuntur.

Omnibus autem ſimiliter intemperatis partibus ſimilis, diſsimiliter uerò diſsimilis cura adhibetur. Poteſt enim uentriculus quàm par ſit frigidior eſſe, caput uerò calidius: atq; ita utrunque ſibi propria remedia deſiderare. Ad eũdem modum unaquæq; partium reliquarum iuſto tẽperamẽto aut humidior, aut ſiccior, aut calidior, aut frigidior eſſe: uictusq́; ratione intẽperaturæ ſuæ familiari egere. Non igitur omnes eiuſmodi partes ex æquo exercebimus, nec eodẽ modo humectabimus aut exſiccabimus, aut aliud quidpiam efficiemus. De his autem fuſius in libris de ſanitate tuenda diſputatum eſt. A

Siue ſeruare, ſiue in melius trãsferre congenitas intẽperaturas velis: ſi quidẽ omnes corporis partes ſimiliter ſunt intẽperatæ, omnibus eædem cauſæ adhibẽdæ ſunt. Itaq; calidas & ſiccas corporis partes tuentur calidæ

dæ & ſiccæ cauſæ:in meliorem verò ſtatũ
B deducunt frigidæ & humidæ:vt antè declaratum eſt. Si verò non omnes partes eandẽ intemperiem habeant,nec omnibus eædem cauſæ miniſtrandæ ſunt ,ſed vnaquæq; ſibi ſimiles,ſi tueri hanc velis:ſin in melius tranſferre, contrarias diſsimilesque efflagitat. Quare vt cõcludit Galenus, nõ oẽs corporis partes diſsimiliter intẽperatæ ex æquo ſunt exercẽdæ:nec eodẽ modo humectãdę.

Inſtrumentorum uerò,quatenus ipſa ab optima conſtitutione recedunt, hic etiam ſalubres cauſæ inter ſe differunt.
C *Siquidem aliæ,uitiatæ formationis, aliæ magnitudinis,aliæ numeri,aliæ poſitus, ſalubres ſunt cauſæ.*

Qua ratione eam quæ ex elementorum tẽperatione proficiſcitur, hoc eſt ſimpliciũ partium(quas ſimilares à quibuſdam vocari diximus)ſanitatẽ tueri oporteat, ſuprà declaratum eſt:nunc autem quo pacto eã quæ ex partium ſymmetria,hoc eſt ex formatione,magnitudine,numero & poſitu naſcitur, ſeruare conueniat,oſtendit. Tẽperatura igitur vt ab hac ſymmetria variè deflectit,ita
D varias habet ſuæ tutelæ cauſas, inter ſeque differentes:quarum aliæ formationem,aliæ

magnitudinem, aliæ numerum, aliæ positũ conseruant, vt mox docebitur.

In formatione igitur complura uitia cernuntur, nimirum figura partis, & si quod est naturale in ea concauum aut osculum, aut meatus, aut asperitas, aut læuitas, à sua symmetria declinãtia. Quòd si exiguum uitium sit, salubrium: sin magnum, morbosorum appellationem obtinẽt. Si uerò tantus sit excessus ut actio lædatur, iam ægrotare dicuntur.

Διαπλάσματος, hoc est formationis differentiæ, in figura, cauitate, osculis, meatibus, asperitate & læuitate partiũ cõstitutæ sunt. Rursus figuræ aut rectæ sunt, aut obliquæ, æquabiles ac planæ, aut rotũdæ aut curuæ, cõcauæ autem, vel amplæ, vel angustæ, quemadmodũ oscula & meatus: in quo genere cõtinentur obstructio, cõstrictio, raritas & densitas. Læuitas verò & asperitas nullas habent differentias, nisi in ratione maioris & minoris. Itaq; si pars quæ recta esse debet ex naturæ instituto, obliqua aut curua: quæ plana aut quadrata, teres fit: & contrà quæ obliqua aut curua, directa fit: & quæ rotunda, quadrata aut plana, formatio vitium E

fec

F fecit. Ad eūdē modū si pars quæ naturâ con caua est, omnino solida sit: & quæ solida esse debet, cōcaua sit aut cauernosa: vitiosa quoq; formatio erit. Eodē modo quæ fora ta pars esse debet, & ostiū osculúmue habe re, si talis nō sit, vitiosa cōpositio erit. Eadē est reliquorum ratio. Porrò autē cōpositio nis vitiū aut exiguū est, aut iam magnū, ac tantū, vt actiones omnino lædat. Primū in ter salubria adhuc esse cēsetur: secūdū inter morbosa ac iā ægrotātia. Morbosum enim corpus censeri nō debet, quod actiones pau lulū à perfectissimis distantes habet: quēad G modū nec adhuc ęgrotare dicitur quū actio nes nondū deletæ sint aut corruptę. Mōstra tum autem antè est morbosum duplex esse, simpliciter, & in præsentia. Quod enim sim pliciter est tale, nondum ægrotare dicitur. Quod verò in presentia morbosum est, iam ægrotare censetur: vt ex antè dictis cōstat.

In magnitudine uerò easdē differen- tias exuperātia & defectus constituunt.

Nō solùm pars, sed & corpus vniuersum H vel in maiorem molem quàm pro natura excreuit, vel in minorem decreuit: idque toto genere, vel secundum naturam. Secundum naturam quidem excreuit, vt in obesis: vel præter naturā, vt in aqua intercute.

Ead

Eadem vitia in ſingulis corporis partibus contingere poſſunt, vt in capite, oculis, brachiis, manibus, &c. Decreuit verò tum corpus vniuerſum, tum eius partes. Vtraq; enim & atrophia & tabe laborare poſſunt. Hæc igitur vitia aut exigua ſunt, aut magna, aut certè tanta, vt actiones omnino lædant. Prima eiuſmodi exceſſus & defectus differentia ſalubris eſt, ſecunda morboſa, tertia verò morbus eſt.

In numero autem, quæcũq; ſiue una, ſiue plures ex partibus ſimplicibus aut deſint, aut redundent. In quo genere continentur quæ præter naturam nobis adnaſcuntur materiæ. A

Partes aut redundant, aut deficiunt. Quæ autẽ redundãt, vel ex genere naturali ſunt, vel præter naturã. Sextus enim digitus, tertius teſticulus, & tertius oculus, redundant, & ex genere naturali exiſtunt. Præter naturam verò adnaſcuntur pterygion in oculo, & tuberculũ in naribus. Porrò autem pars quæ deeſt, partis quæ reliqua eſt actionẽ ex accidente, hoc eſt ſua abſentia lædit: quæ ve- B rò ſuperuacua eſt, ſua præſentia. Lædit autẽ tam redundans, quàm deficiens numerus: nõ aliter atq; de formatione & magnitudine

mod

modò declaratũ est, hoc est vel parum, vel multũ, vel admodũ vehementer: vnde salubris, vel morbosa, vel iã ęgrota pars dicitur.

Superest aliud genus, nẽpe simplicis cuiusq; partis positio. Cuius quatuor omnino sunt differentiæ: una quidẽ optima, altera quæ nõnihil ab hac deflectit,
C *ideoq; salubre corpus reddit: tertia morbosum, quum longius recedit: quarta uerò iam ægrotum, quum plurimũ distat.*

Non solius positionis, sed & figurę & magnitudinis & numeri differentia vna optima est, à qua scilicet aliæ tres sumuntur, sola maioris & minoris ratione differentes. Prout enim magis minúsve ab optima deflectunt, salubres, morbosæ, aut ægrotæ dicuntur: quẽadmodum antè declaratum est.

Quæ autem uitiũ in figura fecerũt,
D *quales uatiæ sunt, uaræ & obliquæ, siquidem recens adhuc natæ atque tenellæ sunt, reconcinnatione & deligatione ad naturalem statum reducuntur. Sin duræ, ac iam inauctæ, non corrigũtur. Quin etiam & quæ uitiosam cauitatem obtinent, dum adhuc crescunt, eõdem emendã*

dãtur modo. Quũ uerò ad summũ incrementũ peruenerũt, correctionẽ nõ admittunt. Itaq; exiguas cauitates ligatura & quies, magnas uerò partiũ actio & spiritus retẽtio reddit. Eodẽ autẽ modo meatuũ & osculorum uitia emẽdantur.

In tenellis adhuc & recens genitis partes vitiosam figuram habentes, deligaturis reconcinnari, & ad naturalem formam reduci possunt. Manu enim reconcinnantur, posteà fasciis & ferulis deligãtur. Quum igitur humidæ adhuc sunt ac molles partes, facilè quoquouersum aguntur. Itaque & vatiæ, id est quæ extrorsum inflexæ sunt: & varæ, quæ introrsum, & quæuis aliæ obliquæ intortæq; in rectas facilè reduci possunt, & cõtrà rectæ in obliquas. Quũ verò obætatẽ reficcatæ sunt, summumq; incrementum acceperũt, proindeq; duræ maleq; sequaces euaserunt, potius frangãtur quàm flecti possint. Eodẽ quoque modo in his qui adhuc crescunt, emendari concauæ partes possunt, vt ventriculi, intestinorũ, & thoracis. Nam si ampliora hæc quàm pro natura, aut angustiora sint corrigi possunt. Ampliora enim reddit partiũ ipsarum actio, exercitatioq;. Actionẽ intelligo quæcunq; à natura tribu-

ta est. Vēter, exempli gratia, & intestina largo cibo & potu distendūtur, & thorax multi spiritus retentione, eius latera distendentis: atq; ita ampliora hæc tēporis tractu redduntur, angustiora verò quiete & deligationibus. Quies enim natiuum calorem consopit, cui distendendi vim inesse prius ostendimus, similiterq́; nutriēdi & augendi, deligatio verò suo cōpressu partiū dilatationem
G impedit. Quòd si ad summū incrementum partes peruenerint, corrigi nō possunt. Neq; enim ampliores quæ angustæ sunt, nec quæ amplæ, angustiores reddi possunt, nisi cum magna partium iactura. Resiccari quidem omnes possunt præter naturam, atque inde contrahi, quemadmodum & superuacua humiditate mollescere atq; laxari, sed magno earum detrimento. Eadem ratione meatus & oscula emēdātur, si quidem latiora sunt, adstringendo, adstrictiora verò aperiēdo, & obstructa detergendo.

H *Quæcunq; etiam iustam magnitudinem excedunt, quiete aptaq́; deligatione minores efficiuntur, maiores uerò motu naturæ commodo, & frictione mediocri, & alijs quibuscunque sanguinē uberiorem attrahere idoneis.*

Pars in maiorem molem excrescit, quum plus alimenti accipit, & minus eius substantiæ dissipatur digeriturq;. Plus alimenti excipit, si exerceatur quantum quidem eius natura expostulat, si mediocriter fricetur, & si alia quæ alimentum attrahunt, adhibeãtur, cuiusmodi sunt fotus rerum calidarum. Hęc enim sanguinem attrahunt, & natiuum augent calorem, à quo sanguis concoquitur, A & in substantiam nostram mutatur. Itaque hæc augere substantiam partis possunt, præsertim si cutis aut adstrictior aut rarior non sit. Contra verò pars extenuatur, si sanguinis in eam minus quàm par sit feratur: aut si feratur quidem, sed ex ea plus substantiæ in ambientem aërem dissipetur, quàm ad eam restituẽdam affluat. Quod accidit ob meatuum spiraculorumq; cutis amplitudinem, & caloris digerentis magnitudinem. Hæc enim duo, caloris inquam vehementia, & cutis raritas, extenuare partem possunt, etiam si, vt dictum est, multum alimenti attrahatur. B Minus verò alimenti attrahitur, si pars refrigerata sit, aut impediatur sanguinis in partem cursus. Refrigeratur autẽ pars quiete, vt antè sæpe dictum est, aut frigidis foris admotis. Impeditur verò sanguinis in partem influxus apta deligatione. Apta autẽ est, in qua fasciarum circumplexus & sine dol:

dolore fiunt, nec tamen nimis laxantur.

Quæ autem deficiunt, ſi quidem ex ſanguine ortum habent, reſarciri poſſunt. Quæ uerò ex ſemine, ferè non poſſunt, uerùm pro his alia eundem haben- C *tia uſum nonnunquā efficere licet: quorum omnium opifex natura eſt, medicus uerò miniſter. At quæ numero ſuperāt, ſublatio cauſa ſalubris eſt. Sed conſiderandum in quibus id fieri poßit. Quod ſi fieri nequeat, ut aliò transferatur, adhibenda cura eſt.*

Cur partes quæ ex ſanguine naſcũtur, reſarciũtur, non autem quæ ex ſemine, hoc eſt verè ſolidè, diſquirendum eſt, hæ enim nō aliter atque illæ nutriuntur & augentur: quare nihil impedire videtur quo minus renaſcantur ſaltem ante ſummum incremen- D tum, & cum iam plurimum induruerũt. Neque enim partium mollitiem quòd regigni poſsint, & duritiam quòd nō poſsint, in cauſa eſſe exiſtimandum eſt: quemadmodum nec quòd his quæ ex ſanguine ortum habēt, alimentum abunde ſuppeditetur, his verò quæ ex ſemine genitæ ſunt, non ſuggeratur. Dentes enim in omni ætate augentur,

renaſcunturq́; in pueris, & ex ſemine geni- ti ſunt, participes enim neruoſæ ſubſtantiæ ſunt. Cæterùm non minus aluntur atque ad ſummum vſque incrementum augentur ex ſemine ortæ partes, quàm quæ ex ſanguine. Itaque vtriſque partibus renaſcendi ius idẽ à natura datum eſſe videtur: quod & Gale- nus hoc loco innuere videtur, ὅσα δὲ, inquit, ἐκ σπέρματος ὀλίγου δεῖν ἀδύνατος ἡ γένεσις. Quibus verbis conſtat partium ex ſemine E ortarum generationem non ſimpliciter fie- ri, non poſſe, ſed difficillimè, idq́; fortè in recens natis, in quibus ſolidæ partes omnes adhuc tenellæ ac molles ſunt. Vbi verò iam ætate obduruerunt, regigni non poſ- ſunt. Carnoſæ verò & molles ex ſangui- ne concretæ, & ante & poſt ætatis vigo- rem & augentur & renaſcuntur: vt ipſa experientia docet. Quod vt melius intel- ligamus, ſcire licet ſolidas partes vſque ad ſummum vigorem numero tantùm, poſt vigorem verò & numero & quantitate eaſ- dem permanere: vt docet Galenus. Caro ve- rò creſcit decreſcitq́; & ante & poſt ætatis F vigorem, & immutatur pro victus ratio- ne. Nam ex eius ſubſtantia ſemper aliquid reſoluitur, quod cibo potuque reſarcitur: vt antè declaratum eſt, hinc fit vt non re- ſiccetur vt ſolida ſubſtantia. Porrò autem

pars

pars quæ nutritur, alimentum sibi asſimilat, quod vt fiat, prius agglutinandum eſt. Ante verò agglutinationem apponi adiungiq́ue debet, quod facilè fit, ſi pars quæ alitur, tenera: ægrè verò, ſi dura ſit. Ad glutinationem enim & aſsimilationem maximè confert humiditas: ad concoctionem verò adiunctus cum humiditate calor partis alẽdæ, vt quæ facilè alimentum excipiat, & conſtitutionem alimento ſimilem habeat. Itaque partibus ex ſemine genitis iam per ætatem induratis, ſuum alimentum, vtpote craſſum, parumq́ue ſequax, nec agglutinatur nec aſſimilatur facilè. Proinde vbi ad ſummum peruenerunt incrementũ, nec augentur amplius, nec refarciuntur: ſed tamen in locum eius quod ex ſolida ſubſtantia detractum eſt, aliud quidpiam adnaſcitur, quod eundẽ afferre vſum poteſt, vt oſsi callus, & cuti cicatrix. Cæterùm horum omnium, nempe partium tã quæ ex ſanguine, quàm quæ ex ſemine naſcuntur, & eorum quæ in harum locum gignũtur, natura opifex eſt, medicus verò miniſter. Natura vis quædam eſt in verè ſolidis partibus maximè ſita, quæ corpus vniuerſum diſpenſat ac moderatur. Hanc Galenus caloris natiui ſubſtantiam eſſe tradit, vt in commentariis in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus.

G (margin, beside "iunctus cum humiditate")
H (margin, beside "ſemine naſcuntur")

Hic autem materiam gignit vnde corpus noſtrum alitur, augetur & generatur. Medicus verò cibum ex quo hæc fit, ſuggerit. In regignendis itaque partibus materiam natura immutat, ſimilemq; parti in qua regigni ſubſtantia debet, efficit, atque ita reſarcit quod detractũ erat. Sed cum interim neceſſariò ex ea materia naſcantur excremen- A
ta tum craſſa ſordidaq;, tũ humida, quæ per ſe expurgare natura non queat, medicus remedia adhibet quæ & humorem exiccent, & ſordem detergant: atq; alia id genus officia naturæ præſtat. Itaque naturæ potius opus eſt deficientium partiũ generatio, medici verò exuperantium partium atque numero excedentium. Neque enim ſextũ digitum aut tertium teſticulum amputare natura poteſt, neque quicquam quod abundet, quod ſcilicet ex naturalium partium genere ſit. Ex genere verò quæ præter naturam corpori inſunt, ipſa demere quędam poteſt, B
quædam verò non poteſt. Calculum enim è renibus, exiguum quidem, & ex ventriculo & inteſtinis quæ præter naturã ſunt, deturbat: acrochordonas verò & myrmecias auferre non poteſt. Porrò autem cum non omnia quæ numero abũdant, ſemper adimi poſsint: ea ſi functionem corpori neceſſariam impediant, in alium locum transferenda

da

da ſunt: quemadmodũ oculorũ ſuffoſio pupillæ obiecta, proindeque viſionem impediens, ſi nullis remediis cedit, acu in aliũ locum tranſmittenda eſt: quemadmodum ſi
C calculus vrinam ſupprimens, ob magnitudinem non poſsit educi, aut ægrotantis imbecillitas ſectionem ferre non poſsit, catathere ab oſtio veſicæ depellendus eſt.

Eadem ratione quæ inſita ſunt uitia emendantur.

Poſitionis vitia ſunt, quum ſuam ſedem partes mutarunt, cumq; inter ſe nec conſenſum nec ordinem naturalem ſeruant. In primo genere cõtinentur omenti & inteſtinorum deuolutio in ſcrotũ, & articulorũ luxatio. In ſecundo verò vinculorum & neruorum laxitas & contractio: velut in lingua quum vel relaxata eſt, vel contracta. Tum
D enim loquendi & manducãdi munus probè obire non poteſt. Emendantur igitur hæc vitia, ſi quod ſedẽ mutauit, aptè reponatur: & ſi quæ inter ſe non bene cohærent partes, probè aptentur, quod quemadmodum fieri debeat, in alio opere docebimus.

Certum autem eſt duo aut tria uitia in eadem ſæpe parte ſimul cõſiſtere poſſe: quod ei accidit qui exiguum ac ro-

tundum, & in septum transuersum incũbentem uẽtriculũ habebat; in quo magnitudo, formatio, & situs deprauatus erat: temperamentum quoque frigidius. Hic ad naturalem statum nullo auxilio transferri poterat, sed tamẽ ne nimis infestaretur, impediri. Quoniam enim dũ plenus uenter erat, ægrè spirabat, cibus parcior, sed qui probè aleret, nec lentè descenderet, ter die sumebatur. E

Possunt non duæ tantùm aut tres, sed omnes ferè morborum differẽtiæ in eadem parte inueniri. Intemperata enim ea esse potest & cum humorum influxu, & sine hoc: cum vitiata forma, magnitudine, ac aliquo alio instrumenti morbo: etiã cũ soluta unitate. Ventriculus, exẽpli gratia, minor esse F potest, rotundior, & frigidior, & septo trãsuerso vicinior: itaq; eius magnitudo, figura, positio, & tẽperamentũ vitiosum erit. Certam enim magnitudinẽ habere debet, quæ tantum cibi excipiat, quantum ad reliquum corpus alendum sufficiat. Rotundus quoq; simul & oblongus, vt & multi cibi capax sit, & vt commodiorẽ vsum tũ gulæ (quam œsophagum græci vocant) tum intestinis

præ

præſtet. Collocari autem ita debet, vt ne ſurſum nimis aſcẽdat: & nimis deorſum declinet: in quo ſitu plenus cibo & potu in ſeptum incumbit, premitq; ita, vt ſpiritum
G reddat difficilem. Si cum his vitiis frigiditas maior adſit, quàm eius temperamento conueniat: cruditatem pariet, niſi paucum cibum ſumat: qui cum ad alendum corpus non ſufficiat, ſæpe erit offerendus, nimirum quotidie bis, ter, aut frequentius, ſi neceſsitas efflagitet. Quum igitur exiguus offerri debeat, is multũ prompteque alat oportet, atque facilè permeet. Quòd ſi tardè feratur, nec promptè alat, ter quotidie ſumi non poterit. Et ſi non multum nutriat, corpus atrophia laborabit, ac intabeſcet. Itaque tantus ſumi debet, quantus reſpirationem non impediat,
H & tamen abunde corpus nutriat ter quotidie ſumptus. Corrigi autem hæc vitia non poſſunt. Neque enim vllo remedio oblongior fieri poteſt, nec maior. Cibi enim copiam quæ dilatare poſsit, nõ admittit ob frigiditatem, quam concoquere non poteſt. In exemplaribus græcis δὶς ἀντὶ τρὶς legitur. Leonicenus poſteriorem lectionẽ ſequutus eſt, Ferè enim omnes bis die cibũ cupiunt: & qui exiguo ſunt ventriculo, ter, aut pluries.

Alteri uerò cui iecur ſæpiſsimè ob uaſorum anguſtiam obſtruebatur, extenuans uictus remedio fuit.

Quoniam ægrè venarum iecoris anguſtia corrigi poteſt, alendi rationẽ tradit Galenus, qua obſtructionis periculum vitari poſsit, nempe cibũ ac potum partium tenuitate donatum, lentus enim ac craſſus facilè anguſtas vias opplet, quod & in externis rebus experiri licet. A

Supereſt adhuc genus unũ, quod ſimplicium partium & inſtrumentorũ cõmune eſt, nempe unitatis ſolutio, quam fortè quiſpiam his qui inculpata ſanitate fruantur, aliquando ineſſe negabit ob id, quòd ea ſemper affectio ſit: non uidens quòd de omnibus generibus eodem modo dubitandũ eſſet. Nã ſi actionis offenſio, quæ quidem ſenſu percipitur, morbum à ſanitate non diſtinguat, ſed affectionis tantùm qualitas conſideretur, neceſſariò perpetuæ ualetudinis (quã græci ἀειπάθειαν uocãt) opinio recipietur: quũ nemo ſit qui optimas actiones B

nes

nes omnes habeat. Verùm hæc disputatio quoniam magis logica esse uidetur, seorsum consideranda est.

Vnitatis solutio, morbus est simplicium C eiusdemq; generis partium & instrumentorum communis. Simplices partes sunt, ossa, nerui, venæ, & arterię, caro, & id genus aliç. Instrumenta verò ex hisce partibus cõposita sunt, vt crus & manus. Soluta igitur in ossibus vnitas, si quidẽ fracta sunt, catagma, hoc est fractura dicitur, si verò erosa, teredôn, id est caries. In neruis musculis & vasis tensis spasma, erosis vlcus, contusis thlasma, pũctis punctura appellatur. In carne verò secta vulnus, erosa vlcus, cõtusa thlasma nuncupatur. Atq; huiusmodi affectus simplicium partiũ sunt proprii, ex accidẽte verò instrumẽto- D rum. Fractura enim, ossis proprius affectus est: cruris verò ex accidente, & quatenus os, eius pars, affectum est. In vinculis verò soluta vnitas, apospasma, hoc est vt è verbo verbum exprimam, auulsio dicitur. Vinculum integrum quidem manet, sed ab instrumenti compage dissolutum est. Vnitatis autem solutionẽ in corpore integrè sano esse non posse nonnulli adfirmant, ob id quòd ea (vt aiunt) semper affectio præter naturam sit. Sed falluntur, vt Galenus scribit,

non intelligentes reliquos quoque affectus omnes, si rem tam exquisitè expendamus, eandem afferre dubitationem. Non enim aliter his atque illa corpus afficitur, sed non ita semper, vt læsæ sint eius functiones. Nõ E enim earum noxę vitiosæ dicendæ sunt, nisi sensu percipiantur. Itaq; solæ hæ sanitatem à morbo distinguunt, non autem affectionis qualitas: alioqui perpetuò ægrotare dicceremur, vt antè declaratum est.

De salubribus uerò causis quatenus ad eos referũtur quos ægrotare cõstat, deinceps dißeramus, ab intẽperie exorsi. Explicãda igitur prius sunt quæ ab omnibus ferè medicis prætermittũtur, nempe alias iam factæ intẽperiei salubres causas esse, alias eius quæ adhuc fit, quẽadmodũ & eius quæ futura est, alias. Huius postremæ, aliæ in ea artis parte cõstitutæ sunt, quæ corpori prospicit, aliæ in ea quæ præsentẽ sanitatẽ tuetur. Omniũ autẽ primæ in sola curãdi ratiõe causæ positæ sunt. Eius uerò quã inter utranq; mediã esse diximus, in præcautiõe, & curatione. Etenim factã intẽperiẽ, & quæ F

iam

iam morbus existit, curare oportet. Eã autẽ quæ nondũ morbus est, sed tamẽ ex corporis affectione futurus, prohibere oportet. Eius uerò quæ fit, quod quidem iam factũ est, curare: quod uerò futurũ est, prohibere. Prohibetur autem, affectione ex qua id fieri idoneum est, sublata, quæ quidẽ antecedẽs causa nominatur. Iam uerò factus morbus, affectione quæ prima naturalem actionem lædit, sublata curabitur: quam quidẽ morbi causam esse dicimus.

Causæ quæ sanitatẽ præsentẽ, vel tuẽtur, vel in meliorẽ trãsferũt, suprà proditæ sunt. Nũc autẽ eas quæ morbũ aut præsentẽ abigunt, aut futurũ arcẽt, docere oportet. Atq; in primis quæ intẽperiem tollunt: quæ quũ aut iam sit, aut adhuc fiat, aut futura sit, triplex erit eius salubris causa. Vna quæ factã tollat: atq; hęc propriè vereq; curatrix dicitur, in hoc intẽperiei genere sunt diariæ febres. Altera quæ nõdũ factã, sed quæ adhuc fit intẽperiem aufert. Atq; eius duplex munus est: alterũ id curãdi quod iam factũ est, alterum ei quod futurum est prospiciẽdi: in quo genere febres sunt, quę ex putrescẽtibus

H

hu

humoribus excitantur: in quibus quod iam computruit, tolli debet: quod verò nōdum putre eſt, ſed ob corporis affectionem in putredinem vergit, arceri. Tertia verò cauſa, A quæ quod nec fit nec factum eſt, ſed tamen quod futurum eſt, impedit ne fiat: velut in his qui ſunt calidiori & ſicciori temperamẽto. Promptè enim in febrem incidunt, niſi eos à cauſis calidis & ſiccis coërceamus, cuiuſmodi eſt ſolis ardor, calidi vini potus, iracundia, & ſimilia.

Curatio autem unum habet ſcopum primarium, maximeq́; communẽ, nempe rei quæ tolli debet, contrarium. Ex hoc enim genere cauſæ omnes ſunt quæ ſanitatem efficiunt: ſpeciatim uerò ex B *ſuis cuique contrarijs. Calido igitur affectui frigida cauſa contraria eſt, frigido uerò calida. Eadem eſt in reliquis ratio. Nam ſi præter naturam exceſſus omnis ſit, mediocritas uerò ſecũdum naturam, neceſſariò omnino ad mediocritatem, quod exceßit, ab exceſſu contrario reducetur. Perſpicuum autem eſt quòd ex ſua facultate, non autem ſpecie*

ac imagine, calidum & frigidum, aliaq; id genus accipienda sunt. Ex facultate uoco quod tale reuera est, quale esse dicitur: ex specie uerò ac imagine, quod tale est, quale obuio sensui apparet, sed reuera tale non existit. Quomodo autem hæc cognoscere oporteat, in opere de simplicium medicamentorum facultatibus docuimus.

Curare nihil aliud est quàm affectus præter naturã præsentes tollere: quorũ curatio vnũ habet scopum omnium primũ ac generalissimũ: particulatim verò totidem sunt, quot affectus præter naturã. Itaq; si singulos curationis scopos inuenire velis, affectus diuidendi sunt vsq; ad eas species quæ amplius diuisionẽ non recipiãt, ad hunc modũ. Affectus præter naturam alius morbus est, alius causa, alius symptoma. Morbus alius simpliciũ partiũ, alius instrumẽtorum, alius vtrorũq; cõmunis. Simpliciũ partium morbus alius calidus, alius frigidus, alius humidus, alius siccus, alius ex his mistus, nẽpe calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Ad eundẽ modum instrumẽtorũ morbus alius in magnitudine, alius in numero, alius in positione,

alius

alius in forma est. Rursus vitiosa magnitudo alia maior est, alia minor quàm deceat: quēadmodum numerus aut abūdat, aut deficit. Eadem est reliquorum diuidendi ratio, vt ex libris Galeni de differentiis morborū & symptomatum videre est. Quoniam igitur eiusmodi affectus amplius diuisionē nō recipiunt, suum quisque curationis scopū habebit sibi cōtrarium, vt calidus frigidum, frigidus calidum, & reliqui pari modo, siquidem contrariorum contraria perpetuò sunt remedia. Quoniam rursus præter naturam sunt omnes eiusmodi affectus, tolli omnino debét: quemadmodum seruari qui sunt secundum naturam. Secundum naturam dicitur esse quicquid rectè probeq; cōstitutum est, quod symmetron ac mediū dicitur, omnis excessus vitiosi expers, & cui, vt tradit Galenus, nihil adiici, nihilq; ab eo demi possit. Contra naturam verò, quod à recto deflectit, cui adiici demiq; aliquid potest. Igitur si ad rectum statū reuocare velis: quod superuacuum est, demere: quod verò deficit, adiicere oportet: vt si quid plus iusto incaluit, ad mediocritatē, ad idque quod secundum naturam est, reducetur adiiciendo quod deest, & detrahēdo quod superuacuū est. Deest autē frigus, & superuacuus calor est, refrigerādo igitur, quod deest frigus resti

G ftitues: & qui fuperuacuus eft, calorem immodicum depelles. Contrarium autem calori frigus eft. Eadem eft reliquorum curandorum affectuum ratio, quæ fcilicet per cõtraria fit. Quæ autem vt contraria adhibentur, talia reuera effe oportet, qualia dicuntur, non autem qualia apparent, hoc eft quæ hac illáve qualitate à natura fint donata, non autem adfcititia, & quæ foli fenfui talia appareant. Res enim natura calida, apparere frigida fenfui poteft, fcilicet ab externo aliquo refrigerata: ea tamen affectum calidum tãtum abeft vt curare queat,

H vt etiam magnopere lædat. Non enim euphorbium niue refrigeratum inflammationem vnquam curabit, fed certè augebit. Porrò autem medicamentum quod reuera tale eft quale dicitur, hoc eft calidum, frigidum, humidum aut ficcum, aut primariò, per feq; corpus immutat, aut certè ex accidente quodam. Primariò quidem: cũ ab initio ad finẽ vfq; magis magifque vim fuã prodit, vt calidũ calfaciẽdo, frigidũ refrigerãdo, & reliqua pari modo. Ex accidẽte verò, quũ ex eorum proprio natiuoq; affectu alius affectus nafcitur curãdo morbo contrarius. Calidũ, verbi gratia, primariò corpus calfacit, calfaciendo meatus aperit, materiamq; digerit ac difsipat, atque ita corpus refrigerat.

Ad eundem modum frigus primariò refrigerat, ex accidente verò calfacit, cutẽ densando, expirantemq; materiam calidã cohibendo. Quod igitur calfacit, affectui frigido protinus & quatenus tale est, aduersatur: calido verò ex accidente, & non quatenus calidum, sed quatenus materiam calidã vacuat: qua ratione primò humoris multitudini est oppositum. Vacuatio enim & repletio contraria sunt. A

Ad inueniendas autem salubres causas, has quidem quæ morbũ iam ortum curant, ea uia ac ratione utendũ est, qua id quod rei speciem præ se fert, ab eo quod facultate eiusmodi sit, distinguitur: ad has uerò quæ adhuc nascẽti medẽtur, nõ solùm hac, sed & ea qua morborum causæ inueniuntur. Age igitur accendatur, exempli gratia, ex humoribus putribus febris, hi immutationẽ atq; uacuationem indicant, immutatio quidẽ putredinem tollit, manente materia quã uacuatio totam è corpore educit, eiusmodi autem immutationis species est concoctio, cuius perficiendæ rationem na- B

ctus,

ctus, causarum quæ hoc modo sanitatem efficiunt, peritiam habebis.

C

Scopum vnum esse curãdorum morborum primum ac generalissimũ, nempe contrarium, alios quoq; huic subiectos totidẽ esse numero, quot sunt morborum formæ, antè declaratũ est. Contrariũ quoq; non id esse, quod solùm rei speciẽ præ se ferat, sed quod natura potestateq; eiusmodi sit. Nũc autem distinctionẽ hanc ad causas quæ præsentes ac iam natos morbos tollunt, inueniẽdas necessariam esse ostendit, quæq; nascentibus adhuc occurrunt: quibus non solùm hæc, sed & alia, qua scilicet morborum causæ inueniũtur, est necessaria. Nam qui iam facti sunt, nec fiunt amplius, causam non habent nec efficiẽtem, nec fouẽtem. Itaq; vnicam habẽt indicationẽ, nempe sui sublationem, quæ per cõtrarium, vt dictũ est, fit: vt diaria febris, quæ quidem ab euidẽtibus causis oritur. Quoniam autẽ hæc amplius efficiẽtem causam non habet, sui solùm sublationem efflagitat, quæ per cõtrarium frigus fit. Quum verò morbus qui adhuc fit, præsentes habeat ortus sui causas, non solũ antè dicta ratione curatur, sed & ea qua eius causæ inueniũtur. Itaq; duplicẽ habet is indicationẽ, nempe tollendi quod iam factũ est,

D

& cohibendi quod nondum eſt genitum. E
Quare omnino neceſſaria ad hãc curationẽ eſt cauſarũ quæ morbũ gignunt, cognitio. Ad maiorem autem eius rei intelligentiam Galenus nobis febrem ex humorum putredine curandam proponit: cuius cauſæ ſunt, prima quidem ac proxima, putredo: ſecũda verò, meatuum obſtructio, quæ putredinem parit. In hoc affectu quod iam genitum eſt, tolli poſtulat: quod autem ſupereſt generandum, prohiberi per antè dictas rationes. Itaque febrem refrigerare oportet, putres humores vacuare, putreſcentes verò nõdum autem putres immutare, hoc eſt concoquere, & in melius tranſmutare. Immutãtur au- F
tem tum propriè, tum ex accidente. Propriè quidem immiſsis cõtrariis qualitatibus, nimirum humiditate, & frigiditate. Per accidens verò, ſublatis calfacientibus cauſis, hoc eſt putredine: & putredinis cauſa obſtructione: quibus peractis natura humores immutat, aliâs alios. Nam qui longè à putredine abſunt, incommodam corpori alendo ſubſtantiam mutat. Putres verò, aut putredini iam propinquos, quoniam in benignum ſanguinem mutari non poſſunt, concoquit, ac velut in pus conuertit, deinde excernit. Im- G
mittitur autem in corpus frigida & humida qualitas tum intrò ſumendo, tum foris ad-
mo

mouendo. Intrò quidem ſumitur cibus, aër inſpiratus. Foris verò admouentur balnea aquarum dulcium, & vnguenta frigida ac humectantia. Cauſa putredinis ſummouetur meatibus ab obſtructionibus liberatis. Liberantur autem hi ab obſtructione, humores hanc efficientes craſſos quidem extenuando, glutinoſos incidendo & detergendo.

Vacuatio autem fit per uenæ ſectionem, clyſteres, urinas, & cutis perſpirationem. Præterea & per auerſionem in contrarium, quam Græci ἀντίσπασιν uocant, & deriuationē in alterā partē. In H *hoc genere cōtinentur menſiū prouocatio, & uenarū quæ quia ſanguinem fundunt, hæmorrhoides græcis uocātur, recluſio: & quæ per nares ac palatum fit purgatio. Quum igitur hic etiā inuentæ fuerint materiæ quibus in qualitate, quātitate, temporis occaſione, & utēdi modo miniſtratis uacuatio fit, in hac artis parte ſalubria inueniemus: quorum omnium in opere de curandi ratione tradita eſt inuentio.*

Vacuationes quædã ſimpliciter materiã educunt, vt ſecta cubiti vena in putri febre, hæc enim è corpore ſanguinem fundit citra retractionẽ ac deriuationẽ. Quædã fluentẽ A humorẽ retrahunt, vt in mẽſium profuſione venæ ſectio. Quædã in latus deriuãt, vt cũ altero crure laborãte alterum ſcarificatur. Quædã verò non ſolùm vacuant, ſed & in cõtrarium humorũ curſum reuocãt, aut in latus deriuãt: quod in pleuritide accidit, ſi vena interna cubiti eiuſdem lateris aperiatur. Materiæ igitur quibus hæc peragũtur, ſunt, venæ ſectio, cucurbitulæ, hirudines, ligaturæ, medicamẽta digerẽtia corpori admota, & purgationes, quibus aliâs in aliis affectib⁹ vtimur, vt fusè in commẽtariis noſtris in libros Galeni de curãdi ratiõe ad Glauconẽ B docuimus: vacuatiõis itẽ qualitatẽ, quãtitatem, tẽporis occaſionẽ, & vtendi modum.

Eadem ratione in alijs tribus temperaturis ſalubres cauſas inueniemus, unũ commune præceptum ſeruantes: nempe tollẽdam prius cauſam omnium harum effectricem, deinde ad morbum ab eadem genitum ueniendum eſſe.

Quæ in intẽperie calida ſeruata eſt curãdi ratio, eadem in reliquis tribus, frigida, hu

mi

mida, & ſicca, ſeruari debet. Si enim cauſæ
C quæ has pepererũt, ſublatæ ſunt, vnica reſta
bit indicatio, nempe morbi ipſius ſublatio,
quam per contrarium fieri diximus. Quòd
ſi adhuc affectus fiat, præſentesq; cauſas ha-
beat, duplex erit indicatio: vna modò decla
rata, quæ quod ex affectu iam genitum eſt,
tollendum eſſe inſinuat: altera, quæ cauſas
abigendas eſſe indicat. Quum igitur hæc
duo ſe auferenda eſſe oſtẽdant, ab his prius
ineunda eſt curatio, ſine quibus alterum cu-
rari non poteſt. Quum igitur affectus tolli
niſi ſublatis quæ hunc efficiunt cauſis, non
poſsit, ab his prius auſpicari curationẽ opor-
D tet. Secus autem accidit in natis morbis, &
in quibus iam cauſæ deſierunt, vt in febri-
bus diariis, quarum vt plurimũ vnica eſt in-
dicatio, nempe calidæ intemperantiæ ſubla
tio, vt modò dicebamus.

*In cõpoſitis uerò intemperaturis cõ-
iunctæ ſimplices cauſæ ſalubria præce-
pta cõmonſtrabunt. Atq; etiã idoneum
remedium, ſi quod intemperaturæ ma-
gnitudini proportione reſpõdet, cogno
ſcamus, inueniri poterit: uelut, exempli
gratia, ſi decem numeris corpus quàm
naturæ conueniat, calidius ſit, ſeptẽ ue-*

rò ſiccius:in hiſce affectibus cauſa ſalubris decem numeris frigidior, ſeptē uerò E *humidior eſſe debebit. Itaque ſi affectæ parti eiuſmodi medicamentum adhibeatur, id tam frigidū ac humidū ſit, quàm indicatio iubet. Quòd ſi in alto corpore pars affecta ſit poſita, excogitandum ſalubre remedium eſt, quod in trāſitu uim ſuā nō amittat. Si igitur id iuſto calidius eſſe oporteat, non ſolùm quantum affectus ipſe exigit, calidum ſit, ſed ultra modum adijciatur, quod ob ſitum neceſſariò addendum eſt.*

Quemadmodum ſimplex intemperatura ad compoſitam, ita ſimplices ſalubres cau F ſæ ad compoſitas ſe habent. Itaq; ſi duplex eſt curationis ſcopus in ſimplici intemperie, ita in compoſitis duplex erit, nimirum cauſæ quæ hāc efficit, ſublatio, & eius quod ex ea iam factum eſt, curatio per contrariū : vt antè declaratum eſt. Cæterùm medicamēti quod affectæ parti admouetur, vis tāta eſſe debet, quanta eſt ipſa exuperantia. Vtriuſq; enim pugna par eſſe debet, alioqui exuperātia præter naturam nunquam ad mediocri-

tatem reducetur. Nam aut oppositum excessum inuehet medicamentum, si vehementius sit: aut ad naturalem statum non perducet, si imbecillius: vt abundè in commentariis nostris in librum priorem Galeni de curandi ratione ad Glauconē docuimus. Quoniam autem curandus affectus aut in corporis summa cute est, aut intus delitescit, priori tam vehementia admouenda sunt remedia, quàm ipse desiderat. Posterior verò ea efflagitat, quæ quum ad locum affectum peruenerint, profutura sint. Quum enim ea transeundo ex sua vi aliquid amittant (assiduè enim à calore natiuo immutantur) augenda eorum vis est, tantum quidem, quantum in ipso transitu amissura sunt: alioqui affectui remedium impar esset.

G

H *Sin frigidius admouendum sit, non simpliciter augendum eius frigus est, sed & materia prius consideranda est: quæ si partium craßitie pollet, tantum abest ut in profundum feratur, ut contrarium omnino effectū præstet cutim densando. Si uerò substātiæ tenuitate donata sit, altius penetrare poterit. Ad eundē modū in humidis & siccis craßities*

& tenuitas cõſiderãda eſt. Itaq; ab affectæ partis ſitu ſumpta indicatio, ſalubres cauſas (ut modò diximus) ſuggerit.

Tenuitate partium prædita eſſe dicũtur, quæ (vt Galenus ſcribit) facilè in tenues ac minutas partes reſoluuntur: craſsitie verò, quæ contrà. Penetrare per exiguos meatus A non poſſunt medicamẽta, niſi in tenuiſsima ſint redacta. Quare quæ partium craſsitie pollent, quoniam à natura non facilè comminuuntur, externæ cutis ſuperficiem nõ penetrant. Quæ verò in ſubtiliſsimas partes reſoluta ſunt, intrò promptè feruntur. Illa igitur meatus claudunt, & cutem contrahunt, denſant ac ſtypant: proinde vim ſuam intrò ferri non ſinunt. Quare ſi internus affectus refrigerari, humectari, aut exiccari debeat, non ſunt adhibenda remedia his facultatibus prædita, quæ quidem craſsitie partium donata ſint, ſed quæ tenuitate polleãt, vtpote quæ intrò, vt modò dicebamus, promptè B ferantur. Sed dubitari poteſt an quemadmodum frigida craſsitie pollentia, in calidis: ita calida in frigidis internis affectibus inutilia ſint. Sola enim frigida partium craſsitie donata, vitanda eſſe iubet Galenus. Conſtat tamen ex eodem autore libro primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus,

omne

omne medicamentum crassarum partium, tam frigidum quàm calidum, tardè ac ægrè in corpus penetrare, proindeque omnibus internis affectibus inutile esse. Vt autem
C melius id intelligamus, reuocandum in memoriam est quod modò dicebamus, nempe frigida vim claudendi meatus, stypandæ, densandæ, ac contrahendæ cutis habere: calida contrà laxandæ, rarefaciendæ, ac aperiendæ. Itaque calidum sola crassitie, frigidum non hac sola, sed quoniam viam præcludit, inutile est. Quare necessariò cum frigore tenuitas coniungenda est, cum calore verò non necessariò, sed plerunque sufficit crassamenti mediocritas.

A formatione uerò & situ, cum emissaria sensibus conspicua in aduersam partem perforata habent, aut his omnino carent. Quæ enim in principes partes fluunt: auertimus: irritamus uerò quæ in ignobiles feruntur. Certum autem est causas quæ intemperiem efficiũt, uacuatione curãdas esse: ipsam uerò intemperiem immutatione.
D

Materia quæ intemperiem gignit, sui vacuationẽ indicat: quemadmodũ ipsa intem-

periesimmutationem. Quo autem modo materia tolli debeat, partis formatio ac ſitus oſtendunt. Si quidem patentes viæ ſunt per quas educi debeat, hæque in nobiles partes vergant, fluxionem auertere, hoc eſt in contrarium reuocare, vel ad latus deriuare oportebit. Sin in partes ignobiles, ac recipiendis excrementis deſtinatas ſpectent, eò ducere humores oportebit. Sit in iecore, exempli gratia, materia quæ partem immutet: ea per portæ venas auocanda eſt in inteſtina, aut aliquem alium ignobilem locum, quò ſcilicet ea ferri videtur. Si verò ex cerebro in oculos fluat, in contrarium reuocanda eſt: vt abundè in commentariis noſtris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus, ἐκροαὶ emiſſaria, vt antè vertimus, & meatus viasque ſignificant, non autem vt verbum ſonare videtur, effluxiones, non enim rectè συντετρημένας ἐκροὰς, hoc eſt perforatas fluxiones dixeris, ſed meatus aut emiſſaria. E F
Quòd ſi meatus patentes per quos educi materia poſsit, affectus locus non habeat, digerenda ea per halitum eſt, aut certè efficiendum emiſſarium eſt per quod vacuari poſsit.

In soluta autem unitate præcipua cu rationis intentio est, ut ad unitatem reducatur, quod in instrumentis quidem fieri non potest, nec in omnibus simplicibus partibus, sed quibusdam: uelut in carnosis, quæ adglutinatione curantur. (nihil autem refert an coalitum dixeris.) Hanc, cum uulnus maius
G est, præcedit diductarum partium commißio, quæ in formationis genere continetur. Vt autem hæc firma stabilisq; fiat, deligatura quæ separatas partes coniungat, & fibulæ & suturæ utiles sunt. Adglutinat uerò dißidentes partes, ac pristinæ unitati restituit natura. Nostrum uerò munus est, primum quidem, ut dixi, diductas partes in unum cogere: secundum, commissas seruare: tertium, prouidere ne quid inter uulneris labra incidat: quar-
H tum, partis substantiam tueri. Quemadmodum autem primum ac secundum quis efficere poßit, antè diximus.

Ter

Tertium uerò perficiemus, si quæ disiuncta sunt, coniungendo, nihil in uulnus extrinsecus illabi sinamus. Persæpe enim pilus aut oleum aut alius humor in adglutinandarum partium medio positus, continuitatem impedit. Deinde procedente tempore tertium scopum seruabimus humoris effluxione: quæ aperto uulnere fit, aut aduersa parte inciso, aut aptè collocato. Substantiæ autem partis sanitatem tuebimur mediocriter resiccantibus. Hæc quidem est solutæ unitatis in carnosa parte, si quidem sola sit, curandi ratio. Quòd si cum altero morbo coniuncta sit, plures erunt indicationum scopi: de quibus deinceps differemus, quum de compositis commistisq; affectibus, aut quomodocunque lubet appellare, differemus. Nunc uerò reliquas unitatis solutiones tractemus. A

Solutio continuitatis, primarum simpliciumque partium & instrumentorum com-

mun

munis est. Simplices partes sunt caro, vasa,
B ossa, nerui, chordæ, musculi, ligamenta, quæ à sua continuitate solui possunt. Ossa enim franguntur, & eroduntur: musculi, nerui, vasa, secantur, contunduntur, rumpũtur, & eroduntur. Caro secatur, eroditurq;. Atq; eiusmodi solutiones continuitatis omnes primariò harum simplicium partium affectiones sunt, ex accidente verò & secũdo loco ipsorum instrumentorum. Vincula autẽ quæ copulant, si ab ipsis resoluantur auellanturq;, ac nihilominus integra maneant, totius instrumenti compagem vnitatemq; soluunt, propriusq; eius affectus est, non autẽ simpli-
C cium partium. Quòd si totum instrumentum, vt brachium, amputatum sit, soluitur vnitas tum instrumenti, tum simplicium partium omniũ, ex quibus ipsum compositum est. Ad hunc igitur modum secti instrumenti separatę partes amplius coire coalescereq; non possunt. Quum enim id solius naturæ munus sit, ea autem abscissam partem à reliquo corpore separatam non amplius moderetur, fieri non potest vt ipsam alteri parti adglutinet. Porrò autem simplices primæq; partes à sua cõtinuitate solutæ, aliæ suæ vnitati restitui possunt, aliæ non possunt. Atq;
D harum aliæ callo & veluti glutino quodam colligari possunt, aliæ nõ possunt, cuiusmodi

di sunt nerui, venæ, & arteriæ: non quòd natura non suppeditet materiam vnde callus gignatur, sed quòd totæ sectæ in suam originem retrahuntur, nec committi omnino possunt. In vnitatem autem reducuntur partes carnosæ, quòd abundè molles sint. Dura enim omnino coire non possunt, nisi calli aut alterius materiæ interuentu: vt posteà dicetur. Commissas igitur coniunctasq; eiusmodi partes natura glutinat, medicus verò prius coniungit, posteà coniunctas seruat, ac ne quid in vulnus extrinsecus labatur, præcauet, quod quidem abscedentium partium coitionem impediat. Præterea quæ E temporis processu in vulnere colligitur saniem foras emittit, aut quo minus in eo colligatur impedit, vulnere ampliato: aut facta ex aduerso sectione, idem vulneratæ partis sanitatem tuetur. Hæc igitur sunt medici munia, quibus adglutinanti naturæ auxilietur. Nisi enim commissæ vulneris oræ sint, glutinare eas natura non poterit. Neque enim naturæ ope, neque per se committuntur, sed medici, qui & commissas deligaturis fibulis & suturis firmat, ne latè hiet vulnus, & ne quid in ipsum foris incidat, quod eius (vt modò dicebam) glutinationē impediat, cuiusmodi oleum est, & pilus, & F id genus alia sexcenta. Non in omnibus au-

tem

tem vulneribus suturæ fibulæ & deligaturæ necessariæ sunt, sed in latè patentibus, & in quibus partes à se plurimum distant. Quòd si cum magnitudine vulnus diuturnũ quoque sit, necessariò sanies quædam colligetur, quæ glutinationem impediet. Itaque vacuationem desiderat. Latius igitur aperiendum vulnus erit, vt sanies effluere possit. Quòd si sursum vergit, aut aliam commodam figuram nactum sit, alia incisione opus non erit. Si verò deorsum tendit, alia
G sectio necessaria erit, quæ ex aduerso vulneri respondeat. Cęterùm quoniam (vt modò dicebamus) naturæ opus est glutinare: nisi ea valida sit, improbè id munus obibit. Quare medicus curare debet vt integra seruetur. Naturam hic intelligo virtutes corpus nostrum moderantes. Seruabitur autem, vt Galenus docet, mediocriter resiccantium vsu. Quæ enim vehementer siccãt, nõ solùm partem vulneratam immutant, sed renascentem carnem tenellam ac mollem absumunt. Quæ vero inualidè siccant, humidum vulnus relinquunt.

H *Fractura igitur, solutio continuitatis est in osse: quæ quatenus ad primum scopum attinet, non sanescit: quatenus uerò ad secundum, quodammodo curari* pot

potest. Primus autem scopus est agglutinatio, quæ fieri ob siccitatem non potest. Secundus autem connexio, quæ callo fracturam circumligante perficitur. Origo uerò calli quatenus ex materia & à natura fit, alijs est communis: quatenus uerò formam habet oßi similem, ex eius nutrimento gignitur. At molle puerileq́; os coalescere potest. Cæterùm eiusmodi affectus sine alterius societate rarò contingere solet. Fractis enim oßibus, musculi unà cum alijs uicinis partibus ut plurimum afficiuntur. Quocirca duplex erit curationis ratio: una quidem ipsorum oßium, altera circunstantium partium: de qua disseremus quum de carnosarum partium commistis affectibus agemus. De fracturis autem nunc disputandum est. Quoniam quidem hæ callo curantur (cui generando, proprio oßis nutrimento opus est) ad calli generationem naturæ committendum recrementum est, id autem & qualitate & quã- A B

quantitate temperatum eſſe debet. Ideò
uictus ratio requiritur ex qua tantus
talisq; ſanguis qui ad oſſa fertur, com-
paretur, quantus qualiſque generando
callo eſt neceſſarius. Quoniam rurſus
is per oßis fracti cauernas trãſmittitur,
conſiderare eius multitudinem ac quali
tatem, atque ita uictũ ſicciorem aut hu-
midiorem inſtituere oportet. Hæc om-
nia in opere de curandi ratione fuſius
tradita ſunt.

Duplex eſt ſolutæ vnitatis curatio : vna
C quæ σύμφυσις, hoc eſt coalitus glutinatióve
dicitur, atq; hæc vera eſt. Altera partium oſ
ſis fracti coniunctio ac colligatio: quæ calli
interuentu fit, veraq; non eſt. Prior in oſſe
fieri non poteſt, in carne verò poteſt. Mi-
ſcentur enim mollia cũ mollibus, non autẽ
dura cum duris. Itaque humor inſitus vtri-
uſque partis ſolutæ carnis miſcetur, non ali-
ter atque cera mollis cum altera molli: de-
inde miſtus glutinatur ac concreſcit in ſpe-
ciẽ carnis, quod nihil aliud eſt quàm συμφύ-
εσθαι, hoc eſt coaleſcere, cõcreſcereq;, atque
id naturæ opus eſt. Poſterior in oſſe fit. Co
D pulãtur enim oſsis fracti partes calli ac velut

glutini cuiusdã interuentu. Nulla enim alia ratione cõiungi possunt. Misceri enim dura cũ duris nõ possunt, vt testis sensus est. Neque enim lapis per se cũ lapide coniungi potest, sed per glutinũ potest. Itaq; ossa callo copulari, & velut ferruminari possunt. Sed nec si materia vtriusq; partis ossis fracti ex qua callus gignitur, tam mollis esset, vt misceri posset, os secundum priorẽ curandi rationem coalesceret. Nam facultatis assimilatricis imbecillitas nunquam hanc in ossis speciem cõuertet, nisi os adhuc molle ac tenerum sit. Porrò autem callus hoc habet cũ aliis partibus commune, quòd ex materia fiat, & à natura generetur. Non enim aliter ex nutrimento natura, quàm alias partes gignit: sed illi peculiare est, quòd ossi similis sit, os tamen nõ sit: alioqui coalescere diceretur. Quoniam igitur nõ nisi callo, vt modò dicebamus, sanescere ossis fractura potest, nutrimentũ requirit quo os ipsum alatur: idque naturæ committendum est, vt in callum mutet. Quid autem naturam vocemus, posteà ostendemus quum de carnis generatione differemus. Itaque tantus talisque cibus sumendus est, quantus qualisq; generando callo est necessarius. Non enim quãtuslibet nec qualiscũq; requiritur, sed qui tã in quãtitate, quàm qualitate medioc-

E

F

diocritatem seruet. Cibus igitur esto, qui succum bonum gignat, atque tenacẽ, medio criterq; crassum. Ex humidiore enim concrescere callus non potest: ex crasſiore verò ac tenaci quidem potest, sed qui tẽpore siccescat, ac friabilis euadat, & fracturæ obnoxius sit. Ad eundem modum nec parcior, nec liberalior cibus offeratur, ex illo enim callus minor quàm osſibus coniungendis conueniat gignitur: ex hoc maior, & qui circunstantibus musculis dolorem inuehat.

G *Nerui uerò & tendonis punctura, ob sentiendi præstantiam, ob idq; quòd cum principio pars hæc continuitatem habet, promptè accersit conuulsionem: maximeq; si nihil foras exhalet, quòd scilicet cæcum sit cutis uulnus.* Id igitur *aperiendum est, exiccandumq; materia tenui, quæ in altum & ad uulneratum usque neruum penetrare posſit.* De *his autem in libris de curandi ratione accuratè disputatum est. Hæc igitur est salubrium causarum in simplicibus eiusmodi affectibus forma.*

Nerui & tendones magno ſenſu præditi H
ſunt:ideò ſi pungantur,dolor neceſſariò ac-
cedit,quem comitatur humorum defluxio,
& hanc inflammatio(vt Galenus docet)nõ
ſolius quidem puncti nerui, ſed & totius in-
ſtrumenti.Quòd ſi ob vulneris paruitatem
nihil exhalare poſsit, conuulſio ſequitur.
Igitur in his affectibus dolorem in primis
qui hæc inuehit incõmoda, mitigare opor-
tet,ne oriatur inflammatio. Itaque anody-
na parti admouẽda ſunt: &,quod tutius eſt,
cutis vulnus aperiendum, apertumq́ue ſer-
uandum vt qui in eum locum humor influ-
xit, ac influxurus eſt, vacuari poſsit. Nam
ſic & inflammationis cauſam tollemus, &
dolorem mitigabimus:quo peracto adhibẽ A
da remedia ſunt valenter exiccantia, citra
tamẽ dolorẽ:mediocriter verò calida, vel
modicè ad calorem declinantia, tenuandi-
q́ue facultate prædita, hæc enim in profun-
dum penetrãt vſq; ad vulneratum neruum:
in halitum digerunt quod in neruo relictũ
erat,atq; ſic exiccãt, locumq́; à ſuperuacuis
humoribus liberant, doloremq́; ac inflam-
mationem prohibẽt. Contrà frigida & ad-
ſtringentia non tutò admouentur. Siquidẽ
frigus præter id quòd ſuapte natura neruis,
vt Hippocrates ſcribit, inimicum eſt, etiam
tenues meatus claudit, quemadmodum & B
adſtr

adstringētia medicamēta. Itaq; neq; crudū oleum, neque aliud quodcunque simili facultate præditum, neruorum puncturis tutò adhiberi potest. Vehementer verò calida inutilia sunt, vtpote quæ defluxionem accersant, & dolorem excitent. Quare ea sola admouenda sunt, quæ modicè calfaciant, valenter exiccent, citra tamen cutis contractionem ac morsum: quæque tenuandi facultate prædita sunt: vt modò dicebamus. Itaq; oleum tenue vtiliter adhibetur, terebinthina, propolis, & id genus alia quæ Ga-
C lenus libro de curandi ratione sexto, & de medicamentorum compositione κατὰ γενῆ tertio fusissimè tractauit.

In compositis uerò affectibus, cū ulceribus primùm quidem iungitur cauitas, quam non aliam affectionem, sed ulceris differentiam esse arbitrantur. Verùm id differentia non est, sed alterum quoddam uniuersi morbi genus, in quo perdita substantia est. Itaq; ad duplicis morbi curationem scopo duplici opus est. Nā unitatis solutio continuitatē de-
D *siderat: substātiæ uerò amißio nutritionem: cuius paulò antè scopi declarati*

ſunt. Quòd uerò affectionem hanc primùm curare oporteat, deinde continuitatem reſarcire, ipſa rei natura docet. Si igitur quod cõcauum eſt impleatur, & ad æquabilitatem ulcus reducatur, fiet ut alter ſcopus tollatur: quãdoquidem recens nata inter ulceris labra carne, diſiunctæ partes coire non poſſunt: quare inuenienda alia curationis ratio eſt. Inuenietur autem ex re naturali, quam parti parare oportet. Huic autem naturale eſt cute obduci. Id igitur præſtandum eſt: aut ſi ſcopum aſſequi nequeas, ſimile quidpiam cuti, nempe carnem ipſi ſubſtantiæ proximam generare oportebit. Eiuſmodi autem & ſicca & calloſa eſt. Siccantibus igitur ac adſtringentibus citra morſum medicamentis ad inducendam cicatricem eſt opus. E

Cum ſolutæ vnitatis multæ ſint ſpecies, nempe vulnus, vlcus, fractura, caries, ſpaſma, contuſio, punctura, ruptura, & apoſpaſma, vt antè diximus: tãtùm de his meminit Galen

fenus quæ in carne, oſſe, neruis & tendoni-
bus fiunt. Nec de his quidem omnibus, ſed
F vlcere, vulnere, fractura, & nerui ac tendo-
nis punctura. Rurſus cum harum ſingulæ
cum reliquis ferè omnibus differentiis con-
iungi poſsint, ſolùm eas recenſet, quæ cum
vlcere cõiunguntur: nec omnes quidem, ſed
ſolùm cauitatem, inflammationem, contu-
ſionem, ſcirrhum, œdema, humorum influ-
xum, ſordem, & intemperiem. Nam in hoc
opere tantùm rerum capita tractat, quæ in
aliis operibus fuſiſsimè diſputata ſunt. Sed
non fuerit alienum hoc loco omnes has mi-
ſtiones enumerare, nam ſic & tota de hac re
diſputatio clara euadet, & lectori labor ab-
erit. Repetenda igitur reuocandaque in me
moriam ſunt quæ antè de morbi diuiſio-
G ne diximus. Triplicem enim omnem mor-
bum eſſe docuimus. Vnum primarum ſim-
pliciumque partium, ſimplex appellatur.
Alterum inſtrumentorum, quem vocant,
organicum. Tertium vtrarumque partium
communem: ideoque communis dicitur.
Primus in intemperie conſiſtit, nempe
calore, frigore, humiditate, & ſiccita-
te. Secundus in inſtrumentorum fabrica,
hoc eſt magnitudine, numero, ſitu, &
forma. Tertius in vnitatis ſolutione: cu-
ius differentiæ paulò antè traditæ ſunt.

Componuntur igitur eiusmodi morbi, simplices cũ simplicibus, organici cum organicis, & communes cum cõmunibus, cũ cõmuni & simplici, cõmuni & organico, simplici & organico, communi simplici & organico. Simplices autẽ morbi cũ simplicibus cõpositi sunt, calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Organici cum sui generis morbis compositi sunt forma & numerus, vt obstructio prę ter naturã, siue ab humoribus, siue ab innata caruncula, siue calculo, siue alia quacunq; materia, vt in vrinæ suppresione, in qua calculus redundat, & vesicæ meatus figurã vitiat. Forma & magnitudo, vt in tumore præter naturam citra vllam intemperiẽ, in quo pars iusto maior est, & eius figura deprauata. Forma & positus præter naturam, vt cũ pars inflexa est, atq; simul luxata. Inflexio, figuræ: luxatio, positionis vitiũ est. Numerus & magnitudo, vt in parte cui adnata substãtia sit. Maior enim est, quàm naturæ cõueniat: & in ea abundat quod deesse oportuit. Numerus & situs, vt si quid articulis adnascatur, quod à loco ossa dimoueat. In hoc enim affectu abũdat partium numerus, nempe quod in articulo concreuit. Situs quoq; vitiatus est, quũ ossa à suo loco naturali dimota sint. Magnitudo & situs, vt in

extenſione partis ob relaxatũ ligamẽtum. Pars enim ſeipſa lõgior efficitur, nec partes B cohærẽt quæ natura iũgi debẽt. Forma numerus & magnitudo, vt tumor præter naturam, in quo pus aut quidpiã aliud cõtinetur. In eo enim affectu partis figura & magnitudo vitiata eſt, & numerus abundat. Forma numerus & poſitio, vt partis curuitas cũ luxatione ob interpoſitũ humorem. Curuitas vitium figuræ eſt, luxatio poſitionis, & interpoſita materia numeri. Forma magnitudo & poſitio, vt pars emaciata & recurua ob vinculi cõuulſionẽ. Macies, magnitudinis vitiũ eſt, curuitas figuræ. Cõuulſum autẽ vinculũ altera parte oſſa diſiũgit, atq; ita C ſitũ vitiat. Numerus magnitudo & poſitio, vt luxatio ob humorẽ in articulũ decumbẽtem, & cibi diſtributionẽ impedientẽ. Redundãs humor, numeri vitiũ eſt: luxatio, ſitus: & macies, ſeu ſi mauis, atrophia, magnitudinis. Forma numerus magnitudo & poſitio, vt ſi cum partis curuitate & articulorũ luxatione ob interpoſitũ humorẽ, atrophia pars laboret: quod in coxẽdicum doloribus inueteratis accidere ſolet, in quibus increſcẽte affectu fit luxatio, ac cõuulſis neruis curuitas. Cõſtat igitur, commiſſos hic eſſe quatuor affectus, nempe figuræ curuitatẽ, arti- D culorum luxationẽ, hoc eſt ſitũ incõmodũ,

numeri partiũ abundãtiam, scilicet humorem inter articulos positũ, & magnitudinẽ vitiatam, nempe maciem. His igitur modis instrumẽtorum morbi cõmiscentur. Cõmunes autẽ non omnes inter se miscẽtur, quandô non omnes partes omnẽ solutæ vnitatis differentiam recipere possunt. Vulnerari enim os aut vlcerari non dicitur, sed frangi ac putrescere, quemadmodũ nec caro frãgi aut cariosa esse, sed vulnerari & vlcerari: nerui verò ac tendones & pungi & contundi & conuelli. Cõmunium igitur affectuum mistiones hæ sunt: Conuulsio & contusio. Idem enim neruus contusus simul & tensus esse potest: quemadmodũ & venæ & vincu- E
la, & mẽbranæ & musculi, & vt semel dicã, omnes fibrosæ partes. Cõuulsio & vlcus, vt in antè dictis partibus, quæ tendi, vt diximus, possunt, & vlcerari ab humorũ acrimonia. Conuulsio & punctura in neruis & tendonibus inueniũtur: quemadmodum cõuulsio & vulnus in musculis. Conuulsio & ruptura in venis & arteriis, membranis, neruis, & fibrosis partibus: quarũ si tẽdantur ac conuellantur fibræ, rumpuntur. Contusio & vlcus. Caro enim & musculi contundi & vlcerari simul possunt. Contundi quoq; & pungi nerui & tendones: quemadmodum mu- F
sculi contundi ac vulnerari. Eædem etiam

par

partes cōtunduntur & rumpuntur. Similiter autē vlcerari & pungi possunt nerui & tendones: sicut vlcerari & vulnerari caro & musculi. Imò ferè fit vt omne vulnus, maximè si magnum sit, transeat in vlcus, quod enim simpliciter sectum vulneratumq; est, ab humorum influxu in vulnere putrescētium eroditur. Eodem modo venæ humorū acrium multitudine non solùm tendūtur, sed & rūpuntur ac eroduntur. Sic & neruus pungi ac secari seu vulnerari (nihil enim hic refert
G vtrū dixeris) idem quoq; pungi ac rūpi potest, quēadmodum rumpi ac vulnerari. Ex his constat easdem partes tres affectus simul excipere posse, conuulsionem, cōtusionem, & vulnus. Aliâs contusionem, conuulsionē, & puncturam. Aliâs contusionē, conuulsionem, & vulnus. Quasdam contundi, conuelli, & rumpi: & contundi, conuelli, & pungi. Nonnullas contundi, vlcerari, & vulnerari. Quasdam contundi, vlcerari, & rumpi. Alias item vlcerari, pungi, & vulnerari: & alias vlcerari, pungi, rumpi. Alias quoque pungi, vulnerari, rumpi. Ad eundem
H modum quatuor nonnunquam in eadem parte coniungi possunt, nempe conuulsio, contusio, vlcus, & punctura. Tensio, conuulsio, vlcus, & vulnus. Conuulsio, contusio, vlcus, & ruptura. Nonnunquam

quin

quinq; solutæ vnitatis differentiæ in eadem parte simul esse possunt, vt cõuulsio, contusio, vlcus, & punctura, & vulnus seu sectio. Conuulsio, contusio, vlcus, punctura, & ruptura. Aliquando verò sex simul inueniuntur, nempe tensio, contusio, vlcus, punctura, vulnus, & ruptura. Porrò autem simplices morbi nonnunquam cum humorum influxu coniuncti sunt, aliquando cum instrumẽtorum morbis, interdum cum ambobus. Calor igitur cum defluxione sanguinis quidẽ A boni & mediocriter crasſi, inflammationem parit, quæ si magna sit, in gangrænam primùm, deinde sphacelon trãsire solet. Cum calidi & crasſi ac comburẽtis crustamq; inducentis influxu (si quidem sine saniosa humiditate sit) primam: sin admista ea sit, secundam carbunculi formam efficit. Calidi verò, & substantia tenuis, erysipelas. Si verò bilis crasſior sit, exedentem, tenuior mitiorem herpetem gignit. Frigida intemperies cum tenuis ac vaporosæ pituitę defluxu parit œdema, cum crassa & cõcreta scirrhũ, cum aquosa tumorem aquosum, cum flatu flatulentum. Cum atra bile crasſiore parti B iam fixa scirrhum, cum retorrida autem ac venas adhuc occupãte cancrum sine vulnere, extra venas verò, ac cuti subiectæq; carni hærente vlcerosum efficit, aut phagedænam.

nam. Calor cum mistis humoribus, sanguine quidem & flaua bile dilutioribus, summaq; occupantibus, erysipelas gignit: crassioribus verò & in carnem penetrantibus, si æqualiter excedant, mistum ex inflammatione & erysipelate affectum. Si sanguis bilem excedat, inflammationem erysipelatis participem: si bilis sanguinẽ, erysipelas in-
C flammationis consortem. Ad eundem modum si cum sanguine pituita æqualiter misceatur, fit inflammatio & œdema. Si alter humor excedat, nomẽ præponetur quod superantem humorem explicet. Constat autem eiusmodi affectus mistos esse ex intemperie, figura vitiata, & magnitudine. Præterea simplicium partium & instrumentorũ & vtrorumq; cõmunes morbi copulari simul possunt: vt in vlcere cũ tumore pus continente, & intemperie. Vlcus enim solutio vnitatis est, & tumor magnitudinẽ & figuram vitiat, & pus abundat. Quod fieri con-
D tingit ex sanguine, vtraq; bile, & pituita: ex materia fauo simili, vel pulti vel adipi: vnde meliceris, atheroma & steatoma eiusmodi affectus dicuntur. Nonnunquam aliena quædam materia cõtinetur similis pilo vel lapillo, vel alteri eiusdem generis: sed eiusmodi affectibus indita propria nomina non sunt. Similiter autem vlcus cõcauum & in-

tem

temperatura cum sanguinis vel alterius humoris influxu misceri possunt, atq; ita simul coniungi soluta vnitas cum substãtiæ amissione, & intemperatura, magnitudo & figura vitiata. Vt autem rem verbo vno absoluam, misceri possunt aliæ solutę vnitatis differentiæ cum omnibus intẽperaturis, omnibusq; instrumẽtorum morbis, vt ex antè di- E
ctis conspicuum est. Sed ad Galeni dictionẽ explicandam redeamus. Cum vlceribus, inquit, iungitur primùm quidem concauum, quod non aliam affectionẽ, sed vlceris differentiam esse arbitrãtur, verùm id differentia non est, sed totius morbi genus. Concauum enim, vt quod amissæ partis substantia sit, genus est morbi, seu, si mauis, species est, quæ proxima tamen morbo iuncta non est. Siquidẽ morbus primùm diuiditur in simplicem ac primũ, in organicum & in communẽ. Rursus simplex in calidũ, frigidũ, humidum & siccum, ex hisq; mistum calidũ & humidũ, calidum & siccũ, frigidũ & humidũ, F
frigidum & siccum. Organicus verò in formam, numerũ, situm & magnitudinẽ præter naturã. Sub magnitudine concauũ continetur. Est enim id, vt modò dicebamus, substãtiæ partis amissio. Sed cuipiã fortè videbitur cõcauum vitiatæ formæ differẽtia esse: quod & Galenus lib. de morborũ diffe

rentiis primo sentire videtur. Formã enim vitiatam in figurã cõcauam, asperitatem & læuitatẽ præter naturam diuidit. Respondemus concauum homonymum esse, significareq; aliquãdo inanitates ac capacitates vniuersi corporis à natura institutas, cuiusmo-
G di sunt meatus ac spiracula cutis, subiectæq; carnis, & ventriculi, quales cerebri, cordis, & reliqui corporis existũt, atq; omnia hæc cũ aut ampliora aut angustiora sunt quàm naturæ conueniat, aut obstructa, in genere vitiatæ formæ continentur. Aliquando verò carnis amissionem: quæ pro diuersarum partium ratione diuersas habent nomenclaturas: vt antè declaratum est, atque eiusmodi concauum in genere est vitiatæ magnitudinis, non autem formæ, pars enim ad hunc modum concaua minor redditur. Quum igitur vlcus & concauum distincti ac differentes morbi sint, videndum an simul am-
H bo curari posſint, an secus. Et si curari simul non posſint, vter prius curari debeat. Sæpe enim contingit, vt alter sine altero curari non posſit: vt in propositis affectibus: quorum vlcus quoniam continuitatis solutio est, continuari postulat: concauum autem, vt quod sit substantiæ amisſio, impleri. Et quoniam vlceris labra cõmodè iungi nõ possunt, nisi ei quę periit simili substãtia

concauum impleatur, à carnis nutritione ac generatione auſpicari curationem oportet. Generatur autẽ ex materia, & à natura. Materia quidem ſanguis eſt, qui nec quantitate nec qualitate delinquat. Qualitate quidẽ, malus probam carnem generare non poteſt: parcior concauum implere non ſufficit: vberior verò ſuperuacuam carnẽ procreat, poſt A
ea magno negotio demendam. Natura autem eſt partium in calido frigido humido & ſicco temperamentum. In carnis generatione neceſſariò duplex excrementum prouenit, humidum, & craſſum: vt autor eſt Galenus libro tertio methodi curandi. Humidũ exiccari deſiderat, & craſſum detergi. Itaq; duplici remedio opus eſt, altero quod ſuperuacuum humorem abſumat, non etiam vtilem materiam. Id autem, vt idem autor ſcribit, primi ordinis exiccãtium eſſe debet. Altero verò quod ſordẽ detergat ſine morſu. Cæterùm vbi nutrita ac genita caro eſt, B
glutinatione eſt opus, quam medicamentis validius quàm priora ſiccantibus & adſtringentibus, quæq; ſubſtantiam in idem cogere poſsint, perficimus. Impleto igitur carne vlcere, ac glutinato, ad æquabilitatemq́ue perducto, alter ſcopus tollitur: quandoquidem diſtantia vlceris labra, quæ prius coitionem deſiderabant, amplius coniungi non

poſſ

q md natare

poſſunt, propter renatam inter ipſa labra carnem. Supereſt igitur vt vlcus aliquo naturali tegumẽto operiamus. Quare cutim generare, aut ſummã carnem calloſam reddere, hoc eſt ad cicatricẽ ducere oportet. Verũ
C illa gigni non poteſt: reliquum igitur eſt vt ad inducendã cicatricẽ cõſilium dirigamus. Inducitur autẽ cicatrix carnẽ exiccãdo atq; adſtringẽdo, ſed quàm glutinãdo validius, citra tamẽ morſum, nam defluxionẽ excitaremus. Nõ enim ſolũ quod influit, ſed & natiua quoq; humiditas abſumenda eſt, vehementerq; ſumma caro adſtringenda.

Ad eundem modum ſi adnata ſordes ſit, ad deterſionem dirigendum conſiliũ eſt. Salubre igitur medicamẽtum eſt, cui detergendi uis inſit. Horum autem ma-
D *teria in libris de medicamentorum facultatibus tradita eſt.*

Dubitari poteſt cur Galenus nõ de humido excremẽto (quod nõ minus carnis nutritionem quàm ſordes impedit) mentionem quoque faciat. Vtrunq; enim neceſſariò in vlcere (vt modò declaratum eſt) colligitur. Reſpondendum eſt Galenum non omnia quæ cum vlcere coniunguntur, tractare, vt antè diximus: quanquam hoc loco non de.

illa tantùm sorde quæ necessariò vlceri adnascitur, sed & ea quæ ob nimiam copiam putrescit, agit: quod sæpe cõtingit vel ob immodicum partis nutrimentum, vel ob malam victus ratioñe, vel ob id quòd ægrotus medico non paruerit, vel ob ipsius medici errorem, qui medicamentum vel minus quàm res exposcit detergens adhibuerit, (tunc enim magna excrementorum copia colligitur) vel quod vehementius admouerit, quod non solùm detergat, sed & vlceret, ac defluxionem concitet, quæ putrescere in vlcere solet. Quod cum accidit, vehementius detergentibus ac desiccantibus medicamentis quàm in priore affectu est opus. Detergentia autem medicamenta sunt, quæ tantùm superficiem expurgant, vt summam cutem, & vlcera, non autem meatus. Nam hæc tenuiora sunt: ideò altius penetrant, vocanturque à medicis ἐκφρακτικὰ, hoc est expurgantia. Illa verò crassioris sunt substantiæ, minusque penetrant: appellantur autem ῥυπτικὰ, hoc est detergentia. E F

Atque etiam si cum ulcere iuncta inflammatio aliqua uel contusio, uel scirrhus, uel œdema sit, ea prius, uia ac ratione antedicta curãda sunt. Eodem modo

do si quid in ulcus influat, influxionis curatio adhibenda est. Similiter autem si intemperie aliqua ulcerata pars laborat, ad remedia quibus abigi ipsa
G *poßit, prius ueniendum est.* De *his quidem satis.*

Si duo simul affectus copulati sint, ille prior curandus est, sine quo alter curari non possit. Itaque si cum vlcere iuncta inflãmatio sit, vel cõtusio, vel scirrhus, vel œdema, vel intemperies, vel humorum influxio, aut aliud id genus malum: antequam vlceris curationem moliaris, ea tollenda sunt, vt sine quibus sublatis vlcus sanescere non possit. Omnium autem horum curandorum rationem Galenus in posteriore libro de curandi ratione ad Glauconẽ, & in libris methodi medendi tradit.

H *Ad conformationis uerò genus, quod in plures differentias distribuitur, iam transeundũ est, sumpto ab euidentißimo disputationis initio, quod in figuræ permutatione fit. In his igitur qui adhuc crescunt, plurimæ partes emẽdari possunt. In his uerò qui ad incrementũ peruene-*

runt, nõ possunt. Quæ autem curationẽ admittunt, in contrariã deprauatæ formam reducenda sunt. Quòd si ob fracturam malè concinnatam uitiata membri figura sit, recentéq; callo occupata, frangere oportet, ac probè reconcinnare: posteà uerò callum inducere.

Conformationis vitia, in permutata figura, cauitate, meatibus, asperitate & læuitate cõsistunt: quorum omnium manifestissima figura est, vtpote quæ sensui protinus obiicitur. Siue enim hæc obliqua sit siue recta, siue alio quouis modo permutata, non solùm visus, sed & tactus deprehendit. Vtriusque enim sensus cõmunis est. Meatus verò & cauitas nõ statim sensibus patẽt. Nullo enim sensu cutis subiectæq; carnis meatus per se deprehendi possunt, sed per aliud, nempe sudores: quos si è cute erumpere conspexeris sine aliqua euidente causa, id ob meatuum amplitudinẽ accidere rectè cõiicere poteris. Asperitatẽ autem & læuitatem tametsi tactus deprehendit, non tamen tam manifestè quàm figuram visus. Ab huius igitur permutatione auspicari oportet. Permutata autem figura est, quum mẽbra quæ natura recta esse debent, curua sunt: aut curua, A B

rec

recta:& quæ rotunda, plana: & quæ plana, rotunda. Cuiq; enim instrumento figura à natura tributa est, qua melius munus suum obeat: quã si amittit, necessariò eius actio vitiatur. Omnis igitur præter naturam mutata figura, in suam natiuam reducenda est, si
C quidem fieri possit. Non enim id perpetuò fieri potest. In adultis enim, in quibus iam planè ossa indurata sunt, mutari figura non potest. In pueris verò ac tenellis potest, vt in quibus adhuc sequax ossiũ materia sit. Ex his perspicuũ est Galenũ de his solùm verba facere, in quibus permutata ossa vitiatam habent figuram. Nã repãdas curuatasq; partes ob tẽdonum scirrhos se persanasse, libro secundo de curandi ratione ad Glauconem scribit. Vitiata quoq; membri alicuius figura ob malè concinnatam fracturam, reparari potest, si quidem callus adhuc recens sit, nec
D obduruerit. Frangi enim potest, rursusque ossa rectè coaptari, ac callo adglutinari.

Ex eodem autem morborum genere est obstructio, quam humorum lentor ac craßities parit: atque hæc scopum unum habet affectui contrarium, nempe expurgationem. Curatur autem detergentibus ac dissecantibus medicamẽtis.

Eiusdem substantiæ sunt, sed tantùm maioris minorisq; ratione differunt ἐμπλαστικὰ καὶ ῥύπον ἐπιτρέφοντα. Illa πόρους hoc est meatus inferciunt obstruuntq;, ac pertinaciter hærent: hæc verò sordem in cute tãtùm ac vlceribus gignunt. Contraria autem his sunt, emplasticis quidẽ ἐκφρακτικὰ καὶ ἐκκαθαρτικὰ τῶν πόρων, hoc est quæ expurgant E ac farctu liberant meatus. Sordem verò generantibus ῥυπτικὰ, hoc est detergentia. Itaque ἐμφράξει contraria ἔκφραξις est, hoc est obstructio expurgationi. Quum igitur meatus crassis viscosisq; humoribus referti sunt, eos expurgare oportet medicamentis primùm dissecãtibus ac extenuãtibus, lentorẽ crassitiemq; humorũ posteà detergentibus, quæ græcis ῥυπτικὰ dicuntur. Sunt autẽ hæc genere cũ ἐκφρακτικοῖς eadẽ, tãtùm maioris & minoris ratione discrepãtia. Solam enim cutẽ & vlcera detergẽt: ἐκφρακτικὰ verò meatus expurgãt, ab obstructioneq; libe F rãt. Ex his cõstat emplastica duplicia esse, altera crassa terreaq;, alia viscosa, quibus contraria sunt crassis quidẽ extenuãtia, viscosis autem dissecantia ac incidentia. Quæ autẽ ἐκφρακτικὰ, id est expurgantia, quæ detergẽtia, quæque dissecantia & extenuantia sint, ex libro quinto de simplicium medicaminũ facultatibus petendum est.

Si verò stercore duro farctum intestinum sit, primùm quidem emendanda duritia est humidis & pinguibus clysteribus, deinde acribus stercus vacuãdum.

G Quẽadmodũ materiã crassam extenuare, & viscosam incidere, ita durã emollire antequã vacues oportet. Indurata enim ęgrè expellitur, quòd descendere apta nõ sit, nec par sit facultas huic expellẽdæ. Itaque prius diluenda est humidis ac pinguibus clysteribus, deinde acribus excitãda ad expulsionẽ facultas est. Pinguia aũt præter id quòd materiã emolliunt soluũtq; intestinũ quoq; lubricũ reddũt, ita vt etiã stercus nondũ resolutũ aut emollitũ, facilè descendere possit.

At si calculus vesicã obstruit, in præ
H *sentia quidem transferendus est. Quòd si omnino sanare velis, vesicæ sectione eximendus est.*

Quoniã vesicæ obstructio vrinã supprimit, suppressio verò vitæ periculũ minatur, summa cura quod vesicã obstruit summouere oportet. Obstruit aũt vesicæ meatũ, ac vrinã supprimit, sanguinis grum⁹, pus, crassus lẽtusq; humor minori quidẽ periculo, & calculus maiori. Illa eñ fotu calido liquari solui'q; possunt: hic verò trãsponi, vel omnino

eximi debet:quod non ſine magno dolore fieri poteſt. Tranſponitur enim,atq; à meatu in veſicam pellitur, vel corporis ſuccuſsione, vel demiſſa in veſicam fiſtula. Aeger autem ſupinus collocatur reductis eius cruribus ita, vt reliquo corpore ſublimiora ſint, poſteà variè vehementerq́; ſuccutitur, quòd ſi nihil profeceris, demittitur fiſtula in veſicam. Sed quoniam fallax hæc curandi ratio eſt (redire enim in vrinæ iter calculus ſolet) extrahere lapidem oportet:quod plerũque cum vitæ periculo fit. Extrahitur autem ſecta veſicæ ceruicæ:quæ quoniã carnoſa eſt, facilè coaleſcit, facto autem vulnere lapis vnco extrahitur. Ante ſectioné autem demiſsis ſiniſtræ manus digitis, indice & medio, dextre verò ſuper imum abdomem blandè impoſitis lapidem ſcrutamur, ac in ceruicem tranſmittimus, qua parte ſecari debet. Sunt verò qui demiſſa argentea in veſicam fiſtula primùm calculum ſcrutantur, deinde inuento eo locum incidunt, & per plagam forcipem in veſicam demittunt, calculumq́ue eximunt. A B

Qui autem præter naturam humor continetur, integra uacuatione curatur, ut in ſuppuratis.

Niſi enim repurgentur, ſuffocationis pe-

ric

riculum imminet ob crassorũ lentorũq; humorũ asperæ arteriæ inhærentiũ multitudi
C nẽ, quæ respirationẽ impedit. Vocat autem suppuratos Galenus in libro de causis pulsuũ, & de tumoribus præter naturã, eos qui in spatio inter thoracẽ & pulmones collectã habent puris multitudinem, Græci ἐμπύος καὶ ἐμπυικοὺς appellant, quẽadmodum & reliquos omnes quibus visceris alicuius inflãmatio ad suppurationẽ mutata est. Suppuratos igitur reddit inflãmationis costarũ in pus mutatæ magnitudo, itẽ & pulmonũ. Propter igitur imminens periculũ vacuare eiusmodi humores oportet, primùm quidẽ incidentibus ac tenuãtibus, deinde verò detergentibus: quorum omnium vires & ma-
D teriam Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus docet.

Immoderata uerò repletio, cuiusmodi est sanguinis in uenis, immodica uacuatione curatur.

Quum duplex sit plenitudo, nẽpe & quæ ad vasa, & quæ ad vires refertur: de priore, vt quæ obstructionẽ pariat, nũc agit. Posterior enim etiam si immodica sit, immodicã vacuationẽ nõ efflagitat, scilicet viribus ob imbecillitatẽ hãc ferre nequeũtibus. Cæterùm quũ paucus interdũ in venis humor cõ

tineatur, sed qui sua qualitate vires vehementer degrauet, magna sine laborantis periculo vacuatio fieri nō potest. Igitur de ea humorum redundantia quæ vasa replet, nūc verba facit: quæ vt immodica est, ita immodicam exigit vacuationem. Quum rursus duplex sit vacuatio, vna quæ purgatione, altera quæ venæ sectione fit: plenitudo quæ ad vasa refertur, venæ sectionem: quæ verò ad vires, purgationem desiderat: quanquam & hæc sanguinis missionem aliquando admittit, maximeq; si vitiosus humor vberior sit: sed tamen quàm altera leuiorem. In qua cum vires valeant, magnam sustinet. Repletionem autem immodicam dico, quæ mediocritatem superat. Certam enim humoris quantitatem vasa ferre sine vlla molestia ac incommodo possunt, exuperantem sine periculo non possunt, eo quidem maiore, quo exuperantia maior fuerit. Quum igitur sanguis abundat, tantus vacuandus est, quantus mediocritatem excedit. Itaq; si immodicè exuperat, immodicus detrahendus est, non tamē tantus vt vires lædat, sed quātus, vt dixi, mediocritatem exuperat, adhibito modo. Non enim subitas mutationes natura sustinet, quandoquidem plurimum ac repente vacuare, vt docet Hippocrates, periculosum est.

Qu

Quemadmodum & his quibus in uentre aut inteſtinis, aut arteria, aut pulmone pus uel ſanguis continetur, integra uacuatio eſt neceſſaria.

Hæc enim in vẽtre & inteſtinis cibos corrumpunt: in aſpera verò arteria & pulmone reſpirationem impediunt. In has autem partes confluit ſanguis rupta vel eroſa, vel quouis modo aperta vena: pus verò rupto abſceſſu.

H *Cæterùm cibus & potus plenior recensq́; ſumptus uacuatione corrigitur.*

Vberior cibus & potus quàm venter ferre coquereq́; poſsit, ac recens ſumptus, vomitione reiici debet, alioqui cruditatis periculũ affert. Facilius enim vomitur recens adhuc, nondum enim tunc ad ventris imũ peruenit, nec ventris os clauſum contractumq́; eſt. Vbi verò lõgo iam ſpatio deorſum deſcendit, & os ventris iam clauſum eſt, nõ facilè reuomitur. Iuuanda igitur tunc eius coctio eſt, quam ſi nõ ſperaueris, timuerisq́; eius corruptionem, per inferiora deturbare

A oportet medicamento ἐκκοπροκτικῷ, hoc eſt quod ſtercus deiicit (quale caſsiæ atramentum eſt) aut clyſtere euocare.

Quæ uerò in pulmone & thorace cõtim

tinentur, cum tußi reijciuntur, ſed medicamentis extenuata.

Continentur in pulmone & thorace ſanguis aliiq; humores, & pus: quæ ſi craſſa viſcoſaq; ſunt, prius extenuari & incidi debēt, vt facilius expuantur. Craſſa enim ac viſcoſa tam pertinaciter interdum hærent, vt nō niſi extenuata diſſectaq; auelli ab his quibus hærent partibus queant. Quoniam autem humores non ſolùm in brachiis, ſed & in venis atque arteriis pulmonis etiam continentur, diſquirere oportet an ex omnibus hiſce partibus cum tuſsi reiiciantur. Perſpicuum autem eſt quæ in aſpera arteria eiuſq; ramis continentur, cum tuſsi expelli. Nullā enim aliam habent viam per quā educi poſſint. Quæ verò in venis & arteriis ſunt, potius in maiores venas refunduntur, quàm cū tuſsi excreentur. Oſtendit enim Galenus libro quarto de locis affectis, notas quibus cognoſcas an humor in cartilaginibus, an venis ſiue arteriis pulmonis ſit. Nam ſi cum ſpirandi difficultate cōiunctus ſit ſtertor, certū eſt humorē in cartilaginibus cōtineri. Si ſine ſtertore ſit, in his nō eſſe, ſed venis, arteriis, ac ſubſtātia pulmonis. Qui igitur in cartilaginibus eſt, cū tuſsi per aſperā arteriam repurgari poteſt. Qui verò in aliis pulmonis

nis partibus nō poteſt, niſi fortè exulcerato pulmone cartilagines cū diſtenduntur, pus attrahant ac excipiant, non aliter quàm ab inflãmatione mēbranæ coſtas ſuccingentis: quæ etiã in maiores venas refundi, atq; profluuio ſanguinis finiri poteſt. At qui in ſpatio quod inter thoracē & pulmonē eſt continentur, ſolùm cū tuſsi reiicitur, hūc enim pulmones inſpirando cū dilatantur, exhauriūt, atq; tuſsiendo per aſperam arteriam expuunt.

D

At quæ in iecore ſunt, aut uenis, aut arterijs, aut renibus, ea per urinas uel uentrem expelluntur, ſed quæ per urinas reijciuntur, uehementer extenuari debent, quæ uerò per uentrem, attrahentibus & aperientibus egent.

Iecoris caua per aluum repurgantur, nonnunquam & per vomitum. Quoniam autē aptior, vt Galenus docet, prior vacuatio eſt, rarò poſteriore vtimur. Gibba verò per vrinas vacuantur. Commodior enim via eſt à cauis ad ventriculum & inteſtina, quàm ad vrinæ vias. Et cōtrà à gibbis ad iter vrinæ, quàm ad inteſtina. Cauis enim iecoris partibus ſubiicitur vētriculus, ieiunū & reliqua inteſtina. A gibbis verò ad renes breuior & facilior via eſt, quēadmodū à renibus ad veſicā,

E

ſicam, quàm ad ventriculum & inteſtina. A magna verò vena ad renes & veſicam facilior eſt aditus. Eadem eſt arteriarum ratio. Cæterùm quæ per ventrem repurgātur, aperientibus & attrahentibus egent. Vias enim per quas attrahi debent, ab obſtructione liberare oportet: & qui attrahuntur humores, extenuare ac incidere, ſi quidem craſsi & viſcoſi ſunt. Alioqui difficiles fierēt purgationes, vt Galenus in Aphoriſmum Hippocratis nonū libri ſecundi docet. Quæ verò per vrinas deducuntur, vehementer extenuanda ſunt medicamentis, quæ quia vrinas mouent, diuretica appellantur. Sunt enim hæc calida & acria: cuiuſmodi eſt ſemen apii, petroſelini, fœniculi, dauci, & id genus alia, quæ Galenus libro quinto de medicamentorum facultatibus docet, hęc enim, vt idem tradit, fundūt humores, ſecernuntq; quod tenue eſt, à craſſo, non aliter atq; lac coagulum, ſcilicet ſeroſa ſubſtantia ſecreta & craſſa in ſe coëunte, ſic enim ſeparatū ſeroſum ſanguinis humorem facilius ad ſe renes attrahunt, quàm cum ſanguine miſtum.

Quæ autem in ſuperiore uentre continentur, uomitionibus: quæ uerò in inferiore, alui ſubductione deijciuntur.

Cōmune omni corporis parti eſt, vt per

com

commodiora loca repurgetur. Commodiora sunt viciniora, quæq; societatem cum vacuanda parte habent, & quà excrementa foras ferri possunt. Vomitionibus igitur, quæ
H in superiore ventre continentur, repurganda sunt: quæ verò in inferiore, alui deiectionibus. Venter enim superior cum ventris ore coniunctus est, inferior verò cum intestinis, per quæ excrementa reiiciuntur.

Sub cute autem collecta, uel sectionem, uel candens ferrum, uel adurens medicamentum efflagitant. Ad eundem modum & quæ in loco natura cauo ut thorace continẽtur. In summa autem, quicquid præter naturã in aliqua parte est, tollendum est: aut si id assequi non possis, transponendum.

Non de his loquitur exremẽtis, quæ sub
A cute sæpe retinẽtur, quæq; meatus obstruũt. Multa enim sectionem vel candens ferrum, vel adurens medicamentum nõ efflagitant, sed detersionẽ tãtùm, aut expurgationem. Frustra enim his tam vehementia remedia adhibentur, quũ lauatione aut frictione tolli posint, Igitur de inflãmationibus vel abscessibus quæ digeri ob magnitudinem, ac materiæ crassitie vel lẽtorẽ, aut loci altitudinem,

nem,cutísve densitatem nequeunt,verba facit. Itaq; vel sectione,vel adurente medicamẽto vel ferro candente emissariũ faciendũ est quo pus vacuari possit, ne diutius retentũ cutem subiectasq; ei partes erodat. Eadem est ratio si in loco natura cauo humor aliquis contineatur. Retenta igitur puris copia vel sanguinis vel alterius humoris in eo spatio quod inter thoracẽ & pulmones cõtinetur,facienda via est per quam educi possit. B

Quæ autem toto genere præter naturam non sunt,sed quantitate delinquũt, euacuatione curanda sunt: cuius ratio cum ex ipso affectu,tum maximè ex affectis partibus inuenitur.

Quæ vacua opplent,ea aut sola qualitate delinquunt,aut sola quantitate,aut vtroque. Sola qualitate delinquit sanguis & spiritus feruidus & frigidus & in venis & in arteriis: qui si nondum vitium aliquod contraxit,contraria qualitate emendari debet. Sola verò quantitate delinquit redundantia sanguinis probi in venis & arteriis:vrinæ in vesica & renibus:cibi in ventre: stercoris in intestinis: & sputi in pectore. Eius autem multitudinis tollendæ ratio cum ex affectu tum maximè ex affecta parte petenda est. C

Affe-

Affectus enim redundātia est, ex qua quod superuacuū est detrahi debet, sed ea ratione, quam affectæ partis natura ostendit. Nā plenitudo alia aliud vacuandi genus requi-
D rit, nec omnia eadem pars admittit. Ex affectus enim natura, & affectæ partis constitutione, instituenda vacuatio est. Aliâs enim spiritus, aliâs humor vacuatur. Prętereà aliā vacuandi rationem oculus, aliam venæ efflagitant. Spiritus enim digerentibus, sanguis verò venæ sectione vacuatur: & serosa humiditas medicamenta quæ quia vrinas cient, diuretica dicuntur, desiderat. Atque hæc quidem sunt vacuationis quæ ab affectu petuntur differentiæ. Affectæ quoque partis conditio, vacuandi genus immutat. Conditionem dico temperaturam, conformationem, positum, & facultatem. Nemo enim nescit aliud adhibendum esse oculo, aliud
E ventriculo, vtroque plenitudine laborante: vt in commentariis nostris in posteriorem Galeni librum fusè docuimus.

Exasperatas præter naturam partes, ad naturalem læuitatem æqualitatemq; reducimus, ossa quidem radendo, arteriam autem & linguam humore lento morsu carente deliniēdo. Læuigatæ ue-

rò præter naturam, medicamentis quæ abundè detergeant, & leuiter adstringant, ad natiuam asperitatem reuocantur.

Natura partes alias asperas, alias læues condidit vtilitatis alicuius gratia. Ventriculum F enim, vterum & intestina asperiora fecit, vt quod concipiunt, melius retineant. Cibus enim concoqui probè nō potest, nisi in ventre & intestinis certam quandam moram fecerit. Nec fœtus in vtero formari, nisi certo tēpore. Læuigata verò lingua est, vt expeditius loquatur: quemadmodum oculi, vt sine molestia moueantur: & arteria, vt vocem leniorem iucundioremque edat: vt ex libris Galeni de vsu partium satis liquere potest. Si igitur partes quæ natura læues esse debent, exasperatæ: aut quæ asperæ, læuigatæ sint: ad naturalem habitum reuocare oportet, exasperatas quidem læuigando, G & læuigatas exasperando. Quoniam autem non omnes partes eiusdem sunt temperamenti, aliis alia remedia adhibenda sunt. Ossa enim & cartilagines præter naturam exasperata, quia dura sunt admodū, nisi atterātur & radantur, æquabilia fieri non possunt. Aspera verò arteria, & lingua, & oculi, ob mollitudinem letore humorum morsu

car-

[illegible]entium læuigantur. Quæ enim mordẽt, exaſperant: eliquant enim ac abſumunt humores: proinde exiccant, & inæqualitatem aſperitatemq; humidioribus mollioribuſque partibus relinquunt: duriores verò partes non exterunt, viſcoſa verò ſuo lentore diu manent, & vacua loca replent, partemq; humectant, & æquabilẽ ac læuem reddunt. Quæ verò natura læues partes præter naturam exaſperantur, ad priſtinum ſtatum reducuntur valenter detergentibus, & leuiter adſtringentibus. Quæ detergent remedia, ſordem, ac craſſam pituitam inanibus locis hærentem eluunt ac expurgant. Adſtringentia verò cõtrahunt, ac rugas inducunt, exprimuntque humorem: proinde inæquabilem locum vtraque reddunt.

Obstructiones uerò uel angustiæ quæ morbis alijs ſuccedunt, posterius curari debent. In opere autem de morborum differentijs oſtendimus ſupradictos affectus plerunque naſci ex inflammationibus, ſcirrhis, œdematis, & nonnunquam ex immodicis ſiccitatibus, prauiſque continentium partium figuris: quemadmodum & ex quibuſ-

dam circunſtantibus tumoribus.

Obſtruuntur & adſtringũtur meatus nõ ab his ſolùm quę antè declarata ſunt, ſed & ab inflammatione, abſceſſu ſcirrho, œdemate, aliiſque tumoribus præter naturam, ſi in ipſis meatibus, ſiue iuxta eos naſcantur: à ſiccitate quoq;, & vitiata cõtinentiũ partiũ B figura. Tumor enim omnis obſtruit ac ſtipat meatus, ita vt ſuo fungi munere nequeãt. Siquidẽ in gula, ſtomacho, eiusq; vicinis partibus genitus, cibi & potus deſcẽſum impedit. In veſicæ collo, vrinæ exitum. In aſpera arteria, faucibus, gutture, aliiſq; propinquis partibus, reſpirationem. Eadem eſt reliquorum meatuum tumore aliquo obſeſſorum ratio. Impediri quoque earum viarum officia adnata caruncula poſſunt. Eãdem enim ad id vim quam tumores, hæc obtinet. Siccitas verò non obſtruit aut ſtipat, ſed arctat, anguſtamque viam reddit, C quemadmodum & vitiata figura quæ ex cõtuſionibus vlceribus, vulneribus & fracturis malè curatis naſcitur. Contuſo enim naſo, ac malè curato, nares plerunque anguſtiores redduntur. Omnes igitur id genus tumores, & reliqui commemorati affectus, vias ac meatus opplentes, arctantes, & ſtringentes, prius curari debent, quàm ab ipſis natæ ob-

ſtru

ſtructiones & anguſtiæ viarum admittere curationem poſsint.

Quòd ſi ex ſupradictis quædam in-
D ter ſe copulentur, uarias habebunt indicationes. De uno autem uelut exemplo uerba facere ſatis fuerit, quandò fuſius de omnibus in libris de curandi ratione diſputatum eſt. Ponamus igitur in partem aliquam ſanguinis multitudinem fluere, ita ut in ea non ſolùm maiores, ſed & minores uenæ diſtendantur, quæ prius uiſum effugiebant, nunc uerò ob plenitudinem conſpicuæ ſint, (quod aliquando in oculis ob tunicæ candorem manifeſtè cernitur) ueriſimile eſt alia quoque uaſa ſenſum effugientia plenitudine diſtenta eſſe, non tamen ob exigui-
E tatem apparere. Periculum itaque eſt ne quod ex uaſis exudat, ad inania ſpatia intermedia effundatur: aut nonnihil iam ſit effuſum. Hic ſanè affectus uacuatione curatur, aut ut clarius ex-

plicem, euacuatione. Quoniam quidem affectus immoderata partis repletio erat, necessariò quod superuacuum est, aut intrò remeando, aut per ipsam affectam partem uacuabitur. Intrò remeabit quidem, si repellatur uel retrahatur, uel in propinquam partem mittatur, uel horum aliquo modo, uel omnibus. Quod autem per affectam partem uacuatur, aliquando quidem euidens est, sensuiq; peruium: aliquando F
uerò in uapores resoluitur. Si igitur uniuersum corpus plenius fuerit, per affectam partem uacuandum non est. Nam si manifestè scarificationibus & sectionibus uacuemus, dolorem excitabimus, proindeq; fluxionem maiorem aduocabimus. Quòd si calidis medicamentis digerere tentemus, plus in affectum locum ob calorem attrahemus, quàm per halitum dißipari possit. At si retorquere quod influxit uelimus, corpus plenum non excipiet. G

Dua

Duabus igitur his de causis totum corpus uacuare oportet, deinde in contrariũ omnino quod influit retrahere. Quo peracto, è parte prius repellere, quàm per halitum digerere tentabimus. Nam eo facilior erit uacuatio, quo per maiores & patentiores uias fiet. Ex affecto autem loco adstringentibus & refrigerantibus medicamentis repellemus. Quin & inanitæ partes ad se quod repellitur attrahunt: ut in libro de facultatibus naturalibus demonstratum
H est. Idem uenæ adstringentibus remedijs confirmatæ retrudunt. Si igitur ad hunc modum totum intrò recurrat, prosperè res cedet. Quòd si quid relictum in particula sit, conijciendum est id lentum aut crassum esse, proindeq; ita impactũ, ut non facilè elui possit. Quanquam fieri potest, si tale non existat, ut in spatia intermedia refusum sit, quod cum accidit, iam tempus suadet per affectam partem ua-

cuandum esse medicamentis quæ repellendæ fluxionis facultatem habent, suprà impositis. Vacuabimus autem, si quid in spatijs intermedijs retentum esse suspicio sit, scarificationibus simul & medicamentis digerēdi ui præditis. Sed quum hæc omnia facultate calida sint, mordendi ui prædita si modum excesserint: uitanda sunt uehementer calida: præsertim si in superficie sit morbus: dolor enim non exiguus excitabitur si unà cum affectu mordeatur, & dolor omnis fluxionem proritet. Quod igitur ex his modicè calfacit, dolorem non excitat: præsertim si cum eo coniuncta sit humiditas: idq; digerere quod in superficie est, abundè potest: etiam si uehemens digerendi facultas eiusmodi medicamento non insit. At si in superficie pars affecta omnino non sit, sed in profundo, eaq; uacuari desideret, intendendus ac augendus est digere

A

B

gerentis medicamenti calor. Periculum enim eſt ne antequam ad profundum perueniat, reſoluatur: neque tamen partes in ſuperficie ſitæ contactæ moleſtiam aliquam ſentiunt, utpote quæ affectæ non ſint. Quocirca nunc quo-
C *que ad calidiorum ſimul & acriorum medicamentorum uſum hæc duo contingunt, nempe ut partes quæ in ſuperficie ſunt, tolerent, & profundæ egeant. Hæc igitur ex affectæ partis poſitu iudicatio ſumitur.*

Dicebamus modò obſtructiones quæ alios affectus ſequũtur, nõ antè curari poſſe, quàm ſublatis ipſis ex quibus ſcilicet ipſæ naſcuntur cauſis. Quoniam autẽ multi ſæpe affectus copulantur, plures erunt eorũ curandorum indicationes, interdum quidem
D inter ſe contrariæ, interdum verò in idẽ concurrentes, quales ſunt ſimplicium morborũ, vt calidi & ſicci, calidi & humidi, frigidi & ſicci, frigidi & humidi. Quum verò inter ſe contrariæ ſunt, hi aut ſimul omnes, aut alter prius curari debet. Qui ſimul curari poſſunt, aut ex æquo omnibus, aut vni præcipuè intendendum eſt. Quum ſimul curari

non possunt, ab eo auspicari curationẽ oportet, sine quo reliqui curari non possint. Semitertiana, verbi gratia, ex cõtrariis humoribus, nempe bili & pituita constat. Illa frigida, hæc calida remedia desiderat: quæ aut alternis adhibenda sunt, aut mista ex æquo quidem, si par sit portio eiusmodi humorũ, aut altero vberiore, si alter humor excedat. Quum verò contrarii sunt, ab eo curationem auspicamur, sine quo alter curari nõ potest. Ponamus, verbi gratia, sanguinem in partem aliquam influere, tantum quidem, vt non solùm maiores sed & minores venas atque inania spatia impleat. Quoniam igitur sanguis calidus & humidus est, incalescitque magis ac magis præter naturam, tandemque putrescit, venas & arterias, atque adeò totam quam occupat partem necessariò calidiorem reddit: ex quo liquet affectum hunc compositum esse ex tumore præter naturam, & intemperie calida & humida, & venarum meatuumque obstructione, atque, si affectus ingens est, vnitatis solutione. Humor enim qui iam partem occupat, ita multitudine distendit, vt continuitatem disiungat, atque abscessum sæpe efficiat. Disquirendum igitur est quisnam ex his affectibus primo, quis secundo, & quis tertio loco curari debeat, ad

hunc

hunc modum. Quoniam intemperies ab humoris fit calore, obstructio multitudine, quæ distendendo partes à se disiungit ac separat: nisi igitur eiusmodi plenitudo tollatur, neque ad naturalem temperiem affectã partem reducemus, neque obstructionem
G delebimus, neque disiunctas partes in vnum coniungemus. Quum enim sanguis partem quam præter naturã occupat, calfaciat, vias ac meatus obturet stipetque, & sua multitudine distendat ac rumpat, nisi sublatus sit, tolli omnino antè dicti affectus nõ possunt. Igitur vacuari is debet, atq; sic tolletur obstructio: deinde ad temperiem reducetur: tandem verò soluta vnitas coniungetur. Coalescere coniungiq; quæ à sua continuitate solutæ sunt partes nõ possunt, nisi qualitatum temperamentum adsit. Nec temperari qualitates possunt, nec obstructio tolli,
H nisi sanguinis multitudine, quam diximus & partem calfacere, & vias obstruere, sublata. Humor autem euacuatur, hoc est græcè, vt vult Galenus, ἀποκενοῦται, vel in corpus remeando, vel foras per affectam partẽ exeundo. Intrò remeat vel repulsus, vel in contrarium, vel in latus propinquum translatus ac deriuatus, (Sic enim vocẽ παραπεμφθεὶς interpretamur) quum non aliis modis intrò, quod in partẽ influxit, recurrere possit.

Sunt

Sunt tamen qui putant humores παραπέμπεσθαι, hoc eſt (vt ipſi interpretantur) tranſmitti, intelligendum eſſe de vaſis quæ reſumpto ab adſtringentibus refrigerãtibusq́; remediis robore, quod influxit in corpus, retrudunt. Intrò repellunt quod influxit, A medicamenta frigida & adſtringentia, & ab his roboratæ venæ. Retrahitur autẽ in contrarium quidem ab inanitis partibus quod familiare eſt ad ſe reuocantibus, & adhibitis retrahentibus remediis, veluti venæ ſectione, cucurbitulis, vinculis, & id genus aliis, de quibus in poſteriore libro ad Glauconẽ latè diſputatum eſt. Iiſdem autem remediis in propinquum deriuamus. Foras educitur vel ſcarificata vel ſecta parte, vel ſanguine in vapores reſoluto ac diſsipato. His modis vel vno, vel pluribus, vel omnibus ſanguis euacuari poteſt. Cæterùm ſola refrigerantia & adſtringentia intrò humorem repellunt, aliquando etiam cum his vena ſecatur, aut cucurbitula aut vincula adhibẽtur, quæ nonnunquam ſola retrahunt ſimul & deriuant. Nam in humorum defluxu in genu, ſecta in cubito eiuſdem partis vena ſolùm retrahit: in pleuritide verò eadem aperta & retrahit & deriuat, vt fuſiſsimè in commentariis noſtris in libros Galeni ad Glauconẽ docuimus. Quòd ſi cum antè memoratis B
affe

affectibus vniuersum corpus sanguine redundet, per affectam partem foras cōmodè edu-
C ci, ac intrò repelli non potest. Neque enim scarificationẽ aut incisionem, neque digerẽtia remedia affectus admittit, quãdo scarificatio & incisio dolorem inferunt, dolor verò fluxionẽ cōcitat & auget, digerentia verò remedia, vtpote calida admota, plus humoris in affectum locum attrahũt, quàm in vaporem digerant. Siue igitur hoc siue illo modo vacuationem tentes, plus lædes quàm iuuabis, quod in arte tractanda summopere vitandum est. Nam aut iuuare, aut saltem non lædere debet remedium: vt docet Hip-
D pocrates. Sed nec solùm pars affecta his remediis lacessita attrahit, sed & corpus redũdantia degrauatum, humores in locum affectum transmittit: nec intrò repelli sanguis potest, quãdo nihil vacui est in quod se recipiat. In primis igitur totum corpus est vacuandũ, deinde influens adhuc humor auertendus, posteà verò reliqua sunt peragenda: vt antè declaratum est. Sed ex qua parte, dubitari potest. Sunt qui primùm ex opposito latere vacuandum, deinde ex altero retrahendum esse putant: rati Galenum in hoc loco id sensisse, quum dicat primùm vniuersum corpus vacuandum esse, deinde quod in affectum locum influit, omnino esse re-

tra

trahendum. Sed hi non satis intelligunt ex eodem latere commodius totum corpus vacuari posse, quàm ex opposito: quod Gale- E nus testatur libro posteriore ad Glauconē. Ponit enim adolescētem aut iuuenem viribus valentem, sanguineq́; redundantem, laborare humorum defluxione in genu, idq́; vere & in tēperata regione: huic mittēdum esse sanguinem docet ex cubiti vena eiusdē lateris, vt quæ affecto loco è directo respondeat, quod in omni vacuatione fieri debere, cum in aliis operibus, tum maximè in antedicto libro de curādi ratione ad Glauconem scribit: quod & ostēdimus ad hunc modum: In dictis affectibus vacuandū corpus, & retrahēdus humor est qui in affectum in- F fluit locū, statim quidem, si omnino fieri potest. Nam lōgiore mora fluxio augetur, sanguis spatiis intermediis infercitur, affigiturq́; ac putrescit, & in malam qualitatem corrumpitur, locusq́; affectus incalescit, & imbecillior redditur. Incommodior igitur est vacuatio & retractio quæ serius fit. Contrà verò commodior ea est quæ antequam aucta fluxio & inflammatio sit, & humores inferciti, & locus imbecillior redditus, fit: tunc enim & facilè & citò & tutò recursus fit humorum in corpus. Nam antequam vehementer aucta fluxio fit, vniuersum corpus

G pus vacuatur: sanguis nondũ infectus prom-
ptè retrahitur: & quum partis robur non-
dum sit solutum, hunc validè impellit. In-
trò autem reductus, nullam habet malam
qualitatem: quare nec febrem parit, nec no-
uam defluxionem, quòd si diutius cuncte-
mur, augebitur defluxio: infercietur humor,
atque corrumpetur, tractuiq; & pulsui mi-
nus parebit, parsque affecta imbecilla red-
detur. Quare ab affecta parte ægrè humor
retrahetur, nec imbecillitas validè impel-
let, & quod in corpus remeat, putrescit, aut
iam computruit: vnde febris nascitur, aut si
in aliquam partem à natura propellatur, no-
H ua fit & in aliam partem fluxio: aut eò re-
3 dibit humor, vnde effluxit. Rursus si ex
opposito latere prius vacuemus, relinque-
mus partem affectui respondentem adhuc
plenam, & ita quam non possit humor
quem intrò repellere studemus, sese recipe-
re. Quare interim sese in affectæ partis
intermediis spatiis affiget ac infercietr, pu-
trescetq;, & affectum augebit, & alia quæ
nunc retuli incommoda adferet. Adde
quòd necessariò iteranda erit sanguinis mis-
sio ex latere affectæ parti respondente, non
minor quidem quàm prior: quod non sine
incommodo fieri. Si verò eiusdem lateris
venam secemus, vacuabimus vt dictum est,

non

non aliter atque ex oppoſito latere vni-
uerſum corpus, ſimulque ex affecto loco
humorem retrahemus. Et partes hac vacua- A
tione inanitæ, à vicinis, atque hæ ab aliis at-
trahent: atque ſic vnica venæ ſectione cor-
pus vacuabimus, & humoris curſum in con-
trarium reuocabimus: nec iterare ſangui-
nis miſsionẽ cogemur, ſi quidem integrã vi-
res ferre poſsint. Sin minus, hãc in duo par-
titi oportebit. Ex his perſpicuum eſt retra-
ctionem tum celerius, & ante quàm impacta
venulis ac inanibus ſpatiis ſit fluxio, fieri:
quare ex eodẽ latere cõmodius quàm oppo-
ſito fit vacuatio. His peractis è parte prius
repellere, quàm per halitũ digerere tentabi-
mus. Nam repulſo intrò humore, minus in B
affecta parte materiæ relinquitur: vnde
meatus & vaſa in quibus hic continebatur,
expeditiora & laxiora redduntur, proinde
quod reliquum eſt, per ea facilius & citius
quàm ſi obſtructa adhuc eſſent, digeretur.
Repellemus autem è loco affecto adhibitis
frigidis & adſtringẽtibus medicamẽtis, quæ
partis ſubſtantiam contrahendo, humorem
exprimunt, quẽ inanitæ corporis partes non
ſolùm excipiunt, ſed ob indigentiam attra-
hunt: vt modò dicebamus. Omnibus autem
his etiã probè adminiſtratis, nonnũquam in
venis minoribus craſſa ac lenta materia re- C
lin

linquitur, quæ ab admotis medicamẽtis ob crassitiem lentoremq; intrò repelli non potuit. Nonnunquam verò in spatia intermedia effunditur tenuis humor, qui ob vasorũ exiguitatem intrò recurrere non potest. Curari igitur hæc debent aut digerẽtibus medicamentis, aut scarificationibus, aut incisuris, prioribus quidem, si pauca sit quæ retenta est materia, ac non vehementer crassa ac viscosa: posterioribus verò, si multa, aut crassa, aut viscosa. Sed quoniam, vt antè diximus, digerentia medicamenta omnia ob calorem plus attrahunt in locum affectum,
D quàm in vapores resoluãt: & scarificatio dolorem concitat, dolor verò defluxionẽ: imponenda sunt partibus suprà sitis frigida & adstringentia, vt fluxioni scarificatione & admotis calidis medicamẽtis concitatæ via præcludatur. Vitanda autem sunt vehementer calida, vt quæ mordeant, ac dolorem vehementem inferant, proindeq; humores attrahant, maximè si affectus in superficie sit. Adhibenda igitur mediocriter calida, vt quæ nec dolorem nec defluxionẽ excitent: præsertim si cum his coniuncta sit humiditas. Calor enim siccus acrior est, humidus
E verò mitior ac blandior, minusq; mordax. Mediocriter igitur calida & humida remedia, qui in superficie sunt affectus, discutere

citra dolorē possunt, qui verò in alto corpore demersi sunt, calidiora & acriora efflagitant, quòd in transitu vim suam amittant.

Deinceps uerò consideremus an ad curationem aliquid desit. Deesse enim non pauca uidentur. Ex affectis sedibus quæ superuacuam fluxionem recipiunt, aliæ raræ, fungosæ, ac molles natura sunt: aliæ uerò densæ, compactæ ac duræ. Priores facilè uacuantur: posteriores uerò acriora remedia efflagitant, F *quæq; partium tenuitate prædita sint, eo quidem maiore, quo altius delitescūt. Hæc rursus altera sit indicatio, quæ ab affectæ partis substantia sumitur.*

Indicationes ad defluxiones dissipandas ab affectæ partis conditione sumptas tradit Galenus: vnam quidem à situ, alteram autem ab affectæ partis substantia & concremento, tertiam verò à conformatione simul & situ, & quartam à facultate partis. G Quintam autem adiicit ad partis intemperiem profligandam ab humorum qualitate contractam. De ea autem quæ à situ petitur,

titur, iam tradidimus: de reliquis verò dicendum est: atque in primis de ea quæ à partium substantia & crassamento sumitur, partes enim aliæ raræ, fungosę aut molles sunt: quales mammæ existunt, alæ, inguina, & id genus aliæ partes glandulosæ, quæ blanda medicamenta & leuiter digerentia exposcunt. Aliæ verò compactæ, densæ ac duræ, quales sunt neruosæ & membranosæ, quæ non solùm acria, sed & quæ tenuitate par-
H tium donata sint medicamenta desiderant, eò quidem maiore, quo sunt duriores, cõpactiores & densiores, quoq; altius sitæ sunt. Facilè enim per molles fungosas & raras medicamentum transit, & ex iisdem facilè tenuatus à digerẽtibus humor exhalat. Cõtrà verò ægrè in duras densas & compactas ingreditur vis medicaminis, ægreq; ex ipsis quod resolutum est exit.

Alia uerò à conformatione simul & positu ducitur. Ponatur, exẽpli gratia, *iecur antè dicto affectu laborare, & in extremis uenarum angustijs impa-*
A *ctos esse humores lentos aut crassos, aut multos: an non cibo & potu extenuante primùm quidem craßitiem ac lentorem promptum est extenuare?*

posteà uerò quod infestat, non per cæcas & angustas uias solùm sed & latas euacuare? In iecore enim sunt uenæ & patentiores & plurimæ, desinunt autem quæ in gibbis sunt, in cauam uenam: quæ uerò in simis, in portam. Quocirca iam promptißimum tibi est, humores in utris libet sint farcti, uacuare: ad uentrem quidem trahendo, si in simarum uenis impacti sint, medicamen B *tis attrahendi ui præditis, per cauam autem uenam, si in ei proximis uenis, ad urinas deducendo.*

Tertia indicatio à partis formatione & positu, societateq; quam cum aliis partibus habet, sumitur. Quod vt clarius intelligatur, ponamus iecur eo laborare affectu, de quo modò disputabamus, propter enim situm & formationem eius alia à superiore adhibenda est curatio. Quum igitur non to C ta defluxio humorum retrahi, deriuari aut repelli intrò potuerit, sed in exiguis extremisq; visceris huius venis pars humoris relicta sit quæ ob lentorem crassitiem aut multitudinem vehemẽter impactam antedictis

reme

remediis non cesserit, quærenda est alia curãdi ratio, quam ex eius formatione & situ inuenire licet. In eo enim sunt tum exiguæ, tum magnæ plurimæq́; venæ: quarum aliæ cum caua vena, aliæ cum porta societatē habent. Nam quæ in gibbis sunt, cū caua: quæ verò in simis, cum porta iūctæ sunt. Quum
D igitur quod relictum est, intrò ferri, vt modò dicebam, nec pulsu nec tractu posſit, nec scarificatione foras educi, tentanda alia via qua liberari ab his iecur posſit. Cumq́; ob lentorem ac crasſitiem ita hæreant, vt nec trahi nec pelli posſint, extenuare ac incidere oportebit: posteà verò euacuare vel per aluum, vel cum vrinis. Nam in eo viſcere sunt latæ venæ, per quas hi humores ferri posſunt, ad ventrem quidē qui in simæ partis exiguis venis impacti sunt: (ad portam enim hæ perueniunt, & hæc ad intestina) ad vrinæ verò meatus ferūtur humores qui gibbis hærent. Nam & in his venæ sunt quæ ad
E cauam perueniunt, ab hac verò per emulgentes ad renes, & ab his ad vesicam. Porrò autem extenuantur ac inciduntur eiuſmodi humores cibo & potu, non autem medicamentis. Horum enim vſus magis, illorum verò minus lædit. Inter extenuantes cibos alii crasſarum sunt partium, cuiuſmodi rapa est & cepa, & id genus alia: quæ si coctu-

ra acrimoniam ſuam exuant, craſſum ſanguinem gignunt, ad creandas obſtructiones aptiſsimum. Hæc igitur vtraque vi pollent, nempe craſsi humoris extenuandi, ſi cruda: & generandi, ſi cocta edantur: atque horum vſus tollendis obſtructionibus minus idoneus eſt. Alii verò ſubſtantia tenues ſunt, & tenuandi vi præditi. Atque F horum rurſus alii cibo, alii medicamento ſunt propiores. Cibo enim proximi ſunt hordei cremor, ficus aridæ, amygdala, piſtacia, mel, & id genus alia quæ ex Galeni libris de alimentorum facultatibus, de euchymia & cacochymia, deque extenuante victu ſunt petenda. Atque hæc exiguam delendæ obſtructionis vim obtinent: ideoq́ue in exiguis tantùm affectibus, & in partibus quæ intemperie non laborant, vtendum eſt. Medicamentoſi autem cibi alii coniunctum habent acorem, frigidiq́ue ſunt, vt oxalidis & vuæ, aliorumq́; fructuum immaturorum ſuccus: qui- G bus præcipuè vtendum eſt cum obſtructæ partes intemperie calida laborant: quemadmodum his quæ cum tenuitate coniunctam habent acrimoniam, in intemperie frigida, quale eſt ſinapi, cappares, allium, naſturtium, porrum, apium, anethum, cyminum, vinum vetus ſubtile calidum. Non-

nun

nunquam hæ duæ qualitates, nempe acor & acrimonia, cum tenuitate iunguntur, vt in aceto, quod & acidum & acre est: quo so lo in tollendis viscerum obstructionibus ob eius vehementiam nõ vtimur, sed cum aliis
H misto, oxymelitis enim in febribus ex bile natis celeberrimus vsus est. Cæterùm in genere tenuantium ac incidentium sunt quæ cum partium tenuitate salsedinem habent, cuiusmodi muria & salsamenta sunt, quibus in quartanis saluberrimus est vsus, vt docet Galenus libro priore de curandi ratione ad Glauconem. Perspicuum itaque est quæ ex his in quibus affectibus adhibenda sunt.

Præter has uerò altera ab ipso iecore tanquam uenarum principio sumitur indicatio. Quoniam enim iecur natura non se solum (quales sunt plurimæ animantis partes) moderatur, sed & in
A *uenas uim suam transfundit, periculum est, si laxantibus tum perfusionibus tum cataplasmatis robur eius resoluamus, ne ipsum in primis, deinde omnes eius uenas inefficaces ad obeundas suas actiones reddamus. Quocirca in eius curatione nonnihil adstringentium medicamẽ-*

torum miſcendũ eſt. Sed quoniam in alto admodum corpore eſt ſitum, periculum eſt ne adſtringentis medicamenti facultas reſoluatur, niſi ab aliqua materia tenuitate partium donata: qualis eſt odoramentorum, deducatur. Præſtat autem B *adſtringens medicamentum ſtatim ab ortu uim odoram habere, quod enim duas habet congenitas qualitates ac facultates, efficacius eſt.*

Quarta indicatio à iecoris facultate ducitur, hoc enim viſcus ex eo partium genere eſt, quæ & ſe & totum corpus diſpenſant. Id enim non ſolùm materiam ſuggerit vnde corpus alitur, ſed & vim inſerit qua familiare ſibi alimentũ attrahit, cõtinet, & concoquit, & inutile reiicit. Sanguinem enim per venas diſtribuit tantum talemq;, quantum qualemq; vnaquęq; pars deſiderat: quẽ adepta apponit, agglutinat, & ſimilem ſibi reddit. Magna igitur cura ſeruãda hæc pars eſt. C Itaq; ſi per halitũ digerere quod in eius exiguis venis farctũ eſt velimus, ſummopere cauendum eſt ne robur reſoluamus, & ab eo prodeuntes omnes venas inefficaces ad ſuas functiones obeundas reddamus, adhibitis perf

perfusionibus, fomentis, cataplasmatis, emplastris, & id genus aliis laxandi vi præditis. Laxant autem aliâs quidẽ humectãdo, aliâs calfaciendo, aliâs emolliendo, aliâs euacuan-
D do. Iecur autem etiã si præter naturã durũ nõ sit, aut coactũ, aut scirrho obsessum, aut tensum, laxari tamẽ potest, si immodicè humectetur, aut calefiat. Humiditas enim natiuam eius firmitatem remittit, calor substantiam dissoluit ac dispergit. Cum calidis igitur & digerentibus medicamentis miscenda sunt adstringentia, quæ alioqui dissoluendã dispergẽdamq; visceris substãtiã seruent. Sed quoniam in alto corpore iecur situm est, adstringentiaq; medicamenta motu pigra sunt, periculum est ne antè quàm ad affectum locum eorum vis perueniat, in ipso itinere resoluantur. Igitur cum his miscenda sunt quæ partium tenuitate polleant, vt
E intrò celerius ferantur: cuiusmodi sunt odoramenta, ferè enim partium tenuitate hæc donata sunt, cuiusmodi cinnamomũ est, casia, myrrha, nardus, iuncus rotundus odoratus, & id genus alia. Præstat verò ea adhibere quæ natura adstringant simul & odorata sint. Commodiora enim sunt, vtpote quæ melius permista sint quàm quæ arte parantur, melius enim accuratiusque natura miscet quàm ars, elementa enim tota per

tota, & substantias totas per totas accuratè miscet. Quod autem sic mixtum est, nulla in parte nõ habet vtranque vim, nempe adstringendi & odorandi, proindeq; & tenuãdi. Quæ autem arte miscentur, in aliis partibus plus adstringentiũm, in aliis plus tenuantium sæpe habent, præsertim si negligenter parentur: atque ita non semper hæc æqualiter adstringunt & tenuant. F

Itaque uacuetur quod præter naturam in partem iam fluxit, natiua uerò humorum symmetria conuenientiáque supersit. Considerãdum & hic, an à fluxionis qualitate, eius partis temperatura mutata sit (si quidem pituitosa erat, refrigeratum: sin biliosa, calfactum iecur est) ut absolutè curata intemperie, sanitas restituatur. Restituemus autem, contrariam qualitatem obijcientes, ut in intemperaturarum curatione diximus, tantum unamquanque partem refrigerantes, quantum eius calor excesserit. Quocirca rursus hic necessariò eius natiua temperies cognoscenda est. Nam quo modo scire poterimus par- G

tis natura frigidioris aut calidioris exu
perantiam, aut quando à refrigeran-
do ceſſandum ſit, ſi caloris natiui mo-
H *dum ignoremus? Eadem ratione ſi frigi-*
diorem calfacientes, ignoremus natura-
lis eius frigoris modum. Itaque neque
quod commodè calfaciat, neque quan-
do à calfaciendo ceſſandum ſit, inuenire
poterimus.

Dicebamus modò in propoſito affectu
plures eſſe eius differentias, nempe plenitu-
dinem totius corporis, influxum humorum
in partem aliquam, & intemperiem ab eo-
rum qualitate contractam. Dicebamus rur-
ſus intẽperiẽ hanc nõ poſſe niſi ſublata ob-
ſtructiõe curari: nec hãc niſi vacuato corpo
re vniuerſo. Itaq; intẽperies quã eiuſmodi
A defluxio peperit, omniũ vltima curationem
recipit: quæ quoniã ſublata eius cauſa eſt, nẽ
pe humores, vnicã habet indicationẽ, nempe
cõtrarietatẽ. Talis autẽ relicta intemperies
eſt, qualis erat humor qui hanc inuexit. Nã
ſi frigidus erat, frigidam: ſi calidus, calidam
intemperiem intulit. Calida igitur frigidis,
frigida calidis curari debet, eodem adhibi-
tis exceſſu, quo pars intemperata à naturali
ſtat

ſtatu receſsit: vt in commentariis noſtris in Galeni libros ad Glauconem demonſtrauimus.

Quoniam de his abundè diſputauimus, ad ea quæ numero præter naturam inſunt, iam tranſeundum eſt. Quorum quum duplex ſit differentia, quibus pars aliqua deeſt, hanc ſarcire ſtudemus, eo quem paulò antè diximus modo naturæ famulantes. Quibus uerò abundat, recidere uel ſcalpro, uel igni, uel adurente medicamento. Hæc igitur omnia ferè ſaneſcunt, ſed non omnia generantur: ut in libro de ſemine proditum eſt. Quædam autem non gignuntur, ſed in eorum locum aliquid ſubſtituitur: ut ſi os omnino exemptum ſit, altera materia quæ ab oſſe & carne differat, in ea ipſa parte regigni poteſt, quæ ueluti caro quædam calloſa eſt, aut callus carnoſus, qui temporis proceſſu in naturam magis calloſam tranſit, initio ſtatim potius carnem referens. In quacunque autem parte amiſſa materia eſt, quæ nec eadem B C

ſpecie nec ſimilis reſtitui poteſt, ornatum quendam tertius ſcopus inuenit, ut in mutilatis.

Numerus partiũ præter naturã aut abundat, aut deficit, vt antè declaratũ eſt, vtrũq; vitium vel ex genere eſt naturali, vel gene-
D re præter naturam. Sextus enim digitus aut tertius teſtis eſt ex genere naturali, quemadmodum vnus teſtis, aut tres tantùm digiti. Quod præter naturam abundat, id aut corpori adnaſcitur, vt acrochordõ, myrmecia, fauus, atheroma, callus, & alia id genus. Aut in ſpatiis continetur, vt pus in abſceſſu, lumbrici in ventre & inteſtinis, lapis in renibus & veſica, in oculis pterygion & ſuffuſio. Quæ autẽ deficiũt partes, non omnes ſaneſcunt. Ex his tamẽ quædã ſpecie eædẽ omnino regignuntur, vt caro: quædam non eædẽ, ſed ſimiles, vt ſubſtãtia inter carnẽ & callũ media, quæ proceſſu temporis callo ſimilior redditur. Quædam verò nec eædem nec ſi-
E miles regignũtur, quales ſunt mutilatæ, atq; in harũ locũ aliquid arte reponimus nõ tam ad vſum, quàm ad ornatũ & pulchritudinẽ. Nam ſæpe detruncato naſo aliũ inferimus eiuſdẽ coloris & figuræ. Turpiſsima enim eſt facies quæ naſo caret. Quomodo autẽ eandẽ cũ priore ac ſimilem generare oporteat,

teat, abundè declaratum est quum de vnitatis solutione tractaremus.

Perspicuum autem est genus hoc cũ eo communitatem habere, quod ad magnitudinem pertinet. Quod enim ex eo secundum naturam est, magnitudini uicinum est. Solum autẽ dissidet cum præter naturam est. F

Quemadmodũ numerus, ita magnitudo prẹter naturã duplex est: vna quidẽ quæ exuperat, altera cui aliquid deest. Quod exuperat, vel ex genere naturali est, vel ex genere præter naturã. Quod igitur numero excedit, quodq; magnitudine minutum est: si quidẽ ex genere naturali sit, idẽ magnitudine vel excedit vel deficit, & non contrà. Sextus enim digitus & numerum auget, & magnitudinẽ: quẽadmodũ si quintus desit, numerus deficit, & magnitudo minuta est. G
Sed nõ si magnitudo præter modũ excreuit aut decreuit, protinus redundat aut deficit numerus. Excrescere enim aut minui caro potest manente eodem partium numero secundũ naturam. Si verò excedẽs numerus ex genere præter naturã est, nihil habet cũ magnitudine commune, sed omnino dissimile est, lapis enim in renibus vel vesica nu

mer

merum auget, ſed non magnitudinem.

In quo genere primùm quod abũdat, tollendũ: aut ſi aſſequi id nequeas, tranſponendum eſt: ut in ſuffuſionibus.

H Quæ in hoc genere præter naturam continentur, aut tolli aut tranſponi debent, vt ſuffuſio in oculo, & lapis in veſica, de quo antè verba fecimus, quũ de obſtructiõe cõmentaremur. Multa enim eiuſmodi non ſolùm numeri, ſed & obſtructionis rationẽ habent. Lapis enim quatenus veſicæ meatum obturat, ad obſtructionis morbũ: quatenus verò in veſica eſt, & vrinæ viã nõ præcludit, ad numerũ refertur. Tolli igitur quod prę̃ter naturã redundat, & actionẽ impedit, debet, quod ſi fieri non poſsit, transferendũ in alium locũ eſt: quemadmodũ in ſuffuſione, quam græci ὑπόχυμα vocant, vulgus cataractã, eſt enim humorũ lentorum effuſio A inter ceratoidem & cryſtalloidem tunicã. Per initia enim quũ humor adhuc liquidus eſt, digerentibus tollatur, quum verò iam temporis proceſſu concreuit, aut aurea vel argentea acu aut ex alia læui materia tranſponatur: vt in alio opere fuſius diſſeremus.

Quibus autem non integræ quidem partes, ſed ex his portiones imminutæ

ſunt

ſunt uel auctæ præter modum, alere quidem ac generare quæ deficiunt: quæ uerò redundant, demere ac minuere, reprimereq́; oportet.

Integræ partes ademptæ, vt brachium & pes, reſarciri non poſſunt: vt antè declaratũ eſt: ſed ex his portiones, vt caro quæ eadem omnino ſpecie regignitur, vt in vlcere cauo, & totius corporis macie. Oſſa verò, nerui, & aliæ ſolidæ partes nõ eædẽ generãtur, ſed in earũ locũ ſimile quidpiã ſubſtitui poteſt, vt callus: quẽadmodũ antè declaratum eſt. Quę verò excreuerũt, demere ac minuere reprimereq́; oportet, hoc eſt ἀφαιρεῖσθαι, καὶ καθαιρεῖν, demi enim ac minui quod iam excreuit, et reprimi quod adhuc excreſcit, debet. Demũtur quę excreuerũt, medicamẽtis quæ græci σηπτικὰ vocãt, quæ auctã ſubſtãtiã τήκουσι καὶ συντήκουσι, hoc eſt abſumũt & colliquãt, cuiuſmodi eſt auripigmẽtũ, ſandaracha, & id gen⁹ alia. Καθαιρετικὰ aũt reprimũt, & leuiter abſumũt, nẽpe extimã carnẽ. Proxima enim facultate ſunt quæ valenter detergent, & cicatricẽ inducunt. Igitur vbi plurimũ caro exuberat, ſepticis vtendũ eſt. B C

Vnde neq; alius in ipſis finis eſt, neq; genere diuerſa remediorum forma.

Qu

Quemadmodum enim numeri & magni
D tudinis vitia quæ in genere naturali conti-
nentur, coëunt, eademq́; sunt, ita eundẽ ha-
bent curationis scopũ, eandemq́; remedio-
rum formã. Vtraq; si deficiunt, resarciri de-
siderant alendo ac nutriendo. Si excedunt,
demi ac minui, si nõ integræ partes sint, sed
ex his portiones. Quòd si parte integra in-
auctum membrũ sit, vt digito aut testicu-
lo, excidere oportet vel scalpro, vel igni,
vel adurente medicamento.

Sed ad reliquum salubrium causarũ genus ueniendum est, quod ea emendat quæ suo loco exciderunt, ueluti ossa sedibus suis emota, & intestina in scrotum prolapsa. Illa quidem uiolenta ten-
E *sione uel impulsione, hæc dilatatione uel ruptura continentis membranæ fiũt. Itaque curantur priora quidem aduersæ partis tensione, & in aduersam partem repulsione: posteriora uerò si continens membrana cogatur ac firmetur, quæ quemadmodum fieri debeant, in libris de curandi ratione explicatum est.*

Oſſa ſuis ſedibus mouētur violenta vel extenſione, vel impulſione. Extenſio fit ab humoris influxu in articulū, aut aliqua alia materia quæ cōiuncta oſſa diducit: ſine tumore, ſi exigua fluxio fit, velut in coxendicum doloribus, cū tumore verò, ſi magna. F Nam tunc non ſolùm oſſa dehiſcunt, ſed & ſuo loco expelluntur in hanc vel illam partem, quò ſcilicet humor magis propulerit. Vtrunq; affectum luxata latini, priorē græci παραρθρήματα, poſteriorem ἐξαρθρήματα vocant. Nonnunquam autem à forinſecus incidentibus vehemētius expelluntur, vt in lucta, caſu, ſaltu, & id genus aliis, in quibus ſæpe etiam nerui & vincula rumpuntur, atque interdum oſsium ſupercilia franguntur: vnde ſuo loco oſſa omnino excidūt. Nonnūquā articulos humiditas reddit lubricos. Nonnūquam verò acetabula, hoc eſt cotylæ, parùm profundæ ſunt: vnde ſine magna G vi excidere poſſunt. Curantur igitur oſſa quidem ob humorum influxum diducta vacuatione. Vacuatur autem, ſi exiguum ſit quod incidit, digerentibus medicamentis. Si verò ingens ſit fluxio, primùm ſanguinis miſsione, vel purgatione, vel vtroque: deinde humoris qui in parte relinquitur, digeſtione ac diſcuſsione. Quum verò ſuis ſedibus exciderunt oſſa, extendi ad-

uer

uersa vincula ac nerui debent, posteà verò reponi, in oppositam qua exciderũt partem repellendo. In scrotum descendunt quan-
H doque intestina, quandoque verò omentũ. Prior affectus enterocele, posterior epiplocele dicitur. Descendunt autem vel ob dilatationem vel rupturam meatus qui à peritoneo ad testiculos procedit: dilatantur autem nimia laxitate, quam humiditas parit: rumpuntur verò subito ac vehemẽti motu. Curantur autem eiusmodi affectus antè dicti meatus ac tunicæ substantiam cogendo ac firmando: quod per adstringentia fit, vt alibi docebimus.

Deinceps autem de his differendum est quæ in priore sermone distulimus. Hæc autẽ προφυλακτικὰ *græci, nos præcauentia dicimus. Quorum triplex est in genere differentia, una quidem homi-*
A *nis inculpata ualetudine fruentis: altera de qua conqueri liceat: tertia uerò ægrotantis est. Primum autem genus, quod ut antè diximus, duplex est, ad salubrium: secundum autem ad præcauentium: tertium uerò ad curantium disputationem pertinet.*

Galenus dum ſalubres cauſas prius tracta ret, eas quæ in humoribus conſiſtunt, in hūc vſque locum, diſtulit: in quibus has maximè verſari ſcribit, quas omnes generaliter προφυλακτικὰς vocat, quanquam hæ propriè προφυλακτικαὶ dicuntur, quæ venturis morbis proſpiciunt. Salubres autem cauſæ, aliæ B præſentē morbum profligant, aliæ verò à futuro præcauēt, quæ peculiari nomine, vt modò dicebam, προφυλακτικαὶ appellātur. Præſentem autem ſanitatem intelligo hominis non tantùm abſolutè ſani, optimeq; conſtituti, ſed & cuiuſcunque natiuam ſanitatem habentis, qualem ſcilicet ab initio accepit, ſiue ea perfecta abſolutaque ſit, ſiue ab optima declinet, modò talem in præſentia ſeruet, qualis ab initio erat, atq; hoc loco Galenus eā inculpatā vocat, & de qua cōqueri non liceat. Eam verò de qua queri liceat, intelligit quæ nōnihil à ſua natiua deflexit citra actionum offenſionem, ſed tamē quæ C niſi ei prouideatur, breui lapſura in morbū ſit. Primum itaque ſalubrium cauſarum genus duplex eſt, quemadmodum & ſalubre corpus duplex: vnum quod optimam, alterum quod non optimam ſed tamen natiuam ſanitatem tuetur, illam paulatim corrigendo, hanc in meliorem ſtatum mutando, aut eam ſeruando. Corrigenda enim,

ſi

ſi per otium & facultates liceat, eſt, ſin minus, ſeruanda. Hoc igitur cauſarum genus ad conſeruantium, ad præcauentium verò ſecundum, tertium ad curantium tractationem pertinet.

D *Vniuerſum autem hoc genus in humoribus maximè conſiſtit: quos nec lentos, nec craſſos, nec multos, nec admodũ calidos aut frigidos, nec mordaces nec putres, nec peſtilentes eſſe oportet. Aucti enim morbos gignunt. Augentur autem interdum quidem ab eadem cauſa quæ ab initio eos procreauit, aliquando uerò à cibis corporis humores in ſuam naturam immutantibus.*

Humores in quibus ſalubres cauſæ verſantur, nec lẽtos nec craſſos, nec multos, nec admodum calidos aut frigidos, nec mordaces, nec putres, nec venenatos eſſe oportet, aucti enim morbos gignũt, humorum enim E lẽtore craſsitie & multitudine corporis ſpiracula obſtruũtur: vnde putredo in corpore naſcitur, quæ febres accendit, tales quidem, quales humores ſunt qui putreſcunt. Multitudo itẽ natiuũ calorẽ ſuffocat, vaſa rũpit, & fluxionem parit, quæ pro loco in quẽ in-

fluit, varios morbos gignit: phthisin quidē, si in pulmones: arthritidē, si in articulos: lassitudinē, si in musculos. Pituita autē febres quotidianas, œdemata, morbos comitiales, & hydropes. Flaua bilis febres tertianas, causos, erysipelata, & herpetes. Atra verò bilis febres quartanas, cācros, carbūculos, elephātiases. Mordax humor ac salsus pruritū, scabiē, & similes affectus. Putris materia in intestinis & ventre lūbricos, venenati humores syncopas, & animi deliquia, ac tandem mortem. Augentur autem eiusmodi humores aliquando quidem ab ea causa quæ primùm eos genuit, aliquando verò victus ratione. Causa igitur quæ hos humores procreat, duplex est, altera materia, altera efficiens. Materia, ex qua quidē & fiunt & augētur, cibi sunt & potus. Crassi enim crassum, viscosi viscosum, acres acrem humorem generant. Causa efficiens facultas est sanguinis procreatrix, quæ in iecore primùm, deinde venis sita est, ea ex elemētorū mistione constat, quare si probè mista sint, validā: si improbè, inualidam hāc esse oportet. Iecur igitur temperatum, sanguinem: frigidum, pituitam: calidum, bilem gignit. Quū ergo aut antecedens victus ratio, aut iecoris intemperies, aut vtrunque, humorem vitiosum in corpore genuerunt, si vitiosus

cib

cibus,& qui similem priori sanguinẽ gignit, adhibeatur, maneatq; eadem iecoris intemperies, necessariò augetur humoris vitiũ nõ solùm quantitate, sed & qualitate. Quum
H verò corporis humores probi sunt, sed victus ratio est improba, hoc est ex qua succus crassus viscosus calidus frigidus acris aut venenatus generatur, humorum malignitas increscit. Non enim solùm sua præsentia victus eiusmodi humoris molem auget, sed & præcedentem corrumpit. Nã animal quantumcunque probum sanguinẽ habeat, si prauis cibis vesci assuescat, malignis humoribus corpus implebit.

Horum autem curandorum duplex est scopus, nempe immutatio, & euacuatio. Immutantur uel ab ipso corpore eos concoquente, uel à quibusdam medica-
A *mentis, in quibus tũ ea continentur quæ animaliũ uenenis medentur, græci ἰοβόλα uocant: tũ quæ exitialia pharmaca permutant.*

Humores in quibus cõmemoratũ causarũ genus versari modò dicebamus, alii sola quantitate, alii sola qualitate delinquunt, vt crassi, viscosi, calidi & frigidi. Alii tota substantia naturaque cõtrarii sunt, vt acres,

putres, & venenati. Primi ſola vacuatione egent, ſecundos in ſubſtantiam noſtram natura interdum ſola, interdum verò adhibita cõtraria qualitate mutat. Frigidos enim calida, & frigida calidos: craſſos tenuantia, & lentos incidentia ad naturalem ſtatũ no- B biſque familiarẽ perducunt, atque hi vacuatione non egent, niſi qualitate redundent: acres verò ac putres venenatíque in meliorem quidem ſtatum mutari poſſunt, ſed in ſubſtantiam noſtram nõ poſſunt, vt cui tota ſubſtantia contrarii ſint. Mutãtur autem putres quidem & acres à natiuo calore in pus, aut aliud quidpiam puri ſimile: poſteà verò aut ab excretrice facultate expelluntur, aut à medicamentis expurgantur. Venenati autem quodammodo immutantur, nõ autem vel in pus, vel in ſubſtantiam noſtrã conuertuntur, exui tamen eorũ malitia po- C teſt, aut foras protrudi medicamentis quæ græci alexiteria vocant, cuiuſmodi eſt antidotus theriacæ. Quoniam igitur venena aut ſua frigiditate, aut calore, aut tota ſubſtantia lædunt, adhibenda ea ſunt quæ calfaciant, ſi frigidum: vel refrigerent, ſi calidum: vel exiccent, ſi humidum: vel humectent, ſi ſiccum id ſit: vel ſi tota ſubſtantia contrarium ſit, quæ immutent, ac innocentius reddãt. Hæc autẽ media eſſe oportet

tet

tet inter corpus & venena. Nã quæ propinquiora veneno ſunt, vt venenũ lædunt: quæ verò à veneno plurimũ diſtãt, corpori nihil D proſunt. Similiter autẽ largius ſumpta, grauem noxam corpori inferunt: parcius verò, à natura vincuntur: proindeque nihil aut parum proſunt, quare ea mediocri mole ſunt exhibenda, vt Galenus libro quinto de ſimplicium medicamẽtorũ facultatibus docet.

Euacuantur autem à medicamentis potenter calfacientibus, & purgationibus, clyſteribus, & ſudoribus, & uomitionibus, atque hæ ſunt communes eorum uacuationes. Propriæ *uerò ex locis in quibus aceruantur, ſumuntur: quẽadmodum in libris de ſanitate tuenda, præſertim tertio & quarto docuimus,* E *ubi de laßitudinibus alijſque laßitudini proximis affectibus diſputauimus. Prõptius enim primarum uenarum excrementa per uentrẽ, iecoris uerò per urinas expellũtur, & per ſudores, qui in toto corporis habitu continẽtur: quẽadmodum per palatũ aut nares aut utrunque, quæ caput occupãt: & quæ in latis*

thoracis ſpatijs ſunt, per guttur unà cũ tußi reijciuntur. Quæ uerò in renibus uel ueſica reſident, per urinas.

Humores, vt modò dicebam, alii immutari à natura in ſubſtantiã noſtram poſſunt: F atq; hi vacuatione non egent. Alii verò nõ poſſunt, ideoq; vacuatione egent. Vacuantur autẽ ſectione venæ, calfacientibus medicamẽtis, purgationibus, clyſteribus, aut ſudoribus. Multitudo enim humoris in venis, vacuationem quæ venæ ſectione fit, poſtulat: quæ autem qualitate delinquunt, alias vacuationis differentias deſiderant, quæ à locis in quibus reſident, deſumuntur. Quum igitur vacuatio per affectũ locum, aut affecto loco quam maximè fieri poteſt commodè vicinum facienda ſit: quæ in ſimis iecoris partibus primiſq; eius venis, ſunt per ventrem: quæ verò in gibbis, per vrinas vacuantur: priora purgãtibus, poſteriora diureticis G medicamentis. Per ſudores verò, quæ in toto corporis habitu reſidẽt, adhibitis frictionibus, vnctionibus, exercitationibus, aliiſq; ſimilibus, quæ Galenus θερμὰ ἱκανῶς eſſe iubet, hoc eſt quãtũ res ipſa efflagitat, calida. De quibus idem autor libro tertio & quarto de ſanitate tuẽda abundè tractauit. In tertio quidem de apotherapia & laſsitudinibus

ex

ex exercitatione partis, quarto verò de spõtè natis lassitudinibus. Quæ verò in capite sunt, per palatum quidem extrahuntur dia-
H massematis & gargarismis: per nares verò errhinis. At quæ in thorace continentur, cũ tussi per asperam arteriam reiiciuntur: per vrinas verò, quæ in vesica & renibus sunt. Commodè enim per has vias ex antè dictis locis excrementa vacuantur.

Retrahendi autem ad lõginquißima, communis est omniũ partiũ indicatio, quẽadmodum deriuandi ad propinqua.

Ἀντίσπασις est fluentis humoris retractio in partem aduersam: quam ad longinqua faciendã esse nũc docet Galenus. Quod perpetuò verũ nõ est. Necessariò enim ad propinqua fit, quũ excretrix facultas vehemẽ-
A ter est cõcitata, morbus magnus est, celereq; remediũ efflagitat, & humor cũ graui periculo in affectã partẽ influit: vt in commẽtariis nostris in posteriorem Galeni librũ ad Glauconẽ docuimus. Quòd si affectus exiguus sit, nec celerẽ curationẽ exposcat, nullũq; periculũ ex fluxione timeatur, ad lõginquũ retrahere oportet: vt in humorum fluxione quæ ad genu fit. Hæc enim pars sine periculo fluxionem excipit, nec præceps remedium requirit. Itaque in longinqua

flux

fluxionem reuocare oportet, humor verò quum iam locũ obsedit, non retrahi in longinquã partem, sed in vicinam deriuari debet. De his autem nunc fusius disputare superuacuum foret, quum in antè dictis commentariis abundè sint pertractata. B

Quæcũque uerò eiusmodi affectiones curant, salubres causæ dicuntur: quemadmodum morbosæ, quæ has adaugent: & neutræ, quæ neque lædunt, neque iuuant. Posset autem quispiam ne quidem causas omnino appellare, quales multi sophistæ sunt, qui rerum differentias cõtemnunt, plurimum uerò temporis in nominibus conterunt: aduersus quos in alijs operibus plurima scripsimus. Hæc igitur est artis pars quæ prophylactice dicitur. C

Quæ antedictas affectiones, inquit, summouent, causæ salubres dicuntur: quæ verò adaugẽt, morbosæ: quæ nec augent nec tollunt, neutræ appellantur. Quemadmodum enim corporis affectus omnes inter salubrẽ & morbosum tam simpliciter, quàm in præsentia constituti, neutri dicuntur, ita & causæ omnes inter salubres & morbosas tam

sim

D ſimpliciter quàm in præſentia, neutræ vocã tur. Salubres dico, quæ ſanitatem tuentur, corrigũt aut efficiunt. Morboſas verò, quæ morbum adferunt vel augent vel fouent. Neutras verò, quæ nec hoc, nec illud efficiunt: hoc eſt quæ nec morbum gignunt vel augent vel fouent, nec ſanitatem tuẽtur, vel corrigunt, vel efficiunt: ſed medium inter vtrunque extremum ſtatum quem neutrum appellamus, ſeruant. Quoniam igitur propoſiti affectus neutri ſunt cauſæ quæ hos ſeruant, quæ ſcilicet nec obſunt nec iuuãt, neutræ erunt. Quemadmodum enim quæ optimam ſanitatem tuentur cauſæ, quæq́ue mediam inter optimam & neutram vel tuentur
E vel corrigunt ſalubres: & quæ morboſum ſtatum vel adferunt vel augent, morboſæ: ita quæ neutrum ſtatum ſeruant fouentq́;, neutræ appellantur.

Conualeſcentibus autẽ ex morbo, ac ſenibus ea debetur uictus ratio, quæ græcis analeptice & anathreptice dicitur, hoc eſt inſtauratrix & altrix. Qualis uerò ſit eorum affectio, & quibus potiſsimùm cauſis ad naturalẽ ſtatum reuocentur, in libris de curandi ratione la
F *tè ac diffusè diſputatum eſt: in hoc au-*

tem

tem opere summatim docebimus.

Analeptice, victus ratio est, quæ conualescentium ex morbo vires reparat: Gerocomice, quæ sanitati senum prospicit, vtrisque communis est anathreptice. Nam tam conualescentes quàm senes eodem ferè modo aluntur atq; reficiũtur. Quoniã autẽ ex leui occasione senilis status in morbum decidit, simili victus ratione his qui ex morbo conualescunt, curari debent. Hæc autẽ media est inter eam quæ sanorum propria est, & eam quæ ægrotantiũ: vt mox docebitur. G

Eiusmodi igitur est hæc affectio. Probus quidem sanguis est, sed paucus, cum quo & spiritus uitalis, ut uocant, & animalis. Solidæ quoque partes sicciores, unde & earum uires imbecilliores, ob quas uniuersum corpus frigidius existit.

Videtur hoc loco Galenus de his solùm qui ex morbo calido & sicco conualescunt, verba facere. Maximè enim eiusmodi morbus humiditatem dissipat, & partes solidas vniuersumq; corporis habitũ deficcat. Sed H si rem penitus intueamur, nullum omnino corporis totius morbum inueniemus, qui si diutius perseueret, hæc mala non inuehat,

siue

siue is calidus siue frigidus sit, siue siccus siue humidus, siue ex his mistus, semper enim imbecillitatem gignit, imbecillitas verò atrophiam, vt quæ aut parũ aut nihil concoquat, vnde sequitur sanguinis & spirituum penuria, totiusque corporis refrigeratio, ac caloris natiui inopia: vnde solidæ partes infirmæ redduntur. Negare enim nolim eiusmodi incõmoda ex calidis siccisque morbis quàm frigidis & humidis maiora nasci. Quòd verò id sanguinis quod in conualescentibus
A relinquitur, probum sit, vel ex eo constat, quòd corpus tum ab humoribus vitiosis purum sit: alioqui conualescentium status omnino morbosus esset. Siue igitur morbus qui præcessit, ex humorũ vitio natus sit, siue ex sola intemperie, cõualescentiũ corpus vitiosorum humorũ expers esse debet. Nam non alio modo cõualescere corpus dicitur. Senum verò sanguis non simpliciter, sed pro ætatis ratione probus est.

Salubres autem causæ commemoratam affectionem emendant, quæ, ut summatim dicam, celeriter ac tutò corpus alunt: particulatim uerò, moderatus mo-
B *tus, cibus, potus, & somnus. Motuũ uerò materia, gestationes sunt, ambulatio-*

nes,

nes, frictiones, & balneæ. Quòd si ex his multò melius habeant, quotidiana opera paulatim tractent. Cibos autẽ interdum quidẽ humidos coctuq; faciles & minimè frigidos sumant, tẽporis uerò progressu & eos qui uberius alant. Commodè uerò in potu uinum datur, ætate quidem medium, forma uerò purum ac pellucidum, siue id album sit, siue subflauum: odore iucũdum, quod gustu nec aquam omnino, nec uehemẽtem aliquam qualitatem referat. Itaque nec dulce sit, nec acre, nec amarum. De his autem, ut modò dicebam, in libris de curandi ratione fusißime est disputatum. C

Dubitari potest an quemadmodum conualescentium, ita senilis status instaurari dicatur, an potius conseruari. Cõualescentes enim in pristinum statum redeunt, at senes reuera non redeunt, sed tantùm in suo naturali statu conseruantur, aut certè impediuntur ne præproperè ad extremum seniũ perueniant. Ipsis tamen quemadmodum cõualescentibus ex morbo analepticem tribuit Galenus. Vt id autem melius intelligamus, D

reuocãda in memoriã ſunt quæ modò dicebamus: nimirum ſimilem rationem conualeſcentes ex morbo, ac ſenes deſiderare, ob id quòd ſimili ferè affectu ambo laborent. Ideò analepticem quam conualeſcentium propriam eſſe diximus, congruere ſenibus idem autor ſcribit. Quæ igitur horum amborum affectiones emendant cauſæ, vt loquitur Galenus, ex eorum genere ſunt, quæ celeriter ac tutò corpus alũt. Celeriter quidem ne ſi tardius quod exhibetur alat, vires deficiant. Tutò verò, quoniã non omnẽ cibum ac potum caloris imbecillitas confi-
E cere poteſt. Cæterùm celeriter alunt, cibus humidus, quique facilè concoquitur, vt ptiſſanæ ſorbitiones, lac, & alia id genus: vinum ætate medium, purum, defecatumque ac lucidum, odore iucundum, guſtu neque aquam neque aliam vehemẽtem alienamq; qualitatem referente, ſiue id album, ſiue flauum ſit, humidus enim cibus facilè à ventre conficitur, & deducitur in emaciatum morbo corpus, ipſumq; alit ac inſtaurat. Vinum verò quale modò declaratum eſt, ſtatim in corpus transfertur, calorisque natiui potiſſimùm ſubſtantiam reparat. Contrà cibus
F viſcoſus craſſus durus frigidus, atque vt ſemel dicam, concoctioni contumax, omnino fugiendus eſt, vt qui nec celeriter alat

T

(tardè enim vt diximus conficitur) nec tutò: vires enim lædit ac obruit. Eadem ratione vinum rubrum & crassum tardè recipit concoctionem, moramque in ventre trahit. Aquosum verò substantiam quæ periit, non reparat. Acre & amarum contractam ex morbo & ætate siccitatem auget. Hæc notiora sunt quàm vt fusius explicari debeant, præsertim cum de his Galenus libro septimo de curandi ratione, & quinto de sanitate tuenda abundè tractarit.

Nunc enim singula percurrere non statuimus, sed tantùm eorum quæ in alijs operibus fusè disputata sunt, capita commemorare: quorum ubi numerum & qualitatem recensuero, huic libro finem imponam. Antè autem diximus alterum esse librum in quo de constitutione artis medicæ disseruimus: quẽ duo priores de artium constitutione præcedunt, uerùm hi quidem unà cum hoc quem nunc absoluimus, in eorum ordine quos fusè lateq; tractauimus, numerandi non sunt. Illi uerò hunc habent ordinem: De elementis iuxta Hippocratis G H

tis

tis ſententiam, liber unus: quem tres de temperamentis ſequuntur: quorum duo priores de animantium, tertius uerò de medicamentorum temperamentis tra=ctat. Eam ob rem opus de ſimplicium medicamentorum facultatibus, probè intelligi non poteſt, niſi tertio de tempe ramentis accuratè cognito. Alius autem liber exiguus, cui titulus eſt de inæquali intemperie, duos priores de elementis ſequitur. Cui ſimiliter alij duo parui ſuc cedunt: quorum alter de optima corpo=

A ris conſtitutione, alter de bono habitu inſcribitur. Sequitur aliud opus quod tres libros cõplectitur, de naturalibus fa cultatibus: quod, ſi lubet, aut poſt duos de tẽperamentis, aut poſt librũ de elemẽ tis legere poteris. Poſt hũc uerò in plu=ribus libris de functionibus animæ diſſe ruimus. Quoniã autẽ ad eas demonſtran das non parum conferũt ea quæ ex cor=porum diſſectionibus nobis apparent, prius in illis te exercere oportet: quorũ

maximè utilis est liber qui de anatomicis administrationibus inscribitur. Praeter hos autem plures alij sunt, quorum duo de dissectionis dissensione, unus uerò de mortuorum dissectione: quos ordine sequuntur duo de uiuentium dissectione. In alijs uerò quibusdam speciatim ad initiatos de oßibus conscripsimus: in quo genere musculorum, neruorum, arteriarum & uenarum dissectio, & alia id genus habentur. Et liber cui titulus est, an sanguis natura in arterijs continetur. Eorum uerò qui partium actiones produnt, duo quidem sunt de musculorum, tres uerò de thoracis & pulmonis motu: quibus deinceps succedit liber de respiratiõis causis, post hũc liber de uoce. De animae principatu, ac alijs omnibus quae naturae & animae actiones inquirunt ac scrutantur, in opere de Hippocratis & Platonis placitis (quod ex multis libris constat) tractauimus. In eodem cõtemplationis genere B C

sunt

ſunt libri de ſemine, quos ſeorſum ſcri=pſimus. Item de corporum diſſectione Hippocratis: quibus omnibus ſuccedit D opus de uſu partium. Ad morborũ autẽ cognitionem liber de locis affectis confert, & de pulſibus: in quo & de prænotione docemus. Librũ uerò de pulſibus alij duo præcedunt, unus quidem de re=ſpirationis, alter de pulſuum uſu. Liber autem de pulſibus in quatuor diſtribui=tur: unum quidem de eorum differẽtijs, alterum autem de cognitione, tertium de eorum cauſis, & quartum de ea quæ ex pulſibus ſumitur prænotione. In hoc genere eſt liber ad initiatos, qui de pulſi=bus inſcribitur. Alium uerò librum ue=lut omnium horum compẽdium ſcribe=re in animo eſt, quem uel artem de pulſi E bus, uel cõpendium inſcribam. Ad hanc autẽ cõtemplationem cõferunt quæ in librum Archigenis de pulſibus enarra=mus ac interpretamur. Maximè uerò ad prænotiones cõducit cõmentatio de iudi

cijs: quã liber de diebus iudiciarijs præcedit. Sed et de spirãdi difficultate opus, tum ad præsentis affectus cognitionem, tum ad prænoscendum tam bonũ quàm malum morbi successum est utile. Omnium igitur horum nõnullorumq; aliorum singularium librorũ cognitio utilis est: cuiusmodi est de causis euidentibus, de medica experientia, de extenuãte uictu, & de uenarum sectione ad Erasistratum, & de tumoribus præter naturam, similiter autem & de plenitudine, & id genus alij. Ad curandi autem rationem, omnium maximè necessarij sunt de morborum & symptomatum differentijs libri tres, in quibus morborum causæ tractantur. Præter hos alij tres sunt in quibus explicantur symptomatũ causæ. Sunt & de simpliciũ medicamentorum facultatibus libri, de quibus antè meminimus: & de medicamentorum cõpositione, quibus libri de curandi ratione succedunt. Seorsum autem de ualetudine F G

dine

dine tuenda opus scripsimus. Quod uerò ante hos omnes exerceri in opere de demonstratione eum oporteat, qui artem cum ratione tractaturus sit, in libro de optima secta declaratum est. Reliquos autem libros ac commentarios à nobis conscriptos nunc percurrere necessarium non est, quum de hisce Homnibus alibi simus tractaturi in uno atque fortè altero libro quem ita inscribemus, Galeni de proprijs libris.

Post tam fusam luculentamq; Iacobi Syluii medici doctissimi explicationem ordinis legendorum librorum non solùm Galeni & Hippocratis, sed & recentium quorundam medicorum, de ea disputare non statueram: sed nõnulli ex amicis nostris laborem hũc importunis suis efflagitationibus, subire me coëgerunt, mutilos enim fore aiebant commentarios hos, nisi vltimum hunc locum de ordine legendorum Galeni librorum exponerem. Quod cum honestè negare non possem, hunc quam potui diligentissimè conscripsi.

Initio igitur huius operis triplicẽ esse omnẽ docendi rationem indicauimus: vnam

quæ ex finis notione per resolutionem fit: atque hanc inueniendis constituendisq́; artibus esse dicatam. Alteram huic contrariã, ex eorum compositione quæ resoluẽdo inuenta fuerunt, natã: eamq́; tradendis disciplinis per finis resolutionem inuentis, maximè esse necessariam. Tertiam verò quæ ex definitionis dissolutione fit, ad artis memoriam habendam. Triplex igitur disponen- B dorum Galeni librorum erit ratio. Prima ab his auspicatur, qui sanitatem tueri, emendareq́;, & morbum profligare docẽt, ad eos vsque, qui artis elementa tradunt, procedẽs, perpetuò ordinem seruans qui ex finis resolutione inuentus fuit. Cum igitur propositus finis sit corpus sanum vel tueri vel emendare si ita videatur, & ægrotum à morbo vindicare: cumq́; sanitas morbũ natura præcedat: primum ab his sumẽdum initium est, qui sanitatem tueri & corrigere, deinde ab his qui morbum propellere docent. Seruandæ autem sanitatis ratio, & morborum curatio, in assumendis, efficiendis, educendis, C & foris incidẽtibus posita est: vt antè declaratum est: quæ rite administrata sanitatem seruant & morbũ propellũt. Vt igitur rectè administrentur, cognoscenda sunt corpora quibus ipsa adhibentur. Rursus corpora non noscuntur nisi cognitis eorum partibus, quæ

ex

ex ſua ſubſtantia,magnitudine,formatione, ſitu,& numero cognoſcuntur. Reſoluendũ igitur corpus eſt in omnes ſuas partes: quod nobis incidendi corpora ratio ſuggerit. Reſolutas medicus contemplatur,cuius ſcilicet ſint ſubſtantiæ,mollíſne an duræ,cuius ma-
D gnitudinis & figuræ, quot numero ſint, & quo modo inter ſe collocatæ. Nihil enim temerè ſed boni gratia omnia natura facit. Ex ſimplicibus verò compoſitæ cognoſcũtur. At ſatis nõ eſt harum notitiam habere, ſed earum facultates,officia,actionesq́;,quorũ gratia ipſæ conditæ ſunt, veſtigare oportet:quid muſculi, verbi gratia,agant, quid oſſa,quid reliquæ ſimplices corporis partes, deinde quid compoſitæ. Actiones per ſe nobis conſpicuæ ſunt,facultates verò per actiones. Ex partium temperamentis naſcuntur facultates,ex his actiones. Temperamẽtum igitur natura facultate prius eſt, facultas ve-
E rò actione. Ad ſenſum verò actiones primæ ſunt,deinde facultates,poſteà autem temperaturæ, poſtrema verò elementa ex quibus hæ conſtant. A fine igitur conſtituto,nempe ſanitate, ad elementa vſque deſcendimus. Itaque ſi ordine libros diſponas,in primo loco opera quæ ſanitatẽ tueri,& morbos profligare docent,ſtatuenda ſunt, deinde reliqua eo ordine collocanda, quo facta fuit re

ſolutio. Quòd ſi compoſitionis ordine ea diſponas, ab his quæ elementa tradunt, ad ea quæ ſanitatem tuentur, & morbum propellunt, procedendum eſt, eo collocando ordine, quo fit ad finem reditus: vt poſteà docebimus. Ad id igitur vnde digreſsi ſumus re- F uertamur. Scrutandæ itaque ſunt partium actiones ex opere de vſu partium, & aliis anatomicis libris. Nam in vnaquaque parte ingenita facultas eſt pro eius temperamenti ratione. Ex facultate verò actio naſcitur. Cũ igitur nulla pars in corpore ſit quæ officio aliquo vacet, quæq; vſum aliquem non præſtet, alia alium pro ſua ſubſtantia, magnitudine, forma & compoſitione: vnamquanque vt eſt ſeruare oportet: & ſi quomodo vitiata ſit, ad meliorem ſtatum reducere. Vitium autem magna ex parte deprehẽdimus G cum ex aliis multis, tum ex eius actione læſa: vt antè declaratum eſt. Cæterùm cũ duplex ſit partium genus, vnum primarum ac ſimplicium, alterum quod ex his compoſitũ eſt, quod quia abſolutam perfectãq; actionem edit, inſtrumentum dicitur: duplex erit virtus & vitium, inſtrumentorum quidem in magnitudine, formatiõe, numero, & ſitu: ſimpliciũ autem partium, quoniam ex quatuor naturę elementis conſtãt, hoc eſt igni, aëre, aqua, terra: aut, ſi mauis, calido, frigido,
hum

humido, & ſicco: virtus quidem in moderatione, vitium verò in immoderatione poſitum. Neceſſaria igitur & hic eſt librorum de elementis, de temperamẽtis, & de ſimplicium medicamentorum facultatibus cognitio. Ex quatuor enim elementis inter ſe temperatis corpus vnum ſimplex naſcitur, quod pro miſtionis qualitate aliam atque aliam habet naturã. Aliud enim os eſt, aliud caro, aliud membrana, aliud vena, aliud arteria, aliud aliam naturã ſortitum. Tot igitur ſunt ſimplicium corporum ſimplices differentiæ, quot ſunt elementa, nempe calidũ, frigidum, humidum, & ſiccum: & totidẽ cõpoſitæ, calidum & humidũ, calidũ & ſiccũ, frigidũ & humidũ, frigidũ & ſiccũ: & vnum tẽperatiſsimũ: quorũ virtus in ſymmetria, hoc eſt conueniẽtia, vitiũ verò in ametria, id eſt diſcrepantia elementorũ poſitũ eſt: vt modò dicebamus. Totidẽ igitur morbi ſimplices ſunt, quot intemperaturarũ actionem manifeſtè lædentium differentiæ. Ad eundem modum inſtrumentorum virtus & vitium in magnitudine, conformatione, numero, & ſitu poſita ſunt. Virtus quidẽ, ſi ſecũdũ naturã: vitium verò, ſi præter naturam habeant. Illa igitur probas, hæc improbas actiones edunt: ex quibus ſanitatis & morbi definitiones veſtigamus. Quoniam rurſus

probæ actiones alię aliis sunt meliores, mul B
tæ erũt sanitatis differentiæ, aliæ aliis perfe
ctiores. Vna igitur optima est, quæ optimas
edit actiones. Reliquæ ab ea declinantes,
sed tamen salubres magis aut minus, prout
ab optima minus aut magis deflectunt: vt fu
sè antè declaratum est. Cognito autem cor
pore, eiusq́; partibus tam simplicibus quàm
compositis, earum quoque affectibus, ad re
mediorum naturam veniendum est, quæ in
quatuor consistere antè docuimus, nempe
assumendis, vacuandis, efficiendis, & foris
incidentibus: quorum materia ex libris de
alimentorum facultatibus, de boni maliq́; C
succi cibis, de extenuante victu, & aliis quã-
plurimis ad tuendam valetudinem spectanti
bus petenda est: quemadmodum ad morbũ
depellendum ex libris de simplicium medi-
camentorum facultatibus, de compositione
medicamentorum, & aliis quos paulò pòst
fusius explicabimus. Horum itaq; necessa-
ria est cognitio: priorum quidem ad sanita-
tem tuendam ac emendandam: posteriorũ
verò vsus ad propellendos morbos necessa-
rius est. Ex his palam est necessariam ad re-
ctã curationẽ esse cognitionẽ corporis, eius
partiũ, & affectuum qui in ipsa incidunt, eo- D
rumq́; magnitudinis. Affectæ quoq; partis
naturæ, eiusq́; situs, cõformationis, & socie-
ta

tatis quam cũ aliis habet partibus. Ad eũdẽ modũ remediorũ natura cognoscenda est: alioqui nec qualitas nec quãtitas eius rectè adhiberi posset. Hic igitur necessarii libri sunt de vsu partium, de differentiis & causis morborum & symptomatum, de locis affectis, & alii quos in compositionis ordine recẽsebimus. Cæterùm cum morbus alius aliã requirat victus rationem (longus enim vberiorem, celer & acutus parciorem) eius exitus ac finis præcognosci debet ad eã victus rationẽ instituendam. Morbi terminus inue-
E nitur ex eius magnitudine, & virtutis robore, & propriis actionibus. Itaque libri de pulsibus, de iudiciis, & iudiciariis diebus, & id genus alii hic collocandi sunt. Ex his perspicuum est, si à fine ad ea quæ ad finem referũtur, procedamus, quos libros primò, quos secũdò & tertiò, quos deinceps legere oporteat. Sed quoniam is ordo ad tradendas disciplinas parum aptus est, aliam dispositionis rationem ad docendas ediscendasque artes commodiorem scribemus, priori contrariam, secundum eorum compositionem quæ per finis resolutionem inuenta fue-
F runt. Quoniam igitur in priore ordine à libris qui tueri ac emendare sanitatem docent, initium sumebamus, deinde ab his qui morbos profligare, ad eos in quibus artis

ele

elementa traduntur, procedentes, in qua re tractanda necessariam esse corporis eiusq; partium cognitionem dicebamus, atq; ideò ipsum vsque ad simplicissimas eius partes & elementa ipsa resoluimus: in compositionis ordine ab his qui elementa docent, contrario processu ad finem ascendentes auspicabimur. Tractanda igitur primùm sunt elementa, deinde natæ ex his simplices ac primæ corporis partes, posteà reliquæ, gradatim ad finem ascendendo. Elementa quatuor sunt, ignis, aër, aqua, terra: aut si mauis, vt Galenus, calidum, frigidum, humidum, & siccum, ex quorum mistione ac temperatione omnia quæ in hoc orbe condita sunt, gignuntur, & in ea resoluuntur. Mistionis autem rationem habebimus, si singulorum seorsum naturam nouerimus. Cognoscemus autem, si quæ in vnoquoque cernuntur, accuratè expenderimus. Ignis igitur omniũ calidissimus & tenuissimus est, cieturque & agitatur motu suo. Aër humidissimus, ac remisse calidus: tenuitateque partium pollet, sed minore quàm ignis. Aqua igni contraria est, quatenus attinet ad primas qualitates. Etenim elementorum omnium frigidissima est, sed minus quàm aër humida, subtilis, & tenuis, vt autor est Aristoteles. Terra verò siccissima, & minus quàm aqua frig

G

H

frigida, quatenus ad alias qualitates attinet, cum aliis elementis enim maximè igni contraria est, crassa enim & densa est, Cæterùm summè contraria elementa, loco sibi proxima non sunt, sed inter ea alia sunt posita, quæ vt vtroque participant, ita vtrique sunt contraria, sed non summè. Nam inter ignē
A & aquam, quæ maximè pugnant (calidus enim & siccus ignis est, aqua verò frigida & humida) positus aër est, qui suo calore cum igni, & humiditate cum aqua communicat. Ad eundem modum aër & terra pugnant. Ille enim humidus & calidus est, hæc verò sicca & frigida. Igitur his interposita aqua est, quæ & vtriusque particeps est, & vtrique contraria, communem enim humiditatem habet cum aëre, & frigiditatem cum terra. Quatenus verò humida est, terræ siccitati: & quatenus frigida, aëris calori repugnat. Quod ideò à natura factum est,
B vt melius ac facilius elementa misceri possent. Nam summè contraria in se mutuò non facilè transeunt, neutrum enim alterum vincit: sed tamen luctando vtrunque vim acrimoniamque suam remittit. Quæ verò qualitatem aliquam communem habent, in se promptè transeunt. Hinc fit vt elementa pura non sint, nisi fortè (vt tradit Aristoteles) ignis, qui nec vbique

pur

purus est, qua parte enim aëri iungitur, mistam habet naturam, nempe suam & aëreã, iuxta verò orbis lunæ concauum, purissimum esse verisimile est, cum aër ad eam partem peruenire non possit, quin prius ab igni immutationem acceperit, ob suæ mutationis facilitatem, ignis vehementiam, & distantiæ longitudinẽ. Sed ad id vnde digressi sumus, redeamus. Ignis igitur in aërẽ, & aër in ignem facilè mutatur. Idem similiter in aquam, & hæc in aërem: quemadmodum aqua in terram, & hæc in aquam. Ignis verò in aquam, & hæc in ignem non protinus transit, sed aëris interuentu. Ad eundem modum aër & terra se habent. Facilè igitur ignis cum aëre miscetur, & aër cum aqua, & aqua cum terra. Contrà ignis ægrè cũ aqua: quanquam tamẽ facilius cum reliquis omnibus quàm reliqua cũ reliquis. Efficacissimus enim eius calor est, qui cum tenuitate iunctus, promptè se miscet ac insinuat cum omnibus reliquis elementis, quæ tota per tota motu suo agitando primùm commiscet, deinde tempore sequestrat, & sequestrata cogit, seruat ac continet, quod in musto cernitur, primùm enim feruor omnes vini partes confundit, deinde tempore separat, crassiores enim ad vasis imum, subtiliores ad summum transmittit: vini autem substantiã
in

in medio collocat. Atque hanc ignis portionem in vnaquaq; re genita natiuum calorẽ dicimus, elementa miſcentem, & mixta conſeruantem. In homine igitur (nã de eo præcipuè noſtra eſt diſputatio) variæ partes vi-
E ſuntur ſimplices, inter ſe tota ſubſtantia differẽtes, caloris huius beneficio ſeparatę, & in ſua natura cõſeruatæ. Quoniã ignis calor, vt modò dicebamus, efficaciſsimus ac vehementiſsimus eſt, obiecta eſt illi aquæ frigiditas, quæ eius vim ac impetum retunderet. alioqui enim non aliorũ ſolùm elemẽtorũ ſubſtãtias diſsipaturus erat ac demoliturus, ſed & ſuã. Itaq; ad concordiã elemẽta perueniũt, ſummã, ſi pares ſint eorũ facultates: non ſummã, ſi impares. Nõnunquã enim calidũ, nonnunquã frigidum, quẽadmodũ hu-
F midum aliquãdo, & nõnunquã ſiccũ, interdum ex his duo ſimul ſuperiora ſunt: atque horum omnium rurſus infinitæ propemodũ ſunt differentiæ, vnde infinitæ ſunt rerum ſpecies quæ in hoc orbe generantur. Cũ rurſus ignis ob ſuam tenuitatem, facilè diſsipari poſsit: cum terra, quæ compacta eſt, dura ac denſa, miſcetur, vt ipſe in ea diutius ſeruetur. Eodem modo ſiccitas humiditati obiecta eſt, vt tandem facultatis ſuæ impetum ac vim vtraque remitteret: quemadmodum calor cum frigiditate iunctus, vt modò

dicebamus. Facultate igitur in omnibus re-
bus genitis hæ quatuor qualitates sunt inter G
dũ pares, interdũ impares. Quædã enim cõ-
tẽperatæ sunt, quædã calidiores, quædã fri-
gidiores, quædã humidiores, & q̃dã siccio-
res: quibus in opus redactis, qualis vnaquæq;
res genita sit, sensibus apparet. Cæterũ aër
& aqua nõ solùm ad tẽperationẽ cõtrario-
rum elementorum, vt antè dictum est, mi-
scentur, sed aër quidẽ vt ipsius ignis, & aqua
aëris substãtiã foueret, nõ enim se solũ, sed
reliqua quoq; elemẽta ignis cõsumit, maxi
meq́; si in mistione præpolleat. Præter id,
aqua ad colligenda cõtinendaq́; mista ele- H
menta velut glutinũ quoddã præbet operã:
terra verò reliquorũ elemẽtorũ velut sub-
stratũ est. Hæc omnia ex Aristotelis phy-
siologia, maximeq́; ex libris de ortu & in-
teritu petenda sunt, ex Galeni libro de ele-
mẽtis iuxta Hippocratis sentẽtiã. Hęc enim
genitis rebus omnibus cõia sunt. Ex elemẽ-
tis, hominis tẽperaturæ nascũtur, certis limi
tibus cõclusæ, quos vltra citraq́; prodire nõ
possunt. Certa enim est humanæ vitæ lati-
tudo, quã sine morte egredi nõ licet. In hac
igitur omnes hominis temperaturæ cõtinẽ-
tur, eiusq́; portionem aliquam singulæ ca-
piunt. Temperata, verbi gratia, in eius me-
dio constituta est, reliquæ à medio versus A
extr

extrema deflectunt. Aliæ enim ad calidum, aliæ ad frigidum, aliæ ad ſiccum, aliæ ad humidum vergunt, aliæ ad calidum & humidũ, & reliquæ pari modo ad latitudinis extrema tendunt, magis aut minus pro præpollentis elemẽti portione: vt antè declaratum eſt. Ex his perſpicuum eſt infinitas eſſe temperaturas in maioris & minoris ratione differentes: quarum ſingulæ eius latitudinis portionem aſſumunt. Sed de his fuſius fortè quàm ad præſentem rem attineat diſputamus. Ad inſtitutũ igitur redeamus. Quo-
B niam igitur ex elementis hominis temperamenta naſcuntur, libros de elementis ſequuntur tres de temperamentis: quorum duo priores, vt Galenus inquit, de animantium, tertius de medicamentorum temperatione tractant, hunc libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus ſequuntur, vt ſine quo facilè intelligi nequeant. Poſt duos de temperamẽtis libros opuſculum de inæquali intemperie legi debet, vt ex quibus ſtatim pendeat. Quoniam autem ſine temperamentorum diſputatione intelligi an corpus optimè conſtitutum ſit, benequè
C habitum, an contrà, non poteſt: duo exigui libri, vnus de optima corporis conſtitutione, alter de bono habitu, ſequuntur: quanquam opus de facultatibus naturalibus hos

præcedere poteſt. Ex temperamento enim naſcitur facultas, & ex facultate actio. Huic igitur libri de functionibus animæ ſucce-dũt: qui cũ ſine partiũ actiones edentiũ co-gnitione, hoc eſt cuius hæ ſint ſubſtãtiæ, cu-ius magnitudinis & formationis ſint, & quẽ ſitũ habeãt, intelligi nõ poſſunt, peritiã in-cidendi corpora requirunt: itaq; legendi hîc ſunt anatomici libri, ac in primis de admini ſtrationibus anatomicis, poſteà de diſſe- D ctionis cõtrouerſia, & de viuorum mortuo-rũq; inciſione, & liber cui titulus eſt an ſan guis natura in arteriis cõtinetur. Ex his au-tem qui actiones edũt, duo ſunt de muſculo rum motu, & tres de thoracis & pulmonis motu: quibus ſuccedit liber de reſpirationis cauſis: poſt hunc liber de voce. De animæ autẽ principatu, de naturæ & animæ functio nibus tractant libri de Hippocratis & Plato nis placitis: liber itẽ de ſectione, Hippocra-tis: quos omnes ſequitur opus de vſu partiũ. Libros autẽ de ſemine, vt in quibus de fœ-tus partibus tractetur, in hoc ordine collo-cat Galenus. Sunt tamen qui poſt libros de humoribus legendos eſſe autumẽt. His con E ſtitutis, ad ea veniendum eſt quæ præter na turam in corpus incidunt, deinde ad eorum noſcendorum & curandorum rationem. Quãquam autem Galenus hoc loco libros

de

de morborũ signis, libris de differentiis &
causis præponat, videtur tamẽ, si propositũ
ordinẽ sequamur, hi quàm illi prius legẽdi.
Non enim tã accuratè quàm in libris aliis
huic rei dicatis ordinẽ scribit. Cum igitur
morborũ signa tradi non posśint, nisi quid
morbus sit, & quot eius differentiæ, & quæ
eius causæ, cognitum sit, præcedere libri de
F differẽtiis & causis morborũ & symptoma
tũ debẽt. Hos igitur libros sequũtur hi qui
morborũ affectorũq; locorũ notas tradũt,
cuiusmodi sunt de locis affectis, & reliqui
quos hic Galenus enumerat, quibus proxi-
mi sunt qui morborũ successus prænũtiãt,
qualis est de iudiciis, & de iudiciariis die-
bus, & id genus alii. In actionibus verò &
sensus ordine signa priora sunt, vt initio hu
ius operis proditũ est. Postremò legendi li-
bri sunt primi quidem, si ita tibi lubet, qui
sanitatem tuentur & emendant, deinde qui
G morbum profligant: aut hi primi, deinde il-
li. Sanitatis tuendæ ac corrigendæ ratio in
assumendis, efficiendis, vacuãdis, & foris in-
cidentibus constituta est: vt sæpe antè di-
ctum est: de quibus in libris de sanitate tuẽ-
da disputatum est: quos ordine præcedunt li
bri de alimentorum facultatibus, de boni
malique succi cibis, de tenui victus ratione,
& alii id genus. Post hos sequuntur libri de

curatione:in quibus ratio administrandorũ remediorũ docetur. Libri duo ad Glauconẽ,quos præcedit de tẽperamentis liber tertius. De facultatibus verò simpliciũ medicamẽtorũ libri tredecim sequũtur, de medicamẽtorũ cõpositione,& curãdi ratione. Atq; hæc est legendorum librorum ratio secundum compositionis ordinem. Deinceps autem librorum antè dictorum series secundum definitionis dissolutionẽ dispositorũ exponenda est:quod vt fiat,reuocãda est in memoriam medicinæ definitio:quæ, vt antè dictum est,habet ad hunc modũ:Medicina scientia est salubriũ,morbosorũ, & neutrorum. Eius igitur partes in quas soluitur, sunt,salubria,morbosa,& neutra. Salubria, in corpora, signa, & causas diuiduntur. Ad eundem modum morbosa,& neutra. Rursus salubria corpora diuiduntur in ea quæ simpliciter,& quæ in præsentia talia sunt,& quæ vt plurimum. Semper salubria sunt, quæ statim ab ortu probam qualitatem, temperamentum,rectamq; partium constitutionem nacta sunt. In præsentia verò salubria,quæ nunc sanitate fruuntur,qualiacunque antea extiterunt. Ad horũ autẽ proportionem morbosa & neutra diuidi possunt. Ad quorum perfectam intelligentiam habendam,ac in primis quidem salubrium,deinde

inde

inde morbosorũ seu neutrorũ, legẽdi libri sunt quos physiologicos nonulli appellãt. Quoniã autẽ sine elementis tẽperaturis fa-
B cultatibus & actionibus partiũ, salubria morbosa & neutra intelligi non possunt: primùm libri de elementis legẽdi sunt, posteà de tẽperaturis, de inæquali intẽperie, & optima corporis cõstitutione, de bono habitu, de facultatibus tũ animæ, tũ naturæ, & anatomici, & alii pleriq;, eo ordine quem prius tradidimus cũ Galeni libros secũdũ cõpositionis ordinẽ tractaremus. Iidẽ quoq; libri ad corporũ morbosorũ cognitionẽ legendi sunt, & præter hos de differentiis & causis morborũ & symptomatum, de differentiis febriũ, & id genus alii quos Galenus fu-
C sius recensuit in opusculo quod de propriis libris inscripsit. Quoniam verò corporis affectiones tam secundum naturam, quàm præter naturam, ad sanitatis tutelã, & morbi curationem cognoscere oportet, statuendi libri sunt qui has nobis prodant: in quorum catalogo sunt libri de locis affectis, de pulsibus, & alii quos prius retulimus. Post disputationẽ verò de corporibus tam salubribus quàm morbosis ac neutris, horumq; notis, consequẽs est vt de causis disseramus quibus hæc corpora seruentur, emendentur, ac curentur. Legendi itaque hi sunt: hoc

opus quod interpretamur: libri de ſanitate tuẽda: & ante hos libri de elementis, boni maliq; ſucci cibis, & alii prius declarati: deinde libri quatuordecim de curãdi ratione, & duo de curãdi ratione ad Glauconem: & ante hos libri de ſimpliciũ medicamentorũ facultatibus: poſteà de horũ compoſitionibus: vt antè diximus. Hi igitur ſunt omnes legẽdorũ Galeni operũ ordines: in quibus nõ omnes quidẽ in ſua quoſq; claſſe locauimus, tũ quòd ex Galeni opuſculo quod de ordine legẽdorũ librorũ ſuorũ inſcripſit, ſatis patere poſſunt: tũ quòd Iacobus Syluius, vt antè memini, de his fuſiſsimè latiſsimeq; conſcripſit. Antequã verò ad ſacratiſsimam hanc artẽ accedas, inſtructũ te optimis artibus eſſe oportet, vt grammatica, dialectica, rhetorica, arithmetica, muſica, geometria, & aſtronomia, maximeq; demóſtrãdi ſciẽtia, ſine qua iudiciũ nullũ in aliis diſciplinis eſſe poteſt. His igitur inſtructus, in primis librũ de ſectis, vt quę ſectãdæ quæúe repudiãdę ex his ſint, cognoſcas: aut ſi malis, de optima ſecta legendus eſt liber: deinde verò in vnaquaq; librorũ claſſe, hi qui ad initiatos inſcribunt, qualis eſt de pulſib⁹ ad initiatos, ante libros alios de pulſibus: & de oſsibus ad initiatos, ante libros alios anatomicos.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS OMNIA

complectens, quæ scitu digna in hoc opere videbantur.

*

Bru

Cal

Cau

in

Flu

Hu

Par

Pilo-

get

Vac

Ver

Vn 3

FINIS.

Lugduni,

EXCVDEBANT

PHILIBERTVS ROLLETVS,

ET BARTHOLOMAEVS

FRAENVS,

IMPENSIS HONESTIS-

SIMORVM VIRORVM

GVLIELMI ROVIL-

LII, ET ANTONII

CONSTAN-

TINI.

Ordo galeni in 2a
methodi medendi.

De natura humana seu hominis
elementis liber unus
De temperamentis libri duo
De facultatibus naturalibus libri
tres
Isagoge pulsuum lib. 1
De motu musculorum lib. 2 et
aliis ad animales facultates spectantibus
De usu partium lib. 17.
De alimentis lib. 3
De sanitate tuenda lib. 6.
De differentiis et causis morborum
et symptomatum causis lib. 6
De locis affectis lib. 6
De temperamentis lib. 3
De simplicium medicamentorum
facultatibus lib. 11
Methodi medendi lib. 14
lib. 3 pauli aegineta in practica
galeni ipse vel alterum
Liber [illegible] de chirurgia

[illegible] ad actionem [illegible]
[illegible]

[illegible] partes [illegible]
[illegible] partes [illegible] ipsa [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] bonae [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] partes [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

colimier en bris